

EUSKERAZAINTZA

EUSKERAREN ERRI AKADEMIA
Academia Popular de la Lengua Vasca
L'Academie Populaire de la Langue Basque

XLIII-XLIV Zenbakiak

1998
Uztaila-Iraila
Urrilla-Gabonilla

LIBURU GORRIA

EUSKERAZAINTZA. Euskeraren Erri Akademia. Z.N.A./C.I.F. G 20/127.759

Eusko Jaurlaritza'ren Elkarte Erroldan, 1136 zenbakia.

Erri Zuduzkotasunaren Aldarrikapena (BOE 45/1981 eta EE.AA. 96/1984)

Zuzenbideak: 1192 Posta Kutxatilla 20080 DONOSTIA
Colón de Larreategi, 14-2' 48001 BILBAO

GURE IRAKURLEEI

Azken zenbakjan gure ••, azkan tau artzen dutenentzat ••E.H. ko jarritako oar bat •• za• Alaz eta aká oaroeran **EJSKEPA-ZAINIZA** kin gdgbarea eskertuko genukeic.

Cºbb erantzunez adlskide batzuen artu ditudo, arordetza zenoat dan

Gure e'antzuna au da: OraIngoz ez

der,-Ittla ,arpidetza zeaztuteko asmonk arlu.

Aar dan aricar,, nataqo dequ borondatez rokatu. Ordez, laguntzarreak LAGUNTZALLE" sallear sartuko

Guro kontuaren zenbakta au da:
KUIXA. Getaba, DONOSTIA.
2101/0200/46/000668158Q,

Laguntzalleak

Gipuzkoako Aldundia

Eusko Jaurlaritza

EUSKERAZAINTZA

.S E. N. : 1132-1318

Legerako Gordetza: 50 1928-87

Knnoonketa: Hash Compositjon. S.L. - Bilbao

EUSKERAZAINZA .....

erriz erri .....

..... euskalkiz euskalki

erri-euskera lantzen .....

EUSKERAZAINTZAREN liburu GORRIA

1968-1998

GAI ZERRENDA

AURKIBIDEA

- ITZAURREA	9
— PROLOGO	13
— PROLOGUE	17
1. EUSKALTZAINDIA, ARANTZAZU ETA BERGARA'ko BATZARRAK	
1.01.— Arantzazu eta Bergara'ko batzarraren ondoren. Manu Oñatibia.	21
1.02.— Bergara'ko batzarrera ez agertzea erabaki genuen —1978— Euskerazalea'k eta Kardaberaz'tarrak.	24
1 .03.— Kanpotar euskalari guziera	25
To all Foreign Basque Language Scholars.	26
A los euskerologos extranjeros L. Akesolo.	27
1 .04.— "Euskerazaleak" discrepa de Euskaltzaindia. (El Diario Vasco 30-7-78). Entrevista con F. Yurramendi.	28
1.05.— Euskaltzaindia berriak 25 urte betetzean, batuaren arazoa. Anes Arrinda.	30
1 .06.— Euskaltzaindiaren 50 urtebetetzea. Euskeraren batasuna.On Manuel Lekuona'ren "deskargua"	34
1 .07.— De la Academia me echaron los "hachetistas". Manuel Lekuona.	44
1.08.— H'ak salbatu du euskera. A. Arrinda. 1994	49
1.09.— Nor genuen On Manuel Lekuona. Gure Lekuona "Zaarra". "Aozko Literatura" liburutik. Aurre Itz. A. Arrinda 1975.	51
2. EUSKERAZAINTZAREN sorrera	
2.01.— Estaduko Ministroari legeztatzeko eskaria. B. Latiegi. M. Oñatibia. D. Oñatibia.	55

2.02.— Legeztapena eta Erri-Zuduzkotasunaren Aldarrikapena: .	57
— Ministerio del Interior. 1980-10-27ko gutuna.	
— B.O.E. 45/1981 eta EE.AA. 96 zenb. 1984-6-7.	
— Eusko Jaurlaritzaren Elkarte Erroldan A.S.R.P.G.-00136 zenbakia.	
— Procedimiento para solicitar el reconocimiento de Utilidad Pública, y derechos que confiere.	
— Ley 3/1988 de 12 de Febrero de Asociaciones. B.O.P.V n.º 42 del 1-3-88.	
2.03.— Euskerazaintza'ren Araudia 3/1988 Legearen arabera	65
2.04.— Bazkide sortzailleen zerrenda	69

3. EUSKAL SENA

3.01.— Euskal senik ez dajgun galdu. A. Zubikarai-1991.	70
3.02.— Baserria eta euskera. M. Oñatjbia-1988.	72
3.04.— Erderakadak eta akatsak. J. Gaztañaga-1989-90-91	79

4. EUSKERAREN BATASUNA ETA EUSKALKIAK

4.01.— Euskera batuaren billa. Lino Akesolo— 1970.	89
4.02.— Euskeraren batasuna eta euskalkien indarra. Anes Arrinda-1975.	108
4.03.— Leñuen euskerea. I. Goikoetxea	109
4.04.— Jesus Gaztañaga'k ez du etsi-1989	111
4.05.— Antonio Tovar Lingüista, y filósofo. Académico. Catedrático e Historiador. Uno de los grandes vascólogos no vascos. Sus opiniones sobre la utilización de la letra —H— y sobre la unificación del euskera.	114
Y otros: Julio Caro Baroja, Miguel de Unamuno, Franscesc de B. Moll y Manuel Ramiro Valderrama.	115

5. EUSKERAREN BATASUNA ETA BIZKAIERA

5.01.— Itxartu zaitetze...! Iñaki Zubirj.	117
5.02.— Bizkaiera. Gotzon Garate.	119
5.03.— Non itziten zaitue, Bizkaiko euzkera maite ori? Kepe	120
5.04.— Deustu'ko lkastetxe Nagusian, mai-inguru. Bizkaiko euskerea gai dala. Martin Olazar-1992.	122
5.05.— Eusko Lege-Biltzarrari. Kepa-1992.	124
5.06.— Mendebaldeko euskera XX. mende goiengan. Iñakj Martjartu.	125
5.07.— Mendebalde kultur Alkartearj. Martin Olazar-1998	137

6. AIPAMEN BEREZI BATZUK

- 6.01.— H— jzkiarena. Iparraldekoen oitura. Lafjtte eta Iratzeder.
(B. Latjegi. D. Oñatibia). 139
- 6.02.— H— Razón biológica? Gazteen joera jzatea 142
- 6.03.— Nora doa gure euzkera? Jon Malax-etxebarria-1992 143
- 6.04.— Argi bidean. A. Zubikarai/Ha fracasado el proceso
de euskaldunización. Federico Krutwig. 146
- 6.05.— "Euskeraren Erabilpena Araukotzezko Oñarrizko
Legea. 30gn. Araua. Euskalkiak. 148
- 6.06.— "Euskeraren normalizazio bidean urrats berriak". Eusko
Jauriaritza 1996 (Aipamen batzuk). 149
Euskeraren normalizazio bidea eta Euskerazaintza'ren
jarduna.
- 6.07.— "Altube ikasi gabe beste muturrera jo zuen jende
askok". Juan Garziak (El Diario Vasco— 98-3-7). 151
- 6.08.— Patziku Perurena. "Hizkuntz mailen nahastea"
(El Diario Vasco 28-11-92). 153
- 6.09.— Ibon Sarasola'k: "Euskeraren batasuna pikotara doa" /
"-Chicanotze— prozesu bat" ari dela gertatzen uste du ... 154
- 6.10.— Itxaro Borda'k Ibon Sarasola'rij. "Mikaztu egin da
Iparraldeko zenbait idazle eta euskerazainaren arteko
eztabaida" (El Diario Vasco 19-6-98). 158
- 6.11.— "Ensayos críticos sobre la unificación del vascuence"
José Apalategi— 1973.
"Una hipótesis plausible mirando al futuro"
Y sin duda acertó 160
- 6.12.— Euskaltzaindia, Gernika'ko Estatutoaren seigarren
araua aldatzearen alde.
Euskaltzaindija berria, euskeraren jabe ote...? 162

7. ANDIK ETA EMENDIK

- 7.01 .— Garcja Marquez "Nobelduna" eta Euskaltzandia
Bixente Latiegi.
García Márquez, partidario de elimjnar la letra —H—. 164
- 7.02.— México: El "spanglish" hace una dura competencia
al español. ("El Diario Vasco")
Batuarena ere, ez ote da berdin? 166
- 7.03.— Profesor Gonzalo Torrente Ballester. Escritor y profesor
de la Universidad de Santiago de Compostela.
"Los técnicos del mundo de las computadoras utilizan
términos ingleses hablando español. Esto es como
METER UN MONTON DE PEDRUSCOS EN UNA
CONFITERIA". Sería mejor que estos señores hablaran
solamente inglés. No hacen nada para adaptar la
terminología al español. (Radio Cadena Española 20-8-85).
¿No está sucedjendo lo mismo en torno al euskera
en su relación con el castellano? 167

- 7.04.— Real Academia Española de la Lengua-ren ikurrak:
 "Limpia, fija y da esplendor"
 "Limpja": Conserva la pureza eliminado términos
 no castizos.
 "Fija": Dando normas comunes.
 "Da esplendor": Conservando la riqueza lexical.
 — Eta Euskaltzajndia berriak, zer? 1 67
- 7.05.— Ramón Menendez Pidal (1869-1968). Numerarjio de
 la Real Academia Española de la Lengua. Catedrático
 de la Universidad de Madrid. Filólogo e Historjador.
 Su comentarjio sobre la unjficación del euskera. 1 68
- 7.06.— Fernando Lázaro Carreter. Director de la Real Academia
 de la Lengua Española.
 "Me irritan los que se ganan la vida con las palabras
 pero no las cuidan" (El Diario Vasco 1-4-1997) 1 69

8. IRITZI ETA ONDORIO BATZUK

- 8.0.— Batua, baj ala ez?
- 8.01.— Euskera baturjk bear al da? 1 70
- 8.02.— Batua egitekotan, zelan egin bear litzake? 1 70
- 8.03.— Kalterik ekarriko leuskio gure izkuntzari euskera batuak? 171
- 8.04.— Euskalkiekin zer egin? 1 71
- 8.05.— Euskaldun guztientzat berba egiten danean, zelako
 euskerea erabilli? 1 71
- 8.06.— Euskera izkuntza bat ote...? 1 72
- 8.1.— Galtzajlle nagusi bat: BIZKAIERA. (1968'an %40)
- 8.11.— Bizkai'ko euskerearen aurka. Martin Olazar-1989 .....1 77
- 8.12.— Bizkajerak bizirik irauterik, bai ote? Manu Oñatibia-1992. 1 80
- 8.13.— Bizkaieraren etorkizuna irakaskintzan 1 85
- 8.14.— "Nor dator gure amari bizia kentzera? Santi Onaindja'ren.
 "Euskal Literatura VI" liburutik. 1 86
- 8.15.— Gure Athenas'en. A. Zubikarai-1981 . .....1 87

9. ERASKIÑA

- Euskerazaintza'ko gaur egungo jdazleak 1 89

KAFEREÑA'k
 aukeratua.

1998

ITZAURREA

Ogeitamar urte aundi bete djra Arantzazu'ko batzarra euskeraren batasunari buruzkoa ospatu zenetik.

An artu zen bjdeari, Tolosa'ko Kardaberaz Jakintza Bazkunako eta Bilbao'ko Euskerazaleak elkartekoek— batzuk aldj berean Euskaltzaindjoak izanj— uko egin genion. Beste arrazoi batzuren artean, bat auxe: Lapurtera zaarra izango zela ojñarri edo, artzen zen bide berrian aurkeztu zuten batzuk, ordun artekoa zapuztuz, "euskera batua" jzenekoa lortzeko. Eta orretaz bjzkaiera eta gipuzkera orduan %80 errjaren aotan erabiltzen zirenak, bjgarren maillako edo, ez dakigu non gelditzen ziren aurrerantzean asmo berri orjetan.

Arrazoi "biologiko" bat edo beste ere entzuteko aukera eman ziguten. Donostia'ko areto batean auxe zioen ogejtabj urteko gazte batek, euskeraz, erderak gurutzatzen zuen euskera mailla batean: "Euskera kultur munduan sartu bear bada, bere joskera berezia, eta bere adizkera (nor-nori-nork) uztea obe". Gaur gizaki berari entzun berrja djogu beste auxe: "Azkarregi egin dira gauzak". Ordunik alde eder bat ere badu gazte zen arek; gaur Gipuzkera osotua edo landua darabjl ezpañetan, ordungoa bajño dexente obeagoa— berak "batua" deitzen badio ere—. Eta asko ikas dezake gaur-gero ere, oraindj, artu duen bidean. Azken batean, berak orain ogeitamar urte arbuatutako Lekuona "Zaarraren" eskutik indarrean zegoen bidea. Ainbeste urtetan landutako bjdea. Jaun orrek "Batuarj" leporatzen dizkio akatsak, eta akats oriek berriz, euskera erabiltzera-koan sortzen diranak izan. "Batua" ez bait da izkuntza.

Gaur egun "euskera batuaren" esparrua deitzen zaion orretan, batasunik eza ain zuzen gero eta nabarmenagoa da. Aditzari buruzko erabakia artu zenean, lapurtera zaarra ere ez zen kontuan artu, eta geroztik gipuzkera nagusitu dazken batean errian sustraitutako euskera— komunjkabideetan eta ikastoletan. Baiña nolako euskera mailla dabiljen batua izenarekin, ori besterik da.

Ondorioz euskaldunen arteko %40k, gutxi gora beera, Arantzazu'ko batzarra-aren garaian itz egiten zuten bizkaiera baztertuta dago, jakinarazbideetatjk eta ikastoletatik. ETBk euskerazko meza Bjzkajtik ematen duenean, an agertzen den apaizari esker, bizkajera— literario majllako bizkaiera— entzuteko aukera izaten dugu. Jarrai bide ederra elizak erakusten diguna izkuntzarekiko errjarengan, ain lotuak bait daude euskal arima eta umetan amaren altzoan ikasitako euskera!

Batasunik eza aipatu dugu, batuaren esparruan, noski, agirj agjrian bajt dago. Batetik euskaldun zarrak dabilta, eta or, artu den joeraz, bada gjpuzkoarrak nagusi. Goierri'ko euskera, adibidez, sakonekoa eta on-ona baita. Entzungarria benetan. Bajña orrj euskera batua deitzea Euskaltzajndia'ren arau batzuk kontuan artzen direla ta, ez dugu uste bjdezkoa denik, aldi berean bjzkaiera, Mogel eta Lauaxeta'ren bizkaiera, baztertuta gelditzen den bjrtartean.

Bestetik, "batua" deitzen dioten esparrU orretan, beste mailla batzuk sortu dira, euskeraren zuzentasunari bagagozkjo? Nolabait esateko, gazteleraren menpeko motak. Erderakadak jo ta ke nagusi; joskera, jztegia, azentua eta oguzkera arapatzen djtuztelarik. Arrotz kutsua dario batzuetan ETBri.

Orj baj, idazterakoan aozkatzen ez den —H— zuzen-zuzen erabillita. Eta oguzkeran berrjz — Z-S-X/TZ-TS-TX— izkien artean ikaragarrizko naasketa entzuten

dugularik. Entzun ETB. Zuk -H- es baduzu jartzen berriz, bereak, zureak eta bost ere entzun aal izango dituzu. Azken batean zillegi gertatzen ari bait da oguzkera duten izkiek nolana esatea eta otsik gabeko -H-jartzen ez baduzU, bazoazke aal duzun lekura, bazterren batean baldin bada. Eta Iparraldeko ez zitzajzkjen gauzak erosoagoak jarri. Adibidez: "Hartu" jdazten dute, -H-ak beren oguzkeran otsa duelarik. Baiña euskera batuan, "Onartu". -H- gabe alegia, idazteko erabakia artu zuten, kontsonante ondokoa delako, -H- izkia bj itz orien arteko loturan kenduz. Bidasoaz andikoez itz orretan, "onartu" alegia, jdazten ez den izki bat aozkatuko dizue. Beraz, aozkatzen dituzten H-ak batzuk idatzi egin bear dituzte eta beste batzuk ez.

Eta 1968an, esaten zen: Nola H-a kendu? Angoek erabilj eta aozkatu egiten bajt dute. Eta Bizkai'ko aditza, zer ..... ? Aurreko arrazoj orren arabera.

Arantzazu'ko erabakien ondoren, On Manuel Lekuona'ren iritzikoak gjñanok, batez ere Tolosa'ko Kardaberaz Bazkuna eta Bilbao'ko Euskerazaleak, Errj-Akademian bat sortzeko asmoa artu genuen; batasunaren bjdean jarraitzekotan aal zen neurrian, baiñan euskeraren zati aundj bat kanpoan utzi gabe. Azken batean bestela nola etsj, ebakuntza bati batasuna deitzen asi zirenean?

Gerorako trena abiatu eta, Bernat D'Etxepare'ren behenafarrera, Axular'en lapurtera, Pierre Topet "Etxahun" en zuberera eta Mogel'en bizkaiera geltokjan gelditzen direlarik, zer-nolako batasuna sortuko ote digute?

Orjek denak orrela direla ta, gu geure eginkizunari eusteko asmotan gera, aal dugun neurrian noskj. Eta zer-nolakoa den gure asmo ori adierazteko, ona emen gure jkurra:

EUSKERAZAINTZA
ERRIZ-ERRI .....
EUSKALKIZ EUSKALKI
ERRI-EUSKERA LANTZEN.

Eta orajn, ogeitamar urteren buruan, zillegj bekigu, apal-apal bada ere geure burutxoaz azaltzea, bizirik dugu Euskerazaintza eta, euskaltzaleok jakin ezazuen gure berri, batez ere 1968an jaiotze gabe edo jaioterri zifiaten gazteok. Orretarako eskubidea badugu. Erri agintariengandik (BOE 45/1981, eta EE.AA. 42 zenb. 84-6-7) ERRI-ZUDUZKOTASUNAREN ALDARRIKAPEÑA/(DECLARACION DE UTILIDAD PUBLICA) jaso bait zuen EUSKERAZAINTZA. EUSKERAREN ERRI-AKADEMIAK.

Eta 3/1988 legeak 22 arauan, Erri Zuduzkotasunaren Aldarrikapena jasotzen duten Elkarteei buruz auxe dio:

"(...) Halaber, bere ekintzapideko gajei artez datxezkjen orohartzezko erabakiak tajutzekoan eta eurentzako garrantzi aundiko diren egitarauk tajutzekoan dakjeneko eskubidea izango dute".

Ondoren datozen LIBURU GORRI onetako lerroetan gure berri jakin aal izango duzu, irakurle. Lau zatitan banatua dago gure lana:

A) Euskerazajntzaren sorrera, zergatja, legeztapena, eta sortzajlleak nortzuk izan ziren aipatzen dugu.

B) Euskeraren batasunarj eta euskalkie buruzko lan batzuk. Euskalkietan, bizkaierak toki berezia duelarik.

D) Iritzi eta ajpamen berezj sortatxo bat.

E) iritzi eta ondorio batzuk. Eta emen bat nagusi: Bizkaiera galtzaille, Komunikabideetatik eta Ikastetxe ofizialetatik kanpo utzi bait dute. Ez dugu, erabaki eta eztabaida aundirik azaltzen. Guk batez ere agerpen batzuk jartzen ditugu irakurlearen aurrean, eta bakoitzak atera bitza bere ondorioak.

Beraz, leengo eztabaidarik ez dugu jorratu, neurri txiki batean ez bada. Ordun-goak sakonean nai baldin badituzu jakin, jo ezazu bi liburu mardul eta mamitsu auetara.

"Euskaltzaindia, el batua yla muerte del euskera" (1983)

"Euskaltzaindiari epaiketa" (1982)

Ez daukate ez lastorik, ez da ere betelanik. On Bixente Latjegi gure idazle bikaina, eta On Dunixi Oñatibja (G.B.) dira bi liburu orien egilleak.

Asteko besterik ez.

EUSKERAZAINTZA
Euskeraren Erri Akadernja

PROLOGO

Han transcurrido treinta largos años desde que se celebró la asamblea de Arantzazu, para tratar sobre la unificación del euskera.

Se afirmó por algunos en aquellos primeros momentos que la hegemonía como lengua base en la unificación del euskera la debería tener el labortano clásico afijándose, que por su tradición literaria. Y por tanto, no considerándose debidamente el peso de las dos modalidades más habladas, vivas en el pueblo, cual son el gipuzkera y el bizkaiera, utilizado por aproximadamente el 80% de los vascoparlantes.

Los escritores de Kardaberaz Jakintza Bazkuna de Tolosa y la asociación de Bilbao Euskerazaleak— algunos a su vez miembros de Euskaltzaindia— decidimos no aceptar dichos acuerdos. Tratando de mantener y seguir el proyecto anterior que subsistió hasta el cese como Presidente de Euskaltzandja de Don Manuel de Lekuona.

En aquella época tuvimos también la oportunidad de escuchar algunas razones "biológicas". Veamos una pronunciada de labios de un joven cuyo nivel de euskera tenía una gran influencia del castellano. Decía en esencia lo siguiente: "Si el euskera se ha de incorporar a la corriente cultural será mejor abandonar sus peculiares formas sintácticas, y también las verbales (nor-nori-nork). Hoy dicho joven, ya hombre maduro opina que se ha avanzado con excesiva rapidez. Es grato observar que domina con maestría un gipuzkera literario, o como diríamos en euskera: "Gipuzkera osotua eta landua". Aún cuando él lo denomina "batua".

Y en la actualidad, dentro del contexto de lo que se ha dado en llamar "batua"—por seguirse fielmente los acuerdos de Euskaltzaindia, que a fin de cuentas no son más que unas normas gramaticales— se observa precisamente una falta de uniformidad, por el distinto nivel en el dominio del euskera de los que lo utilizan con dicha denominación de "batua".

Posteriormente al adoptarse el verbo llamado unificado, nos pudimos percatar, de que básicamente se tuvo en cuenta el gipuzkera; quedando por tanto relegado el bizkaiera (utilizado por el 40% aproximado de vascoparlantes), y también el lapurtera, forma elegida en principio por algunos como básica para establecer el "batua".

Como consecuencia de las medidas adoptadas, actualmente es clara la supremacía del gipuzkera (si bien llamado batua) dentro de la oficialidad, al haberse establecido obligatoriamente tanto en los medios de comunicación como en los centros escolares. Relegado de la corriente oficial el bizkaiera, parece que ha triunfado la "razón biológica" del gipuzkera, arraigado en buena parte del pueblo como expresión viva; que sin embargo no es la única como es obvio decir, ya que "la biología" del bizkaiera es tan saludable y extensa; y de tan fuerte arraigo popular como el gipuzkera, siendo ambas por igual muy superiores como lenguas vivas a las de las restantes modalidades.

Sin embargo, en los medios de comunicación hoy el bizkaiera en un nivel literario, solamente puede ser oído cuando la misa dominical de ETB se emite desde Bizkaja, y gracias al celebrante. Gran ejemplo el de la Iglesia considerando al pueblo llano y soberano, respetando su intimidad espiritual tan unida al lenguaje adquirido en la infancia.

Hemos comentado que precisamente existe una falta de unificación dentro de los que practican con la denominación de "batua" el gipuzkera. La razón es bien sencilla. Quien domina el gipuzkera desde la cuna y aún el bizkaino "euskaldun zaar" son los señores del lenguaje oficial. Y se me ocurre esta meditación: El euskera del Goierri, por ejemplo, es una forma profunda y muy buena, encanta los oídos de quien la escucha. Sin duda alguna. Pero denominar "batua" a esa forma que ha tomado fuerza sobre cualquier otra de laboratorio, al menos resulta injusto, mientras que el bizkaiera (40% de vascoparlantes) queda totalmente relegado.

Dentro de esa oficialidad existe otro gran grupo, que dice hablar "batua" porque guardan fielmente las normas gramaticales de Euskaltzaindia; pero denotando una erderización en su euskera que afecta a la sintaxis, al vocabulario, al acento y a la pronunciación. Escriben muy bien la letra —H— que no se pronuncia, y sin embargo, arman un revoltijo en la pronunciación de las letras: Z-S-X-TZ-TS-TX. Y no nos referimos al estudiante de euskera llamado "euskaldun berri", sino a aquellos profesionales de diverso orden que deben utilizar nuestro idioma en los medios de comunicación. Otros son escritores, algunos galardonados...

En relación con la letra —H— digamos que tampoco se lo pusieron fácil a los de Iparralde. Por ejemplo escriben y dicen "hartu". Pero las disposiciones académicas adoptaron la forma "onartu" es decir sin —H—. Por qué? Dijeron: "suprimamos las posconsonánticas". Y los de Iparralde seguirán pronunciando la —H— donde no se se halla escrita. Nosotros escribámosla, fueron las normas (respetemos una letra que los de Iparralde la pronuncian) si bien no estamos obligados a pronunciarla.

Y a tenor de ese razonamiento, ¿qué nos dicen del bizkaiera con su verbo hablado por el 40% de los vascoparlantes, señores académicos?

Y cuando el tren del futuro euskaldun parte y quedan en la estación, el behe nafarrera de Bernat D'Etxepare; el lapurtera de Axular; el zuberera de Pierre Topet "Etxahun" y el bizkaiera de Mogel, cual será el resultado de esa supuesta unificación del euskera?

Como ha quedado señalado al principio de este prólogo, y en vista de lo acontecido, escritores de Kardaberaz y Euskerazaleak, algunos miembros de Euskaltzaindia, seguidores de la línea de Don Manuel de Lekuona, decidimos fundar Euskerazaintza. Y es nuestro deseo perseverar en nuestro proyecto, que lo definimos en nuestro lema:

EUSKERAZAINTZA
ERRIZ-ERRI.....
EUSKALKIZ EUSKALKI
ERRI EUSKERA LANTZEN

Su traducción libre: "Euskerazaintza/De pueblo en pueblo/Con sus euskalkis/Laborando por el euskera popular.

Y al cabo de treinta años de los acuerdos de Arantzazu, seamos permitido aflorar nuestra cabeza con toda humildad, con el sano objeto de acercar nuestras razones al euskaltzale, principalmente a aquél que por su edad no vivió los momentos de 1968.

Y amparamos nuestras opiniones en el reconocimiento oficial de Asociación de Utilidad Pública, concedido a Euskerazaintza. (BOE. 45/1981 y BOPV n.º 96 del 7-6-84). La Ley 3/1988, que en artículo 22 en el B.O.P.V. del 1-3-88 dice lo siguiente: "(...). Asimismo, las Asociaciones declaradas de Utilidad Pública, tendrán derecho a ser oídas en la elaboración de disposiciones generales relacionadas directamente con las materias de su actividad y en la elaboración de programas de trascendencia para las mismas".

El contenido de nuestro Libro Rojo del euskera se divide en cuatro partes esenciales:

- A) Fundación, motivos y legalización de Euskerazaintza. Socios fundadores.
- B) Comentarios sobre las formas dialectales y la unificación del euskera. Con un apartado dedicado al bizkaiera.
- C) Opiniones y comentarios diversos.
- D) Algunas líneas a modo de conclusión.

Siendo nuestro deseo el que este Libro Rojo, tenga sobre todo un carácter preferentemente informativo, no hemos entrado en mayores disquisiciones. Aportamos una serie de datos y el lector sabrá sacar sus conclusiones. Las razones en las que nos apoyamos en su día para adoptar nuestro camino, se hallan expuestas en dos libros, cuyos autores son: Don Bixente Latiegi y Don Dunixi Oñatibia. Sus títulos son los siguientes:

- "Euskaltzandia, el batua y la muerte del euskera" (1983)
- "Euskaltzaindiari epaiketa" (1982)

Son libros documentados e invitamos a leerlos a los estudiosos del euskera.

EUSKERAZAINTZA
Academia PopUlar de la Lengua Vasca

PROLOGUE

Trente longues années se sont écoulées depuis la célébration de l'Assemblée de Arantzazu pour traiter de l'unification de l'Euskera.

En ces premiers moments certains affirmèrent que l'hégémonie en tant que langue base dans l'unité de l'Euskera devrait être le basque labourdin classique à cause de sa tradition littéraire. Et pour autant ne considérant pas à juste titre le poids des deux usages les plus employés, les plus populaires comme le guipuzkoan et le biskaien, utilisés par près de 80% de basques bascophones.

Les écrivains de Kardaberaz Jakintza Bazkuna de Tolosa et l'Association de Bilbao Euskerazaleak, certains à la fois membres de Euskaltzaindja, décidâmes de ne pas accepter les dits accords voulant maintenir et suivre le projet antérieur qui vécut jusqu'à la cession comme Président de Euskaltzaindia de Don Manuel de Lekuona. A la même époque nous eûmes aussi l'occasion d'entendre certaines raisons "biologiques". Par exemple: Si le basque doit s'incorporer à la culture courante il vaudra mieux abandonner ses spéciales formes synthactiques de même que les verbales (nor-norj-nork). Aujourd'hui le dit jeune pense qu'il s'était précipité sur son opinion antérieure. Il nous est agréable de voir qu'il domine un guipuzkoan littéraire, c'est-à-dire un "guipuzkera osotua eta landua".

Actuellement, dans le contexte de ce qui on appelle "batua" pour suivre avec fidélité les accords d'Euskaltzaindja, qui finalement ne sont que des normes grammaticales, on observe précisément un manque d'uniformité par le différent niveau d'assurance du basque qu'ils utilisent avec cette dénomination.

Ultérieurement adoptant le verbe unifié, nous nous rendons compte que basiquement l'on tient compte du guipuzkoan, le biskaien (utilisé par 40% approximativement des bascophones étant relégué de même que le labourdin, modalité choisie en principe par certains comme base pour établir le "batua").

Comme conséquence des mesures adoptées actuellement la suprématie du guipuzkoan (si bien appelé batua) officiellement s'étant installé obligatoirement dans les médias comme dans les centres scolaires. Le biskaien relégué officiellement, il semble que la raison biologique du guipuzkoan enraciné dans le peuple comme une expression vivante qui cependant n'est pas unique puisque la "biologie" du biskaien est aussi salutaire et étendue et aussi enracinée populairement comme le guipuzkoan, étant les deux également supérieures comme langues vivantes aux restantes modalités.

Pendant à ce jour dans les moyens de communication le biskaien à un nouveau littéraire peut seulement être écouté pendant la messe dominicale de ETB, transmise depuis Biskaia et par la volonté du célébrant. Grand exemple de l'Eglise qui considère le peuple simple et souverain en respectant son intimité spirituelle si unie au langage acquis durant l'enfance.

Nous avons commenté précédemment qu'il existe un manque d'unité chez ceux qui pratiquent le guipuzkoan avec la dénomination de "batua". La raison est bien simple. Celui qui domine le guipuzkoan depuis le berceau et même le biskaien "euskaldun zaar" sont les seigneurs du langage officiel. Et il me vient cette méditation: Le basque du Goierri par exemple, une modalité profonde et très bonne, enchante l'oreille de celui qui l'écoute. Sans aucun doute pour dénommer "batua"

cette modalité qui a pris force au dessus de n'importe quel laboratoire, il reste por le moins injuste pendant que le biskáien (40% des bascofonnes) reste totalement relégué.

Dans cette offjcalité, il existe un autre grand groupe quj dit parler "batua" parce qu'il garde fidèlement les regles grammaticales de Euskaltzaindia mais marquant dans un basque un castillanisme qui affecte la syntaxe, le vocabulai - re, l'accent et la prononciation. Ils écrivent très bien la lettre —H— quj ne se pro - nonce pas et cependant ils montent un "meli melo" dans la prononciation des lettres: z-s-x-tx-ts-tz. Et nous en parlons pas de l'étudiant du basque appelé "euskaldun berri" sinon á ces professionnels de divers ordres quj dojvent utili - ser notre langue dans les médias. D'autres sont des écrivajns, certains chev - rones.

Quant á la lettre —H— disons que la tache en fut pas facile por ceux d'Iparralde. Par exemple: ils écrivent et dIsent "Hartu". Mais les dispositions académiques adoptèrent la forme "Onartu" c'est á dire, sans —H— Pourquoi? Ils dirent: "SUPprj - mons les posconsonantiques". Est ceux d'Iparralde continuent á prononcer —H- lá où elle n'est pas écrite. Nous écrivons lá en dehors des modalités (respetons une lettre que ceux d'Iparralde prononcent) même si nous ne sommes pas obli - gés de la prononcer.

Et en vue de ce raisonnement, Que nous dites-vous Messjeurs les Académj - cjs du biskáien avec son verbe parlé par 40% des bascofonnes?

Et quand le train de l'avenir basque part et jl reste sur le quai, le bas-navarrais de Beñat d'Etxepare; le labourdín de Axular; le souletin de Pierre Topet "Etxahun" et le biskáien de Mogel, Quel sera le résultat de cette supposée unification du basque?

Comme il est remarqué au début de ce prologue et en vue de ce quj se passe, écrivains de Kardaberaz et Euskerazaleak, certajns membres de Euskaltzaindia fidèles á la ligne de Don Manuel de Lekuona, nous dédidons de fonder EUSKERAZAINTZA. Et c'est notre désjr de perséverer dans notre proyot que nous définisson dans notre divise:

EUSKERAZAINTZA
ERRIZ —ERRI...
EUSKALKIZ EUSKALKI
ERRI EUSKERA LANTZEN.

La traduction libre: "Euskerazaintza/De village en village/avec leurs par - lers/Travaillant por le basque populaire.

Et au bout de trente ans des accords de Arantzazu, il nous soit pérmiss d'affeu - rer notre tete en toute humjlité avec l'objet salutajre d'approcher nos raisons au basque, principalement á celui qui á cause de son age ne vecút pas les moments de 1968.

Et nous appoyons nos opinions dans la reconnaissance officielle de l'Associa - tion d'Utilité Publique reconnue á Euskerazaintza (BOE 45/1981 eta BOPV n.º 96 du 7-6-84). La loj 3/1988 quj dans l'article 22 du B.O.P.V. du 1 -3-88 djt ce qUj suit: "(...)". De la même fapon les Associations déclarées d'utjlité Publique auront droit á etre entendues dans l'elaboration des djspositjns générales qui ont une relation directe avec les matières de son activité et dans l'elaboration de leurs programmes importants.

Le contenu de notre Livre Rouge du Basque se divise en quatre parties essentielles:

A) Fondation et Législation de Euskerazajntza. Associés fondateurs.

B) Commentaires sur les euskalkjs et l'unification du basque avec un aparté concernant le baskaïen.

C) Opinions et commentaires divers.

D) Quelques lignes en guise de conclusion.

Notre souhait étant que ce Livre Rouge ait surtout un caractère d'information, nous n'en sommes pas entrés dans de plus grandes examens. Nous apportons une série de faits et le lecteur saura en tirer ses conclusions. Les raisons sur lesquelles nous sommes appuyés en son temps pour adopter notre cheminement se trouvent exposées dans deux livres dont les auteurs sont: Bixente Latjegi et Dunixi Oñatibja. Leurs titres sont les suivants:

—"Euskaltzajndia, el batua y la muerte del euskera" (1983)

—"Euskaltzaindiari epaiketa" (1982)

Ce sont des livres de documents et nous invitons tous ceux qui étudient le basque à les lire.

EUSKERAZAINTZA
L'Académie Populaire de la Langue Basque

ARANTZAZU TA BERGARA'KO BATZARREN ONDOREN

Gaurko euskera batuaren aldeko lenengo billerak, Bayona'n eta Ermu'n egin ziran. Ondoren, Arantzazu'n eta andik amar urtera Bergara'n.

Bayona ta Ermu'ko billeretan, eratzailleen asmoak eta elburuak argi ta garbj ikusi ziran eta Franco ttjki biurtuz, beren iritziak aurrera eramateko, zapaldu bear zana batere kupirik gabe zapalduz, bide guztiak erabilliko zituzten, erriaren gogo ta jokaera batere kontutan artu gabe ta berari ezer galdetu gabe. Beren "arrazoi" bakarra gaztediaren indarra zan eta Mitxelena'k ontzat eman zuanez, naikoa izan zan. Arantzazu'n artutako erabakia, aurrez azterketa sakonik egjn gabe artua izan zan.

Zorionez, Arantzazu'n adimen argikoak ere bazeuden eta egin naj zan aldaketaren arrixkuak eta bearrikeza ederki asko azaldu ere bai; adjbidez, Aita Justo Mokoroa, Lafitte, Mujika eta Lojendio'k, baiña dana alperrik izan zan; Bayona ta Ermu'ko izketaldiak beren emaitza izan zuten.

Erabakitakoa aurrera eramateko On Manuel Lekuona oztopo edo eragozpen izan zitekeala ta egin diteken billaukeri ta azpikeririk lotsagarriena egiñaz, Euskaltzainburu izatetik kendu arteraiñoko oñik ez zuten izan. Izenperik gabe eskutitz batean bere aurka bekaizkeriz betetako iritziak jarri ta euskaltzain guztiei banatu ondoren, Euskaltzaindian zuzendaria aldatu egin zuten.

Arantzazu'ko billera izan zanetik amar urte igaro zirala eta, orduan artutako erabakiak "aztertze" edo, Bergara'ko Batzarra eratu zuten. Batzar ontarako zabaldu zituzten txostenak ikustea naikoa, bertan ezer "aztertuko" ez zala jakiteko. Ori ikusirik, Euskaltzaindiak zeraman jokoarekin baten geundela ta zer bide artu erabakitzeko, talde bat Donostia'n bñldu giñan, —aien artean On Manuel Lekuona—, eta asiera batean, Bergara'ko Bakar ortara ez joatea erabaki zan eta baita izparringietarako jokaera onen zergatia adieraziz, adierazpen bat idatzi ere, baiña arianarian, ez joatea beldurti jokatzera zala eta azkenean, batzuk baik ere bertan agertu ta gure iritziak agertzea obe zala ta an azaldu giñan.

Bergara'ko Batzarrean guztira berreunen bat lagun bildu giñan eta gure alde- tjk talde ttiki bat. Gogoan ditudanak auek: Zatarainidar Anbrusi, Olazar'tar Martin, Latiegjitar Bixente, Azurza'tar Jose Joakin, Yon nere anaia ta ni. Beste batek edo bik ere, gure iritzi berdiñak jaulki zituzten, baiña zeintzuk ziran ez dakit. Zortzi lagunek berreunen ondoan ezer askorik egin ezin, baiña gure iritzjak agertze- ko egokiera izan gendun.

Batzarraren asieran Mitxelena'k ala esan zuan: "Pelotajokaldi batean, gorrien edo urdiñen alde iriki batera jokatu oi dan bezela, guk ere bide bat aukeratu bear eta gaztedjaren indarra atzetik zetorrela ta h'aren bidea artu gendun.

Ondoren, Haristchelar'ek, 200 itzetan h'a jartzea erabaki zutela ta nun jarri erriak bereala ikasiko zuala ta ez zegola batere eragozpenik esan zuan.

Urrengo egunean, njk jtza eskatu ta ala esan nuan: "Mitxelena'k atzo esan zuanez, Euskaltzaindiak euskera batu onen bidea, pelota-jokaldi batean gorrien edo urdiñen alde, iritzi batera artzen dan bezela artu du. Jakin euskera batzearen olor ontan izandako ixkanbillak zenbaterajñokoak izan ziran eta azterketa sakon bat egin bearrean ala jokakea, erakunde ospetsu baten jokaera al da? Ez al zan askoz obe izango, errizerri azterketa on bat egin eta danon iritzjak jaso ondoren

erabakia artzea? Amar urte auetan ez dezute orrelakorik egin, baiña iñoiz egingo da ta zuen erabakjaren arintasuna ta bururjk eza ikusiko da. Bestalde, Haristche-lar'ek, Euskaltzaindiak artu duan bide ortan 200 itzetan h'a sartzea erabaki dezutela esan zuan atzo. Euskaldunok setatsuak gera ta indarrean bestek ezarri nai duan bidetik eramaten oso zajllak. Zuek erabilli 200 edo jtz ge;agotan zuen hori; guk ez degu erabilliko; baj zuek eta baj gu, danok euskeraren alde lanean gabil-tza; euskera jl zorian dago ta iraUngo ba'du, danon bearra du, zuen eta gure be-rra. Zergatik ez djtugu bi bideak ontzat ematen eta danok Euskaltzaindiaren babesean euskera aurrera ateratzen alegindu ez?

Nere jardunak ez zuan erantzunik jaso; ez zuten aintzakokat artu ta bereala Patxi Altuna'k neri begjra gogor ekin zjon: "Nolatan utzi diteke itz egiten, Batzar onen asmoen aurka dagon bati?"

Olazaritar Martin'ek, Euskaltzaindiak zeraman bidea indarkerizkoa zala ta dik-tadura zakarrela esan ondoren, otso amorratu baten gisan Txillardegi jeiki ta len ere diktadurapean naiko ezbear jasandakoa zala ta orrela itz egiten zuana areto-tik kanpora bidaltzea eskatu zuan.

Ango giroaren berri naiko argi gelditu dala derizkiot.

Iru egun luzetan naiko najgabe igaro ondoren, plazagizon baten patxadarekin Latiegi'tar Bixente jeiki, areto aurrera joan eta danei begira ala ekin zjon: "Argi ikusi degu, Euskaltzaindia ez dala euskeraren zaindaria, orain sortu nai dan eus-kerera batuaren zajndarja baizik eta ori ala izanik, lajster beste akademi bat, errieus-keraren zaindari izango dan erakunde bat sortuko dala adierazten dizuet".

Atxaga bere exerlektuk jeiki eta, "Ori txantaje bat da" orru egin zuan eta Latie-gi'k berriz ere batere malmetitua gabe, "Orj, laister ikusiko dezute".

Nik oraintsu idatzjtako guztia, Euskaltzaindjak Bergara'ko Batzarreko izketa guztiaz magnetofoi bidez jaso ta itzezitz argitaratu zuan Euskera aldizkaritik artzea zan onena, baiña gure taldekoek esandako iya guztia, magnetofioean garbi entzuten ez zalakoaren a;tzakiarekin, moztu ta itxuragabetuta agertu zuten. Argatik idatzi det egin dedan bezela.

Latiegi'k agindutakoa egi biurtuz, Euskerazajntza sortu zan eta alegin guztian or gabilka errieuskeraren alde jo ta ke. Egja esan, ez degu bear genduken lagun-tzarik aurkitzen. Errieuskeran egiten ditugun liburuentzat dirulaguntza apurrak jasotzen ditugu, baiña baj Jaurilaritza ta bai alderdi politiko guztiak euskera batu-rra lotuta ikusten ditugu.

Baiña ikus dezagun, Arantzazu'ko Batzarrean artu zan erabakiaren ogeigarren urtemuga igaro berria dala eta, Argia asterokoak "88 euskal kulturaren urtekarja" izenarekin argitara eman duan aldizkarian, dossier eran, erabaki ta bakar ura ta ondorenak aztertuz diona Asjerako izenburua au da "Euskara batuak 20 urte bete ditu, baiña... batua batu ote?"

Dossjer ortan euskeraren egoeraren berri lagun askok ematen dute ta zenbaj-tzuetatik izenburu bat eta besteengandik lerrotxo batzuk jarrij, ea bere mamia adierazten dizueten.

Irratiak orrela daude: Zuberoa'n, "Zuberoko botza" izeneko irratia zubereraz aritzen da BeNaparroa'n: "Irulegi irratian". baxenaparrera baliatzen dute. Lapur-di'n: "Gure irratjan". Iparraldeko euskera hiritiarra egiten dute. Gipuzkoa'n: "Loyo-la erri jrratja" gipuzkera kulto edo batuz arjzen da. Segura irratia gipuzkeraz. Arra-te irratia gipuzkeraz eta bizkaieraz. Euzkadi irratia, batuan baiña arau guztiak bete gabe. Bizkaia'n: Bilbao'ko erri jrratia, bizkaieraz. Naparroa'n: euskerazko irratia-kin eragin ttjgia dute. "ETB, den mendreneko hizkuntz plangintza gabeko kabja" dio. "Ahozko komunikabideak eredu gabe". "Batasuna ez da oraino mamitu".

Izparringiak: Eguna ta Hemen euskera batuan (asterokoak). Argia asterokoa, batuan. Zer illerokoa bizkajeraz. Jakin aldizkaria batuan. Saskjnaski iru illabetero - koa, erriuskeran. Herria asterokoa benaparrera ta lapurteraz. Egin eta Deja egu - nerokoetan euskerazko lanak batuan, Deia'n noizin beinka Zubikarai'k idazten djtuanak ezik.

Zati berezietan, iritzi auek agertzen dira: Iñaki Gaminde'k, "Batua bai, bizkaje - ra ere baj".

Jose Angel Irigarai'k: "Euskalkjak ala batua sasi auziaren orde, euskalkiak eta batua joera aldarrikatu nahi jzan dut beti".

Josetxo Ljartzza, A3 buruak: "ETBn euskalkiek lekua edukj dezateke". "Ñik uste, aurrera jo behar dala eta nahiz eta batuaren formak jarraitu, noizean bein ere bizkaieraren formak erabiltzea hangoak marjinaturik sentj ez daitezen".

Xipri Arbelabide'k: "Eskatzen duguna, Euskal Telebistan egun oroz 5 minuta edo 10 izatea Iparraldean iparraldeko norbaitek eginik".

Ikastolak: Euskalerra osoan gejenek batuan diardue.

Erriak erabat lurraldeko izkera darabilki. Euskera batua jya iñortxok ere ez. Euskaldun berriek eta ikastoletatik datozen aurrek euskeraz itz egiten dutenean (geinetan erderaz mintzatzen bait djra) batuan egiten dute, bajña etxekoekin ere euskeraz mintzatzen ez diranek, gaizki jositako euskera lotsagarri bat darabilkite gejenak.

Ogei urteren buruan eta ainbeste milla milloi pezta kastatu ondoren, euskera batuari zegokion aurrerakadarik egin ote da gero? Ni ezetzean nago. Nik Bergara'ko Batzarrean eskatu nuan bezela, bi bideak, euskera batua ta erriuskerare - nak ontzat eman eta Euskaltzajndiaren itzalean jokatzea erabaki izan ba'litz, eus - kera gaur ez dagon bezala, askoz obeto egongo zan.

Oñatúbia'tar Manu'k
1988

BERGARA'KO BATAZARRERA EZ AGERTZEA ERABAKI DUGU

Euskerari era eta alde guztietatik lagundu naiean sortutako "Euskerazaleak" eta "Kardaberaz" bazkun auetako arduradunak ongi ezagutzen genituan Mitxelena jaunaren itz auek:

"Hala ere biltzar hau ez da betroia saltzeko, ez erosteko; ez da konponketa batean hasteko. Gauzak ez daude orain dala hamar urte zeuden lekuan, gauzak asko jbilli dira. Konponketa bat nahi dutenek hau oso kontutan hartu behar dute. Konponketak lehenago eskaini behar ziren, ez orain." (DEIA, 78-1-6).

Ori ezezik, beste au ere ezaguna genduan: Bergara'ko biltzarra eratzerakoan: Euskaltzaindia'k sortu zituan lau batzordeetarako, euskaltzainak, soil-sojllik aukuratu zituala, eta gaiñera danak joera batekoak, bizpairu ezjk, beste ainbeste euskaltzale ta idazle trebe bazterrera utzirik.

Ala eta guztjk ere, gogorik onenez jbilljak gera aal duguntxo eskejntzekotan. Orregatik bidali ditugu gure jritzi ta eskariak.

Baiña arrez gero, euskeraren oso-osoko egoera sakonki aztertu bearrean, bein artu zuten beren bidean aurrera egin nairik dabiltzala gero eta garbiago nabarj da.

Orregatik argi ikusi dugu gure joerako iritzi eta lanei ez zaiela Bergara'ko batzarretan leku egokirik emango.

Bestalde, amar urteren joanean egindako okerrak zuzentzeko zerbait egokja burutuko zuten usteak, lur jota gelditzen zaizkigu. Izan ere, Euskaltzaindia'k borrokaz kanpo iraunez auzi-alderdien epaikari izan bearrean, alderdi baten alde-ra makurturik jokutzen diarduala, uka eziña da.

Guzti oiengatik, bada, eta azken orduan, Bergara'ko batzarretara ez agertzea erabaki dugu.

"Euskerazaleak eta Kardaberaz"
-1978-

KANPOTAR EUSKALARI GUZIERI

EUSKERAZAINTZA euskal jdazle, irakasle, bertsolari eta iztunde langilleen bazkun bat da.

Bizirik djarduen euskera azkeneko urte auetan gutxietsi eta baztertua izan dalako, erriak gizaldietan zear erabilli dituan euskalkiak babestu eta jndartzeko eratua dugu EUSKERAZAINTZA.

Azkeneko amabost urte auetan euskera jdazteko araueri buruz sortutako naaspjllak kezkatzen gajtu, euskeraren zabalkundearen okerrerako jzan dala uste dugulako.

Euskera idatziaren batasuna egitea bearrezkoa dugu, bajña batasun au geien-goaren euskera bizia ojñarriztat arturik eta bera osotuz, egin bear dala uste dugu.

Batasuna egiteko, eunetik larogeitamar (%90) euskaldunek oguzkatzen ez duten "h" izkia euskerak ez du bearrezko. "H" izkia nun eta nolatan erabilli bear dan jkasteak, idazkera alperrik zajtzen dU gejengoak darabilzkjen euskalkietan.

Naiz ikastolek lan aipagarria egiña izan, euskera dak;tenen, eta batez ere euskeraz idazten dakitenen saillak, atzerakada aundia egin du; ez atzerriko mintzairaren bultzakadaz bakarrik, gure errian bertan idaz-arauekin sortu dan naaspillagatik baizik.

Gauza auek egun auetako jardunaldjetara atzerr;tik etorrj diran euskalarieri jakjn arazi nai dizkiegu, EUSKERAZAINTA'ren kezkak Euskalerrjan oso zabalduak diralako.

Gutun onen bjdez, zuen euskerari buruzko asmo eta ikerketa lanagatik esker-tzen zaituegu, eta gure artean egun onak igaro ditzazutela opa dizuegu.

Atzerriko euskalarieri gure ikuspegiak zabalago ezagun arazteko, eta gure kezkeri buruz zuen irjtjak entzuteko ere, atsegiñez jarraituko genuke zuekin arremetan.

EUSKERAZAINTZA
Lino Akesolo
Lendakaria

Gernika'n, 1980.VII11.25

TO ALL FOREIGN BASQUE LANGUAGE SCHOLARS

EUSKERAZAINZTA is an association of Basque language writers, teachers, popular poets and language arts workers.

EUSKERAZAINZTA was created to protect and strengthen the Basque dialects that have been used for centuries against the present tendency to despise and abandon the Basque in popular use.

We are deeply worried by the confusion created in the last fifteen years by the methods used to impose a given orthographic reform, which have damaged the popular standing of the Basque language.

It is, in fact, necessary to attain a unified spelling, but we sustain that the unified written Basque must be based on the living forms of Basque used by the majority of the population.

It does not appear necessary in order to attain the unification, to make use of the letter "h". Which over ninety per cent (90 %) of Basque speakers do not pronounce. Its introduction unnecessarily complicates the spelling to the users of the major dialects.

In spite of the valuable effort carried out at the "ikastolas" (Basque language schools) the number of Basque speakers, and specially those among them who can write their own language, has diminished considerably. Not all this reduction has been due to the pressure exerted by the surrounding languages. It has in great measure been due to the confusion brought about by the capricious reform of the orthography.

Because the feelings sustained by EUSKERAZAINZTA equally concern wide sectors in the Basque Country, it is our intention to make this situation known to the scholars who have gathered in these international meetings on Basque studies.

We also take advantage of this letter to show to the attending foreign visitors our appreciation for their research work and for the interest shown in our national language, wishing them all a pleasant stay among us.

In order to make our points better known to foreigners interested in the problems faced by our language, we would encourage establishing direct relations with our institution.

Gernika 25-8-1980

EUSKERAZAINZTA
Lino Akesolo
President

A TODOS LOS EUSKEROLOGOS EXTRANJEROS

EUSKERAZAINTZA es una asociación de escritores, docentes, bertsolaris y otros cultivadores del idioma vasco.

EUSKERAZAINTZA fue creada para proteger y reforzar los dialectos vascos que han sido utilizados durante siglos, frente a la tendencia actual a menospreciar y dejar en el abandono las formas populares del euskera.

Nos preocupa sobremanera la confusión que se ha venido creando durante los últimos quince años por los métodos utilizados para imponer una reforma ortográfica, que han resultado en perjuicio del aprecio popular por el euskera.

Es, efectivamente, necesario alcanzar una ortografía unificada, pero sostenemos que la escritura del euskera unificado debe basarse en las formas vivas del euskera que utiliza la mayoría de la población.

No resulta necesaria, para alcanzar dicha unificación, el uso de la letra "h" que el noventa por ciento (90 %) de los euskaldunas no pronuncian. Su introducción complica innecesariamente la ortografía a quienes poseen los dialectos mayoritarios.

A pesar de la labor encomiable de las "ikastolas" (Colegios privados en lengua vasca) el número de los que hablan euskera, y más particularmente el número de los que entre ellos alcanzan a escribir en su lengua, ha disminuido considerablemente; no siendo esta reducción debida únicamente a la presión ejercida por las lenguas circundantes, sino por la confusión que ha acarreado la reforma caprichosa de la ortografía.

Es nuestro deseo poner en conocimiento de los investigadores que han venido a estas jornadas sobre estudios vascos, nuestros puntos de vista que preocupan a amplios sectores del País Vasco.

Aprovechamos la oportunidad de esta carta para mostrar a nuestros visitantes extranjeros nuestra alta estima por sus investigaciones y por el interés que demuestran en nuestra lengua nacional, a la vez que les deseamos una agradable estancia entre nosotros.

Tendríamos sumo placer en desarrollar relaciones directas con quienes estén interesados en nuestros puntos de vista, así como en escuchar opiniones acerca de los mismos.

Gernika 25-8-1980

EUSKERAZAINTZA
Lino Akesolo
Presidente

EUSKERAZALEAK DISCREPA DE EUSKALTZAINDIA

(El Diario Vasco 30-7-1978)

Entrevista de Santiago Aizarna con Felipe Yurramendi

Dentro de la problemática que se debate en torno al euskera, la próxima reunión a celebrar en Vergara, ha abierto un paréntesis de expectativa, y también de esperanza. Según la actitud que sustentan los euskoparlantes respecto a su lengua, hoy se puede advertir una división evidente. Por un lado, está Euskaltzaindja, y su fuerza, su autoridad y su prestigio; por otro, la entidad "Euskerazaleak". que ha venido a abogar por el euskera popular, por el euskera que se habla, se entiende y se manifiesta en el pueblo euskaldun, tanto oral como literariamente. Así, de alguna manera, resulta que los de "Euskerazaleak" vienen a ser los "contestatarios" de Euskaltzaindja, y uno de estos contestatarios es Felipe Yurramendi; licenciado en Filosofía y Letras, profesor en E.U.T.G., en la sección de Filosofía y Letras (Filología Hispánica y Vasca), y director de la Academia de Lengua y Declamación Vasca. Nacido en Urnieta, Felipe Yurramendi, por su bien hablar en euskera, es conocido en ciertos ámbitos literarios como el "Orixe" actual, y es poseedor de una biblioteca euskérica de las más completas.

—*Vemos que también Ud. figura entre los contestatarios.*

—¡Un momento! Maticemos antes de dar un solo paso en falso. Efectivamente, figuro como uno entre un centenar largo en una lista dada a conocer últimamente, pero de "contestatario" nada de nada. No me gusta, en absoluto, ese calificativo, por cuanto conlleva de polémicas enervantes con malos modos y peores resultados.

—*Bueno, pero es innegable vuestra oposición a la Real Academia Vasca.*

—Oposición bajo algunos aspectos siempre y cuando poderosas razones creemos nos asisten para tal actitud. Solamente en esos supuestos discrepamos de la Academia, sin increpar a los académicos. Mire, por no ser nada, no soy ni académico correspondiente, pero aunque lo fuera adoptaría la misma postura.

—*¿Un académico contra la Academia?*

—¿Y qué hay en ello de alarmante? Un solo dato, si me permite. Don Samuel Gili Gaya, académico de número, sostenía contra la Academia: "No hay motivo para seguir manteniendo separadas las coordinadas de las subordinadas causales "... queda justificada nuestra decisión de considerar toda causal como subordinada" (Gilj Gaya S. Curso Superior de Sintaxis Española, 10.ª edición marzo 1972. P. 297). Al año siguiente en la Gramática Oficial de la "Docta Corporación". leemos: "La Real Academia Española ha modificado su punto de vista con respecto a las oraciones causales, incluyéndolas todas en el grupo de las subordinadas circunstanciales" (R.A.E. Comisión de Gramática. "Esbozo de una Nueva Gramática de la Lengua Española". 1973, p. 459, nota 2). El hecho es

innegable y la enseñanza clara. La Academia reconsiderando, rectificando a instancias —¿cismáticas?— de un académico.

—Eso habrá sucedido en la Academia, ¿pero en Euskaltzaindia?

—En Euskaltzaindia: "A nadie se le obliga a renunciar a su punto de vista, a nadie se le niega el derecho a discrepar, ni se le prohíbe buscar o proponer otros caminos para llegar a la lengua escrita común" (Fr. Lujs Villasante Cortabjarte. O.F.M. "Euskera". 1973, p. 242). Es que no podría ser de otra manera. "Amicus Plato sed magis amica veritas". A la vista de cuanto antecede, los que nos están bombardeando los oídos con la sacrosanta intangibilidad de Euskaltzaindia o desconocen estos textos o tienen que darnos lecciones de Hermenéutica...

—Y, haciendo uso de ese derecho, ¿cómo concretaría su discrepancia?

—Respondiendo a título personal, discrepo de la actitud excesivamente indulgente de Euskaltzaindia ante el empleo innecesario de barbarismos (erderismos para los euskaldunes). Insisto en lo de innecesario porque es evidente que hay en el léxico vasco un gran número de palabras que, aunque procedan de otras lenguas, se hallan perfectamente asimiladas, y que tienen carta de naturaleza en la lengua. Pero no es menos evidente el desmadre "institucionalizado" de tantos y tantos erderismos fácilmente sustituyibles por auténticos vocablos vascos, y de tantos giros sintácticos extraños por completo, al euskera.

—¿No será por la dificultad que entraña la preceptiva tradicional, "purista"?

—¿Y sabe Ud. de alguna lengua adulterada hasta hacerla irreconocible casi, sólo por facilitar su aprendizaje y garantizar (?) su cultivo? Con que no resulta fácil... Le respondo con Axular: "...ta baldin hala ezpada, euskaldunek berek dute falta, ta ez euskarak".(1)

Que diría un Orixe redivivo, quien, ya en el año 1963 exponía esta queja rayana en desafío:

"... zergatik es sajatu, euskeraz ditugun itz ederrak erabilten, erderazko itz arri elkortu edo fosil zantar oiek alde batera utzirik? Euskera garbiz, euskera amorratura jo gabe, esan djtezke eunetik laurogei ta emezortzi" ("Euskera". 1963-64, p. 357).

Hay que guardarse también de sacar las cosas de quijoto, a vueltas siempre con la única idea obsesiva de facilitar... como si ello constituyera la panacea. Aunque a otro nivel, tengamos presente la suerte corrida por las "lenguas artificiales" —lenguas inventadas con el fin de facilitar una comprensión internacional: el Volapük, el Esperanto, la Interlingua, el Ido, el Novial, el Gloro, el lala, etc. ¿Sabría Ud. decirme no ya cuántos las hablan, sino simplemente, cuántos las utilizan de alguna manera? Es que nadie hace suya ninguna de ellas, nadie la siente propia. Y la Lengua mucho antes que para Unamuno "la sangre del espíritu". y para Saussure "reflejo de los rasgos propios de la comunidad". era ya para los griegos IDIOMA: "lo más propio y personal".

---

(1) Axular, "Gero". n. 10.

EUSKALTZAINDIAK 25 URTE BETETZEAN BATUAREN ARAZOA

25 urte dira Euskaltzandi berrja sortu zanetik: Zaarkerjak utzi eta Gaztekeriak sartu. Orj izan zan Euskaltzaindi berri onen eginbearra. Aurreko 50 urteen lanak ukatu eta era berri bat, betirako, sortu.

Zelako girotan egin zan aldaketa eta iraultza orj agertu nai nuke eta orretarako Don Manuel Lekuona'ren aurka zabaldu zan agiri bat. Agiri ura artutakoen artean Jose de Artecheko idazleak gendukan bat. Ondoren, 1970'ko Dagonjllaren 9'ko Zeruko Argian idatzi zuen lan au:

LOTSA GORRIZ

Gaur uztajilak 23. Karta bat ekarrj didate gojzean nere lantegjra. Korreoz jritxi da. Donostian botatako eskutitz aztun xamarra. Ireki det. ¿Zer ote dakar?

Zazpi zortzi edo orrj auditako idatzia. Ez dauka firmarik. Erderaz esaten dan bezela "anonimoa". izengabea, baiñan bere egillea aalegindu da, orj bai, idazki txukun bat ateratzen.

Gutziz apaiña da, eta ez diot au parre egiteagatik. Egia esaten det, besterik ez.

Osoan ez det irakurri. Aurreneko orria bakarrik, eta au ere erdizka. Alde bate-tik firma gabe datorrelako, bestetik oso luzea, eta arrazoi guzien gaiñetik, ezin esan alako pena artu dedalako.

Gipuzkoar benetan agurgarri baten kontra dago egiña.

Agurgarria edadez, agurgarria jakjtez, agurgarria berezikoitasunez. Eredu argi bat dan apaiz jaun batez gizatasuna ezereztu naj du "anonimoak". Au da egia.

¡Ai orrelako asko bagenjtu Euskalerrian!

Ez najz ni bakarrik idazki ori artu dedana. Beste batzuen eskuetara ere iritxi da. Miñez irakurri dute, nerekin itzegin dutenek beintzat. Eta aizkenean nik egin dedana egin nazkaz kartakin.

Ez det emen idazki ori ezerezteko asmorik. Iñundik ere ez. Esan det ez dedala osorjk irakurri. Beste bat da nere asmoa.

Ez dakit, eta ez det pentsatzen jarri naj nork idatzia dan. Ez det juizio txarrjk egin naj. Gaiñera etzait batere inporta.

Baiñan "anonimo" orren egilleak lanean oso ondo daki. Esan naj det ondo eta txukun idazten ba dala norbait.

Ezta egun batean edo bitan egindako lana, oso astjro egjndakoa baizik. Pentsatuta dago eta kostatu zaio berea egilleari.

Ajzkenean burua izkutatzeko. Orj da benetan penagarria Baiñan utzi dezadan alderdi ori.

Auxe besterik ez nuke esan naj. ¡Zenbat eta zenbat alperrikako egiñaal ez degu ondatzen!

Erremediorik ez degula esango nuke. ¡Zenbait aalegin txikikeritan! Eta gaitze

Gure etxeko tellatuari arriak botatzeko afizio berezja daukagula ezjn ukatu. Gure gizon;ik aipagarrienak lokatsatu bear baditugu, gureak egindu.

Ni beintzat paper ojek irakurtzen ostean lotsatu egjn najz lotsa gorritz. Trjsturak jan bear ninduen...

Jose de Arteche

"Zeruko Argia": 1970-VIII-9'an.

Baña, ez zan Don Manuel bakarrik erasotua bajta, Eizmendi'tar lñaki "Basarri". Franco'ren garaiko euskalidazle jator eta ugarienetako bat. Ona zertzuk esan zituzten "Euskal Elertj 69" Bilbao Donostia 1969. KRISELU7 89 Hatsapenak 2 (Orrelaxe dakar ljburuak), 547'garren orrialdean:

"Euskeraren batasunik nahi ez duten euskaldunak
euskeraren eta Euskalerrriaren etsajak direla
deklaratzen du.

Are gehiago negarreztatzen du batasun hori gonbatitzen dutenen portaera, berezjiki Eizmendi'tar lñaki

"Basarri" jaunarena, zeinak Euskaltzaindiak
Arantzazun hartutako erabakjak
onartuko zituela publjkoki manifestatu ondoren,
bere itzari ez dion eutsten..."

Au idatzi zutenek bere izena jpiñi zuten aurretik: Gabriel Aresti, Xabier Kintana, Ramon Saizarbitoria eta lbon Sarasola. Don Manuel'en aurkako idazlanak ez du izenik. Liburu au ez zan 69'an agertu, urrengo urtean, baizik eta aizkeneko orrialdean daude gauza oiek idatzita. Orrek esan nai du D. Manuel Lekuona'rena eta idatzi au garaj berdiñekoak dirala.

Bajona eta Ejbar'eko ziñu eta mezuak urte berekoak dira; Baiona'koa Pazkoj-gandekoa da eta Eibar'koa maiatzaren lenengokoa: 1970. Ziñatzalleak berdiñak dira.

Urte orretan bertan, 1970, Dagonillaren 2'an, Xabier Kintana'k idatzi bat atera zuen Zeruko Argia'n Baiona'ko billeraren berri ematen. Ona zertzuk dion: "Bizkaj-tik gazte pilo ederra zegoen, andereñoak batez ere. Guztiek esaten zutenetik haxe geratu zan garbj: Lapurdjko liburuengatik ez bazen (Axularren GERO fama-tu gatik ha;in zuzen),... ez zutekela ezertxo ere adituko... Gauza bat edo beste gaizki eginda egotea (izan diteke) bajna horiek zuzentzeko... atzera bihurtzerik ez dago, zaharrerria zenbaitek hala nahi badu ere...

Euskalkikerjak urrundu egiten gaitu eta frantsez edo espainolez balia erazi...

Abarkak baztertu eta zapatak jantzi. Ez dut uzte negozio ona denjk inongo herritan abarkagintza..."

* * * *

Azular'en GERO liburutik ikasi zuten euskera zenbaitzuk eta aren okerkeriak ere ikasi zjtzuten: (Zeñak, Zeren, latinekotik artutakoak, zergatiak erakusteko. Latiñez QUI, quae, quod eta jenitivo Cujus erabjlitzen da orretarako eta ortik dator Zeñak eta Zeren. Abadeek, latjñez ikasjak, sartutako okerrak djra eta Axularrek ere erabiltzen zitun, abadea jzanik.

Frantzia'ra joan ezkeru, an euskalkiek alkarrengandik urrundu egiten gaitu, eta gazteleraz itz egin bear. Orajn, 25 urte beranduago, Batuari esker, ez dauka-gu Frantzia'ra joan bearrik. Emen bertan, batez ere Bizkai osoan orj berori gerta-

tzen da guraso eta seme-alabaen artean. Batuari aintza eta esker ona; Frantzia'ra joan bearrjk ez daukagu gazteleraz egjteko.

Abarkak baztertu dituzte zapatak jazteko eta abarkagintza ez da negozioa gaurko egunean. Ez orjxe. Gaur Batuaren zapatak jazten ez ba'dituzu, Euskera ez zaizu inegojzo' biurtuko. Ez daukazu errapera urbiltzerik, zapatadunen bajmenj gabe. Or gelditu bearko dezu zeure abarkatxoak eskuetan.

Zer zan Euskaltzaindjak Arantzazu'n erabakj zuena? Ona:

iLITERATURA EUSKERAREN BATASUNARI BURUZ EUSKALTZAINDIAREN AGIRIA'.

Arantzazuko billeren ondorean, han jzan zjran euskalzainak elkarturik argjbide hauek eman zituzten...

2) Hren hauzjan, izan diren jritziak entzun ondoan, erdibide bat aukeratu da hasteko: alegja, begj onez jkusiko lukeala Euskaltzaindiak letra hori bi bokal berdin nahiz ezberdinen artean erabiltzen astea.

Honek ez du esan nahi gorago jo nahi dutenen saioak ez direla ongi ikusjak izango...

EUSKALTZAINDIAK
Arantzazu-Oñati, 1968
urriaren 5ean.
Bilbon, 1079eko Abuztuaren ban.

Zeruko argja'n agertu zan idatzi au il orretan bertan, XXXIgarren urtea 392 zenbakian. 1970'ko urtea jzan zan Baiona eta Eibar'ko ziñarena, Don Manuel eta Basarriren aurkako idatziak, Kintana'ren agerpenak eta oraingo Euskaltzaindiaren agerpen au...

H'a bi bokal berdin naiz ezberdinen artean ibegi onez ikusiko lukeala Euskaltzaindiak erabiltzen astea'. Orrela, bi bokal berdin eta ezberdiñen artean H erabili ezkerro, idatzi guztiak H'ez bete bearko litzazke.

Baña, aurrerago joan naj dutenak ere, ondo jkusjak izango dira. Beraz, ipiñi ditzagun H'ak aurretik eta atzetik eta orrela ez du arazo onek amaierarik jzango. Orregaitjk izan dira ajnbeste naaspilla idazleen artean. Askoren lanak torrez beta-ta agertu izan dira; H bakoitzak torre bat, petroleoa ateratzen arj diran landa oietakoen antzera. Zenbat alperrikako lan! H'ak salbatu duela euskera esateko, aurpegia bear da.

***

Urte orretan, 1970, ikastoletako zenbajt andereño ez ziran lo egon. Kjntana'k esan zigun Bizkaitik gazte asko izan zala Baiona'n; batez ere, andereñoak. Loiolako Agjria atera zuten plazara. Onela djote:

"... a) Arantzazuko arauak, erabakitizat hartzen ditugu eta batasunaren bideen oinarritzat...

c) Liturgia taldearen batasunaren bidea ez dugu geuretzat onartzen...

Loiolan, 1970.

I KASTOLETAKO IRAKASLEAK".

Erabaki onek ondamendja ekarrj zigun Ikastoletako Ijburu arazoan. Mjllaka ta millaka liburu eder, bost mailletarako atera ondoren, margoz eta marrazkiez beterik, or dauzkagu oraindj usteltzen, Hirik erabiltzen ez dutelako.

**

Urteak pasatu dira, atzera martxarjk ez dutela esan digute bein eta berriz (Biscuter auto txiki aiek zjran atzera martxarik ez zutenak) eta or dabjltza batera ta bestera. Bitarte onetan, 1989 Uztaillaren 30'ean, la 20 urte beranduago, *onela zion Federico Krutwig euskaltzaiñak Gaur-Express, El suplemento, aldizkarian:*

"EL BATUA NO SIRVE PARA NADA

... Sí, sí, porque el batua no sirve para nada y la verdad es que se está desajmmando la gente. Muchas regiones en que se habla bjen el vascuence, el chiquito llega hablando batua y el padre empieza a pensar: me están engañando, esto no es euskera... el batua se ha convertido hoy en la lengua de los que no saben hablar vascuence. Y no tiene más que mirar la forma en que se da el título de EGA a un profesor. Ese título no da noción más de lo que sabría un niño de djez años y si un profesor está hablando a los chicos y habla peor de que ellos..."

Finis coronat opus.

Arrinda'tar Anes'ek.

Gure GAIAK

EUSKERAREN BATASUNA

Asko dira Batasunaren goraberran jakin miñez agertzen diran euskaldunak.
Noiz? Zelan? Zegaitik?

Onetan, iñok argi emotekotan, Euskaltzaindiko lendakarj urte askotan izan zan
On Manuel Lekuona berberarj utziko diogu erantzuten.

Ara ber LANEN BILDUMA-tik zeatz-meatz jasotakoak.

EUSKALTZAINDIAREN 50 URTEBETETZEA EUSKERAREN BATASUNA

Jaun eta andreak:

Euskaltzaindiari, aurtan, bere 50'gn. urtebetetzearen arlo ta zeregn berezi bezela, Euskeraren Batasuna eratu dezala eskatu zajo.

Urte onen lenengo Batzarrean izan zan. Bjlbao'n. Orain 50 urteko Oñati'ko euskaljaiak gogoratzean, urgazle Jaun batek egin zuan eske ori.

Bilbao'ko Batzar artan, aurtan Oñati'n bertan jaj berezi batzuek eratzea erabaki zan —jaiak ez baño, estudioegun batzuek obeto; eta geroztiko gure Batzarretan, batasunaren gai ori erabili da etengabe.

Aizkenik, Uztaillean, euskalidazleen batzar bat egin da Ermuan, batasunari dagokion zenbait gauza erabakitzeko; eta, an batzartu diran idazleak ere geienak bederenik eskabide bera eginedo diote gure Euskaltzaindiari: batasuna eratu dezagula, alegia, batasuna eratzeko zeregiña gure gain artu dezagula.

Bitarte ortan, gure jlloroko Batzarretan, gaj onen zenbait gauza obeto aztertu dira, eta aien artean au batez ere: batasuna nola "aditu" bear dan: noraño egin bear dan, zertan, zer salletan; eta guztjon iritzia izan da, batasuna idazleen artean, idazleentzat egin bear dala: idatzietan, ez izketan (itz, orain arte bezela, bakoitzak bere eran); idazleen artean, ez errjan (erriak orain arte bezela); eta idazleak berak beren idazti errikoietan, ez gojldaztietan (ez Olerkietan, eta Nobeljstikan, adibidez; ortan jdazleak azke gelditzen dirala, bakoitza bere erara). Itz bjtan: batasuna, bj gauza ojetan: a) aldjzkarjetan ("Zeruko Argjan". "Anajtasunean". "Yakin'en". "Jaunaren dejan". "Laiaketan" etab. etab.); eta b) lkastoletan, lkastoletako Liburuetan eta jolasketetan etab. etab., d) Liturgiaren zenbait zatitan...

Gauza oiek ondo neurtzeko, berriz, Batzar oietako batean, batzorde berezi bat izendatu zan; eta batzorde orrek, neurri oiek ondo mugatzeko, Mitxelena Jauna-

ri eman zion, txosten on bat egiteko agindua. Eta geroztik Mitxelena Jaunaren babes seguruan izan ditu batzordeak zenbait billera, Mitxelena Jaunaren txostena guztion artean aztertzeko.

Txosten ederra eta ondo pentsatua, gure Euskaltzajnlagun Mitxelanarena; onarri orokar batzuen ondoren ikusiko zenduten gramatika auzj guztiak ukjzen ditu ederkitxo: asi Foretikatjk eta Morfologian zear, Ortografiaraño.

Eta aizkenik, batzordekoen artean txosten zati bakoitzerentzako "ponenteak" izendatu ondoren, amaitu du batzordeak bere lana, eta gaur dana zeurok ikusi eta arakatu ta aztertuko dezute, gaj bakoitzean bakoitzak bere iritzia garbi esan dezan eta ola eratu, mugatu eta atondu, guztjok nai degun batasuna.

Orra, bada, itz gutxjtan arazo onen edestj ta historia.

*

Orain, etorrrj zaizkigun ponentzjak eta bakoitzak ekarrj lezazkeanak, aztertzen asi baño leen, batasunari dagozkion gogora bear batzuek gogorazi naj dizkitzuet nik emen.

Eta lenengo, Euskeraren batasuna egjtea, lan zalla dala, lan gaitza, Euskera, izkuntza ugaria da, bai lexikoan, bai aditzaren jokaeran. Eta ugaritasun ortan, aukera bat egin bearra dago, batasuna lortzeko. Lan zalla. Zer artu? zer utzi? Irizpide on bat erabili bear... "Bereizten gaituana utzi"; "guztjontzat berdintsu dana, artu". Bañan zer da, berdintsu dana? nun dago? Mitxelena Jaunak lan luze ta zabala egin bear izan du, ori erabakitzeko. Eskerrak berari.

Bigarren eta au ez da ohea Euskeraren batasuna egitea, lan mingarria dala. Gure izkuntza aberatsa, pobretu egin bear; eta orrek, nai ta nai ez, min ematen digu, Euskera dan bezela maite degunoi. Bakojtzak txikitandikan bizi jzan deguna utzi, eta besterena arte bear; eta orrek ere min ematen djgu.

Ala ere, min oiek gora beera, egin bearreko lana, batasunlana. Ebaikuntza bat, operazio bat egin bear danean, min izaten da; bañan operazioa, eginbearreko gauza izan oi da askotan, biziari laguntzeko, bjirik irauteko. Operazioak gorputza itsusi uzten du; eta ala ere, egin egin bear. Besoa moztea, gorputza beso bakar, basamotz uztea da; bañan, egin bear danean, najz ta beso bakar geldjtu, egin egin bear... "obe bait da Jaunak dion bezelabeso bakar ta begi bakar bizi, bi beso ta bi begidun il baño"...

Euskera biziko bada, batu egin bear, besobakartu egin bear, anka bakartu egin bear... abizjtza dezan, eta ugariago dezan"; indartsuago dedin, alegia, errettuta, laburtuta, batuta, geiagok eta geiagok mintza dezan...

Maastia ere, iñhaustu, kimatu bear izaten da. Ajen gejegi atera oi ditu urtearen buruan; geiegi ori, moztu egin bear zaio maat ondoari, maatsmordo mardulagoak emango baditu... Min izango zuan iñolaz ere lenengo maastilarjak, aien mozte ori egjn bearra, bañan min protxugarria.

Berdin gertatuko da gure Euskeraren maastiarekin ere. Fruitu ugariagoak emango ditu.

Bañan au ere gogora bear degu. Euskera batutzea ez dala naikoa izango. Euskera batutzea ez da panazea bat euskeraren problema guztjenzako. Euskera batutzea, euskeraz errezago ta ugariago mintzatzeko da. Bañan batu ta guzti, guk mintzaten ez badegu, berdin berdin ilko zaigu. Eta ola, gure batasun lan guztiak alperrikakoak izan ditezke. Ez dedilla olakorik gerta.

Bukatu baño leen, beste zer bat, eskabide bat guztioi.

Oñati'n gaude: oñeztar eta ganboarren lur jatorrean... Ez gatzazkjela, gure arbaso makur aien urratsai jarrai iñolaz ere. Ez gatzozela Arantzazu'ra, batzuek

oñeztar eta besteak ganboar, bakoitzak bere ezpata eskuan, beste jritzikoen aurka gudatzeko prest. Dezagula pake, dezagula batasun biotzezko batasun gure **BATASUNARI BURUZKO** eztabaidak asterakoan. Eta pake ortan jarrai dezagula, eztabaidak dirauten arte guztian. Eta berdin gero ta gero ere.

Arantzazu izan dedilla orain ere, leen nojzpait bezela orain bosteun urte bezela guztiontzat pakezko lokarri Euskeraren alde.

Eta onenbestez, eskerrak Arantzazu'ko fraide frantziskotarrari, jru egun ojeta-rako ematen diguten aterpearen alde. Eta beste gabe, guztiok ondo etorriak zeratela.

NERE DESKARGUA

Euskaltzaiñok:

Iru urte dira, Euskaltzainburu naizela. Bitartean zenbait gora beera jzan degu Euskeraren problematikan. Egoki izango da, gora-beera oiei buruz njk nere deskargotxo ematea.

Urte bi dira, Bjlbao'n egindako, Ilbeltzeko Batzarrean, Euskaltzaindiaren berrogejtamar urte betetzearen gogoangarrj zerbajt berezi egitea erabaki zala. Asmo bat batez ere artu genduan danok orduan: urtearen barruan Euskeraren batasunari buruz zerbajt saio eratzea.

Gauza garrantzitsua zala esan zan, bañan baita kontuz egin bearrekoa ere, batasun eratze ori. Gogoan izango dezute noski guztiok, Batzar artan bertan Arrue Jaunak esan zuana: "Euskaldunok, olako gauzetan aanarkixta xamarrek" gerala. Batasuna, norbaitek proposatzen zuan bezela, por decreto egiten asten bagiañan, orixe najkoa izango zala jendea kontra jartzeko".

Xenpelar bertsolariak esan zuana:

"Gaitzak gerala umiltzen
eta pekean unitzen".

Neronek ere gauza bera esan nuan, Arantzazuko Batzarreko Sarrera-Itzaldian, Oñeztarren eta Ganboarren arraïxkua aipatu nuanean.

Arazo ontan arraïxku ori baztartzea izan da nere ardurarik aundjena, urte ta erdi ontan. "Por decreto" ta djktadoreki gauzak egitea galerazi: orixe jzan da nere ardura. Ez dakit logratu dedan.

Arantzazu'ko Batzarrak bukatu bezain lajster, batzuren batzuek jzugarrjzko pozez asi ziran, ango, Mitxelena Jaunaren erakutsien "conclusioak" mundu guztiari ezarri bearrez. Ezartze ori, eta batez ere presaka ezartzea, orixe da, ezer bada ta, diktadura. Ori inolaz ere galerazi bear zan. Njk ortara jo det batez ere, nere alegin guztiaz. Presaka ez da ezer onik egjten auzi auetan. Mitxelena Jaunaren iritziaz gaiñera, beste iritzi geiago ere entzun bearra zegon. Ortarako beta artu bear da. Ponpeo Fabra'k katalanaren batasuna egiteko, amar urteren epea eman zuan, erriari kontsulta egjteko, errjaren plebiszito praktiko bat lortzeko.

Gure artean esan det alderdi batekoak bereala asj ziran, beren aldeko lanean. Eta berak beren aldetik asiaz gaiñera, Euskaltzaindiak Arantzazu'ko conclusio aiek guztioi ezartzea, guztiok artera beartzea nai zuten. Nere iritzja gai ontan, bestelakoa izan da: Ponpeo Fabra'k bezela, itxedon, erriaren postura ikusi arte; diktadurak baztatu; utzi guztioi itzegiten.

Ni bildur nintzan bezela, Arantzazu'n bertan azaldu ziran bi alderdiak: Oñez eta

Garlboa. Etzan arritzeko, an gauzak planteatu zjran bezela. Gaj garratzak erabillj ziran; garratzxoak, alderdirik ez sortzeko. Aditzaren arazoa baztatu egin zan, gai zailtxoa zala ta; baiñan ori bezain zailla dan Hren gaja ukjtu zan, gai teoriar errexa Mjtxelena baten eskuetarako; baiñan praktjkan zajltasun aundiak dituana: gutxienez bi gizaldi berreun urte djrala, Bizkajan eta Gipuzkoan erabilli ez dan elementu bat, orain, bat batean, gabetjkgojzera ezartzea... Gauza zalla benetan... Eta bereala etorri zan, nj bildurtzen njnduana: Oñaz eta Ganboa. Guztiok zerate testigu. An bertan. Eta gero, ondoren, zer esanik ez.

Orain galdera bat: Zer egin? Zer egjn bear zuan Euskaltzaindiak arazo ta ereti ortan, bidagurutz ortan? Batzuen alde eta besteen kontra bere burua azaldu?

Nere iritzian, Euskaltzaindiak "neutral" jzan bear du olako auzietan; eta ortara saiatu naiz ni alegin guztian.

Euskaltzaindiaren egitekoa, auzi ontan, guztiontzako alkarizketa giro bat sortzea da: alkar izketa gjro paketsu bat sortu. Auzi zalla dan ezkeru, utzi guztioi itz egiten; entzun guztiana.

Arantzazu'n alderdi baten jtza entzun zan batez ere. Beste alderdiarenak ere entzun bearra zegon. Eta ortarako ekilibrio on bat izateko, bear dan beta adu. Luzatu bear bada, luzatu. Gauzak diktadoreki egin, ez. Ori izan da diot berriz ere nere ardura urte ta erdi otan.

Batzuren batzuek Euskaltzaindjak gauza bereala zirt edo zart erabakitzea naiko zuten. Alde batetik eta bestetik. Ponpeo Fabra'k leen ere esan det-eta Katalunian amar urteko epea eman zuan. Eta amar urteren buruan balantze bat egin, erriak zertara jotzen zuan.

Bide luzea dala? Sobra dakjgu. Bañan gauzak diran bezela adu bearra dago. Bereala ta "por decreto" gauzak egiten asteak, ba dakjgu zer dakarren: Xenpelar'ena:

"Gaitzak gerala umjltzen"...

Arrue Jaunak esan zuan. Bañan ez Arrue Jaunak bakarrik; Mitxelena Jaunak ere, bi edo iru aldiz, gauza bera asan zjgun. Ez bera, ez Euskaltzaindia, ez dala nor, bere conclusioak iñori ezartzeko... Berak ere etzuan nai diktadurarik. Ezarri, ez. Arau batzuek eman, orj bai. A. Vjllasante'k itz bitan esan zuana: Mitxelena Jaunaren lkasgajak "valor normativo" dutela, ez "valor preceptivo". Gu ez gera nor, gai ontan aagintzeko. Euskeraren ajaundajabe, erria da, ez gu. Guk ezin dezakegu agindu. Bide bat erakutsi, baj. Bañan guk erakutsitako bide ori erriak jarraitu bear du. Eta jarrajtzen duan ala ez, praktikan ikusten da.

Orain, praktkarj buruz, zer? urte t'erdiko praktikari buruz, zer?

Nere itzak ez dezala iilor ofendj. Bajñan esan bearra dago. Batasuna egjn najean asj gjñan. Njk uste, ez genduala bide ona aukeratu. Ortografia gaia ukitzean, Hiren auzia ipiñi genduan maigañean. Zoritxarrean. Batasuna lortu bearrean, bitasuna sortu zaigu. Eta nolako bitasuna! bitasun psjologikoa, asarrea, burruka...

Urte t'erdiko experientzjak beste gauza bat ere erakutsi du; ez Hiren arraixkutasuna bakarrik, Hiren zajljajltasuna.

Batasunak bi gauza eskatzen djtu batez ere: lenengo, oiñarri zabala, batasuna gauza errexa izan dedjn; eta bjgarren, denbora, denbora luzea. Ponpeo Fabra'ren pazjentzia.

Orra nere iritzia itz gutxitan.

Eta orra nere iru urte otako deskargoa.

APENDIX GEIGARRI

1) Nere deskargu onen geigarri, entzun djtzagun orain Mitxelena JaUnaren jtzak gai ontan. Aiek erakusten digute, nolako egoera neurtuan arkitzen geran Euskaltzajiñok Euskeraren eta Euskalerrriaren aurrean.

Ona jtzak: "Batasun osorik egiteko ez du Euskaltzaindiak, ez eskurik, ez indarrik, ez berez, ez besteren bitartez. Gjdarij eta bide-erakusle agertu nahj luke, orain gauden egoeran egin diteken neurrian".

Itz oiek neurtzen djtuzte ondotoxo Euskaltzaindjaren eskubideak Euskeraren gain. Euskaltzaindjak ez du Euskeraren gain jurisdikziorik. Euskaltzaindia ez da Euskeraren eta euskaldunen gajn, Estadua bere menpekoen gain dana. Ezta Eliza kristauen gajn dana ere.

Estaduak ba du jurisdikzjo; eta bere legeetara makurtzen ez dana, ajtor ta deklara lezake "legetikan kanpora". encartado, bandido. Ez Euskaltzaindjak ezta beste edozein Akademiaek ere ez dauka olako jurisdikziorik. Euskaltzaindjak dio Mitxelena'k bjde bat erakutsj, bai, ba lezake. Biderik iñorj ezarri, ez. Bidea artu nai duanari gjdari izan, bai. Bidea arrerazj, ez. Ori da Mitxelena Jaunaren arauz Euskaltzaindiaren egitekoa. Edo ta A. Villasante'k esan zuana: Euskaltzaindiaren erabakiak, normatiboak dira; ez prezeptiboak. Berak erakutsitako bidean, zer dan zuzena, korrektoa, esan, bai; bidea arrerazi, ez.

Elizak berak ere ba du agjnte, Sinismen eta moral gauzetan. Eta deklara lezake herege, Sinismen eta Moral bidean oker dabillena. Akademi batek ez du olako aginterik izkuntzaren gain. Guk ezin deklara dezakegu inor heterodoxo Euskal gaietan. Euskeraren jaun dajabe, Erria da; ez beste iñor. Guk Erriari erakutsi dezaiegu; agindu, ez.

Itz bitan, Mitxelena Jaunaren neurrian: Estaduak ba du jndar; Elizak ba du esku. Guk ez degu, ez eskurik, ez indarrik, Euskeraren izaera ukitzeko. Bidea erakutsi, bai. Ezarri, ez.

2) Euskaltzaindiaren "neutralidadeari buruz". esan lezake norbaitek, njk neronek, urte t'erdj otan Hirik gabe idatziaz, njk neronek autsi dedala neutralidadea.

Hirekin idatzi banu ez al nuan autsiko?

H'rikan gabe idatziaz, njk Euskaltzaindiaren leengo, betiko Ortografjari jarraitu diot; ori bait zan Euskaltzaindjaren leengo Ortografia Bizkairako eta Gipuzkoako. Auzi ontan leengo Ortografjak bere alde du "la ley de la ventaja" esan oi dana; edo-ta jurista zaarrak esaten zutena: jn dubio, melior est conditio posidentis = "olakoetan leenean dagonak du ventaja"; edo-ta dialektjkoak ziotena: asserentis est probare = zerbait berri esaten duanarj dagokio gauza probatzea, arrazoiak azaltzea. Zaarrean dagonak ez dauka, arrazoirik eman bearrik.

Nik neutralidadetik autsi gabe idatzj det Hirikan gabe. Ezin idatzi nentzakean, ordea, Hirekin, neutralidadea autsi gabe. Beraz, edo-ta ezer idatzj gabe egon bear nuan, edo Hirikan gabe idatzi bear nuan.

Idatzi gabe egotea, ordea, esku-artearen gendukan auziari oker aundi bat egitea zan. Auzi onek, bi alderdien ar-ean ekilibrio bat eskatzen zuan. Arantzazu'n alderdi bati eman zitzaion alako giroa zegon lekuri geiena. Beste alderdiari ere eman bear zitzaion bere leku. Gauzaren ekilibrioak ori eskatzen zuan. Mitxelena Jaunaren itzak berak, askorentzat etzjan ezagunak, arjk eta orajn EUSKERAN azaldu diran arte. Egoera ortan alderdi biai berdin ez laguntzea, zuzenbidearen kontra zan. Orretxegatik jarraitu det nik leengo Ortografian idazten. Ain xuxen, auziaren ekilibrioa eta Euskaltzaindjaren neutralidadea zaitzegatik.

3) Beste gauza, benetan garrantzitsua zer egin bear da orain Aldizkariakin eta

Ikastolakin? Gauzak jarri diran bezela, galdera oiei erantzutea, ez da ain gauza erreza; nik bejntzat ez daukat ortarako argirjk asko. Euskaltzaindiak berak, sakon-sakon aztertu ta estudia bearreko gauza dala deritzat.

Batasuna bi gauza oietarako eskatu zan: Aldizkarjetarako eta Ikastoletarako. Eta, H dala ta ez dala, batasunak esku artetjk aldeegjn digu. Zer egin orain?

Nik gauza bat aurreratu dezaket: leen ere Aldizkarietan bi malla zirala: Idazleena, eta errietako korrespontsalena. Idazleak etzeuden beartuak batasunaren legeetara. Beraz errietako Korrespontsalentzat bakarrik izango ziran Arantzazu'ko legeak. Orain zer egin errjetako Korrespontsalakin Euskaltzaindiak esan dezala. Bear bada, hkontuan programa minimo bat ezarri?

Ikastolai buruz, beti ere gogoan euki bearreko gauza da, Ikastolak umeen gurasoenak dirala, ez gureak. Eta guztiok dakizute, gurasoen iritziari buruz, Arantzazu ezkeroko urte t'erdia otan, Bizkai-aldetik batez ere, Pedagogi lege bat aipatu dala: umeak gurasoen izkuntzan eta izkuntza eran ezi bear dirala (orixe bajt da, ain xuxen, Ikastolak sortzeko euskaldunok daukagun eskubidearen oiñarri); ez dala bidezko, beraz, umetxoai beren gurasoagandik bestelakoa dan izkuntza erarik erakusterik. Pedagogi legea da, lege arrunt-arrunta. Gurasoen irjtza entzun bearra daukagu, beraz.

4) Tarte ortan, beste auzi bat gelditu zaigu: "Arantzazu'n erabaki al zan ezer? ezer, juridikoki "erabaki" esan litekeanik?".

Gauza au, gutxienez, oso dudakoa da. Auzj otan, dudarik gabekoa, gauza bat da: an etzala izan botaziorjk, euskaltzain jatorren botaziorik.

Bear al zan? ez al zan bearrik? naikoa al zan, entzule batzuek txaloak jotzea? Ori, Euskaltzaindiak berak erabaki bear du; euskaltzaindikoak, ez beste iñork. Batez ere Mitxelena Jaunaren itzak gogoan arturik: "Euskaltzajndjak ez dezakeela, alegia, ezarri batasunik; ez duala ortarako, "ez eskurik, ez indarrjk".

Nolanai dala, erabaki balitz ere, baiñan gero, erabakitakoa Euskerarentzako kaltegarri litzakela ikusi, okerra zuzendu beariko litzake. Euskeraren ona da emen lendabjzjko gauza: Salus populi suprema lex, besteak esan zuan bezela: "Erriaren osasuna, erriaren ona da, lege guztietan lenengo lege, lege nagusj". Erabakirik artu izan balitz, ori.

Hirekin zertan gelditu giñan, beraz? Mitxelena Jaunaren arauz, ezarri ez. Zer, orduan? Rekomendatu? ontzat eman? obetzat eman? Nolanai, ezarri ez beintzat. Nai ez duana libre da, ez erabiltzeko Libre dan bezela erabilli naj duana. Ori bai: erabilli nai duanak "ola ta ola" erabilli beariko du: ots! Mjtxelena Jaunak erakutsitako legeen azpian.

Nik ola ikusten det gauza; eta iritzi onen barruan jokatu det urte t'erdia otan.

Itz bitan bukatzeko: gure batasunaren auzi onek, perspektiba falta du orajndik. Erriaren plebiszittoa. Ponpeo Fabra'k Kataluña'ko erriarj opa zion epea, plazioa: amar urteko plazioa.

Orra esan nere iritzia.

Manuel Lekuona

ARANTZAZUKO BATZARRA (KRITIKA)

Arantzazu'ko Batzarra askok eta askok aipatzen du. Arantzazu'ko Batzarra eta Arantzazu'ko erabakiak...

Zer jzan zan Arantzazu'ko Batzar ura? zer indar du?

Batzuek bat diote, eta besteak bestea. Gaj ontan gauza bat dago argj ta garbi: Arantzazu'n etzala izan botaziorjk.

Orajn nere galdera: Bear al zan? ez al zan bearrik? Hiren auziari dagokionez batez ere?

H'ren auziari dagokionez, ba dirudi, an esan ziran gauzak oso gauza astunak izan zirala, eta olakoetan guztjok dakigu botazio on bat bear izaten dana.

Berreun urte egjñak dira, A. Kardaberatz'ek, bere "Euskeraren berri onak" deritzan liburuan, eta arekin batean bajta bizkaierazko ta gipUzkoerazko idazle danok ere, H guztiak Euskeratik aienatu zituztena.

Eta, ain xuxen, Arantzazu'ko urtean bete ziran berrogeitamar urte, Euskaltzajndja sortU zana, ta berealaxe, lan luze ta sakonen ondoren, bere Alfabetoan, Hiri oxta-oxta leku eman baj, bañan letra orren praktika Bjdasoaz beste aldekoentzat ljbre utzirik, praktika ori Bizkai ta Gipuzkoa'rako beintzat zearo baztatu zuala.

Ortiz gañera H'ren praktika eta teoria bera ere bai, najz gjpuzkoerazko, naiz bizkajerazko Gramatjka guztietara zearo kendua arkitzen genduan.

Bidasoaz beste aldekoak ere gero ta gutxiago erabiltzen arj bait dira...

Orajn, beraz, nere galdera: iru eguneko lekzjo ta teoriarik jakintsuenak naikoak al zjran, egoera sakon au, botazjo gabe, zearo aldatzeko, eta Hiri orrenbeste urtean izan ez duan lekurik, iru egunen buruan emateko?

Orj da nere lenengo galdera: Bear al zan botaziorik? ala etzan bearrik?

Euskaltzaindiari berari dagokio galdera onj erantzutea.

Bañan, norbajtek esan bajt lezake, botaziorik izan etzan arren, izan zitekeala botazio baten berdin dan zerbajtk; erderaz "por aclamación" esan oi dan zerbajtk; plebiscito ta referendum esan oi dan zerbajtk, alegia...

Plebiscito ojek gauza arrixkutsuak izan oi dira. Nolanai dala, norbaitzuek beren gajn karga bat artu bear dutenean, ez daude ain gaizkj, bañan karga bestera ezarri bear zaionean, plebiscitoa baño joku garbiagoa eskatzen du gjza-lege jatorrak.

Ori, gauzaren muñari dagokjonez.

Plebiscitoaren forman dagokionez, berriz, ba dakjgu zenbajtk plebiscito, "multitudinario" ere izan ditekela, ots, naasia.

Arantzazu'ko Batzarrean, euskal-idazle guztioi jpiñi bear zitzaion Ortografia bat, ez batzarkideai bakarrik; batzarkideai eta batzarrean etziran guztiai... Ori ezin izan diteke plebiscito-gai.

Formari dagokionez, berriz, nik neronek ikusiaz gañera, ortjk zear nabillela, itez jaso ditudan inpresioak esango djtut.

1) Batzarrak, entzuleen aldetik, Akademiegjntza bat baño, mitin bat areago zirudiala; batzuren batzuek esaten bajt dute, bajta, norbaitzuek Euskaltzaindiari prestatutako encerrona bat izan zala ere.

2) Hiren kontra mintzatu ziran bj edo iru Euskaltzain, forma ez oso kortesean,

ixillerazi ere egin zjrala. Ajetako batentzat latigilloak eta txisteak ere izan zirala, eta biontzat bajta farra ta burla ez oso akademikoak ere.

3) Gure Lendakari Jauna bera, H-zaleak baztatu egin zutela, berak naj bezain Hzale bero arkitu etzutelako noskj.

4) Itz bjtan: irregularidade geitxo joan zala Batzar aietan; etzjrala ur garbi jzan, alderatzeko ere. Eta etzala arritzeko gauza, alako mitin-giroan, asko ta asko, mjn-tzatuko zirakenak, ixillik egon naiago izan izatea, gero beren asarrea nolabajt era-kusteko asmoz.

Olako Batzar bat, nekez esan bait dileke, formaz, plebiscito jator danik.

Batzarraren bukaeran irakurri zitzajgun notaz beraz ere ba dago zer-esanik. Etzan izan notaargja; naasitxoa bajzik.

Batzurentzako, Nota ura Batzarraren "erabakja, jzan zan. Notak berak ez dio ori; "aurrerapen bat" dala djo bajzik; aurrerapen bat, berriz, ez da "erabaki" bat.

Nota artan ez da ezer "agintzen"; kontsejatu bajzjk, rekomendatu. Kontsejoak, berriz, ez du iñor "beartzen"; kontsejoak ez du santzjorik, ljbre uzten du, bakoitzak derizkjona egiteko.

Hirj buruz ematen dituan arauak ez dira argjak. H bi bokalen erdjan kontsejatzan du. Zer bi bokal, ordea? berdiñak bakarrik, ala desberdiñak ere bai? ("Euskaldun" itzean, adibidez, E ta uren artean, bear al da Hirik?). Nola jakjn bear degu zein bokalen erdian bear duan, eta zeifñetan ez?...

Gauza au jakiteko, gero lztegi bat argitaldu dala? Argitaldu dala, inpersonal da. Zeñek osotu du lztegi ori? Ortikan zear diotenez, ortan ere izan zan oso garbj ez dagon zerbait. Bidasoaz beste aldeko H-zale batek bere gain artu zuala, edo emengoak egotzi ziotela lan ori egiteko arazoa; bañan gero etzala ausartu olako lan zalla egiten. Azkenik, ez bajt dakigu zeñek egiña dan, eskurik-esku dabillen Hidun-lztegi-saio ori. Nolanai dala, Euskaltzaindian la iñork ez daki gauza au nola garbitu dan. Euskaltzaindiak ez det uste eman dion bere baietzik. Gauza presa-kaegi egin zan, bear dan garantiarikan gabe.

Beraz, berriz ere gauza bera: ez dala guzti ortan plebiscito jator baten forma-rik. Ez formarik, ez gairik.

Manuel Lekuona

BATASUNA ETA H, ETA ARANTZAZUKO BATZARRA

Euskaltzajñak:

Naiago nuan nik, gaj au puska batean ez ikutu. (Gure beste lagun batzuek ere iritzi ortako agertu zaijzkt egun oietan). Bañan orajn arte, ixillik egon geran arren, alde batetik eta bestetik, itz-egitera beartzen gajtuzten ezkeru, jtz-egitera nijoa: zentzu onezko pentsakjzun batzuek guztioi agertzera.

Batzuren batzuek uste zuten nunbait, gaj au Arantzazu'ko Batzarrean bukatu genduala. Gaj aunditxoa zan, ordea, Batasunaren eta H'ren gai au, ola, jru eguneko Batzar bero batean erabakitzeko. Batasuna egiteko oñarriak ojñ-arri batzuek ipiñj, bai; bidea ebakj edo, bai; Batasunaren teorja argitu, bai. Bañan, Batasunak zajn aundjtxoak djtu, ola, Batzar bakar batzUetan egjn egjteko. Batasuna egiten, orajn ari gera. Batzuen eta besteen iritziak entzunaz. Egiten ari; bukatu, ez.

Egiten ari geralarik, ordea, praktikak erakutsi digun gauza bat, auxe da: hik Batasuna desegin egin digula; Batasun sikologikoa urratu. Hik Batasuna ez, baño bitasuna ekarri digu. Bitasun sikologjkoa, bitasun praktikoa. Eta baita bitasun teorikoa ere.

Hik Batasun berri baten teoria ekarri digu. Leen Euskaltzaindiak ba zuan bere Batasun. Orain h-zaleak beste Batasun berri bat ekarrj digute. "Batasun zaarra eta Batasun berria": bi Batasun. Bitasuna.

— H, Batasunaren etsai, beraz?

— Bai, alatsu.

Orajn galdera bat Zer da bearrena: h, ala Batasuna? Batasuna bearrekoago ba degu, zuek ikusi, hirekin zer egin bear degun.

ARANTZAZU'KO BATZARRA. Zer indar, zer balore zuan Arantzazu'ko Batzarrak? Ondo ikusi bearra, ondo aztertu bearra dago. Batzuek eta bestek, "Arantzazu'ko Batzarra" bait darabjlte aotan.

Zer indar zuan? indar beartzallea, indar koertzitiboa? ala indar normatiboa, arau-indarra? Indar praktikoa? ala jndar teorikoa? agjnte-indarra? ala argi-jndarra?

Mitxelena Jaunak berak, gauza au naiko argi utzi zuan: bere Lekzio ikasgai argi ederrean, garbi esan zigun: "Euskaltzaindiak ezin beartu lezake iñor". Bi aldiz esan zigun. Ikasgaien asieran, eta jkasgaien bukaeran: Euskaltzajndiak ezin beartu lezake iñor, berak ipiñitako Batasunaren oiñarrj teoriko aiek praktikan ipintzera.

Izan ere, Mjtxelena Jaunak ondo zekian, Euskaltzaindia ez dala Euskeraren "jaun ta jabe". Euskerari olako edo alako izaera bat ezartzeko; Euskeraren jaun eta jabe Euskalerrria da, Euskalerrria bera. Euskaltzaindiak euskaldunai bide bat erakutsi, baj; bide bat argitu, bai; bide bat ebakj, teorjan, bai: bide bat ebaki, nai duanak edo derizkionak jarraitu dezan; bañan bide ortatik ibiltzera iñor beartu, ez. Euskaltzaindiaren erakutsjak Mitxelena Jaunaren erakutsaldiak indar normatibo

izan dezakete; bañan indar beartzallerjk, ez. Ortarako Euskeraren jaun ta jabe izan bearko luke.

Beste itz batzuetan ere, gauza au esan eta argitu djteke.

Arantzazu'ko Batzarra, etzan izan, Eliz Batzarrak izan oj diran bezela, Batzar dogmatizante. Eljzak ba du, Sinismenaren iturrien jabetasun zerbajt; eta jabetasun orren indarrez, Elizak beartu litzazke eliztarrak, Berak erabakitako dogma bat sinjsteraztera, eta sinisten ez duana herege aitortzera.

Bañan, dogmaz gañera, Elizaren erakutsjetan, Elizar Doktriñan ba dira gauza batzuek, Elizak berak erabaki gabe, Elizako Erakusleak, Teologoak erakusten djtuztenak: Doctrina Ecclesjae edo esan oj diranak.

Ez da gauza berdin-berdiña bañan, ba du zerbait antz. Euskaltzaindiak ez du dogmatizatzen, ezjn dogmatizatu lezake, Euskeraren izaerari dagokjon gauzarik Batasuna adjbidez, edo Batasunari dagozkion bideak; ezin dezake dogmatizatu, ezta bere oiñarriak onartzen ez duanik kondenatu ere. Euskaltzaindjaren erakutsiak beti ere ori izango dira: erakutsiak, erakutsi teorjkoak, praktjkan Mitxelena Jaunak esan zuan bezela nai duanak jarraitu litzazkeanak, bañan nai ez badu, ez, obeto esateko, ez baderizkio, ez. Ori bai: Euskaltzaindiaren itzal onagatik, arrazoj-bide astunak bearko dirala aren erakutsjak ez jarraitzeko; bañan izan bait liteke olako arrazoibiderik ere... Arrazoi-bide teorikoak eta arrazoi-bide praktikoak.

Arrazoi-bide praktikoak, ba dakjzute, gero praktikan azaltzen dira. Orregatik gauza oiek ondo eramateko, denbora bear da, eta gure gai ontan, Erriak h'ri egin lezaioken arrera, jendearen reakzioak, alegja ikusj bear dira.

Eta teoriari berari gagozkiola ere, ba dakizute, garrantzi aundi samarreko gai baten teoria ere, erakusaldj bakar batzuetan dana ezin bjldu ditekela. H'ren teoriari bertan, Mitxelena Jaunaren Arantzazu'ko erakuts-aldjetan, zenbajt puntu gelditu zitzaigun, bear bezela aztertu gabe: adibidez hiren Historia h'ren Gramatika Historiko Comparada'ren azterketa on bat, alegja; ots, "H Gipuzkoan eta Bizkaian nola izan zan, zer neurritan; eta noiz ta nola galdu zan" etab.

Guzti ori ondo aztertu gabe, ezin esan bait liteke gure ojñarri teorjkoak berak ondo ezarrjak dauzkagunik.

Puntu ontan dago, beraz, h'ren auzia Euskaltzaindiarentzat. Konpas ixil batean. Praktjkan, Erriaren reakzioen zai; eta teoriari, hiren Gramatika Historiko-comparada baten bearrean.

Orra esan, esan bear nuana. Batasunari buruz zentzu onezko pentsakizun batzuek.

Manuel Lekuona

(De El Diario Vasco 17-9-1978)
Entrevista de Puri San Martín a
Don Manuel Lekuona

"DE LA ACADEMIA ME ECHARON LOS "HACHETISTAS"

—Don Manuel Lekuona, expresidente de Euskaltzaindia—

—*¿Desde cuándo vive usted en Oyarzun, Don Manuel Lekuona?*

—Desde que me retiré de la vida oficial. Quiero decir desde que dejé de tener un cargo de la iglesia. Ahora no tengo cargo ni obligaciones, pero continúo diciendo misa en la parroquia y con todas las prácticas.

—*¿Ud. es también natural de Oyarzun?*

—Sí. Nací aquí hace 84 años, en el año 1894, el 9 de Febrero. Aunque eso de la fecha de nacimiento, como muchas otras cosas, es de fe. Uno no está en condiciones de confirmarlo conscientemente. Es una estupidez del hombre resistirse a la corriente de la fe. Si miramos bien, vale tan poco lo que hicieron nuestras madres en la maravilla que es el cuerpo humano...!

Nada más estudiando un poco de Biología no tienes más remedio que creer en Dios, en un Ser superior a todo esto.

—*¿Cómo se siente Ud. viviendo en un piso, aunque sea en su mismo pueblo?*

¿Lo suyo es el caserío?

—Yo nací en un caserío como todo el mundo en aquellos tiempos. Pero la vida ha cambiado. El caserío de mis padres, los dos eran de Oyarzun, ya se derribó. Yo era el segundo de una larga familia de 9 hermanos.

—*¿Por qué se hizo Ud. cura, por qué al segundón de la familia le tocaba ese camino?*

—Mi decisión fue muy temprana. Me hice cura porque heredé la biblioteca de un tío mío, cura de Pasajes, que murió muy joven, a los 33 años. En una kutxa trajeron los libros. El recuerdo de aquel cura, que debía impresionarme mucho y mi afición a los libros, decidió mi vocación. Sin duda también ejerció su influencia mi abuela, que fue para mí como un ángel. Y a los 10 años ya estaba en una preceptoría de Latín en Goyerri.

DEL EUSKERA AL LATIN

—*¿Sabía Ud. castellano o pasó directamente del euskera al latín?*

—No sabía castellano. Pasé al latín directamente. Pero presumía de hablar castellano. Estaba muy orgulloso de mi léxico, y sabía cuatro palabras. Don Manuel se ríe con ganas. Ocho días antes que yo llegé a la preceptoría Barandjarán. Desde entonces somos amigos. De toda la vida. Barandjarán me decía: "Habla vasco, hombre". Pero yo me sentía muy glorioso de mi léxico. Luego cuatro, cinco años, de Filosofía. Y Teología. Después como profesores en el seminario de Vitoria. Hemos pasado la vida juntos hasta que la guerra nos separó.

— *¿Le costó a Ud. pasar del euskera al latín?*

—No me costó nada el latín. A los pocos días ya estaba instruyendo a otros. A mí no me ha costado nada en la vida más que la guerra. Todo lo demás ha sido una delicia.

—*¿Cuándo empezó Ud. a interesarse por la cultura del País Vasco?*

—Desde muy pequeño. Desde la biblioteca de mi tío. Allí había una historia de Vizcaya de Iturriza, en la que se decía que en las Guerras Cantábricas los guipuzcoanos aplastamos a todos los romanos. Eso a mí me entusiasmaba. Además según la versión legendaria, el caudillo de esas guerras era Lartaun, de Oyarzun. Mi familia fomentó en mí esa creencia y había algunas leyendas sobre que un Lartaun había luchado contra los romanos. Todo esto les contaba yo a mis compañeros de la rectoría de latín. Así me entró la afición a la cultura del país.

LITERATURA ORAL

—*Ha seguido ese camino durante todos estos años. ¿Dónde ha encontrado sus fuentes?*

—No había fuentes. Me he guiado por la intuición y por la tradición familiar. Mi padre solía decir que una fiesta grande era: misa mayor, pelota, comida y bertsolaris. Y a mí siempre me quedó eso. Desde muy temprana edad me impresionó la literatura oral de mi pueblo, que culmina en la improvisación bertsolarística. Las coplas "zaarrak", las coplas viejas que teníamos olvidadas. Hubo un desencadenante que me hizo meterme a estudiar todo este fenómeno de la literatura oral que es mi especialidad.

—*¿Cuál fue ese desencadenante?*

—En el primer congreso de la Sociedad de Estudios Vascos, en Oñate en 1918 cayeron dos señores que sacaron dos folios y leyeron una cosa que me ofendió. Decían que los alemanes en los pueblos de Alemania, oían en la calle las poesías de Schiller y de Goethe, "no como, los caseros de aquí que se entusiasmaban con las simplezas de los bertsolaris". Después de oír aquella barbaridad, pensé: eso hay que revisarlo. Desde el año 15 yo fui el primer profesor de euskera del seminario de Vitoria. Estudiábamos gramática. Yo intentaba que pasáramos del lenguaje oral al escrito, porque no podíamos escribir en euskera. Estaba con esa idea. Hasta que me pusieron en el brete con el asunto de los bertsolaris.

—*Ud. era aficionado al bertsolarismo. Sin duda iba con frecuencia a sidrerías y otros lugares tradicionales de bertsolaris...*

—Sí. Lo tenía visto y revisto. También había estudiado ampliamente la literatura oral, las coplas viejas, la onomatopeya, la poesía decorativa o abstracta. Estaba metido en todo esto cuando me pidieron de la Sociedad de Estudios Vascos que hiciera una conferencia sobre mis trabajos, en el año 31. Y sentado en unos troncos, a la sombra del caserío de mis padres la escribí.

Llegó el día y aquello fue un descubrimiento para todos. La conferencia estaba ampliada con coplas viejas, bertsolaris, etc. Cuando llevaba una hora hablando dije que la segunda parte la daba otro día porque no quería cansar. Elorza dijo que siguiera. Pero yo prefería mantener a la gente atenta y dos horas no hay quien aguante. Así que los bertsolaris se quedaron para otro día y ese hubo mucha más gente en la exposición porque la voz había corrido.

Asistió Aixol. Aixol soñaba con un Goethe y con un Schiller, quería suscitar un

poeta que revolucionaría el país. Oyó mi conferencia y dijo: "El bertsolari es la gran palanca para revolucionar al pueblo" ¿Qué hacemos con la tontería de la modestia? Eso fue así. Si es una cosa providencial que yo fuera el instrumento de todo esto, ¿qué le voy a hacer?

—*¿Pero el bertsolari siempre ha sido un personaje en el País Vasco?*

—El pueblo lo tenía como un Dios. El leído era el que no lo tragaba. Y es un fenómeno importantísimo de nuestra cultura. La pena es que toda esta literatura oral, por no haber escritura se ha perdido.

—*Otro fenómeno curioso es el teatro vasco...*

—El teatro suletino es algo único. Parte de la poesía vasca, que es cantada y danzada. La pastoral es música, danza, letra, gestos. Los cantantes modernos hacen una danza y en este sentido se ha vuelto a los estilos primitivos. Volviendo al teatro suletino. Este es una marcha y contramarcha. Es significativo que "estrofa" es palabra griega que significa "marcha". Los actores van y vienen cantando las estrofas. Los vascos tenemos que decir que tenemos no sé cuantas cosas muy originales que no se pueden valorar.

OBRAS COMPLETAS

—*¿Qué materias dio Ud. en sus años como profesor en el Seminario de Vitoria?*

—Las cosas más raras. Vasco como he dicho antes. Hebreo bíblico. Griego bíblico y Arqueología. El que diera arqueología y que tuviera ocasión de estudiar el arte de las iglesias de la diócesis en unos años que fui secretario del obispo ha sido el motivo de dedicar un tomo de mis obras completas al arte. Yo tuve la satisfacción de descubrir dos Grecos en Gipuzkoa: La "piedad" del divino Morales, en Oñate, y algunas cosas más.

—*Hace pocos días ha salido a la calle el segundo tomo de sus obras completas. ¿Y qué materias encierran?*

—Van a ser 5, 6 o 7 tomos, aún no lo sé. Al primer tomo yo le doy una importancia capital. Encierra la literatura oral y toda la experiencia mía en este sentido llegando hasta la improvisación del bertsolarismo y las coplas viejas. Otro tomo, del que ya estoy corrigiendo pruebas, va sobre Arte. El 4.º será Historia. Entre otras cosas he aportado unas 100 páginas a una amplia biografía del Cura de Santa Cruz, que firma Juan de Olazabal. En el 5.º tomo irá la obra poética mía. Tengo varias cosas escritas en el estilo de coplas viejas o de verso abstracto al modo tradicional. Tengo también otras cosas de las que no me acuerdo. Al final haré un tomo que irá como el camión escoba recogiendo lo que se haya escapado. Será una miscelánea. Tengo material para rato. Quizá el final se prolongue en otro tomo más.

MALOS RECUERDOS

—*Ud. Don Manuel, ¿a quién mandaría al infierno?*

—¿Yo? A nadie. No mando al infierno a nadie. Creo en la infinita misericordia divina. Eso es una especie de credo que quisiera saber aplicar para mi vida. Y cuidado que hay gente que me ha hecho daño...

—*¿Está Ud. pensando en el paréntesis agrio de su vida en el exilio?*

—Yo no estuve en el exilio. Estuve oculto 4 años y 5 meses en un convento, en Lasarte y luego 14 años confinado en Calahorra. Ese servicio lo pagué escri-

biendo monografías de la catedral y dos parroquias. Investigué en los archivos de allí y salieron esos trabajos históricos.

—¿Por qué se escondió Ud.?

—Me habían fusilado a dos hermanos. Uno cura como yo, más joven que yo. Me lo cogieron, me lo llevaron y me lo fusilaron a Martín. Está enterrado en Usurbil. Del otro que era soltero, ni siquiera sabemos dónde fue enterrado.

—Pero, ¿por qué? ¿Eran gudarís?, capellán de gudarís decía misas en campaña.?

—Nada. Nada. Tenían las fichas hechas de antemano. Aquello fue un desastre. Al otro hermano lo cogieron en casa, en Oyarzun. Era soltero. Se lo llevaron. Se sabe que lo llevaron por Lezo, Irún y Enderlaza. Ahí se pierde la pista.

—¿Quiénes fueron?

—Carlistas. Aquí no había falangistas. Y eso que los carlistas me deben a mí la gran apología del cura de Santa Cruz. Si no fuera por esa historia nuestra todo el mundo se habría desbocado diciendo majaderías sobre ese personaje. Yo me enteré unos días más tarde. Estaba en Vitorja. A mi hermano cura lo mataron la noche de Santa Brígida, el 8 de Octubre. Y yo poco después fui a caer en las Brígidas de Lasarte.

—¿Cómo pensó en esconderse en un lugar de pasar al otro lado?

—En aquellos primeros tiempos no había ambiente de marcha. Yo permanecí en Vitoria unos dos meses más y luego vine a Lasarte. Eso es lo que me recomendaron, porque podían buscarme, sin duda, también a mí. Mi ángel libertador fue el capellán del convento que me ocultó en su casa. Cerrando la puerta celebraba todos los días la misa, delante de las monjas. Las religiosas también se portaron muy bien. Ninguna dijo nada de mi existencia. En ese tiempo escribí una historia del convento, que se fundó en 1670. Por supuesto en esos años ni pensar de pisar la calle.

—¿Cómo salió?

—Estaba en comunicación con el obispo y éste pidió un destino en el momento que consideró oportuno. Así fui confinado en Calahorra, "sine die". Y aquello se fue alargando y duró 14 años. Vivía en el hospital. Pero me han apreciado mucho. En todas partes he encontrado personas amables. He sido feliz en este sentido.

—¿Cuando terminó el confinamiento volvió al seminario?

—Al seminario, no, no. Bueno estaba aquello para volver nosotros. Todos estaban fanatizados y dominados. Los 40 años que decimos. Los 40 años famosos. Fui destinado a Andoain, como capellán de las Hijas de Jesús.

—Cuando le confinaron, ¿qué razón le dieron? ¿de qué se le acusaba?

—Nada, nada. Ninguna formalidad. Eran hechos consumados. ¡Si no encontraban forro para una pelota...! Pero en todo ese tiempo no dejé de trabajar.

—Si se consideraba enemigo al País, eran también enemigos quienes estudiaban la cultura del País Vasco, ése podía ser el razonamiento de la persecución?

—Sin duda el que estudiaba el País con su cultura era un enemigo. Pero la cultura no se mata, y el pueblo no se mata. Se matarán todos los individuos de un pueblo, pero al pueblo no se mata.

Yo no tenía pasión política, pero como era uno de los que más cultivaba lo nuestro, era uno de los primeros a fusilar. Las fichas estaban hechas según el ardor con que uno defendiera estas cosas. Todo esto es algo de lo que preferiría no hablar. Es la etapa triste de mi vida.

EUSKALTZAINDIA Y LAS "HACHES"

—*Usted ha sido presidente de Euskaltzaindia. ¿Cuándo dejó la presidencia?*

—Los "hachetistas" me echaron valjéndose de un panfleto anónimo. Sigo siendo académico, pero no voy nunca por allí. No he estado en el congreso de Bergara. Era correspondiente desde el año 18 y académico desde el 50. Hace 5 o 6 años que estoy "amurruscado". Y ahora nos han salido con 200 haches que hay que meter a todos los críos. No sabemos si son radicales, o derjvadas, o qué son. Es una falta de sentido práctico de la vida... La Academia está para aclarar y todo está frustrado porque no es nada claro.

—*¿Es Ud. miembro de Euskerazaleak?*

—Ese grupo surgió después de los "hachetistas". Yo no pertenezco a él. En el año 25 fui fundador de "Kardaberaz" que lo formábamos un grupo de seminarjstas para habjlitarse en redactar el vasco, para los sermones y todo eso. Le pusimos ese nombre porque "Kardaberaz" fue un místico jesuita del siglo XVIII, que fue desterrado al Vaticano por Carlos III porque escribía en euskera. Todo esto de la represión al euskera ya estaba inventado.

—*¿Usted ha hecho las traducciones litúrgicas al euskera? ¿Ha terminado ya esa labor?*

—Aún estoy en ella. Djos me tjene reservado para la redacción euskérica de la reforma litúrgica, y esto me ha salvado. Cuando encuentre que he terminado esta tarea, me puedo morir.

—*Encontrará otra. Así puede vivir otros 80 años. ¿Desde que dejó de ser presidente ha vuelto Ud. por la Academia?*

—Volví varjas veces. Soy casi fundador. Entré enseguida de la fundación. Le tengo cariño. Estuve en varias sesiones con el Padre Villasante en la presidencia. Pero me pareció todo tan infantil que me aburrí.

"H'AK SALBATU DU EUSKERA".

Orixe esan digu euskalzain oso batek. H'ak salbatu ba'du Euskera, toki ederean gaude...! Salbatu, ez dakit; baña, eragozpen galantak ipiñi, baj. Salbatu? Nundjk eta zeñengandik salbatu? Bera bai salbatu dala Hiren Euskera Batuari esker!

Bayonako Zina Eta Mezua deritzan agerpenak, izen zerrenda bat du berekin. Zerrenda orretako sail batek baj, oiek beuren buruak salbatu dituzte Euskera Hatxedun Batuari esker. Euskeraren aginpidea euren eskuetan dago. Eta gaur, Euskera, bej emankorra da.

Aspaldi onetan or ari dira Euskalzaindjaren ganako begjrune eta errespeto eskatzen; eurok egun batean ukatu ziotena. 1971'garrenean ain zuzen, iraultza egin zutenean Euskaltzaindjaren bizkarretjk.

"Euskal Idazleen Elkarteko lagun geranok,

1970 —garreneko Martxoaren 29-an, BATASUNAREN
KUTXA ljburuan agertzen diren euskerazko
idaz-moldeak aztertu ondoren, erabakiok artu ditugu:

1/. Liburuaren argitaraziotik 1971-garreneko
azken egun arte, hemen agertzen djren
moldeez eta erregelez baliatuko gara."

BATASUNAREN KUTXA: "Gabriel Areztik eta Xabier Kintanak moldatutako liburua" dio bjarren orrialdean eta azalean berriz, auxe: "Mitxelenaen promesa-ren pean". Ondoren datoz (9 orr.) Kutzaren Giltzarjen Oharrak, Patxi Altunak, J.L. Alvarez Emparantzak eta Gabriel Areztik siñatua.

Ondoren dator (13-15) or aurrean idatzitako BAIONAKO ZINA ETA MEZUA.

Euskaltzajndiari bizkarra emanda zebiltzen, Luis Mitxelena eurengana erakarri ondoren. Lujs Mitxelena jaunak "argumento bjológjco" aitatu zuen bere erabakia garbitzeko: Zarrok ilko zerazte eta gazteok bjzjko eta irabaziko.

Arantzazuko billeran, 1968, Batu au sortu zan egunean, itz gogor askoren artean, au entzun ornen zan: Ilko zerazte! Bai, danok ilko gera; baña, eriotzak edonola egjten ditu bere aukerak...

Baionako Zinu eta Mezu'aren irugarren atalak onela dio:

"3/ Bitarte horretan hartutako zuzenketa guztiak
eta liburua bera, Mitxelena jaunari emanen
zajzkio orduan giltzarjen eskuetatjk, et berak
erabaki beharko duena behin eta betiko beteko
dugu."

Baña, Mitxelena ez zan Euskaltzaindja; ajetako bat besterik ez zan. Batek erabakia beste guztjak "behin eta betiko" beteko dute. Etorkizuneko gazteek ez dute ezer aldatzerjk. Eurok iraultza egin zuten, ajtaren etxeko gurdia anka-z-gora bota zuten, Paris'tik berri bat ekartzeko. Ango Majatzeko (1968) ikasle gazteen iraultza, oiartzuna izan zuen Arantzazun (1968). Baña, "behin betjrako"; ez da geiago

iraultzari eskurik emango. Zapuztu dira ondorengo iraultza guztiak. Eta, Hatxea da iraultza orren "Símbolo Plástico". Guk ez degu izen ori asmatu.

Dudarik badezu jrakurri seigarren Zinaren atala:

"6/ Hemen hartutako erabakjak beteko ditugula
zin egiten dugu geure ohoreagatik.

Baionan, 1970-garreneko Bazko-jgandean.

Eibarren, 1970-garreneko lehen maiatzean."

Au da Euskaltzaindia berriaren sustrajetako arra. Iraultza egin dute Euskaltzaindjaren aurka eta Euskaltzaindia berriaren jabe egin dira. Iraultza egin dute, aurrera egin bearrean, atzera eta 50 urtez betetako lanak baztertu eta bide berria atzeruntz artu. Bitarte orretan, euren bide berri ori artuko ez dutenak madarikatu:

"LUR/KRISELU/HATSAPENAK euskeraren batasunaren serbitsuan jartzen djra. Beren hautapen-kontseiluak, Gabrjel Aresti, Xabier Kintana, Ramon Sazarbitorja eta Ibon Sarasolarekin osaturik dagoenak euskal gaiztoko dialekto mordoiloetan idatzitako lanak ukatuko djtuela jakin-araziten du, eta bide batez euskeraren batasunik nahi ez duten euskaldunak euskeraren eta Euskalerriarren etsajak direla deklaritzen du." (Euskal Elerti, 69. LUR editoriala. Donostia. 1969. 547 orrialdean).

***

Auek zjran bide berrietako gazteak; baña Gaztetasunaren gaitza berez sendatzen da. Orain zartzarorako bidean daude. Euskera bei emankorra gertatu danean, kontuz ez dedin errapera iñor gerturatu Hatxea eta Batasun atzerakoi orj artzen ez dutenak. Iraultza egiña dago "behjn betirako". Gaurko gazteok arazo orretan ez dezute ezer egiterik; dana dago betirako ondo lotua ("atado y bien atado". beste arrek esan zuena berbera).

Asmo guztiak, ordea, ez zeuden orretarako. Don Manuel Lekuona, Euskaltzaindiaren lendakaritzatik une orretan bota zuten. 1924'garren urtean, Gazteiz'ko Seminarjoan, Kardaberaz Akademia sortzailleen buru zan. Eta, 1970'ean, Kardaberaz'en 40 urtemuga aitzaki zala, Akademia ura berri genduen eta berriro. Don Manueleri lendakaritza eskeiñi, ordurarte Euskaltzaindiak agindutakoak betetzeko asmoz. Bereala inguratu ziran berreun lagun, gejenak idazleak: Lino Akesolo, Santj Onajndja, Augustin Zubikarai, Anbrozi Zatarain, Urrestarazu "Umandi". Aita Laffite, Gabriel Manterola, Damaso Intza, Nemesio Etxaniz, Antonio Labayen, Jaime Kerejeta, Zaitegj Jokin, Yon Oñatibia, Bedita Larrakoetxea (Shakespeare'ren 37 lanak bizkaiera euskeratuak), Onaindia Alberto, eta abar eta abar...

Geroago, Euskaltzaindi berria, bideak utzita, ertzeraño zebillela ikusirik, Kardaberazitik Euskerazaintza Erri-Akademia sortu genduan, Madrid'eko Jaurlarjtzatjk eskubideak lortu ondoren, Gazteizikotik ere bai, lortu genduzen.

Zaarrak ornen gera eta esiz inguratu eta iltzen utzi, beste erremediorik ez ornen degu. Baña, ideiak ez dira lotuta iltzen. Arrazoa geuk degu; gauzak oker egin ziran eta indarkeriz mundu guztiari ezarri. Gaur egun Euskeratik bizi dira zenbaitzuk eta ortik jan nai ba'dezu, Euskaltzaindiak esandakoa bete bearko dezu. Baña, gu ez gera Euskeratik bizi, ez orain eta ez leenago. Orduan Euskerarj serbjtzea, poltxa zjmurtzea zan bizjrk eusteko. Lan pozgarrja. Bizjrk eutsi djogu beartsu zanean; ez dezaigutela il, orain aberats bjurtu danean.

Anes Arrinda
1994

LEKUONA "ZAARRA"

Gaztetasuna ez da urteekin neurtzen dan gauza.

Badira urte gutxiekin zaartzen diranak eta urte asko ondoren betj gazte irauten dutenak.

Auetakoa degu Don Manuel Lekuona "Zaarra".

1915 urtean, an dago...

Ez zan orajndik apajz, Gaztejziko Melo y Alcalde jaunak, Apaizgaitegi Nagusjan, euskal-jrakasle ipiñi zuanean gure Don Manuel au.

Urrengo Apezpju jaun Ejjo y Garay jaunak agindu zion Kristau-Ikasbide-Berria (Pjldain agurgarriak egindako lan eder ura) euskerara itzultzeko, gero Arzipreste-Batzordeak eta Euskaltzaindiak ontzat eman zezaten.

1916'an, Meza Berna.

1908'tjk aurrerako ikastaro guztiak Gazteiziko Apaizgaitegian.

Aurreko ilkastaroeri Balearrain'en eman zien asjera, amar urte zjtula Talde artakoa degu Don Jose Miel Barandiaran ere.

1894'an jajo, Oiartzunigo Etxetxikj kalebaserrjan.

1924 da, Lekuona'ren zaindarjpean, Kardaberaztarren urtea. Don Manuel'entzako ez zan orj lanaren asjera, ordurako Euskeraren arloan asita bait zeukan bere maixutza Gazteiziko Apaizgajtegian.

Arrezkero Kardaberaztarrok beti bera jzan degu, sortzaizle ez-ezik, baita maixu eta eusle ere.

Gazteiziko Apajzgajtegia degu bere lanen lekuko bereizia. Urte aietan, 1936'arte, Araba, Bizkaia eta Gjpuzkoa'ko gazte saillak izan zituan bere ondoan, jkasj mjñez.

Talde aien artean erein zuan azia, eskuak-bete.

Lurrera botatako azirik ez da sekula erabat galdu: gutxien uste danean ernetzen du eta bere emaitzak eman.

Ereintza aien emaitzak? Izen asko daude esatekoak, baiña bost bakarrik auke-ratuko ditut. Beste guztiok barkatu. Ona bost izen oiek: Albisu, Arostegi, Irigoyen, Kortajarena eta Loidi.

Oiekin batera Kardaberaztar'en orduko izen guztiak jarri bearko nituzke. Benetako emaitzen neurria ez du iñork sekula jakingo, saill osoak ekiñ bait genion Euskera-jokoari. Nere uste argalerako, uraxe da Lekuona Zarra'ren egintzarik ederrena.

* * *

Urteak pasa dira eta ez gutxi.

Gazteak giñanok aguretu gera; bera, ordea, beti beziñ lirain eta gazte.

Kardaberaz Eskolan, gaurko egunez, oraindik bera irakasle. Bere euskal-jakin-tza agortzen ez dan iturria degu. Euskera erabiltzen maixu da. Gure jzkuntzaren eskutuki guztien berri ba du.

Alaz ere, maixu apala.

Iñoren iritzietarako itzal eta begirume aundikoa.

Ez du, pitzatutako kañaberarik ebagiko ezta, kea darjon krisajllurjk itzaliko ere. Arnas artzen lagundu, bai.

Gaurko egunez majxukeriz agertzen gera, bear baiño geiagotan, ezer gutxi dakjgunok. Lekuona Zarra ez dezu kasta oietako maixuen artean topatuko. Bere iritzja emango dizu; Euskerarj buruzko erarik garbienak eta jatorrenak agertuko dizkizu, maixukeririk gabe.

Bjde onena erakutsi, beste bide onak madarikatu gabe.

Askatasun giroan.

* *

1930'an ezagutu nuan.

Mutil) gazteak giñan. Diktadura ondorengo askatasun aizea nabari zan aidean. Giroa udaberritu zan, eta, giro artan, Euskal zaletasuna zabaldu.

Don Manuel'ek berak euskeratutako Kristau Ikasbide Berria genduan ikasgai. Liburuxka rrreri buruz egiten genduzen Euskarasaiaketa guztiak. Bakoitzak asteero lantxo bat egiñ, eta gero danen aurrean irakurri. Batak eta besteak beuren jritziak agertu. Akatsen billa ibilli oi giñan Euskal urratsak orduantxe ematen asi. Sej urtez Euskera eta Euskalerrriari itsatsita genbiltzan, majxu-onen ardura-pean...

Eta oraiñ orduko lan aietara bildu gera berriro.

Lekuona "Zaarra" beti gazte.

* * *

Elejtar literatur lanak ere ba du zer ikusirik gure Lekuona Zaarra'rekin. Melo y Alcalde Gotzai jaunak jarri zuan Apajzgjategjko euskera-jrakasle. Gotzaj orren ondoren etorri zan Ajta Zakarias'ek, berriz, bere gotzai eskutitzen euskal itzultzaille egiñ zuan. Berdiñ ondoren etorritako Don Mateo Mujika'k ere. Euskeraz agertu ziran eskutitz ajek, Don Manuel'en ixilleko lanak dituzu. Lan ajpagarriak.

Ixilleko lanak, ordea, ez dira amajtuko, ba diraute oraindio.

Ljturji itzulpen lanari buruz ari natzaizu. Zer lan dan eta zer lan jzan dan, itxuak ere ikusten du, ikusi nai badu. Literatur eskola sortuta dago. Lan izugarria egiñjk da. Garrantzi aundiko lana, eta ajiñ garrantsitzu jotzen dan eta ajiñ nolabait planteatzen dan Euskera "batua" ren alorrean, aiñ xuxen.

Vatjcano ll'en ondoren liturji berrjtze lanak ez dute etenik izan. Meza eta irakurgal berrjtze ekintza ez da urteetan gelditu. Asierako berrjtze guztiak euskeratzerako, orra denak zaartu, eta aien ordez berri berriak sortu. Don Manuel'ek eta bere lagunak berriro euskal itzulte lanetan, Leen baiño irakurgai gejago. Askoz ere ugariagoak

Or daude parroketako liburutegietan lenengo aldiz ateratako Jaietako Mezak, Deunen Mezak eta Jajegunetako Irakurgaiak. Euskera jator-ederrean eta batasun baten inguruan.

Liburu oiek historjara pasata daude. Galdu ala, geituko da beuren prezioa. Ondorengo euskal-jkasleak ur oietara jo bearko dute, Euskeraren jatortasun-bjlla.

Ortxe aztertu bearko.

Itzultzajlleak asko dira. Euskalki guzietako idazleak, eta batera etorri diranak. Oien fruitua ez da aaztuta galtzeko gauza.

Don Manuel Lekuona 'Zaarra' (goitizena berak jarri dio bere buruari) liturji itzul tze lan auetarako, zuzendaritzarako alegia, egiña zegoen. Gauzak ez dira txjripaz gertatzen; emen beintzat, ez dira ala gertatu. Bere bitzitza osoan lan orretarako bere burua jazten ari jzan dala derjtzejt * * *

Apajzgjategjko idazle eskolako lanak garrantzj aundikoak jzan badira gure Maixu onen bizitzan, liturji itzultze lanak ere izan dira zeredo zer.

Lana egiñ, lana eragiñ eta betj jtzalean geldjtu.

Ori izan da, urte askotan zear, Lekuona Zaarra'ren jokabidea.

Noiz-bait, orratio, argitara ere jaso zuten.

1950'an Euskaltzaindiako sarrera egiñ zuan, eta ogei urte beranduago bazkun orren buru jarri zuten. Iru urte iraun zuan bere gidaritzza Euskaltzaindiaren barnean

Ango gidaritzatzik irten bearra geuk ere itzalean utziko degu. Illunpean. "Gaua, gauekoentzat" zjoten gure arbasoak. Ez da egunik, gaurjk gabe. Gauarekin illuna.

"Illuna sortu zait, ama,
betilko bjotzean...".

Orj esateko aiña ere ez da izan. Illunaldi luzeak, ordea, ez zaizkio falta Don Manuel'en bizitzari.

Desterrua Calahorra'n izana du.

Amalau urte: 1940'tik 1954'ra.

Amalau urte luze, erritik at. Aurretik beste lau jllunpean.

Illunpean; baiña, lanean.

Lanak, Lasarteko Brijidaen Ixtoriaz gañera eta batez ere, illunpe orretako lana, "Fuentes de la Madre Rafols?". Ciencia Tomtista aldizkarián agertu zan artikuloa. Izenik gabe agertu ere. Txirjpaoko edo obeto esateko, probidentziazko arkitze baten ondorengo izan zan lan ura.

Desterru garaian, berriz, Calahorra'ko elizbarrutiko artxibuetan erre zituan bere betilleak. Ixill uneko amalau unte aietan Euskalerrriaren berriak ikasi zituan makiña bat paper-zaarartean...

Urte luzeak. Aiek ere bearrezkoak, gizona bere elburura elduko bada. Osatu-ko bada. Suak ematen dio galtzairuari bere tenplea.

Aurretik, erdian eta ondoren Euskalerrriko ikerketa (historiari buruzkoak aipa nai ditugu) askotan parte artutako gizona degu. Aitatu ditzagun azken uste auetako bakan batzuek: erromaniko aurreko eliza Astigarribia'n, eta urte onetan bertan, Alzo Aspiko eliza erromanikoa.

"Greco" margolariaren bi kuadro berak arkitu zituon Leniz Gatzaga'n bata eta Zestua'ko Iraeta'n bestea.

Asunzion Arrazola lekaimeari, bere "Renacimiento de Guipúzcoa" tesjs egi-tean, zuzenbidea billatzen lagundu zionr

Eta abar.

Errirrk-erri ibillia degu, erri bakoitzeko historiagerpena egiten.

Saiatu izan da Errj jakintza lanetan ere, Barandiaran Jose Miel'ekin baterar lldo orretan bersolaritzza maite izan du, batez ere. Aozko literatura aztertu izan digu, Euskalerrja'n iñork baiño leen eta iñork baiño obeto. 1918'an, Gasteiziko Apajz-gaitegian, eskola-urteari asiera emateko itzaldian, "La Métrica Vasca" izan zuan gai. Euskalbertsoak nola neurtu bear ziran erakutsi zigun.

Andik urte batzutara, 1930'an, Bergara'n egindako Congreso de Esdujos Vascos artan, koplaz zaar eta bersolaritzari buruz ekin zion, arazoari bear zan garrantzla emanaz. Sagardotegi zokondoetan zebillen bersolaritzari Donostia'ko Kursaal aretoraiño'ko bidea berak ebaki zion.

Lan aien ondorengoak ditugu gaurko bertsolaritxapelketak.

Amaitzeko:

50 urte dira Kardaberaz Bazkuna bere ardurapean sortu zanetjk.

Urreestaiaak.

Bidezkoa zan Kardaberaz Bazkunak bere maixuaren lanak argitaratzea.
Zuzentasunak eskatutako ondorena da. Biotzak, zer esanik ez.

Lan guztien bjduma, zatika aterako da, gai auen neurrjra:

Kritika, Kondaira, Etnografia, Kultura, Olerkjak, Antzerkjak, Literatur-gajak eta abar.

Tori, Don Manuel, gure eskejntza, esker onarekin batera.

Eta zu, irakurle, sartu zajtez barrura, "ardiak paotxetara" bezela. Jana ugaria dezu, osasungarria eta gozoa. On egin dizula.

A. ARRINDA

1975-III-1 Tan.

"Aozko Literatura" liburutik

Kardaberaz Bilduma M. Lekuona.

EUSKERAZAINTZA SORRERA BIDEAN

LEÑENGO AGERPENA

—EUSKERAZAINTZA, kezka baten berotasunean sortu da: Euskeraren eskubide biziak zaintzearen.

—"Euskeraren Erri-Akademia" dan ezkeru, erri-euskeraren serbitzu ta laguntza zuzenean jardungo du.

—EUSKERAZAINTZA dan ezkeru, Euskera aldeztara dator, gaur bizirik dagozan euskalkiak, euren arnas larrian indartzera.

—Erri-Akademja ez dator bizirik dagoen Euskerea artu ta kutxa zaarretan gordetzera; bizitik bizjagora jbjlli gura dau. Euskera bizitik Euskera biziago ta indartsuagora.

—Bizi danak ba'ditu bere legeak eta Euskerak be bai.

—Bizi-lege orreitatik letozke Euskeraren oparoa ta barru batasuna.

—Barru biziak, bizi beteak, bateratu dagike Euskerea ta ez azal zurjketak.

—EUSKERAZAINTZA, Euskera bateratuaren aldekoa da ezpai barik, baiña erri-euskeraren buztarritik bere burua askatu barik.

—Euskalkiak, Euskeraren bizi-oparoak bakarrik bateratuko dituan ezkeru, Euskerearen bizigarrirako daitekean lana ontzat artuko dau Euskerazajntzak.

—EUSKERAZAINTZA ez dator izen barri billa, baiña, izen baten billa jo bear izan dau, eta erakunde bat antolatu, beste erakunde batzuen aukeran, lana egingo ba'dau.

—"Euskeraren Erri-Akademia" ez datar iñoren aurka, erri-euskeraren alde baiño".

PRIMER MANIFIESTO

—EUSKERAZAINTZA ha germinado al calor de una preocupación. Ha nacido para velar por los derechos vitales del Euskera.

—Por cuanto es "Akademia Popular del Euskera". se desvelará en servir y ayudar certeramente al Euskera Popular.

—Por cuanto es "custodio del Euskera". EUSKERAZAINTZA viene a proteger el Euskera; viene a sostener los dialectos hoy vivientes y a vivificar su existencia.

—La "Akademia Popular" no viene a organizar un museo o cuenta de los dialectos hoy vivientes; desea pasar de lo vivo a lo más vivo. Del Euskera viviente a un Euskera revitalizado.

—Todo ente viviente se rige por leyes propias y el Euskera también. Sólo la vida interior, la plena vida, puede unificar el Euskera y no planteamientos artificiales.

—EUSKERAZAINTZA, sin duda alguna, está en favor de la unificación del Euskera, pero sin separarse un momento del Euskera Popular. Como solamente la lozanía del Euskera unificará los dialectos, todo trabajo que vaya en pro de la vitalización del Euskera, será bien acogido por EUSKERAZAINTZA.

—EUSKERAZAINTZA no viene en busca de un nombre o de unas siglas. Pero ha adoptado un nombre y ha reglamentado una organización para poder llevar a buen término sus objetivos.

—La "Akademia Popular del Euskera" no viene a atacar a nadie; va a laborar a favor del Euskera".

1979' ko Urtarrillan".

EUSKERAZAINTZAREN ESKUBIDE-LORKETAN

Kardaberaz, Euskerazale ta guztion ametsa, Euskerazajntzaren ofizjaltasuna edo aginbidetza len bait len lortzea zan. Eta nundik eta nola asi izketa-bideratu ondoren, Eziketa ta Jakintza-ministroarena zuzenean jotzera baiño, ezagunetatjtz ez ezagunetara zubiak egitea obeagoa jzanen zitzauela erabaki zuten.

Orregatik, Bixente, Manu ta Dunjxjik beren gain artu zuten lana izan zan. Olako garaietan, sendi-aidetasunak ez dira gaizki etortzen eta maxiatu zituzten.

Orrela, Dunixi'k, Frankoren garaian, Ullastres'en aurretik, Sal-Erosketako ministroa izandako Arburua'rena jo zuan. Baita onek erantzuna aguro oialeri ere, bere laguntza osoa eskeñiaz.

Zai egon bearrik gabe, 1979'ko Otsaillaren lenengo astean, Oreja ministroak deitu-ta bere Madridiko lan-gelan alkarturik ziran gure iru gizon trebeak. Bajta ari esan ere Euskal-Errian Euskerarekin gertatzen ari zan guztia. Iru ordu-laurden luzean, gure arrazoi-bideak entzun da, tartetxo batean, auxe esan zigun: "No les parece que nos dejemos de divisiones y nos unamos todos y hagamos una lengua vasca separando modalidades y diferencias"? Baiña, berealaxe, "bj gauza agjndu zizkigun, —dio Bixente'k-, Euskaltzaindiak duan ofizjaltasuna bera eta diru-laguntza". Oreja jaunak beste au ere aitortu zien: "bere aitaren euskal-itzaldiak gordetzen dituala" ta "berak euskeraz ez ba daki, Donosti'n egon zanean, euskeraz jtz egitea galerazja zegoalako dala".

Ta orrenbesterekin, Oreja jaunak artu zien zemarkjen eskari-idazkia, Eziketa-Jakjntzako ministroarj eskuz-esku emanen ziola, esanaz. Ara berak ziona:

Excmo. Sr.

D. Manuel Oñatjbja Aurela, Licenciado en Veterinaria, D. Vicente Latieguj Eraso, Licenciado en Teología y D. Dionisio Oñatjbja Aurela, Licenciado en Medicina, en nombre de la Comisión Organizadora de "EUSKERAZAINTZA". Academia Popular de Euskera, a V.E.

EXPONEN que la jndicada Academia se constituye con el fin de conservar y desarrollar la lengua vasca en sus cuatro modalidades históricas en que siempre ha sido hablada, y fomentar el cultivo literarj de ese cuádruple Euskera, de unj-versal aprecio en el mundo de la ciencia por su origen paleolítico. En consecuencia, los solicitantes

SUPLICAN se conceda a *EUSKERAZAINTZA*, *Academia Popular del Euskera*,

—Además de su reconocimiento como Institución de utilidad pública e interés social,

—La máxjma oficialidad que el Estado puede conceder a una Entidad de esta índole, y

—La mjsma personaljidad y facultades en relación a la lengua vasca que la Real Academia de la Lengua Castellana posee en relación al castellano.

ES GRACIA que los solicitantes esperan obtener del recto espírjtu de justicia de V.E. y del interés que todo el Gobierno manifiesta por conservar y fomentar los valores científicos y culturales de todos los pueblos y nacionalidades del ámbjto del Estado Español.

DIOS GUARDE a V.E. muchos años.

VITORIA a uno de Febrero de mil novecjentos setenta y nueve."

Vjcente Latiegui Eraso

Manuel Oñatjbja Aurela

Dionisio Oñatjbja Aurela

(Rubricadas)

EXCMO. SR. MINISTRO DE EDUCACION Y CIENCIA

MINISTERIO DEL INTERIOR
DIRECCION GENERAL DE POLITICA INTERIOR
CS/CC/ASOCIACIONES

El Consejo de Sres. Ministros en su reunión del día 3 de Octubre de 1980 ha adoptado el siguiente acuerdo:

El Ministro del Interior djo cuenta al Consejo del expediente relativo al reconocimiento de la entidad denominada EUSKERA-ZAINTZA-EUSKERAREN ERRI AKADEMIA (ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA), de Tolosa (Guipúzcoa), como de "utilidad pública"; acordándose por el Consejo que procede otorgar dicho reconocimiento, con los derechos expresados en el artículo 3.º del Decreto 1440/65, de 20 de Mayo.

Acuerdo que ha sido comunicado al Registro comunicado al Registro Nacional de Asociaciones, a los efectos de su constancia registral en fecha 24 de Octubre de 1980.

Lo que traslado a Ud. para su conocimiento.

Dios guarde a Ud.

Madrid, 27 OCT. 1980

EL JEFE DEL SERVICIO

Sr. D. Jesús Eloseguj Irazusta. C/ Igaralde, 7, 2.º TOLOSA (GUIPUZCOA).

Ministerio del Interior

4373 RESOLUCIÓN de 10 de diciembre de 1980, de la Dirección General de Política Interior, por la que se hace pública la declaración como asociación de utilidad pública de "Euskerazajntza-Euskera'ren Erri Akademia" de Tolosa (Guipúzcoa), y de sus Estatutos.

La Asociación denominada "Euskerazajntza-Euskera'ren Erri Akademia" (Academia Popular del Euskera), de Tolosa (Guipúzcoa), legalmente constituida e inscrita en el Registro Nacional de Asociaciones con el número de orden 32.921, ha solicitado de esta Dirección General la publicación en el "Boletín Oficial del Estado". tanto del acuerdo del Consejo de Ministros por el que se la declara asociación de utilidad pública, como de sus Estatutos.

Y teniendo en cuenta que la citada Asociación tiene como fines la conservación, vitalización, investigación y fomento del euskera en sus modalidades fundamentales históricas, colaborando con el pueblo en la consecución del euskera unificado, y que, en cumplimiento de estos fines, viene realizando numerosas actividades en favor de la lengua y cultura del País Vasco.

Esta Dirección General de Política Interior ha resuelto hacer público, para general conocimiento, que por acuerdo adoptado por el Consejo de Ministros en su reunión del día 3 de octubre de 1980, ha sido declarada de utilidad pública la Asociación denominada "Euskerazajntza-Euskera'ren Erri Akademia". de Tolosa (Guipúzcoa), que se rige por los Estatutos que a continuación se insertan.

Madrid, 10 de diciembre de 1980. El Director general, Juan Gómez Arjona.

ESTATUTOS DE "EUSKERAZAJNTZA"

Artículo 1.º "Euskerazajntza". Academia Popular del Euskera, que se registrará por estos Estatutos, se acoge al régimen jurídico de la vigente Ley de Asociaciones de 24 de diciembre de 1964.

Art. 2.º Su objetivo es la conservación, vitalización investigación y fomento del euskera en sus modalidades fundamentales históricas, colaborando con el pueblo en la consecución del euskera unificado.

Para ello:

A) Tratará de hacer patente ante todo el pueblo vasco el imperativo moral de que todo el que habita en Euskadi, debe conocer y hablar el euskera.

B) Fomentará en cada región el conocimiento del propio euskera, propiciando en cada uno de ellos el aprendizaje del euskera de las otras regiones, como camino más idóneo para la auténtica unificación del euskera.

C) Se esforzará en la alfabetización de la gran masa del pueblo euskaldun y ofrecerá al mismo tiempo a todos los habitantes del Euskadi, los medios oportunos al acceso del conocimiento de nuestra lengua.

D) Convencido de que es el pueblo euskaldun el auténtico maestro y guardián de su propio idioma, pedirá su colaboración para la recopilación de frases y dichos de gran significado lingüístico, expresión de la esencia del euskera.

E) Luchará contra la invasión de innecesarias e inoportunas palabras extranjeras y cuidará con todo esmero de la pureza de la sintaxis y casticismo de la lengua.

F) Colaborará en la organización de cursos de enseñanza de euskera y en la

formación de Profesores titulados de euskera. Expedirá, previo examen, los correspondientes títulos y certificaciones. En esta labor de formación utilizará al máximo, además de los medios tradicionales, los modernos medios de comunicación social.

G) Estará en estrecho contacto con los especialistas para la redacción de libros de texto para la enseñanza a todos los niveles.

Art. 3.º La sede oficial estará ubicada en Tolosa (Guipúzcoa), calle Igaralde, 7, 3.º

Art. 4.º Ambito territorial.— Esta Asociación desarrollará sus actividades en las provincias de Alava, Guipúzcoa, Navarra y Vizcaya.

Grupos de trabajo

Art. 5.º Para la realización de los objetivos señalados se crearán tantos grupos de trabajo como sean necesarios, figurando al frente de cada uno de ellos, responsables que contarán con el mayor número posible de colaboradores.

Art. 6.º Cada grupo de trabajo designará de entre los responsable y sus colaboradores, Un Presidente y un Secretario.

Art. 7.º Todos los grupos de trabajo tendrán una reunión semanal o mensual y las decisiones, problemas y proyectos serán transmitidos a la Junta directiva.

Art. 8.º "Euskerazaintza" tendrá una reunión general mensual y a ella podrán acudir todos los miembros de los grupos de trabajo, tanto responsables como colaboradores y éstos tendrán solamente voz y voto.

Art.º Los grupos de trabajo serán los siguientes:

- a) Investigación y estudio de la situación del euskera.
- b) Creación de libros de texto a todos los niveles.
- c) Unificación de la lengua.
- d) Relación con escritores en euskera.
- e) Profesorado de euskera.
- f) Traductores de euskera.
- g) Medios de comunicación social.
- h) Vida económica.

El futuro indicará la necesidad o no de creación de otros grupos.

Art. 10. El grupo de trabajo de investigación estará formado por Filólogos y Lingüistas que se preocuparán del estudio del euskera en todas sus ramas y niveles y aceptará las mejoras lingüísticas que vayan surgiendo o descubriéndose en el lenguaje popular.

Estructura

Art. 11. "Euskerazaintza" estará constituida por eminentes euskerólogos, responsables de grupos de trabajo y colaboradores y contará además con una amplia sección honoraria integrada por el fomento del euskera.

Art. 12. Los responsables de los grupos de trabajo serán nombrados de entre los eruditos, conocedores y trabajadores activos en favor del euskera.

Art. 13. Serán colaboradores de "Euskerazaintza", aquellos que por los trabajos realizados en euskera, sean merecedores de tal condición.

Art. 14. Tanto los responsables como los colaboradores de los grupos de trabajo dedicarán atención intensa al euskera y si a juicio de la Junta directiva, alguno de ellos no cumpliera con su cometido, podrá ser sustituido por otro que desee colaborar activamente.

Junta djrectiva

Art. 15. "Euskerazaintza" estará dirigida, regida y admjnistrada de conformidad con los presentes Estatutos y su Junta directiva estará compuesta de un Presidente, un Vicepresidente, un Secretario, un Vicesecretarjo, un Tesorero y un Bjbljotecario.

Art. 16. Seran funciones del Presidente:

- a) Presidir las reuniones de la Junta directiva y de la Asamblea.
- b) Representar a "Euskerazaintza" ante personas físicas y jurídicas, tanto públicas como privadas.
- c) Alentar el espíritu de investigación y estudio a todos los miembros de la Asociación.

Art. 17 Serán funciones del Secretario:

- a) Convocar las reunjones de "Euskerazaintza" especificando los temas del orden del día.
- b) Levantar acta de los asuntos tratados en dicahs reunjones.
- c) Redactar la Memoria anual de la actuación de la Asociación.
- d) Llevar a cabo cuantas misiones le sean encomendadas por la organización.
- e) Relacionarse con los grupos de trabajo y coordinar sus actuaciones.

Art. 18. Serán funciones del Tesorero:

- a) Recjbr, y admjnistar los bjenes de "Euskerazajntza"
- b) Llevar al día las cuentas de la misma.
- c) Confeccionar el balance anual.

Art. 19. Seran funciones del Bibliotecario:

- a) Recibir, adquirir y catalogar los libros que tengan relación con el euskera.
- b) Intercambiar libros, folletos, estudios de investigación, etcétera, realizados por miembros del "Euskerazajntza". con otras entidades nacionales y extranjeras de similar actividad.

Art. 20. Los nombramientos de los cargos de la Junta djrectiva se realizarán en Asamblea general extraordjnaria de socios y de entre éstos, por el voto favorable de las dos terceras partes de los asociados. De no alcanzarse dicho porcentaje, se verificará nueva votación en la que bastará la simple mayoría.

Art. 21. La duración de los cargos será de dos años, pudiendo ser reelegidos.

Art. 22. Previa a la elección de los cargos directivos se efectuará la proclamación de candidatos. El plazo de presentación de los mismos fjnalizará a los cinco días de la convoatorja de la Asamblea en la que haya de efectuarse la elección.

Art. 23. La renovación de los cargos se realizará igualmente en Asamblea general extraordinaria.

Art. 24. La provisión temporal de cargos se efectuará de la misma manera que la renovación en Asamblea general extraordinaria convocada al efecto.

Asamblea general de socios

Art. 25. Las Asambleas generales de socjos serán ordinarias y extraordjnarias.

Art. 26. El primer sábado de enero se reunirá obligatoriamente en Asamblea general ordjnaria para tratar de las cuestiones sjgujentes:

1. Memoria y balance de cuentas.
2. Presupuesto para ejercicio entrante.
3. Proyectos y propuestas de la Junta directiva.
4. Proposiciones de los asociados.

5. Ruegos y preguntas.

Art. 27. Cualquiera Asamblea general de socios que no sea la prevista en el artículo anterior, tendrá la consideración de extraordinaria.

Art. 28. Dichas Asambleas generales extraordinarias podrán celebrarse a instancia de la Junta directiva o a petición de un 10 por 100 de asociados.

Art. 29. La Asamblea general de socios tendrá como funciones propias.

A) Velar por que la Entidad y sobre todos los miembros de la Junta directiva cumplan con la misión que les es propia.

B) Recibir de los miembros directivos información detallada de modo que cada uno de ellos haya desempeñado las funciones de su cargo desde la última Asamblea general.

C) Llevar la vigilancia económica de los bienes de la Asociación.

D) El nombramiento de la Junta directiva, modificaciones estatutarias, disposición y enajenación de bienes, admisión y expulsión de socios a propuesta de la Junta directiva y disolución de la Asociación. Para todos estos casos y a tenor de lo dispuesto en el artículo 10-3 del Decreto 1440/1965, de 20 de mayo, será necesario el voto favorable de las dos terceras partes de los asociados presentes o representados en Asamblea general extraordinaria.

De los socios

Art. 30. Los asociados de carácter numerario serán personas físicas, mayores de edad y capacidad de obrar.

Art. 31. La admisión de socios se realizará a petición de algún miembro de "Euskerazaintza". comprometiéndose a cumplir las obligaciones especificadas en estos Estatutos.

Art. 32. Serán deberes de los asociados nutrir los fondos de la Asociación con sus aportaciones económicas cuya cuantía se fijará en cada momento por la Junta directiva. Y sus derechos: su participación con voz y voto en las Asambleas y Juntas generales que reglamentariamente se convoquen.

Art. 33. Se perderá la condición de socio:

- a) Por propia voluntad expresada por el escrito dirigido a la Junta directiva.
- b) Por incumplimiento de las obligaciones que le imponen los presentes Estatutos o por perjuicio moral o material ocasionado a la Asociación.
- c) Por defunción.

Tal como se indica en el artículo 29, la expulsión de los asociados será de la competencia de la Asamblea general extraordinaria, previo cumplimiento de lo indicado en el mismo.

Patrimonio

Art. 34. En el momento de la constitución de la Asociación, éste carece de patrimonio. Los fondos del mismo se nutrirán de las aportaciones de los socios mediante cuotas anuales y de las subvenciones de las Entidades públicas y privadas y de donativos de personas particulares y del remanente de actos o espectáculos organizados por la Asociación.

Presupuesto

Art. 35. El límite inicial del presupuesto anual se fija en cien mil pesetas y en caso de que por necesidades de la Asociación fuera necesaria la ampliación de este límite, será la Asamblea general la que la autorice siguiendo lo prescrito por la Ley 191/1964, de 24 de diciembre.

Disolución

Art. 36. La disolución de la Asociación se realizará por la Asamblea general extraordinaria a propuesta de la Junta directiva y con el voto favorable de las dos terceras partes de los asociados presentes o representados en la misma.

Art. 37. Una vez liquidados el activo y pasivo de la Asociación, los bienes sociales serán destinados a la beneficencia.

Departamento de Cultura

ORDEN del 21 de mayo de 1984, por la que se reconoce e inscribe la Asociación Cultural Privada "Euskerazaintza". en el Registro de Fundaciones Culturales Privadas y Entidades Análogas.

Visto el expediente de reconocimiento e inscripción en el Registro de Fundaciones Culturales Privadas y Entidades Análogas, de la asociación cultural denominada Euskerazaintza;

Resultando: que por el Sr. don Jesús gaztañaga se ha presentado solicitud de inscripción, acompañada de Estatutos Fundacionales, registrados en el Ministerio del Interior con el número 32.921, de acuerdo con la Ley de Asociaciones de 24 de diciembre de 1964 y Decreto 1440/1965, conforme a los cuales se constituyó la expresada Asociación cultural, de carácter cultural y promocional con domicilio en Donostia-San Sebastián, Getari Kalea, 21; estatutos de los que resulta que su fines son la conservación, vitalización, investigación y fomento del euskera en sus modalidades fundamentales históricas para la consecución del euskera unificado;

Resultando: que para el sostenimiento de la Asociación se utilizarán las cuotas de los socios, donativos, subvenciones y cuantos ingresos pudiera adquirir la Asociación en el desarrollo de sus fines no lucrativos;

Resultando: que constan tanto en la solicitud como en los Estatutos Fundacionales que la dirección y administración corresponde a la Junta General de Miembros y a la Junta Directiva, así como a la aceptación de los cargos de ésta última, siendo Presidente don Lino Akesolo, Vicepresidente don Martín Olazar, Secretario don Jesús Gaztañaga, Vicesecretario don José Agustín Orbegozo, tesorero don Juan Ramón Bilbao, y Bibliotecario don Ambrosjo Zatarain;

Vistos: El Real Decreto 3.069/1980, de 26 de setiembre, sobre traspaso de Competencias y Servicios a la Comunidad Autónoma, el Decreto 2.930/1972, de 21 de julio, y la Orden del Departamento de Educación y Cultura del Gobierno Vasco, de 21 de octubre de 1983, por la que se crea el Registro de fundaciones Culturales Privadas, y Entidades análogas, y demás disposiciones concordantes;

Considerando: que el presente expediente ha sido promovido por personas legítimas para ello, y que al mismo se han aportado cuantos datos y documentos se consideran esenciales, cumpliéndose los requisitos señalados en el artículo 61 del Decreto 2.930/1972 sobre inscripción de Asociaciones Culturales;

Este Departamento ha resuelto:

Primero.— Reconocer e inscribir como Asociación Cultural Privada la denominada Euskerazaintza.

Segundo.— Encomendar su representación y gobierno a la Junta Directiva, cuya composición anteriormente se detalla.

Tercero.– Reconocer la Declaración de utilidad pública concedida a esta Asociación por Resolución del Consejo de Ministros de 10 de Diciembre de 1980 (B.O.E. n.º 45 de 1981), con los derechos correspondientes a esta Declaración, a tenor del Decreto 1.440/1965, en su artículo tercero, en cuya virtud tiene el derecho a usar el título de "Asociación de Utilidad Pública". así como las exenciones fiscales y demás privilegios que la Ley cede.

Vitorja-Gasteiz, a 21 de mayo de 1984.
El Consejero de Cultura,
Joseba Arregui Aramburu.

PROCEDIMIENTO PARA SOLICITAR RECONOCIMIENTO DE UTILIDAD PUBLICA

Ley 3/1988, de 12 de Febrero,
de Asociaciones. B.O.P.V. n.º 42. 1/3/88

PROCEDIMIENTO PARA SOLICITAR RECONOCIMIENTO DE UTILIDAD PUBLICA

El artículo 22 de la Ley 3/88 de 12 de febrero dice lo siguiente:

1. Podrán ser reconocidas como de "utilidad pública". las Asociaciones inscritas que contribuyan a la promoción del interés general de Euskadi mediante el desarrollo de sus funciones.

2. Las Asociaciones declaradas de utilidad pública tendrán derecho a utilizar esta mención en todos sus documentos y gozarán de las exenciones, bonificaciones, subvenciones y demás beneficios de carácter económico, fiscal y administrativo que en cada caso se acuerden.

Asimismo, tendrán derecho a ser oídas en la elaboración de Disposiciones Generales relacionadas directamente con las materias de su actividad y en la elaboración de programas de trascendencia para las mismas.

3. La declaración de "utilidad pública" se realizará mediante Decreto acordado en Consejo de Gobierno a propuesta de los Departamentos que corresponda por razón de la materia, previo informe de los mismos y de los entes y organizaciones interesados y con los requisitos y procedimientos que reglamentariamente se establezcan.

A tal efecto y de conformidad con los Estatutos se convocará a la Asamblea de los socios o Reunión de la Junta Directiva, según proceda, la cual tomará el acuerdo de solicitar el Reconocimiento de "utilidad pública".

ROSA MARIA MARTIN NIETOK, JUSTIZI, EKONOMI, LAN ETA GIZARTE
SEGURANTZA SAILARI ATXIKITAKO ELKARTEEN ERROLDA ARDURADUNAK,
HONAKO HAU

EGIAZTATZEN DU:

DONOSTIAko (GIPUZKOA) EUSKERAZAINTZA-EUSKERAREN ERRI
AKADEMIA-ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA elkartearen Errolda honetako 1.
Sekzioan inskribaturik dagoela, A.S.R.P.G.01136 eta G/C/14/84 errolda-zenbakia
dituelarik.

Eta horrela jasota gera dadin, egiaztagiria hau ematen dut doakionaren eskariz,
eta zigilatutik geratzen da Donostian, 1997ko martxoaren 19an.

MARIA MILAGROS ARANJUELO HERGUETA, ENCARGADA DEL REGISTRO
DE ASOCIACIONES EN GIPUZKOA, ADSCRITO AL DEPARTAMENTO DE
JUSTICIA, ECONOMIA, TRABAJO Y SEGURIDAD SOCIAL

CERTIFICA:

Que la ASOCIACION EUSKERAZAINTZA-EUSKERAREN ERRI AKADEMIA-
ACADEMIA POPULAR DEL EUSKERA, de DONOSTIA-SAN SEBASTIAN (-
GIPUZKOA), figura inscrita en la Sección 1.ª de este Registro en virtud de Reso-
lución dictada en fecha 23 de noviembre de 1979, con el número de Registro
A.S.R.P.G.01136, y que fue declarada de Utilidad Pública en virtud de acuerdo
del Consejo de Ministros adoptado con fecha 3 de Octubre de 1980.

Y para que así conste, se extiende la presente a petición de la interesada y se
sella en Donostia-San Sebastián, a 4 de febrero de 1998

ARAUDIA

LEENENGO ATALBURUA

*IZENA

1^ongo. ARAUA.

EUSKERAZAINTZA/EUSKERAREN ERRI-AKADEMIA, Eusko Jaurlaritza' ren Elkarte Erroldan zerrendaturjk agertzen da, ASRPG-1136 zenbakiaz, 1985eko Urrillaren 9an. Akademiaren Araudi onek aurrekoa aldatzen du, Otsaillaren 12ko 3/1988 Legeak agindutakoaren arabera.

EUSKERAZAINTZA EUSKERAREN ERRI-AKADEMIA'ri, Estaduko Elkarte Erroldan 32921 zenbakiaz azaltzen zalarik-1980eko abenduaren 10ean Ministeritza Batzordearen erabakiz (1981 eko BOE'ren 45gn. alean) erri-zuduzkotasunaren aldarrikapena onartzea eman zjtzajon, dagozkion eskubide guztjekin 1440/1965 Dekretoak 3gn. atalean, dioenaren arabera. Eta orren indarrez "ERRI-ZUDUZKO ELKARTE" izena erabiltzeko eskubidea du. Eta orrekin Legeak ematen dizkion zergarik ezak eta gaiñontzeko onurak. Ori bera onartua agertzen du, 1984ko ekaiñaren 7an, Euskalerrri'ko A.ren A-96 zenbakian (BOPV), Eusko Jaurlaritza'ren Kultura saillak, 1984ko maitzaren 21 eko Aginduz.

*ELKARTEAREN ELBURUAK

2gn. ARAUA.

Akademia onen eginkizuna ez da irabazpidetan izango.

Eta elburu nagusia auxe du:

EUSKERA, kondairatik dituen oiñarrizko euskalki nagusienetan, zaintzea, bizi-eraztea, indartzea eta ikerketaz aberastea. euskera batuago lortzearen billa Erria'rekin elkar-lanean.

Elburu ori lortzeko onako ekintza auek eramango ditu aurrera, legezko baldintzapean:

A) Euskadi'n bizi dan guztiak euskeraz jakiteko eta itzegiteko duen gizabidezko bete-bearra adjerazten, Euskalerrri osoaren aurrean argiro azaltzen jarriko ditu bere ekintzak.

B) Erki eta eskualde bakoitzean bertako euskera jakitea bultzatuko du, beste eskualdeetako euskera ere jkastera eragiñez, au bait da biderik egokiena Euskeraren egiazko bateratzea lortzeko.

D) Euskerazko irakurketa-idazketak ikasten lagunduko dio Erri euskaldunarj, eta aldi berean gure izkuntza ikasteko erraztasunak eskeiñiko dizkie Euskadi'ko biztanle guzti.

E) Euskaldun Erria da bere izkuntzaren egiazko irakasle ta zaintzaille. Ziurtasun orretaz jabeturik, Erri euskaldun orri laguntza eskatuko djo, euskeraren muiña adierazten duten esaera zaar eta esaldi egokiak jasotzeko lanean.

F) Itz arrotzak bearrik gabe eta era ez egoki an barra-barra sartzearen aurka jokatu du, eta aldi berean izkuntzaren joskera eta jatortasuna zainduko ditu indar guztiz.

G) Euskera irakasteko ikastaldiak antolatzen eta burutzen, eta Euskal-jrakasle titulodunak gertutzen, egiñaalak egingo ditu. Eta azterketak gajnditzen dituztenei, dagozkierl gajtasun-agjriak eta tituloak emango dizkje. Gaitasuna lantzeko alor onetan, oizko jrakasbideez gaiñera, oraingo aurrerapen eta gizarteko komunika-bideez baliatuko da.

H) Mailla guztietako irakaskIntza-liburuak eta ikasketakoak idazten eta argjta-ratzen lan egingo duenez, gai bakoitzean ikasiak diranekin arremant estuak izango ditu.

Aipatutako ekintzen kaltetan gabe, Akademiak bere elburuak betetzeko, onako jardunak egin aal izango ditu:

—Elburuak betetzeko eta bear dituen baliapideak bjltzeko era guztietako ekonomi ekintzak.

—Bear izango dituen ondasunak eskuratu eta eduki, eta ekintzak eta itzarmenak burutu.

—Eta Legearen eta Araudiaren arabera, dagozkion gaiñerako ekintzak.

*AKADEMIAREN EGOITZA

3gn. ARAUA

Akademiaren egoitza nagusja, Donostia'ko Getari kalean, 21 gnean, beebarruan dago. Eta egoitzaren etxeordea Bilbao'n, Kolon Larreategj Kalean, 14-2 eskuja.

Egoitza nagusiaz gain, beste tokirik ere izan dezake, Autonomi Elkartearen barruan eta baita kanpoan ere, Akademiako Batzar Orokor Bereziak orrela erabakitzen badu

*LURRALDE— EREMUA

4gn ARAUA.

Erakunde onek bere ekintzak, Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Naparroa erkietan egingo ditu.

*I RAUPENA ETA DEMOKRAZIA ARAUA

5gn. ARAUA.

EUSKERAZAINTZA/EUSKERAREN ERRI-AKADEMIA, betirako eratzen da, baldin eta Batzar Orokor Berezi baten bitartez besterik ez bada erabakitzen, 6gn atalburuan agertzen dan bezela, edo bestela lege berezi baten agindupean.

Elkartearen barne-eraketa eta barne-iarduerak demokraziaren arauzkoak izango dira.

ESTATUTOS

CAPITULO PRIMERO

DENOMINACION

Artículo 1.º

Los presentes Estatutos, de la Asociación EUSKERAZAINTZA EUSKERAREN ERRI-AKADEMIA o Academia Popular del Euskera, de Donostia/San Sebastián, modifican los anteriores de conformidad con la Ley 3/1988 sobre Asociaciones, de fecha 12 de Febrero. Su referencia en el Registro de Asociaciones del Gobierno Vasco es: ASRPG Sección 1.ª n.º 01136 G/C 14/84, fecha 9-10-85.

EUSKERAZAINTZA EUSKERAREN ERRI-AKADEMIA fue declarada Asociación de "UTILIDAD PUBLICA" conforme al Decreto 1440/1965 artº 3º, por resolución del Mjnisterno del Interior de 1 0-1 21 980 (BOE 45 del 21-2-1981) figurando en el Reg. Nac. de Asociaciones con el n.º 32921. Y recogiendo lo indicado, el Gobierno Vasco en el BOPV 96 del 7-6-1984 publica la ORDEN del 21-5-1984 y en su contenido se recoge lo anterior, que hace mención a la condición de Asociación de "Utilidad Pública" de Euskerazajntza y a las exenciones fiscales y demás privilegios que la Ley le concede.

Dicha Asociación se regirá por la citada Ley de Asociaciones, por los presentes Estatutos, por los acuerdos válidamente adoptados por sus órganos de gobierno, siempre que no sean contrarios a dicha Ley o a sus Estatutos, y por las disposiciones reglamentarias que apruebe el Gobierno Vasco, que solamente tendrán carácter supletorio.

* FINES QUE SE PROPONE

Artículo 2.º

Los fines de esta asociación, SIN ANIMO DE LUCRO son:

Conservación, vitalización, investigación y fomento del euskera en sus modalidades fundamentales históricas, colaborando con el pueblo en la consecución del euskera unificado.

Para la consecución de dichos fines se llevarán a cabo, previo el cumplimiento de los requisitos legales establecidos, las siguientes actividades:

A) Tratará de hacer patente ante todo el pueblo vasco el imperativo moral de que todo el que habita en Euskadi, debe conocer y hablar el euskera.

B) Fomentará en cada región el conocimiento del propio euskera, y propiciará el aprendizaje de las distintas modalidades en las otras regiones como camino más idóneo para la auténtica unificación del euskera.

C) Se esforzará en la alfabetización del pueblo euskaldun y ofrecerá al mismo tiempo a todos los habitantes de Euskadj, los medios oportunos para el acceso al conocimiento de nuestra lengua

D) Convencido de que es el pueblo euskaldun el auténtico maestro y guardián de su propio idioma, pedirá su colaboración para la recopilación de frases y dichos de gran significado lingüístico, expresión de la esencia del euskera.

E) Luchará contra la invasión de innecesarias e inoportunas palabras extranjeras y cuidará con todo esmero de la pureza de la sintaxis y casticismo de la lengua.

F) Colaborará en la organización de cursos de enseñanza de euskera y en la formación de profesores titulados de euskera. Expedirá, previo examen, los correspondientes títulos y certificaciones. En esta labor de formación utilizará al máximo, además de los medios tradicionales, los modernos medios de comunicación social.

G) Estará en estrecho contacto con los especialistas para la redacción de libros de texto para la enseñanza a todos los niveles.

Sin perjuicio de las actividades descritas en el apartado anterior, la Asociación, para el cumplimiento de sus fines, podrá:

—Desarrollar actividades económicas de todo tipo, encaminadas a la realización de sus fines o a allegar recursos con ese objetivo.

—Adquirir y poseer bienes de todas clases y por cualquier título, así como celebrar actos y contratos de todo género.

—Ejercitar toda clase de acciones conforme a las Leyes o a sus Estatutos.

* DOMICILIO SOCIAL.

Artículo 3º.

El domicilio social de la Academia está ubicado en la calle Getarja, 21-bajo de Donostia/San Sebastián. Con Delegación en Bjlbao, c/ Colón de Larreategi 14-2º dcha.

La Asociación podrá disponer de otros locales en el ámbito de la Comunidad Autónoma o fuera de ella, cuando lo acuerde la Asamblea General Extraordinaria. Los traslados del domicilio social y demás locales con que cuente la Asociación, serán acordados por la Junta Directiva, la cual comunicará al Registro de Asociaciones la nueva dirección.

* AMBITO TERRITORIAL

Artículo 4º.

El ámbito territorial en que desarrollará principalmente sus funciones comprende los territorios de Araba, Gipuzkoa, Nafarroa y Bizkaia.

*DURACION Y CARACTER DEMOCRATICO

Artículo 5º.

La Asociación denominada EUSKERAZAINNTZA/EUSKERAREN ERRI-AKADEMIA, se constituye con carácter permanente, y sólo se disolverá por acuerdo de la Asamblea General Extraordinaria según lo dispuesto en el Capítulo VI o por cualquiera de las causas previstas en las Leyes.

CAPITULO SEGUNDO

*ORGANOS DE GOBIERNO Y ADMINISTRACION

Artículo 6º.

El gobierno y administración de la Asociación estarán a cargo de los siguientes órganos colegjados:

—La Asamblea General de Socios de Número o pleno derecho como órgano supremo.

BAZKIDE SORTZAILLEN ZERRENDA:

Agjrrre Maria Dolores, Akesolo Lino, Ar^finda Anes, Arostegi Luis, Azurtza Jose Joakin, Barandiaran Gaizka, Berrondo Pedro, Eizmendi Iñakj-Basarri-, Etxeberria J.A., Gaztañaga Jesus, Kerexeta Jaime, Larrakoetxe Bedita, Latiegi Bixente Markaida Jon Mirena, Mokoroa Justo Mari, Olabeaga Iñakj, Olazar Martin, Onaindja Xanti, Oñatibia Jon, Oñatibia Manu, Orbegozo Joxe Agustin, Puxana Pedro, San Sebastian Joxemari, Solozabal Paulin, Urrestarazu Andoni-Umandl-, Yurramendi Felipe, Zatarain Ambrosjo, Zubikarai Augustin. Jakakortajarena Txomin, Latiegi Bixente, Zubiri Iñakl, Kortajarena Andonj, Sukia Angel.

EUSKAL SENIK EZ DAIGUN GALDU

Gero ta sarriago asi gara euskal zelaian, ez euskera aldetik, ez bear dan zentzutik ez eta inguruak eskatzen dauan giroari begira aidetasun txjklek dauken esaerak zabaltzen.

Ikusiaz begiak lanbrotu eta entzunaz belarrjetan mjin emoten dabenak.

Asko izan dira, oraintsu ertzajn baten il-txartelean agertzen zan esaera batek zer adierazi nai ete ebanka ibili diranak.

Adiskide batek esaten eustan naiago leukela orrelako astakeriak sarriago agertzea, jendea obeto konturatuko litzakelako euskera jatorretik gaur sartu naj dan euskerara zelako bitarte itsu, zital eta indarkeri menpekoea dagon.

Txarrena da euskal arduradun eta begirale izan bear litzakezan erakunde batzuk orrelako nabarmenkeri batek mjduta itxj dauzala jakiñarren be, or izten dabela gauza, bertan bera obeto eta lenago aztuko dala-ta.

Zeatz-meatz, besteen artean gauza au da: KISKALGARRI KAPELA, illetetan ojturazko dan erderazko "capilla ardjente" ren kjdekotzat edo euskerakotzat agertu zala.

Ez dakit iñor etorri ete lejteken idazle zarrak esaera orj erabili ebela esaten.

Ez da zarra Kintana eta arek "kaperia izeki" agertzen dau bere Euskal Hiztegi modernoan "capilla ardiente" ren esanordetzat.

Azken baten, bata eta bestea esaera orrerj erregarri usaiña emon najrik.

Onelakoetan asko izaten dira itaunka etorten diranak: zu zeuk zelan esango zenduke ba?

Ni konturatzen naz euskaldunok ez dogula adjerazpen onen zeaztasunik, baiña bai argia berba asko erabilten dala illetetan.

Argi-egile deitzen jakoe illeta-buru joaten diran emakumeei.

Argitarako, argitako, eskintzen dan ofrenda.

Gure oituretan lotugarri eta neketsu gertatzen ziran eleizkizun askotako illobietako ("sepulturetako") argizai-ol eta kandelak biztu bearreko egunak.

Argi-egunak deitzen eutsezan sepulturetara joan bearrezko egun orrei. Ille oroimenak bigunduarren, askotan ia eroan eziñiko loturak.

Eta ze alde dago il-barri dan baten gorpua argj artean erakustetik, gero lur azpian dagola ipjnten djan bere omenezko argietara?

Batera edo bestera, argi omena.

Eleizak berak ez al dau gogoratzen: Betiko argiak argj begie... Betiko argi zabalean zure argiak argi ditzan... eta abar?

Eta zegaitik deitu ez il barrja dagon gelari, argi-gela edo argi-etxea?

Guk ez daukagu zetan itzez-itz jarraitu bear beste izkuntzea, batez be guk oituraz emoten dakigun zentzuz ez ba datoz. Eta argian oiñarrituta argi-gela nai ez ba da be, or dagoz beste ainbat esaera egoki ljtzekezanak eta iñor arrituko ez leukenak:

Gorpu-etxea.

Gorpu-gela.

Gorpu-bela.

Illeta-gela.

Dolu-etxea.

Agur-gela, eta beste ainbat, kezka eta ardura barik erabili eta onartu leikezakinak:

Baiña gauza bakoitzari berea emonda.

Njk autortzen dot ez nazala izkuntzalari, idazle izanarren, baiña orajndik ez dot galdu euskal senik, eta ez daidala galdu be Jaunak deitu arte, eta ez dajtela iñor ausartu nire gorpua kiskalgarri kapelatik ataraten, argi gelatik betiko argi biderako asmotan baiño.

A. Zubikarai

–1991–

BASERRIA TA EUSKERA

Euskaldun geienok gure oiñarria baserrian degu. Lenengo gjzaldian ez ba'da, bigarrengoan edo irugarrengoan, ajton-amonetakoren bat baserrian jaio, azi ta ezia da. Orregatik noski, baserriari diogun begirune ta maitasuna.

Eta ala izan ezta ere, euskaldunok egiz maitatzeko, baserriak ba-ditu doaj bereziak. Gutxjengoa jzan diteke, baserri-lurrak zaituz, gure begien aurrean eskeintzen diguten inguru apain, txukun eta atsegiña. Guzti ori, ez da berez sortzen; baserrietan bizi diran giza-emakumeek, gojzetik gabera etengabeko lan eta nekeen ondorioa da

Baserriak urteen junean bjzirik zaitu duan gordailurik bikaiñena, euskera da. Ni beterinarioa naizen aldetik, berrogei urte luzetan baserriarrekin jzandako eguneroko ar-emanetan, ongi asko ikusi det, zenbat eta erdera-kutsu gutxiago izan, zenbat eta erdera gutxiago jakin, orduan da euskera aberatsagoa dutela. Norbait tek esan du, baserrija euskeraren lkastetxe Nagusia dala eta ala da Aiton-amon askoren izketa entzunaz, askotan ao-zabalik, atsegiñez txundituta egona naiz.

Jauregiberri zuberoar andere agurgarriarj entzun izan nion, euskalduna irakurle baiño entzule ohea zala. Euskaldunak entzunaz jkasteko egokitasun ohea gendula esan nai zuan. Ori orrela izanik, gure arbasoek jtz egiten zuten euskera bjkejña aoz-ao, gaur arteraiño gorde dute baserrietan.

Ni Oyartzun'en jaioa naiz eta bertakoak aditz-joko batzuetan anka-sartze aundi samarrak egin arren, joskeran, aotskeran eta esaldietan, euskera oso aberatsa erabiltzen dute. Amar illabetetan, Azkoitj'ko baserrietan ibilli bearra gertatu zitzaidan eta gero berrogei urtetan, Zarautz, Getari, Orio, Aya, Ajzarnazabal eta ingurukoetan.

Erri bakoitzekoak, bere izkera ta batez ere bere esaldi bereziak dituala konturatu nintzan. Nakian euskera aberasteko, bide egokia benetan, baiña gaur entzundakoa burutik joan egjten zala eta, entzundako esaldiak jasotzeari ekin nion.

Lan au nere gain artzeko bi elburu nitun: bata, orajntsu esan duten nere euskera aberasteko ta euskera ikasten ari diran euskaldun-berrjei laguntza bat eskeintzeko. Euskaldun-berrjek itz egjterakoan bezelaxe idazterakoan, erderatik itzez-itzez itzulita jokatu oi dute. Euskera au beti aula jzango da, baiña euskeraz ondo dakitenen esaldiak buruz ikasi ezkeru, pixkanaka pixkanaka, berez irtengo litzaizkieke eta orduan, euskera bikajn baten jabe izango lirake.

Ala, ekjn nion lanari. Esaldi on bat entzundakoan, ala nion nereko: Bai esaldj polita! Gogoan artu bear det! Baiña zer gertatzen zan? Entzundako une berean, erdj-lotsez edo papertxo batean jartzen ez nuanean, gero etxeratutakoan idazten asten nintzanean, bein baiño geiagotan ondo gogoratu eziñik, entzun bezain ondo ez nuala jasotzen. Lotsa alde batera utzi, eta entzundako une berean papertxo batean jasotzen asi nintzan. Baserriarrak askotan arrituta gelditzen ziran; beaienzat, egunero erabjltzen zuten esaldja garrantzjrik gabekoa zan eta. Ez neretzat!

Egunean-egunean esaldi batzuk jasotzen njtuala urteen junean, mordoska aundi baten jabe egin nintzan. Bein, Yon nere anai zanarekin izketan ari njntzala, esaldj-bilduma erakutsi nion; millabat jzango nitun. Bere erantzuna auxe izan zan: oso lan ederra egiten ari zera, bajña aspaldiko urteetan lan ortan dabjl Aita Justo Mokoroa; berarekin ar-emanetan jartzea on litzaizuke.

Ala, nere esaldi-bilketan jarraitu nuan nere aldetik eta bein, milla ta zortzjreun esaldi paperean txukun jarj ondoren, an joan njntzan Aita Mokoroa'rengana. Egiten ari nintzan lanaren berri eman nion eta nere borondaterik onenarekin, nik jasotako esaldi guztiak berarj eskeiñi nizkion, bera egiten ari zan lanaren barruan sar ote zitezken ikusteko, ondo zerizkionak aukeratu ta besteak baztarrean uzteko eskubide osoarekin.

Gain-begjratu bat eman zion eta egjndako lana ona zerizkiola ta azterketa sakon bat egjn ondoren, aukeraketa egingo zuala esan zidan. Andjk puska bate-ra, nik utzitako esaldi-bilduma bjurtu zjdan, geienak onak inudituz, bere saillean sartu zituala esanaz.

Aita Mokoroa'k larogeita amabost milla esaldi jasoak dituanez, bere lan bikajñaren berri emanaz, gorajpamen bat egin bearra derizkjot.

* *

Eta orain irakurle, zurekin noa. Zoritxarrez, darabjlkigun euskera, oso motela, bizitasun gutxikoa da ta erderaren bultzadak eragjnda, gero ta joskera txarragoa ta gero ta esaldi jator gutxiago esaten ditugu. Euskera bizia ta aberatsa gorde nai badegu, esaten eta entzuten ditugun esaldj jator guztiak jasotzen alegindu bear genduke.

Euskera utsean mintzatzen diranekin izketatzen zeran bakoitzean, belarriak tente ta papertxo ta arkatza eskueran edukj. Eta esaldi jator bat entzundakoan, papertxoan ezarri.

Esaldi bat jatorra dalaren ezaugarrietako bat, erderara itzez-itiz itzulpen zuzenik ez izatea da. Adibide bezela, azken aldi ontan, nik jasotako amar esaldi idatziko djtut. Bertan konturatuko zera, nork, noiz eta nun esan duanaz gain, zer eta nola esan duan jasotzen dedala

1.—Apari baten ondoren:

Ondo? Ez! Geiegi jan degu; GEREN-GERIAN obeto.

(Eguneroko janariak janez, obeto, alegia)

Zarautziko Antuñano'neko atezaiaren emazteak esana. 84-XII-24'an.

2.—Jateko gogo aundia al du? Ez ba! Jateko EBAKI aundirik ez du.

Zarautziko Isasti'ko nagusiak. 85-V-4'an.

3.—Bei au ume-sarria al da? Bai! Urtia ASKO GEIAGO GABE umea egjngo du berriz.

Zarautziko Argoin-aundi baserriko etxeakoandreak. 81-VII-2'an.

4.—Ain urduri egoteko zer du bei onek? JAN-USAYIAN dago ta ez da geldirik egongo.

Getari'ko Mirubi'ko alaba zarrenak. 80-11-21'an.

5.—A zer mutil ederra dagon... Baj! GAZTE-AZIYA ETORRI da.

Zarautziko Alkortia'ko alabak. 83-III-5'ean.

6.—Biarria mutil au! —Bai eta geldirik egoten ez ba'da, TXIKITU-GAIZTO EGINGO det.

Errenderi'ko Pitxu'k. 83-III-7'an.

7.—Pattal xamar jkusten zaitut. Jateko gogo aundirik ez, ala? Ez! Jateko aiña MODU bai ta jan ezin.

Zarautziko Gaikoetxe'k. 85-H-12'gn.

8.—Mutjlla ez al da orain arrantzara joaten? Ez! itsasoak ONDO ARTZEN EZ eta geldjtu egin zan.

Getari'ko Abeta-berri' k. 72-VI-19.

9.—Etxeko neskamea ezkondu ondoren: EZKONDU-BITARTE GUZIYAN, gure etxean egon zan. Aya'ko Beoate'ko etxekoandreak. 72-VI-13.

10.—Beiak ondo zaitzen ditualako, gaxoaldi gutxi dituala eta: IÑOLA ALEN gaitzari, aurria artu bear zayo.

Zarautziko Santarba' k. 72-VI-6' an.

Oñatibia'tar Manu'k

—1988—

ESALDI JATOá `IZAK

- 1.- Eudia GOGOTIK ARI DU!
- 2.- Aspaldi etorri al zifian? -Oraintxe SARTZEA egin det Ugarte kamjoizaleak.
- 3.- DANA EROSITIK jan bearrak, oso garesti jotzen du
- 4.- IÑUNDIK ERE orixe nai zuan.
- 5.- ALA-BEARREZ EDO OBE-BEARREZ egin zuan.
- 6.- Gure etxera etorri, e! -ETORRI GERO, E! -Zarautziko neskatz batek.
- 7.- Nik NAI-ORDURAKO etzerate etxeratuko!
- 8.- GORRIAK IKUSI DITU!
- 9.- Zazpi t'erdiak JO TA GERO argitzen du.
- 10.- Sendagai aiek artu ta EGUNDOKO KONPONDUA ARTU ZUAN. Mendaro'ko batek.
- 11.- Itzalera goazen, bestela EGOSIKO GERA-ta! Arantxa'k.
- 12.- Kamamillo asko al dago? -ZALDIKADA bat jasotzeko LAIN baj! Orruaga'ko artzaiak.
- 13.- Aurra TXARRENEAN JOANAK DIRA beintzat eta... Bengoetxe'ko amonak.
- 14.- TAKIAN-POTIAN mozkor ederrak arrapatzen juaz. (Tarteka) Eibar'ko Bergaretxe' k.
- 15.- Zenbat liburu eramango ditut? BOSTEREN BAT
- 16.- TOKIYAZ-TOKI lau automobil sartuko lirake, baña bi poste daude ta ondo, iru bakarrik sartzen djra. Oyartzunigo Xixtiyo'k.
- 17.- Garai artan BURUZ-AURRERA genbjltzan. Txomjn Jakakortexarena'k.
- 18.- Eudia ari aldu? -Ez det uste ARI DUANIK
- 19.- ALA-ERE!
- 20.- Sendagai bat artu ta PIXA ZIRRIYO GAITZAK egjn ditu
- 21.- IÑOREN bearrak ez det; lan ontarako, bakarrik NAIKOA NAIZ
- 22.- Nexka-mutillak, ZEIN BAIÑO ZEIN OBEAK dira
- 23.- Yon eta Xabier, biak BERE GUZIZKOAK ditu
- 24.- Ama beti, UME-MAITEA da.
- 25.- GAIZKI-ESAKA zijozten...
- 26.- LO-ZORROAN ez egon! Esnatu!
- 27.- Oraintze zurekin ASPER-ASPER EGIN DA nago; 8.-ESAN DA ESAN ETA ALPERRIK!
- 28.- LUR-JOTA NAGO!
- 29.- Aren izen onaren aurka IÑUNGOAK ESAN zitun.
- 30.- ETXE-BETEKO zalaparta atera eben. (Augustin'ek).
- 31.- Euskera jkasi nai MUNDU GUZTITIK eta baserrira joan zan. (Basarri'k).
- 32.- Emante duanak ARTZEKO BIDE EGITEN du.
- 33.- Mutjl biurri onek NERE OÑETIK (NERE ONETATIK) ATERATZEN NAU.
- 34.- Besteen ESANETARA JARTZEA oso zail egiten zait.
- 35.- Pello zintzotu da ta DANA LANARI EMANA dago
- 36.- AZTU-BILDUR ba'zera, papertxo batean idatzj.
- 37.- EZIN-BESTEZ etorri da gurekin.
- 38.- ASARRE-BIZIAN erantzun zjon.
- 39.- Pelix droga-barruan sarturik zegon, baña ONEZ ATERA DA.

- Iturri onek ur epela ematen du ta otz egiten duanean, LURRUNEAN EGON oi da Sjndjka'ko amonak.
- Etxe berrian A ZER NOLAKO leioak jarri dituzten...
- Zu, SALTAKA BATEAN JOANGO ZERA...
- Burukjko ardi-illea, EGUZKi BETE-BETEAN jarri bear da.
- LO-BETETAN NENGON eta txiliñak esnatu nau.
- Baserria erre zanean, GOi-REAK ELKAR JOTA gelditu ziran...
- Gizon ona zan, baiñan EDAN-GAIZTOKOA.
- Arria bota ta kristala TXIKI-MILLA-APUR egin zan. Oyartzun'en. TXIKI-MILLA-PUSKA Errenderi'n.
- Nolatan ez didazu dejtu?
- Amarrak JO ZAI nengon zurj deitzeko.
- Larrialdj batean: Oraintxe ÑERE AZKENA!
- Oiean manta au jartzen badegu, KJXXKAKI GAIXTO egingo gera
- Arrea, grisa ZIKIN-ESTALKIA DA
- Bidea egiterakoan, lurra ETZANEAN KENDU gendun, baiña EUDIAK EMAN eta lur jausiak egin zajzkigu.
- Zer zabiltza, Joxe? -Ementxe, EIZA-NAIEAN...
- Basarri idaztearj utzia dago. Txomin Garmendia'k.
- Ta? Itzaldia ondo? -Ez ba! UTSAREN OÑDORENGOA izan da
- Joxe gjzon ona da; GAIZKI-EGIÑAK ONEZ eramaten dakjana da
- Jajnko-zaletasunak, beartsuen estutasunak lasatu ta, aberatsen GEIEGINAIA neurriira ekartzen du.
- BEAR-ALDIAN aurkjtu ta lapurretari eman zion.

9-1-25

- ZANA ZAN GUZIA luze-luze etziñik zegon. 90-XI-29 Latiegjik.
- Emen EGONEAN oztu egiten da Pitxu'k. 71-2-13. (Gomazko bota-altuak eta lanerako jantzi zarrakin zegon gizonezko bat ikusi eta Aya'ko emakume batek esana):
- Zer zabiltza, DENA LAN-ITXURAN JARRITA? 91-2-28.
- AITAREN BATEAN joan zajzkigu urtearen lenengo bi illabeteak. (Joxe Ayerbe'k "Sagardotegjak leen eta orain" El Diario Vasco izparrjngian. 91-3-8).
- Bizkarreko KRAKATEKO batek EMAN DA, lau egunez DE-ALDETIK IBILLIA NAIZ. 91-3-8.
- KALE-UMEA IZATEKO, baserri-lanetan oso yayua da. 91-3-18.
- AL DAN GUZTIAN euskeraz mintzatu. 91-3-18.
- Orrek ez dik KOLPE ZORRIRIK JOTZEN. Imanol Murua'k. 91-3-22.
- Otz dago, baiña IBILLIAN ez dago otzik.
- Ikerketa egiteak BERERIK bai ote du?
- (Aizea ta eudja bat-batean etorrita -EDERRA JARRI DU... Zarautz'ko emakume batek. 91-3-23.

- Gaurko eguna joan da!
- Eta gu, egunarekin batera!
- BERE AREKIN DABIL BETI!
- OKERRIK EZ DALA, bjar an izango naiz.
- Zer ordu da?
- Bostak laurden gutxi ORAINTXE JUAK.

Eritetxean JAÑ NAI EZIK dagon bati:

- PIXKA PIXKA BAT BADA ERE jan ezazu.

- Nojz izango litzake?
- IZATEKOTAN, ARRATSALDETIK BEARKO LUKE IZAN.

Bi neska-mutjl zigarro bat txandaka erretzen ari dirala ikusita:

- Ez zerate, noski, porroa erretzean ARIKO?

- Etorrjko ote dan esan du...
- Etorriko ote da gero...
- Etorriko al da...
- Ez-ba jakin...

- Larunbatean BIAK ERE agertuko ziñatela uste nuan.

- Etxea LUR TA GUZTI erosi al dezu?
- LUR MUTUR batekin bakarrik.

- Gaur ere EUDIA EGIÑA DA!

- GERO ta drogazale GEYAGO DA.

- Zu etxe ontara joaten al zera?
- Len baj, baiña bein ikaratu njntzan eta ez NAGO BERRIZ JOANIK...

(Maindire-tolestatzen):

- ERDI-ANTZEAN jarri ezazu!
- Milagros'ek deitu, baiña ez dit DEITZEKORIK esan.
- Nere burua bakarrik aurkjtzen det.
- ETSI-ETSIAN bizi da.

Bide-ertzean dagon zugajtz zar baten zuloan Jayotza ikusi-ta:

- BAKARREN BATEK jartzen du ba Jayotza ori!

- iÑORK GUTXIK DU ORREN BERRI.

- Ez naiz lengoa, EZTA GUTXIAGORIK ERE!
- ESKU-UTSIK etzera joango, noski...
- GAIZKI-ESAKA ari dira.
- ASARRE BIZIAK ARTU ZITUAN.

Pastillas Andreu'ren iragarkia ir'atiz entzundakoan:

- Ez dtuk ORAINGOTXEKOAK...
- Aspaldi etorri al ziñaten?
- ORAINTXE SARTZEA EGIN DEGU.
- Otz egiten al du?
- Ez! BERO-ANTXA DAGO.
- BEREALAKO BATEAN, an agertu zan.

Askotan esan oi dana:

- Itxojn zazu PIXKA BAT, PIXKA BATEAN esan bearrean.

BAT EDON BATEK egin du-ba au...

BATEN BATZUK egin dute-ba au...

Asmoz aldatu eta etxera etorri bear zuan bati:

- Esayozu, ETORTZEN EZ IBILTZEKO!
- 40 urte besterjk EZ ZITUAN, eta jl egin da gizarajoa.
- IKUSI BESTERIK EZ DAGO.

Oñatibia'tar Manuk

EUSKERAZKO AKATSAK ZUZENTZEN

- 1.- Emio'n "BIAKRUZISA" egin dute... (EITB, 89'go-III-23'an).
Gurutzbidea, egin dute, kalbarioak egin dituzte...
- 2.- Prozesioak ospatzen dira.. (EITB, 89'go-III-23'an).
Ospatu ez dira ospatzen, egin egiten dituzte prozesioak.
- 3.- Lau mila dolar artuko dute (EITB, 89'go-III-23'an).
Lau mila dolar artuko dituzte.
- 4.-...zerbait egiteko asmoa ezertan gelditu da (EITB 89'go-IV-2'an).
Ori ez da euskera! "Ezertan ez dira gelditu... Utsean gelditu dira...
- 5.- Ez da ezagutzen artu duten erabakia (EITB 89'go-IV-2'an).
Arazoa ez da "ezagutzea". jakitea da baizik.
- 6.- Ez da ezagutzen oraingo egoera (EITB 89'go-IV-2'an).
Ez da ezaguna... ez dakigu... ez dakite albistariak...
- 7.- Itsasoan ekaitza dago (EITB 89'go-IV-4'an).
Zer egingo ote luke, baldin ba'lebjl? Ez da egoten!!!
Ekaitza sortu da... Ekajtza dabil... Indar arto du ekaitzak...
- 8.- Datorren astean ezagutuko da erabakia (EITB 89'go-IV-15'ean).
Zabalduko da... agertuko da... Jakingo dugu... Jakjtera emango dute...
- 9.- Ilketan parte materiala artu zuelako (EITB 89'go-IV-19'an).
Nolako "materiala" ote zan ori?
Iltzailleetako bat izan zalako... Ekintzajlleetako bat izan zalako ilketan...
- 10.- "Suposatu..." (EITB ortan mila eratar, beti suposatu diote).
Ez al daukate itz egokiagorjk, bearren erara erabiltzeko?
- 11.- "Okintzategia" ageri da Ernani'ko berebil batean.
Okindegia... ogitegia...
- 12.- Zenbat urte du neskaxa orrek? EITBin Amatiño'k barra-barra.
Zenbat urte ditu.
- 13.- Abstentziorik aundjena ezagutu da (EITB 89'go-III-15'ean).
Norbaitek ezagutzen du, lenengo. Gaizki dago, beraz.
Besterik, obe litzake onelatsu: "Ezagutu duten abstentziorik aundjena jzan da..
Jakin dugunez, orajn arteko abstentziorik aundjena izan da...
- 14.- Konzjerto Sakro bat eskeiñi dute (EITB 89'go-III-15'ean).
Elizako musjkaldi bat eratu dute. Eskeiñi bakarrik?

*

- 1.- Bi buruek itzaldi bana emanez (EITB 89'go-V-1'ean).
Itzaldiak eta mintzaldiak EGIN EGITEN ditugu euskeraz.
- 2.- Laiño txjkiak izango dira batez ere ballaratan (EITB, 89'go-V-1'an).
Ballaratan ez-baiña, aranetan, ibarretan, mendarteetan...
- 3.- Erantzun zintzoa eman du... (EITB, 89'go-VII-24'an).
Erantzun zuzena, eta obeto orajndik zuzeneko erantzuna.
- 4.- Dagoaneko ez dute ezer aurkitu (EITB 89go-VII-24'an).
Beti oker darabilte "dagoaneko" itza. Oraindjk ez dute...
- 5.- Najz Paternina-taldeko gizonak lanean egon... (EITB 89'go-VII-25'ean).

Txirringulari—taldeaz ari zan edo mjtzo zan, beraz... egon ez ziran egongo, eta lanean gutxiago. Taldeko gizonak gogor ari ziran...

6.—Taldeak jrestea lortu ditu (EITB 89'go—VII-25'ean).

Zer esan naj ote zuten? Taldean irestea lortu dute? Aiek irestea lortu du taldeak?

7.—Egazkiñak 300 lagun zeraman (EITB 89—VII-28'an).

Irureun lagun zeramatzan.

8.—Artu basoa ta zerbitzatu. (EITB 89'90...).

Artu basoa ta serbi itzazu,...zerbi ezaiezu...

9.—Latiñezko irakaslea (EITB).

Ezur—mamizko irakasle izango zan, noski, ez latiñezko.

Latiñeko irakasle... latin—izkuntzako irakasle...

10.—Batzarra jasoko dugu... Batzarra altxako dugu... (Billasante'k).

Batzarra amaitu, bukatu... Batzarraldia bukatu...

Gaztañaga'tar Jesus

1989

AKATSAK

ETA ERDERAKADAK

- 1.- "Ni naiz INFRAKTOREA..." (EITB, 1989-XI-26'an). Zer ote da ori?
- 2.- "Sufragio unibertsala... Autaketa egin daiteke sufrajjo unibersalez". (EITB, 1989-XI-27'an).
- 3.- "Ezkerreko fronte anplioarj eman diote baiezkooa". (EITB, 1989-XI-27'an).
- 4.- "Promozio publiko ta sustatze ofjzialeko gauza" (EITB, 1989-XI-27'an). "Sustatze" orrekin, sustotarako aiña ere ez dugu izango.
- 5.- "Egongo zara geldì?" (EITB, 1989-XII-1'ean). Euskeraz pentsatzen dakia-nak, onela esango luke: "Geldì egongo al zera?"
- 6.- "Telebista jarrìko dut?" (EITB, 1989-XII-1'ean). Non jarri bear ote zuten, bada? Obeki zegokean onela: "Ikustirratia piztuko al dut?"
- 7.- "Metro bat eta 65 zentimetro neurtzen du". (EITB, 1989-XII-1'ean). Nork neurtzen du, eta zer neurtzen du? Obeki zitekean onela: "Metro bat eta 65 zen-ti metro ditu luzeran".
- 8.- "Sentitzen dut gertatu zaizunagatjk". (EITB, 1989-XII-10'ean).
- 9.- "Bederatzi komisio lanean daude". (EITB, 1990-V-1 Tan). Aspertuko djra, orratik!, lanean "dauden" oiek lana egingo duten zai daudenak.
- 10.- "Txirrindulariak indarrean dagoela PROBATU zuen". (EITB, 1990-VI13'an).
"PROBATU" ondoren, zer? Goxoa ote zegoan?
- 11.- "Lanean egon zen bitartean, Loiola'n zen kongresoa". (EITB, 1990-VI13' an).
- 12.- "Enfrentamentuak egon dira ikasle ta polizien artean". (EITB, 1990-VI13'an).
Talde bien artean EGOTEKO, zer ote dira ENFRENTAMENTU oiek?
- 13.- "Eurj apurren bat egjngo du". (EITB, 1990-IX-4'an). Ogjak eta antzekoek izaten dituzte APURRAK, baiña... euriak APURRIK izaten zuanik, sekulan ez dugu entzun.
- 14.- "Biar odei gutxi EGONGO da". (EITB, 1990-IX-5'ean).
- 15.- "Zortzi milla errekorritu djtu belauntziak". (EITB, 1990-IX-6'an).
- 16.- "Egokitze ekonomikoa egongo dela". (EITB, 1990-IX-12'an).
"Ekonomi-egokikea". esan ba'lute, gaitz-erdi! Ala ere, non EGONGO ote litzake?
- 17.- "Giro tensoa Unibersitatean". (EITB, 1990-IX-12'an). Ori bai dala, "eus-kerà ablatzeko maneria!"
- 18.- "Pensoa ekartzea... Penso bezala ekartzea. (EITB, 1990-IX-12'an).
- 19.- "Eskola Bertsogintzarako ere laguntza ere eskatzen du...".
"Eskola Kantagintzarako ere laguntza eskaten du..." (Eusko Jaurlaritza, HEZKUNTZA SAILA dalakoaren orrietatik artuak, oraintsu).
Alderantziz bear lukete, noski: Kantagintza Eskolarako, Bertsogintza eskolarako...
Eta orri beroietan onako beste arribitxi au:
- 20.- "Berajetako zuzendarien baimen ESPRESUA lortu behar da".
- 21.- "Gjzona etorri BEAR DA... Emaztea joan BEAR DA..." Aditza "intransiti-boa" danean, joan, etorj, erori, ibilli... BEAR DA, erabilli bear ornem. Eta au lra-kaskintzako liburu batetjk artua da.

Gaztañaga'tar Jesus'ek
1990

Akats geiago

Eskerrikasko zure ikustia. (Gracias por su visita).
(Gasteiz'en Postas kaleko Berebiltokiaren sarreran).
Edesti Erdirako Udal Sailla. (Departamento del Centro Histórico).
(Gasteiz'en, Postas kalean. Plaza-Berriruntzko sarreran).
Unibertsitate Kanpusa. (Campus Universitario).
(Fjilosophi eta Elertj lkastetxearen alboan).
Laudioko Abertzaleen Egunaldjak lenengo. (1.ª Jornadas nacionalistas de Llodio).
Santa Maria benetako eliza. (Iglesia de Santa María la Real. Zarautz).
Eguraldiak arrazoa ematen digu. (El tiempo nos da la razón).
(Ikusirratian, Zanussi'ren iragarkia).

**

- 1.- "Miterrand'ek arrera EMAN DIE" (ETB, XI-19) = ARRERA EGIN, esaten du Euskalherri euskaldunak.
- 2.- "ARAZO FAMILIARRAK dituztenak... GIRO FAMILIARREAN biltzea du elburu..." (ETB, XI-19). Oraindik ere FAMILI-GIROAN esatea, or nonbajt!
- 3.- "PREBISIOAK auxe erakusten digu...". (ETB, XI-19).
- 4.- "Argi GERATU BEAR DA"... (ETB, XII-27). Gutxienez ere... BEAR DU.
- 5.- "Ori SUERTATZEN DENEAN, egingo dute billera". (ETB, XII-27).
- 6.- "IKONPATIBILITATEAREN KOMISIOA... INKONPATIBILITATEAREN LEGEA". (ETB, XII-27). Orrelakoak esateko, ez dago euskaldun izan bearrik.
- 7.- "APENDIZITIS gaixotasuna sendaturik, IRU EGUNETAN ETXEAN DA". Eta... beste egunetan zer egin bear du, edo non egon bear du? "Iru EGUN BARRU... IRU EGUN BAIÑO GEIAGORIK GABE..."
- 8.- "JUANARI GURE AÑAL..." Gaztelerazko esaldi onen itzulpena da: "a Juan nuestro hermano..." "Juan gure anaiari" izan bear luke. (Naparroa'ko AÑORBE errian orma-arri batean idatzirjk dago).
- 9.- "ESANGO ZAIT, ez arrazoirik gabe, gerrak sartu duela ezinegona". (Andu Lertxundi, D.V.). Onela bear: esango DIDATE... zerbait.
- 10.- "Diruak herri-ekintzetarako DESTINATZEA PROPOSATU zien herritarrei... (Rufino Iraola). D.V. Euskeraz obeto badakj, baiña...
- 11.- "...eta bestetik, euskalkiren baten ezagupenak sakondu nahi jzan DUENARI aukerak eskaintzea". (Eusko Jaurlaritza, Euskararen — SUSTAPENERAKO Zuzendaritza. Zabalkunderako eskutjtza, 91-1-14). Ezagupenak baldin ba'dira, DITUENARI jzan bear du.
- 12.- Bestetik, SUSTATU ta SUSTAPENA baiño itz egokiagorik erabiltzen ez ba'dute, "sustoz" izutuko ta "sustatuko" dituzte euskaldunak. Eusko Jaurlaritzako euskera-arduradunek euskera ohea ez ba'darabilkite...
- 13.- "Aren egiaGANAKO maitasunez zabaldu egin duzu zure Eliza". (Orduen "Liturgia" liburuan, Epajllaren 23'ko otoitza). Nik dakidanez, egia ez da burua ta anak djtuan norbajt, beraz... egjaREKIKO bear du.
- 14.- "Zuzen itzazu gaur gure urratsak zure gogoaren bideTIK". (Ordueñ "Ljturgia" liburuan, 1'go Larunbateko eskariak). Euskalherri osorako ta bereziki Bizkai-Gipuzkoa aldeetarako, ulergarriago litzake or aditza bere osoan jarrita: zuzen-DU itzazu, gramatikakeriak alde batera utzirik.

Askoz okerrago dago orajndik, "bideTIK zuzentzea". Zer esan nai du? Izan ere; NONDIK zaindu? BideTIK zuzendu ditzala. Beraz, auxe esan nai du orrela idatzita: "Zure gogoaren bideTIK (begira zaudelarik?), (eta bestela, zure bideTIK kanpora?) zuzendu itzazu gure urratsak". Eta orj esan nai ez dutenez, onela bear zukean: "Zuzendu itzazu zure gogoaren bideAN".

15.—"Akuilu lanari esker lortu du beka, nahiz Crouch—ek ez duen gehjegi sinisten Kemp—en dohain intelektualketan". (Anjel Lertxundi, ZABALIK 1991'ko-04-3'koa). "Dohain intelektualetan" euskeraz ere esan dezakegu, eta bestetik, nere ustez, "zerbajt sjnjsten dugu, zerbait sinisten diogu norbaiti". Geienera ere, "norbaitengan sinistu" esango genuke.

16.—"Bera baino aurrekoek sortutakoa jasotzen dakiena, baina sormenik erakutsiko ez duen adoleszentea". (Anjel Lertxundj, ZABALIK orrietan, 1991'ko-043'koa). "Bera baino aurrekoek" ez da euskera. Izatekotan ere "BERE AURREKOEK sortutakoa" eta bestela "BERA BAIÑO leenagokoek sortutakoa" izango litzake egokien. Lertxundi'k badaki euskeraz obekj idazten, agerpen bi auek ez bai—dira zuzeneko euskera jatorraren eredu.

17.—"Hainbat bertso diferente egin da, harrezkeroztik, antzerki—lan honena, eta pelikulak ere bat baino gehiago dira". (Felix Ibargutxi, ZABALIK 1991'ko-043'an). Bai biurri dagoala esaldi ori, eta gazteleraz pentsatuta idatzia, nere ustez.

18.—"Exjstitu zuen, bai. 1619'n jaio zen Bergerac—eko Cyrano, Parisen, eta bertan hil 1655an". (Felix Ibargutxi, ZABALIK 1991'ko-04-3'koa). Ibargutxi'k ere badaki obekj. Euskeraz ari galararik, ain bearrezkoa ote da EXISTITU ZUEN ori erabiltzea?

19.—"Aurtengo neguarenak egjn ditu". (Andoni Aizpuru, ZABALIK orrietan, 1991'ko-04-3'koa). "Neguarenak egin DU" entzun izan dut beti. Arritu egin nau, eta ez gutxi, "egin DITU" idatzjrik lkusteak.

20.—"Fondoko eskitik alpinora dagoen aldea... Trabesiako eskia beste bien konbinaketa besterik ez denez, alpinoaren eta fondokoaren arteko desberdintasunak aztertuko ditugu lehenik". (Andoni Aizpuru, ZABALIK 1991'ko-04-3'koa). Ez al legoke euskal—kutsu geiago ematerik? Bai noskj.

21.—"Datorren igandean, 12,30etan, Azpeitiko zezen—plazan egingo den korrika—saioan omenaldi egingo zaie aspaldiko bi korrikalariri". (Felix Ibargutxi, ZABALIK 1991'ko-04-3'koa). "EGINGO DEN eta EGINGO ZAIE" bata bestearen ondoren ain egoki ez gertatzeaz gaiñera, egin, ZERBAIT EGITEÑ DUGU. Orregatik, egokiago leudeke esaldi oiek beste era ontara: IZANGO DEN korrijka—sajoan" edo "EGINGO DUTEN". eta "omenaldiA EGINGO DIETE".

22.— "Gure bezeroei jakin erazten diegu EZEN gure SISTEMA INFORMATIKOEN behin—behineko bateratzea ta kutxa sukursalen sare bakararren eraketa direla eta (200 sukursal gera) moldatze eta egokitzapen—lan berezjak jartzen ari garela" (KUTXA, G.K.). Gaztelerazko, "les advertimos QUE..." ori euskeraz esateko, EZEN erabiltzea, erderakada makurra da. Osorik artuta, zein euskaldunek ulertuko du, gazteleraz ongi ez ba'daki? Bestetik, "direla eta" ori orrela ez da ez ulergarri ta ez euskera. Onela askoz garbiago da: "direla—eta" gutxienez eta are ulergarriago "dirala—ta" idaztea.

Azkenik, gutxienez ere "INFORMATIKA—SISTEMEN eraketa" jdatzi ezkerro, baluke euskal—joskerarik edo kutsurik. Bestela ez.

23.—..."gustatuko litzauguke baldintza berrietan zu harpidedun GISA berrjz ere gure artean izatea". (JAKIN aldizkarian arpidetzeko deia). Ez nuke "ARPIDEDUN GISA" sartu naj arpidunen artean: beste edonor bezala baizik, bete—betean arpidedun izanez.

24.- "Atzerriko AKTUALITATE KULTURALAREN INPORTATZAILEA" izango ormen da JAKIN aldizkarj BERRIA. (JAKIN, arpidetza-orrtik artua) JAKIN'ek dakarren euskera GISA ortako ba'da, gelegi zajt INPORTA.

Gaztañaga'tar Jesus'ek
-1991

*

- 1.- "BAJA MEDIKOA artu du kirolariak" (ETB, 91-II-21'ean).
- 2.- "TRATEMENDU MEDIKOA eman bear diete umeei" (ETB, 91-1114'an).
- 3.- "DEABRUAREN POSESIOA... GAISOTASUN MEDIKOAK ZIRELA GERTAERAK". (ETB, 91-IV-29'an) Sendagille esateko orde, "MEDIKU" erabilteza, gaitz-erdj da, baiña sendagilleak burutzen duan ekjntza adjeraztekotan ere, gaztelerazko "medico" izenlaguna erabiltzea, erderakada makurra da. Eta garaja da, noski euskal-senaz landuriko zerbajt erabiltzen asteko.
- 4.- "PARTE MEDIKOAREN ARAUERA, EZ DU ALDAKETARIK IZAN". (ETB, 91-VI-1'ean).
- 5.- "BI LAGUNTZAILE SOZIAL joango djra... LAGUNTZAILE SOZIALAK sarrjtan etortzen dira" (ETB, 91-III-4'an).
- 6.- "Kirolariaren PALMARESA ez da ona..." (ETB, 91-III-4'an).
- 7.- ERAKUNDEEN ARTEKO INFORMAZIOA EZ DA EXISTITU" (ETB, 91-111-26'an).
- 8.- "EGOERA METEOROLOJIKOAK BERDINTSU JARRAITUKO DU" (ETB, 91-III-26'an).
- 9.- "RATXA ONARI EUTSI DIO ERREALAK" (ETB, 91-IV-24'an).
- 10.- "AJURIA-ENEA-KO JAUREGIAN IZANGO DA BILKURA" (ETB, 91-IV-29'an). Jauregi ori nongoa dan adjeraztekoan, Gazteizikoa dala esan bear, baiña ez "Ajuria-Enea" Koa. Izena bai-da ori, jauregiaren izena, eta ez nongoa danaren adierazpena. "Ajuria-Enea" jauregian izango da bilkura...
- 11.- "DEABRUA ERREALA ZELA ESAN ZUEN" (ETB, 91-III-26'an). Gaztele-raz pentsatu ta bururik nekatu gabe, bere ortan esatea besterik ez da. Orixe bai dala erreala balio ez duan euskera.
- 12.- "ERANTZUNA BEAR DUT 48 ORDUTAN" (ETB, 91-V-1'ean). Ez du txantxetako lana eskatzen! Izan ere, 48 erantzun eskatzea da orj: ordu bakoitzean erantzuna ematen jardutea alegia. "Erantzuna, 48 ordu bajño leen bear dut... 48 ordu barru bear dut..."
- 13.- "OGEI TA ZAZPI ORDUTAKO EBAKUNTZAREN ONDOREN..." (ETB, 91-V-20' an).
- 14.- "ONDAMENDI NATURELEKIN JARRAITUZ... KALTE MATERIAL TXIKI BATZUK EGIN DITU... KALTE MATERIAL UGARI SORTU DUTE..." (ETB, 91-V-4' an).
- 15.- "PREMIA ZUELA OPERATZEA ESAN ZION DOTOREAK" (ETB, 91-V-20'an). Ez itsusiak; ba'da ez ba'da ere, "dotoreak"...
- 16.- "ISTRIPU BAT ZEGOELA TA JOATEKO" (ETB, 91-V-20'an). Nola EGOTEN ote dira istrjpuak eta ez-bearrak, zutik ala etzanda?
- 17.- "KONTZIENTZIA BERRESKURATZEN ASI ZEN" (ETB, 91-V20'an). Eskuetan artzeko zerbait ote da "kontzientzia"? Ez al zan egokjago, "Kordea etortzen asi... Konortea etortzen asi zitzaion... Ezaguera bazetorkion..." edo antzekoren bat?

18.- "ETIOPIA'KO ERREBELDEK UTIMATUMA EMAN DIOTE GOBERNUARI" (ETB, 91-V-27'an).

19.- "GIPUZKOAN OBRAK DAUDE AINBAT ERREPIDETAN" (ETB, 91-V-27'an). Nola EGOTEN ote dira obrak?

20.- "FUNTZIOTAN DAGOEN MINISTROAK ESAÑ DU" (ETB 91-VII'ean). Ez zigun esan, NON eta NOLAKO FUNTZIOTAN zegoan alako jaun ura...

21.- "BAT EGIN GAITZALA GEHIEN SUFRITZEN ETA GURE BEHAR HAÑDIAGOAN DAUDEÑEKIN" (KARITAS, Gotzai-idazkia 91-V15). Gaztelerazko LA MAYOR necesidad", ez da AUÑDIAGO. "bearrik AUNDIENA". da baizik.

22.- "aren EGIAGAÑAKO maitasunaz, zabaldu egin duzu zure Eliza" (Orduen Liturgia Eliz-liburuan, Epaillaren 23'ko otoitzean). EgjaREKIKO maitasunaz, bear du, ez bai- da NORBAIT, -GANA eramateko.

23.- "ZUZEN itzazu gaur gure urratsak zure gogoaren. BiDETiK" (Onduen Liturgia, eliz-liburua, 1'go asteko Larunbateko eskarjak). Askoz garbiago ta ulergarriago legoke onela: "ZuzenDU itzazu... gogoaren BIDEAN". Bestela, berriz, "-BIDETIK" izatekotan, onela bear du: "okerreko BIDETIK ZUZENDU zure gogoaren bidera".

24.- "SUMENDIA 20 URTEZ LO IZAN ONDOREN"... (ETB, 91-VI10'ean). Ainbeste aldiz oker erabili izan dute EGOÑ aditza, eta juxtujuxtu EGOÑ esan bear zutenean, orduantxe ez. Esaldi ortantxe bear zuan LO EGON.

25.- "Bada orduan zenbajt hjtzen EUSKAL NORTASUNA DEFENDATU zuen bezala (Euskaltzaindia'k). 91-IV-26'an artutako erabakian dago). Itzek ez dute NORTASUNIK, nere ustez. Ez al zan obe, JATORTASUNA, naiz EUSKALTASUNA idaztea? bestetik DEFENDATU baiño itz egokiagorik ez al lezake erabili Euskaltzaindia'k? "Defendatu" itzak ere EUSKAL-NORTASUNA ote du bere barnean?

26.- "Ez da beharrezko lehengo agiri hartan bezala guk ere hemen zerrenda luzea ESKAIN DEZAGUN GURE USTEZ EUSKAL HITZAK EZ DIRENENA" (Euskaltzaindia'ren agiri bereko erderakada). Zer ez da bearrezkoa? Zerrenda luzea guk ESKEINTZEA, edo guk ESKEIÑI DEZAGULA.

Zertarako aipatu dituzte erdal-aitak? Guk zerrenda luzea EGIN DEZAGUN. Gauza biak oso ez-berdiñak dira, gaur geiegi naasten dituzten arren: Euskaltzaindia'ren agirietan ere orrela dagoan arren, erderakada galanta besterik ez da ori: "No es necesario que OFREZCAMOS" eta ori bere ortan euskeratuta: "QUE OFREZCAMOS" = EZKAIN DEZAGUN". Noiz eta nola erabil dezakegun ikusi bear, ordea!.

27.- "Badakigu batzuk ezinbestean ERABILTZEN DIRELA" (Euskaltzaindia'ren agiri berean). Gaztelerazko "QUE SE EMPLEAN = ERABILTZEN DIRELA" eta lasai geldituko ziran, euskera eredugarria eskeintzen digutelakoan. Baiña ERABILLI... NORBAITEK ZERBAIT erabiltzen DU" eta or ez dago besterik euskeraz, erderakadak baizik.

28.- "Euskaltzaindiak bada hitz hauek eta hauen antzekoak diren beste asko ahalik gutxiena ERABIL DITZATEÑ ESKATZEN DIE... IDAZLEEI, eta horien ordezt JO DEZATEN betiko hitz zaharretara". (Euskaltzaindia'ren agiri berekoa).

Zer eskatzen die? Aalik gutxien ERABIL DITZATELA, eta JO DEZATELA itz zaarretara"; edo gutxien ERABILTZEA, eta JOTZEA," eskatzen dizkit oso besterik dira "ERABIL DITZATEN" ETA "JO DEZATEN" oiek, adibidez Zertarako adierazten dje araua? Erdal-itzak aalik gutxien ERABIL DITZATEN, eta JO DEZATEN itz zaarretara". adierazten dje arau.

1.- izparringi edo egunkarietako illeta-albiste edo erjotz-iragarkiak ez dira akats gutxiren arrobi izaten, tamalez. Esate baterako:

"Abuztuaren 19 egunean il zan... 21 egunean il zan..."

Zorioneko "abuztua" bere ortan utzita, "Abuztuaren 19'an... 21'ean... il zan" eta bestela "Abuztuaren 19'gn... egunean il zan".

2.- "Zure lagunak ez zaitugu AHASTUKO" dago egun eta toki berean. Egokia-go zitekean onela: "Zure lagunok ez zaitugu aaztuko".

3.- Ildako baten illeta-albiste zabaltzekoan, bizibidez edo lanbidez zer zan adierazi nairik, egunkarian "ARAGIJALE" ikusi dutenak badira. Baiña zer adierazteko? Esan gabe, edo gaztelerezkoan zegoana jkusi gabe, nola asmatu, "Carnicero" adierazi nai zutela? Jakiña ez da berdin. ARAKIÑA da, noski, jarri bear zutena.

4.- "Aste-buruetan trafikiko handia DAGO" (ETB, 1991-VII-13'an). Gutxienaz ere joan-etorri aundia DABIL esan ba'lute, gajtz-erdi zitekean.

5.- "Errijtomo ona agertu du idi-pareak". (ETB, 91-VII-29'an).

6.- Asi dira PREMIAZKO billerak egiten... PREMIAZKO Batzordea izendatu dute... PREMIAZKO billera asiko dute... Paris'en" (ETB, 91-V11119'an eta 21'ean). Baiña... zer adierazteko darabilte "Premiazko" itz ori? Gaztelerezko "urgente" itza dute buruan, eta orren ordez, "premiatzko" itza darabilte euskeraz gauza guztietarako, oker eta zuzen.

7.- "Txosten konparatibo bat bidali dje Lurraldeak". (ETB, 91-VIII-21 'ean).

8.- "Berriro martxan jartzea espero da". (ETB, 91-VIII-21 'ean).

9.- Trenak, lan-uzteaz geldi zeudela-ta: "Serbitzua autobusez betetzen dute" (ETB, 91-VII I-21 'ean).

10.- "Ez dut uste asko luzatuko naizenik" (ETB, 91-VIII-28'an). Garbi dago, noski, itzultzaileak buruan zeukan gaztelera: "No creo que me alargue mucho".

11.- Gobernari bati alegia, "Konfidantza kentzea erabaki du Batzar gorenak" (ETB, 91-VIII-28'an).

12.- "Ez duela ultimatum bat bezala artzen esan du" (ETB, 91-VIII-28'an).

13.- "Millesker, gurekin izateagatik". (ETB, 91-VIII-28'an). gurekin egon, izan... zeralako... Etorri zeralako.

14.- "Gaur zerbait irakatsi diguzu: jende ona egon dagoela" (ETB, 91-VI1129'an). Zer esan zuten? Jende ona, egonean egoten dala ezer egin gabe? Ori adierazten du, "egon dagoela" esateak. Beste era ontara esan bear zuan: "Jende ona egon Badagoala".

15.- "Gaur izan da urumea'ren jatsiera" (ETB, 91-VI-23'an). Urumea jbaiak leengo tokian jarraitzen du, iñora jatsi gabe, nik dakidanez. Besterik da, urak jais-tea, eta txalupak ere Urumea ibaian jaijstea.

16.- Txirringularjak jo ta ke laisterka doazela, baiña elmuga urrutitxo daukate-la adierazteko, ona emen ateraldi bat: "Oraindjik laixterketa asko falta da" (ETB, 91 -VIII-11'an).

17.- "Pendiente gelditu ziren ainbat arazo martxa normalean jartzen ari dira" (ETB, 91-IX-10).

18.- "Irregularitasunak garrantzi txikikoak djra"... "Puntu komuna da"... (ETB, 91-IX-12).

19.- "Ojzko bjsjtak jaso djtu"... "Iru sail-buruen zesea erabaki du". (ETB, 91IX-13'an). Nora JASO ote ditu? Bestetik, ZESEA oso polita da!?

20.- "Amedo'ren aurkako sententzia eman dute" (ETB, 91-IX-21'ean).

21.- "Ospe andiz egin dute akto akademikoa" (ETB, 1991-X-3'an).

22.- "Orio'ko kluba, kanterako kluba da" (ETB, 1991-X-6'an).

23.— "Arraza autoktonoko ganaduak saritzeko dirua da". "Eun da amairu abere lapurtu dira" (ETB, 91—X-7'an). ERORI DIRA, bai, LAPURTU, norbaitek lapurtuko zituau.

24.— "DAGOENETOKOZ jakiñaren GAINEAN zaude agian, UZELik egojtzAZ ALDATU EGIN DUELA". Okerrago idazterik, edo ERDERAZAGO idazterik beintzat, bai ote legoke?

a) Aoz esaten dugun arren, "jakiñaren GAINEAN" baiño egokiago legoke, "-JAKINEAN ZAUDE".

b) "DAGOENETOKOZ" esaldi ortan zearo oker dago, ONEZKERO bear baidu.

d) "EGOITZAZ ALDATU EGIN DUELA". ez da euskera, onako gaztelera one-txen berriztatzea edo "kalkoa" baizik: "Que ha mudado de domicilio". Izan ere, zer aldatu du UZELik egoitzaz? Ezer ez, noskj. Bera "aldatu da egoitzaz". Eta bestela, "UZELik bere lantokia aldu du egoitzaz".

25.— "Kopatxo BAT hartuko dugu elkarrekin". Nere iritziz, KOPATXO BAT oso gutxi da elkarrekin artu aal izateko. Ori ere erderakada osoa da, gazteleraren aldakia: "Tomaremos UNA copa". Nola bear zukean? "Kopatxo BANA artuko ditugu elkarrekin". Au da euskera,

26.— "EÑFRIENDAMENDU gogorretan murgildua dabil Yugoslavia" ... Mai PARALELO bat eratzea... Maia bil DADIN, eskatu dute. (ETB, 91—X14'an). Agian, MAAINA esango zuten... "Bil DADIN, etorri gera... Bil DADIN, bideak egin ditu, bai; baiña "BIL DADILLA eskatu dute". bear du.

27.— "Yugoslavia'n ENFRENTAMENTUAK ez dira amajtu... AKORDIOA ez DA ERRESPETATZEN". "Ez da" ren orde, EZ DUTE, bear zukean.

"Ez da kalte PERSONALIK izan istripuaren ondorjoz". (ETB, 91—X1-6'an).

28.— "Aurra ESISTITUKO ez ba'litz bezala jokatzeara" ... (ETB, 91 —X1-16'an).

"Gurasoak ez dira arazo au duten KONSZIENTEAK". (ETB, 91—X116'an).

29.— "Armada federalaren mende erori da" ... Emakume ta aurren ebakuazioa asiko da... Oraindik enfrendamentuak daude...".

"Eskaera erretiratzea erabaki du". (ETB, 91—X1-18).

30.— "Egoera politikoaren diagnostiko zeatza egin naj du". "Gerraren krudel-tasuna adierazten dute". (ETB, 91—X1-21'ean).

31.— "Biztimak sortzen jarraitzen du ETA'k eta mutilatuak egiten".

"Negoziaketa zuzenak asiko dira".

"Iturri diplomatikoek adierazi dute". (ETB, 91—X1-23'an).

32.— "Iñolako iskanbillarik gabe disolbatu egin dira manifestariak".

"Droga izan da, teke ilketa orren mobilla". (ETB, 91 —X1-28'an).

33.— "Au izango da billeraren oinarri filosofikoa".

"Errusia errecurso ekonomikorik gabe gera daiteke". (ETB, 91—X129'an).

Gaztañaga'tar Jesus'ek

1991

ERDERA GEIAGO

Unibersuaren Kharakter akkusativuaren aitzinean, haren interpretakuntzarako pensamendu eta praktjka systema koherent eta gothorraren formakuntze.

Aspe Gentea

Gure telesailak osotuko duan ginda.

ETB 1

Extraterrestreak inbadittu dute gure platoa.

ETB 1

Lutxa gogorra Udalaren okerraren kontra Gasteizko Adjano Viren kalean. Moneta merkatuko aktjboetako inbertsio Fondoa.

(Fondo de inversión en activos de mercado monetario).

Errektorearen dimisjioa.

Eguñkarja

Amedo poliziak gaur deklaratu du Brouard aferaren inguruan.

Egunkarja.

Kotxearen kredituan interesetan.

Euskadiko Kutxa. Egunkaria.

Euskal preso, errefuxiatu eta deportatuak.

Egunkarja.

Ganbio Buletin.

(Boletín de Cambios)

Dokumental kreditu.

(Crédito documentario)

Korbana aktjbo.

(Dividendo activo)

Data finkora.

(A fecha fija).

Bankari Balantzea.

(Balance bancarjo)

Moltsa Buletin.

(Boletín de Bolsa)

Gastuen eralketaz.

(Con gastos)

Bankuko Komenio Kolektiboa

(Convenio Colectjvo de la Banca)

Kupoia kobrura.

(Cupín al cobro)

Grazia eguna.

(Días de gracia)

Balantze bat faltseatu.

(Falsear un balance)

Interes konposatua.

(Interés compuesto)

Luburu bat dibertigarri eta fantasiatsua.

Alejandro Ferreira

Influentzien trafikoa.

(Tráfico de jnfluencias)

ldazburuan adierazitako eskuman organuko ldazkarjak.

ldazkarjak.

(El/la Secretario/a del Organo jurisdiccional expresado en el encabezamiento).

Hizkuntza konsentsua pieza delikatua da.

Manifestarien biolentzia Poliziaren baiño justoagoa da.

Kurtsilloak, pintura, dibujoa, zeramika, artesanja, fotografia, yoya, dantza, gitarra elektriko eta gitarra bajoa dira.

(Nontzebarri)

Oin fumeu ez, edan berez, hembra kaz berez.

(Nontzebarri)

Karreterak kamjoneruen piketeak blokeatuta.

Eta Jainkoak jakin, zenbat, zoritxarrez ezjn batu—ala)

J. Gaztañaga eta "Taldeak"

1992

EUSKERA BATUAREN BILLA

(Ernani'n 1970-n emandako itzaldia)

Ernani'ko euskaldun eta euskalzale jatorrak: agur, agur t'erdi.

Aspaldiko euskal-agur jakin onekin azaltzen naiz zuen aurrera nere gaurko jardun onj asiera ematerakoan. Eta gaiari ekin baiño leen, aitorpen gar, bia egjin bear dizuet: alegia, zeuok, Ernani'ko semeok, zeuon senari zintzo ta leial eusten diozute. Zeuon senari eta leenari. Garbi esateko. zeuon euskalduntasunari. Erririk gutxi du Euskalerrriak Zuen errjak aña iangille erakutsi ditzakenik euskal-ljteraturaren alorrean. Nolako langilleak, gero! Kardaberaz, Iturriaga eta Gregorjo Arrue bezelako idazlerik ez da noiznaiz ez non-naiz azaldu Euskalerrrian joandako gizaldietan. Aien senari eutsi nai djozute zeuok, noski; aien en!borreko ezpal izan nai dezute. Egunotan antolatu dituzuten itzaldi auek ori salatzen dute. Zuen jatorria ez dezute ukatu izan nai. Zeuok zeuon buruaz, zeuon euskalduntasunaz lotsa ez zareten bezela, zuen arbasoak, eta aipatutako jru Ernani'ko aiek, Kardaberaz, Iturriaga eta Arrue ere, ez djra gaur zeuokin lotsa. Ez al dituzute maixu aundi aiek, bein ere aaztuko. Gaurko egun au ere aiekin dituzuten lokarriak estuago egiteko izango al da !

Nere itzaldiaren gaia zeuok jarria da, euskeraren batasunari buruzkoa. Gizaldiz gizaldi nolako pausuak eman diran batasunaren bjlla, nola azaldu dan kezka au, nola ikusi zuten gorabeera au antziñako gure klasikoek, eta oraintsuagoko aldietan auzi au nola erabakj nai izan dan, ori guzti ori jakin eta ikusi nai dezute. Nere alegintxoak egingo det zuoi ontan atsegin ematen. Aurretik (ala eskatzen dizuet), nere utsengatik izango al det zuen barkamena !

Itzaldi onek bi zati izango ditu, bi zati nagusi: euskeraren batasuna antzinako euskal-idazleetan, leenbiziko zatia; eta batasun ori, oraiñagoko ekiñaldietan, bigarren zatja. Azkenengo zati ontan, bj batasun aztertuko djtugu, alegia, euskal-ortografiaren batasuna, eta euskera idatziarena.

Euskeraren batasuna euskal-klasiko diralakoetan

Gai ontan sartzean, berau aipatuaz batera, galdera bat edo beste etorriko zaio askori burura: Baiñan euskera batuaren auzi eta kezka au ez al da, bada, oraintsukoa, gure egunotakoa? Gure klasikoek ez ote zuten, bada, idatzi, iñolako kezkarik gabe, berez berez? Ez ote zerien aje, txoriari bere txjnta bezela, beren euskera jatorrizkoga, tokian tokikoa? Galdera auei ezezko erantzuna eman bearrean gaude.

Euskaldunak berandu asi ziran euskera idatzia erabiltzen, eta artara jarri ziraneko, beren kezka eta ardurak izan zjtzuten nola idatzjko. Bertatik oartu zjran ez zala Euskalerrri osoan euskera berdijña egiten, ez urlbjltzekorik ere; ba-zala aldea euskeran errialde batetik bestera. Au jkusteak gogoetaka jartzen zituen zein bide artuko, nolako euskera erabilliko, euskaldunik geiagok ulertzeko eran nola idatziko.

Au ikusteko, gure literatura zaarrari gain-begjratu bat ematea aski degu.

Asi gajtezen gure idazle zaarrenetako bategandik, Leizarraga gandik. Beskoitzeko seme au, Testamentu Berjaren euskeratzaile au, amaseigarren mendekoa degu. Datorren urtean izango dira laureun urte Testamentu Berri ori eta beste lan !batzuk argitara z ituela. Apa iza izana zan eta gero Protestante egiña. Protestanteen aginduz ekin zion bere lanari, beste euskaldun batzuek lagundurjk.

Nola idatzi, nolako euskera erabili? Orra asieratik izan zuen kezka. Gogoz eldu zjon lanari, baiña bere borondate ona gorabeera, bein ibaiño geiagotan izan da dana bertan beera uzteko zorjan, eta beldur da ez ote duen asitako lana bukatuko. Batetik antzu eta landu gabea ikusten du euskera. "Oraino, traslationetan behintzat, usatu gabea". Orrez gajnera, gure Izkuntza ainbat zatitan puskatua dago. "Bat-bederak daki Eskuel-Herrian kasi etxe, batetik berzera ere mintzatzeko maneran zer diferentia eta djversitate den".

Au ikusirik, zein bide artzen du Leizarragak? "Ahalik gehiena guzjej adieraztearj jarreiki izan gaitzajza, eta ez xoil edozein leku jakineko lengoaje bereziri".

Itz auetan naiko argi ikusten degu nola ezagutzen zuen Leizarragak euskerraren egoera eta nola jo duen banatasun artatik nolabaiteko batasunera. Leizarraga onen euskera ez da izango ez angoa ez emengoa, iñongo leku jakjñekoa; alik eta geienek ulertzekoa erabiltzera saiatuko da.

Lapurtarra zan bera, baiña aaljk eta geienentzat idaztearren, gogoan izango du Zuberoa ere, eta Zuberotarren euskera. Eta auentzat iztegj labur lbat ere jarri zuen azkenean, Lapurdiko itz batzuei Zuberoko ordajñak aurrean jarrita.

Urrengo gizaldjan, beste idazle batek ez du jokabjde berdjña artuko, ain zuzen. *Materia* euskaldun berria da, gaur esango genukenez. Kanpotik etorria da Euskalerrira, Sara aldera, eta Sarako euskera ikasi du, ez besterik. Ba-daki onek ere ez dala Euskalerrj guztian berdin mintzatzten, baiña ez berari dakiena besteirik eskatu. Ala aitortzen du berak: "Badakit Eskual-Herrian anhitz moldez mintzatzten direla, eta nori bere herriko euskara zaikala hoberenik eta ederrenjk. Eta handik gogora emajten deraut ene eskribatzeko molde haur etzaiela guztiei ongi idurjtuko. Baina nahi dut iakin dezaten halakoek nik hizkuntza hunetan dakidana Saran jkasia dudala eta hango euskara ongi erabiltzen badut, ez naizela gaitz erraiteko, eta ez arbuiatzeko, zeren ezpajtakit nik hangoa baizen. Ordea ea Sarako euskara denz Eskual-Herriko hoberena eta garbiena, ez naiz ni hartan sartzen; bat bederak emanen du bere iduririk. Eta Sarako eskuara hunetzaz kontent eztenak ezkiriba beza bertze eskuara hobeago batez eta hobekiago; ez naiz ni hartatik bekaiztuko eta ez inbidioz izanen".

Asistarraren seme zintzoa Aita Materre au, eta ala pakezalea auzi ontan ere. Baiña or degu idazle onen aitortpena gure euskeraren banatasunari buruz.

Gizaldi berean, eta Saran bertan dugu gure klasikoetan klasikoaren ospea duen idazlea: Axular aundia. Gure banatasunaren lekuko au ere, eta batasunaren nolabaiteko eragille. Banatasun orrek kezka jartzen du. Ezin dezake idatzi euskaldun guztiek ulertzeko eran. Ala ajortzen du berak: "Badakit... ezjn heda nai-tekeiela euskarazko mintzatzte molde guzietara. Zeren anhitz moldez eta differentiki mintzatzten baitira Nafarroa Garaian, Zuberoan, Lappurdin, Bizkaian, Ipuzkoan, Alaba-herrian eta bertze anhitz lekutan... Batek erraiten du *behatzea*, bertzeak, so *egittea*; batek *aserretzea*, bertzeak *samurtzea*; batek *ilkhitzea*, bertzeak *jalgi*

batek *athea*, bertzeak *bortha*; batek *erraitea*, bertzeak *esatea*; batek *liskartztea*, bertzeak *ahakartzea*; batek *hauzoa*, bertzeak *barridea*; batek *aitonen semea*, bertzeak *zalduna*. Finean, bat? bederak bere gisara, antzera eta molde-ra; ez dituzte euskaldun guztiek legeak eta azturak bat, eta ez eskuarazko mintzatzteak ere, zeren erresumak bajituzte different".

Nondik norako bidea artuko du Axularrek olako banakuntza ori nolabait berdintzeko eta aalik eta geieni atsegin emateko? Bat, Lafitte jaunak aipatu eta argjtan jarri duena: itz eta esaera berdintsu asko, sinonjmo asko erabiltzea, era batera eta elkarren gainka. Orixe egin ornen zuten antxiñako frantzes-idazle askok ere, esaterako, Rabelais ospetsuak. Iñojz, euskerak bi itz dituenan elkarren atzekoak edo bi eratara erabiltzen diranak, biak jartzten ditu Axulafrek; eta batera liburuaren barruan, eta beste erara bazter batean, aldamenean, "bat-bederak kontentamendu duen amoreakgatik".

Beraz, Axularren euskera geien batez Saran erabiltzen zana izan arren, badu beste euskalkietako kutsu bat baiño geiago, nola edo alako batasunaren billa saiatuz.

Mende bera, XVIgarrenekoa, bukatu baiño leenago, or legu beste idazle bat kezka eta joera berdintsuarekin, Tartas, Onsa hjltzeko Bjdja idatzi zuena. Leizarra eta Axular, biak euskeraren aldetik, Lapurditarak ditugu. Tartas Zuberotarra da. Zuberon bizi zan gaiñera, Aruen; ¿baiña ez du Zuberoko euskerara osooan jotzen. Zergatik? Batasunaren kezka, jrakurle geiagoren billa. irakurle geiago izatearren, Zuberokoa baiño euskera zabalago batez idatzi nai du. Eta orren jakitun jarri nai izan du irakurlea.

Olena dio: "Ene euskara eta lengoajja eztakit aprobatia izanen denez, bai da ez. Badu orotarjk zerbajt; Zuberokoa, Baxenabarrek eta Lapurdjk eman drauko zerbait, baina ez oro. Aruen egin dut neure pieza pobria; hanko lengoajja ezpada aski eder, hanko euskarak du ogena, eta ez euskaldunak". Benetan aitorpen apala auxe. Geienok, nik uste, bakoitzak geure erriko euskara jotzen degu onenetakotzat.

Bidasoaz andiko idazleekin jarraituz, urrengo mendean, amazortzigarrenekoan, beste idazle aundi bat degu: Joanes Etxeberri. Bestaldekoa izan arren, emendikoen artean eman zuen bizirik erdia: Beran, Ondarrabin, Azkoitin. Axularren goresle porrokatua degu bera. Urdazubitarra ornen degu euskal-idazleetan majxurik aundiena, eta euskerarik ederrena, Sarakoa Baiña beste euskera-molderik baztertu gabe. Gure euskera molde eta era askotakoa bada ere, gure artean ez da ontan gertatzen beste izkuntza askorekin gertatzen ez danik. Euskera-mota asko ornen degu, baiña euskera bat bakarra ornen da.

Etxeberrik beste aurrekoek baiño sakonago eta luzeago jorratzen du gai au. Entzun zer djon: "Diferentzia molde hau kausjzen da zernahi bertze hizkuntzetan ere, bereziki italiano, erdera eta frantzesean". Izkuntza auek "bere ethorkia dute-larikan latinetik, guztiarekin ere diferentziatzen dira elkarren artean; batak latinetik hartu tu hitz batzuek, eta bertzeak bertze batzuek; batak signifkantza batean, bertzeak bertzean; batzuek letrak kenduz, bertzeak berretuz; bertze batzuek letrak aldatuz, edo kanbiatuz eta trukatur; batek labur zena egin du luze, eta bertzeak kontrara luze zena laburtu du... Eta halatan, guztjetan agerj da apur bat gora behera batean gehiago, bertzean gutiago, nonik duten bere ethorkia; eta oraino hautan ere kausitzen da, izan arren hizkuntza eta erresuma berekoak, diferentzia badela herritik herrira hitzetan eta mintzatzeko maneretan. Batzuek delikatu, bertzeak moldegaizki; batzuek mintzoari emaiten diote bertzetarik mintzaira diferentia; ordea, hargatik hekien hizkuntza mueta bat da, hala nola eskuararik bat baizi ez baita". (Euskuararen Hatsapenak, 54).

Onela itz egin zigun bere liburu batean, Eskuararen hatsapenetan. Eta Lapurdirj zuzendutako Gomendiozko Karta edo Gutunean dioena are argjagoa eta gogorragoa da:

"Euskalherriatik ilkhitzen garen bezain laster, hizkuntza arrotzen premian jartzen gabela. Eta oraino, bertzalde, geure herritik ilkhi gabe Euskalherrian berean barrena, geure artean dugu pena eta nekhe ondikoizko hau: zeren geure hizkuntza propjala baitarabilau hain nahasia eta trukatua, non eskualdunok gerok pena eta nekhe baitugu elkharren aditzeo.

"Ezperen bat bedi Nafarroa Beherearra edo Zuberotarra Bizkaitarrarekin, edo Alabesarekin, eta Otxagabiarra edo Erronkeleza Baztandarrekin eta Lapurtarrarekin, edo zejn-nahi Eskual-herriko aldebatekoa bertze— alderdikoarekin, eta ikhusjko duzu elkhar ezin adi dezaketela; ajtziatik, elkharri rudituko zaizkio Eskualdunak direlarik, eztjrela hizkuntza bereoak" (318).

Au irudipen utsa dala esan digu leentxeago. Euskerarik, izan, bat bakarraitik ez dagula. Baiña nondik dator gure arteko ezbear au, ezin aditu au? Jakingarri dala uste det Etxeberriko ortaz djoena "Hau heldu da Eskualdunek bere hizkuntza propjala ez estimutan idukiz, eta munduko bertze gainerako jendaki guztiek bere hizkuntzan izkiribatzen duten bezala, Eskuaraz izkiribatuz faltaz. Baldin bertze hizkuntzetan bezala, izan balira lehenagotik liburuak eskuaraz izkiribatuz, hetan begiratuak eta altxatuak egonen ziren gauzen izenak, eta mjntzatzeko hitz eta manera eskuarazkoak; eta gisa hunetan baliatu ginakeen hetaz mintzatzeko. Baina nola izan baitira hain apurrak eta gutiak ezkuaraz argitarat ilkhi diren liburuak; hargatik aldebatekoak ezin jakin zetzaken bertze alderdiko hitz guztiak eta gauzen izenak. Eta hala denborarekin edozein lekhutan joan izan dira hitzak eta gauzen izenak, apur bana emekj emeki bertze gauza guztiak bezala, trukatuaz, eroriz eta ahantziz" (319).

Emen eman digun irjtza ez al da gogotan artzekoa? Gure artean euskeraz idazteko oitura zabalduagoa izan bagenu, batzuen eta besteen euskera ezagutzeko aukera ohea izango genuen. Orrela, bazter bateko itzak bestera zabalduko ziran, eta ez ziran besteentzat ain arrotz eta bitxi izango. Orrela euskaldun guztiok elkar aberastuko genuen, eta aberatsago eta ugariago egjngo geure euskera.

Baiña beste ezbearrik ere izan degu euskaldunok eta ez du etxeberririk salatu gabe uzten: "Lehenago Espaiña guztian eta Frantziako anhitz herritan Eskuaraz bertze mjntzorik etzelarikan; egun dakusagu zejn herri gutitan mintzo garen eskuaraz; eta oraino mintzo garenoi ere eskas zaizkigu hainitz hitz eta izen lehenagokoetatik. Zeren hekien lekhuana hartu baititugu bertze batzuek hizkuntza arrotzetarj; eta hek ere ez gisa berekoak guztiak; zeren batek hartu baitu hizkuntzagbatetj; eta bertzeak bertzetk".

Ez ote dago argj asko? Gure izkuntzak ainbat adar ezberdin jzateak baditu bi iturri, Etxeberriren iritiz: batetj, gure literatura urria eta elkarrekin artu-eman gutxikoa izateaz, antxiñako euskeraren ondasun asko galdu egin ditugu, eta lekuren batean bizirik iraun duten itzak ere ez dira beste lekuetara zabaldu. Bestetik, galera ori najko ez dala, inguruko erderetara jo dogu itz berri eske, galduen utsunea betetzel; o. Eta inguruko erderak bitik gora diran ezkerok, ezberdintasuna geitu eta aunditu bes terik ez degu egjn, eta gure arteko zuloa, adjtu eziña, aundjago biurtu.

Orra, euskeraren zorigajtza, egoera negargarria. Orra zergatik jdazleak ainbeste kontua erabili, bear duen, artamuka, zoritxar ori irakurlearen onetan nola garajtuko.

Mendiburu eta Kardaberaz

Kontu eta ardura ori ez zan izan Bidasoaz andjko idazleena bakarrik. Emendikoena ere izango da, emendikoak literaturarako beranduago esnatu bagiñan ere.

Amazortzigarren mendean asi giñan aspaldietako lozorroa astintzen. Larramendi aundiaren iritzj eta ibultzadarekin batera. Ba-djtugu orduko bi idazle ugarj eta bikain: Mendiburu eta Kardaberaz jesuitak. Bjarrena, zuen erritarra, Ernani-ko semea.

Biok ikusi zuten euskera puskatan zatiturik Biak jakiñean daude zatiketa orrek nolako kalte eta okerrak ekartzen dituen eusal-idazlearentzat.

Mendiburu mugaz andiko Etxeberriren iritzi berdintsukoa da. Euskerazko libururik gabez, euskerak anjtz itz galdu ditu, eta nonbaiten bjzjrjk gelditutako asko euskaldun guztiek ez dituzte aditzen. "Badira Nafarroan, euskarazkoak izanagatik, Probjntzian geienak aditzen ez djtuzten izketak edo itz egiteak, baita Probjntzian ere Nafartarrentzat berrjak diruditenak; eta Probjntzjako bazter batzuetan adjntzen dira beste askotan adjntzen ez diran zenbait itz egite".

Beraz, Mendiburuk zer egingo du? "Non-nai aditu ditezkeanak billatu ditut, alegiñean artzen ditudala orretarako, euskerazkoak utzirik, beste zenbait itz". (Jesusen Bihotzaren Debozjoa).

Orrela esaten dio Jesusen Bihotzaren Debozjoa-liburuaren sarreran jrakurleari. Liburu oni Larramendik jarj zjon beste itzaurre bat. Edo, zeatzago esateko, liburu orrek itzaurre bezela, Larramendik Mendibururi egjndako karta dakar, orduko euskaldun gaizkj-esale berritsuentzat batere leguntasunj gabe-ko karta, benetan. Gogor erasoten dje Larramendik or euskera gutxi esten duten euskaldun eroei. "Gogajkarrjena da, txarlari oiek ikustea ta aditzea nola dauden ixekaz ta muxinka euskera ederki dakitenen jolasari, bein Nafarroako *mintzoa* dala, gero Bizkaiko *barbeta dongea*, batean *ausez* ere Goierjko jzke-ta dezula: bestean, *noaskiro*, Beterjko; atxurlarien eta nekazarien hitzera dala hura, baserritarra dirudizula, eta milla onelako astakeria Ez dute jzen oberi k merezi".

Mendibururi, berriz, esaten dio ongj egin duela bateko eta besteko euskera naaste erabilliz. "Ongi egin dezu Nafarroa'ko hjtzen batzuek ekartzea, egokiak diranean, eta besterik eztanean. Zeren lanbizian eta bat-batean aditzen ezpadj-ra, aurki adituko dira eta geienak dagoaneko editzen ere badira; eta ala euskera bide batez edertzen eta ugaritzen da. Etzaitzatala tontotzarren erausiak ozpindu eta ikaratu... Zer degu, astoren batek edo bestek esanagatik eztala onelako hjtza emengoa, edo eztuela aditzen? Nafarroan *irri*, Bizkaian *barre*, Probjntzian ferra egiten zaiela onelako ta alako hitzen batzuej? Suertez ere neurri ederra genduke hizketarako, besterik ezpagendu. Gizon zuhur, zintzo, menak eta jakintsuak gure alde ditugunean, ez tiegu jendalla orjei jaramon bear, ez eta a;en esamesanaz ajo-larik arto".

Urrengo liburuetan ere bide berdjñetjk joko zuen Mendiburu zentzuzkoak. "Liburu bazter guzietarako egiña da, ta itz guziak ez dituzte era batean bukatzen euskaldun guziak... Liburu onetako euskera len egin nuenarena baño erre-zagoa da; ta angoa ere aditzen dote, dagoen; bezala... Eta bein edo berriz zerbajt galduagatik, laster oituko dira aditzen djtuzten itzetara; eta beste, bear ez diranak utzirik, artuko dituzte beren hjzkuntzetarako itz euskaldun garbi leu-nak".

Zer esan nai du onek? Euskaldunok bata bestearen bearrean gaudela, noski, elkarenganik ikasi bearra degula, euskera osoago ete bateago egiteko. Ez gaitetz-

kela bakoitza bere euskalkjan sartuta gelditu, euskalkien gaiñeko euskera batera jo bear degula. Ortarako, gutxi ba zan ere, egjn zuen zerba;t Mendjburuk. Zuur jokatu nai izan zuen, bear bada zuurregi. Itzik zabalen eta adituenak erabjltzearren, orrela, gure ondasun asko lurpean utzi zituen, erraztasunari begiraturaz. Euskalerrj osoan ezagutzen ez ziran itzen batzuk erabilli bazituen ere, ez asko. Bata-sunaren billa dabillenak maiz egin dezake oker au.

Delako oker au Kardaberazek ere ezagutu zuen, eta nolabait osatzen saiatu zan. Mendiburu Nafarroan bezela, Kardaberaz batik bat Bizkaian eta Gipuzkoan zear ibilli da Jaunaren itza zabaltzen. Gipuzkoa'ko eta Bizkai'ko euskera egjten badaki eta (bietan idatzi du. Eta beti euskerarik jakiñenean, au da, batasunera jotzen duela. Gipuzkoako euskera utsa egitea ere ez zjtzaiion Bizkairako eragozpen; geienek atsegijñez entzuten zuten an gipuzkera. Baiña an ere ez ornen zuten urrutiagokorik ongi aditzen. Eta, bertakoa gogoago entzuten zieten, noskj. Orregatik, Kardaberaz'ek nai luke, Mendiburuk Nafarroarako egin duena beste norbaitzuk Gipuzkoara'ko eta Bizkairako egitea: kristau-erakutsizko liburuak bietan atera. Gipuzkoak eta Bizkaiak ez dute Nafarroak bajño gutxiago merezi, eta premia andiagoa dute.

Ala zion berak: "Aita Mendjbururen zelo andiak Nafarroako erara liburu eder probetxuzko asko atera dituen bezala, Jainkoaren ontasunari eskatzen diot, Bizkaiko bjotz nobleren bati ango era ta dialektoan zeruko dotriña ta ejenploen ljburuak ateratzeko, arren, argi zeloz ta gogoz (bete bat eman djozla... Arjmeen onerako Bizkaiko, Nafarroako eta Gipuzkoako iru djalektoetan eskrjbitzea guztiz premiazkoa eta gauza bearra da. Gure izkera bien erdikoa bezala, Nafarroan eta baita Bizkajan ere aditzen da. Baiña ez Nafarrak Bizkaikoa, ta ez bizkajarrak nafarrak aditzen dute; ta bata besteagandik urruti eta bakoitza bere bjdetik dabil. Jainkoak zuzendu ditzala bere glorjarako".

Kardaberaz ez dago, orraitio, lan ortarako beste iñoren zai, eta berak ekingo dio lanari. Baiña nola idatzi? "Emen usatzen dan izkerarik jakiñenean". Bizkaiko ta Gipuzkoako jakjntsu askorekin itz eginda gero. Bjzkaieraz ere bai. Eta Bizkai-tarrentzako liburu batean, lege zentzuzko eta egokiak ematen ditu, Bizkaiko euskeraz jatorrago eta garbiago idazteko.

Mogel

Sail au abukatzeke, Bizkaitik datorkigun iritzi bat jaso dezagun. Mogel zaarrenaren liburu bikaiñean, *Peu Abarkan*, arkitzen degu, bostgarren jardunean. Peruk eta Maisu Joanek elkarrekin darabilkiten jardun ortan, azken batean, beste bi sartzten dira jzketa-lagun, bata gjputza, eta bestea Bidasoaz andiko euskalduna, "prantzesa". Peruren adiskideak dira biak, eta bakoitzak bere euskeraz diardu. Ez dute irurak elkar aditu ezjñik, bakoitzak bere euskera erabjlliarren. Maixu Joanek ez dio ain ondo ulertzen prantsesari Arriturik dago, entzuten duen izketa euskarazkoa danik siñestu ezinjk. Ortik sortzen da onoko eztabajda au:

"Peruk: Ez dakit onen euskeriaa aituko dozun.

M. Joanek: Zer, euskeria izan ta nik aitu ez?

Peruk: Nj egjnda nago oneej entzutera, ta zurj bajzen ondo ajtuten deustset".

Peruk pranzesarekin jardunalditxo bat eginda gero, ea ulertu dien galdetzen dio Maixu Joani, eta onek erantzun:

"Berba banaka bat bai, ezer ez geiago Orren arin esatea, jijaka berbak aiatu-

tia ez da neretzat". Eta ez du siñestu nai euskera danik ere entzun duena, bai adarra jotzearren asmatutako izketaren bat. Eta Peruri berriz galdetzen dio:

"Peru, ta zuk aituren dituzula berba-saltsa ta gatx orrek?".

Peruk: "Bai nire emazte ta umiak bere".

M. Joanek: "Zelan ori, itoaren itoz eta arin esan biarrez ta arnasa-ots batzuen artean badiño guztja?".

Peruk: "Alan uste dozu zuk; baiña egingo bazjña soinu onetara ta aitu berbak, etzenduke orrelangorik esango. Ñeuk bere lenengoz etorri zanian, ez neutsan zeuk baiño geiago entzuten bajña orain txit ederto derizt".

Panzasak berak a;torpen berdjntsua, antzerakoa, egiten du:

"Neri ere Bizkaira ethorri nintzen lenbiziko egunetan, zuri bezala gosta zitzaitan emengo euskera aditzen. Orain berriz nerea bezala aditzen dut".

Peru Abarkan ikusten degun prantzes au ez da, noski, Mogelek asmatua. Prantziako matxinada inguruan, mugaz andjko euskaldun eta erdaldun bat baiño geiago, askotxo, etorri zan onuntz, eta Markiñan ere gelditu zan bat edo beste. Arrezkeroko abizenik ere bada gaur Markjñan, bat Duralde beiñik bein. Eta olako orri gertatuak argi berria ematen digula esan genezake, gure euskeraren, banatasuna etalbatasuna ikusteko. Euskera, zatitan banandua egon arren, bat dala adierazten digu. Etxeberri Sarakoak zioena. Eta elkarrekin jarduteak, artu-emanak izateak asko laguntzen duela esaten digu besteen euskerara belarria oitze-ko, eta batasunera bjdean jartzeko.

Emen bukatzen det itzaldi onen leenengo sailla. Iru edo lau irakaspen atera ditzakegula uste det esan degunetik. Gure klasikoek erakutsi djgute, bananduriks zatiturik, dagoela, euskera ez dala euskaldun guztiengan berdiña.

Gero, idasle batzuek erakutsi nai izan digute zerk egiten duen, nondik dato- rren euskera ain banandua eta zatitua egote ori. Elkarrekin artu-eman gutxi izate- tik ornen datar gejen batez, elkar gutxi ezagutzetik, literatura urria eta ezberdi- ña izan eta bera ere ez irakurtzetik. Gero, idazleak geienetan beldurrez bezela ibi- lli dira, irakurleak ulertuko ez Ote dituzten. Orrela euskera murrjzter-a egin dute; leku bateko euskera bestekoarekin aberastu bearrean, uzkur ibilli dira, beldur izan dira bakoitzak bere aberastasunak besteei eskaintzen. Eta ez da or gelditu gure okerra. Txarrena izan da erderara jo degula, guk uzkurtasunez eta beldurrez gal- tzen utzitako itzen utsuneak betetzera. Ortik ere banakuntza-iturri. berri bat sortu zaigu, bakoitzak urbillen izan duen erderara jo duelako, emengoak Gaztelakora, eta angoak Prantzia eta Biarnokera.

Euskera zatitu ori ikustean, zer egin dute gure idazleek gejenetan? Aalik eta euskera jbatuena, jakiñena eta zabalduena egiten saiatu. Neurri urrian baizik ez dute egin Larramendik Mendjbururi esaten zioena: nozik. bein beste euskalkien bateko edo beste erriren bateko itzak erabiltzea. Mendiburuk egin zuen, bai, noiz edo bein, eta ori euskerarentzat aberasgarri izan da. Geienak beldur ziran, errez- tasunera, ulerterrazago izatera jotzearren. Mogelek esan digunetik atera geneza- ke ez zutela orrenbesteko beldurrik izan bear. Badirudi Mogel ez datorrela guztiz bat Kardaberazek eta Etxeberriek esan zutenarekin: alegia, Bizkaiko euskaldunak ez duela Naparren euskerarik aditzen. Artara oitzea, ori da guztja, or dago kakoa. Peruk eta Prantzesak leenbjzikotan ez zuten elkar aditzen; gero, berriz, ederki. Elkar entzutera ojzeak dakar aldaketa orj.

Gaurko egunetan ere, orixe litzake askoren jritzian, batetasunerako biderik garbiena.

Baiña orajngo joerak beste bide, batetik dajltza, noski. Leenagoko idazleek, klasikotzat dauzkagunek, nolabaiteko batasuna egin-naia ba-zuten, bai, bakojtzak bere euskalkian bederen. Orain gorago jo nai da: euskalkien arteko edo gajñetiko batasuna lortu naj da, euskera jdatzian beintzat. Beste izkuntza landuetan bezala, euskaldun guztientzat euskera bat jarri nai da eredu nagusj, eta ori gojtik bera ezalrita.

Joan dan mendean, emeretzigarrenean, asita gabilta asmo auetan. Eta leen leenik, ortografjazko batas uha egiterako joera izan genu en.

Nortzuk izan ziran aurrelari? Nortzuk eman zituzten leenengoko uratsak, pau-soak, emen, ortografiaren sail ontan? Saia gaitezen erantzuten, ea askoren iritizi okerrak zuzentzeko ajña argi egiten degun.

Askok Liste izan dute, eta uste dute oraindik, ortografiazko auzjak gure artean Bidasoaz onuntzeko euskaldunok sortuak ditugula. Eta ez asmorik garbienaz sortuak, gaiñera, erdaldunenganjk berejztearren, edo gere buruak nabarmen-tzearren edo olako arrazoiren bategatik ez da ola, ez ala. Oso bestela baizik.

Gai ontan bide berririk urratzen ez giñan emen asi, Bidasoaz andiko aldean baizik. Nondjk asi bear zuen? Literatura asi zutenen aldetik asj bear. Berezkoa da. Esaterako, Leizarraga bera asi zan K erabiltzen: bekatu, ukan, ekarrj eta ola, geroagoko beste batzuen kh-ren ordezkoa. Toki berean Etxeparek, beccatu jar-tzen zuen, h-rik gabe, bi letrekin, Joaten orde. Jakiñak dira, edo jakintzat ematen ditugu Oihenarte-ren alegiñak, H letratzat ez on artzeko. Au ere neurri batean Lei-zarragaren askolakoa zan: baiña ura baiño aurrerago zijoan bake, adiskide, uken, bekajz, ekj, eta ola idazten zuen, eta beste tarteko H-en ordezkotxo bat era-bilten zuen: *bete, ez bethe*.

Baiña antziñakoen ezbai eta joerak utzita, goazen orajntsuagoko batzuetara, XIXigarren mendeko saio berrjetara.

Aipatzekoak dira bilbide-urratzaille: 1838-n, *Angra Dena MarMren Ilhabethea* argjtaratu Zuen, eta Luis Luziano Bonaparte. Nor zan leenengo ori? Badirudj gero ere idazten jarraitu zuen apaiz bat zala: Jaureche apaiza.

Nola nai ere, 1838'ko liburuaren egilleak bide berri bat urratu nai izan zuela ukatzerik ez dago. Argi eta garbi esango zuen euskerak bere jdatz-legeak, bere ortografja izan bear zituela eta berak ortarako arau batzuk ematen zjtuem

Onen urrengo, Bonaparte Printze jauna izan zan bide ortan pausu berrjak emango zituena. Ez zan bera euskalduna. Ala ere, Euskalerrjko euskera berezj guztiak aztertzen ari bajtzen, beste jñork baiño argiago jkusi zuen ortografja berri baten bearra, eta euskerarentzat egokiena zeritzana asmatuko zuen.

Bi auen ondoren, etalberauen bidetik datoz gero Bidasoaz onuzko saioak. Bonaparteri jarraituko zion Manterolak gure artean, eta Jauretche eta Bonaparte-ren ildotjk ekin zion Aizkibelek, bere lztegi aundian. Geroago sortu ziran Azkue eta Arana Goiri, bide berriei azken eskualdia edo ikutua ematen.

Baiña goazen polikj eta astiro, eta ikusi dezagun nondik nora zebillen *Maria-ren Ilhabethearen* egilea 1838-n.

Aurrenik, gure ortografiaren anarkia erakusten zigun, gure arteko legerik eza, araurjk eza.

Euskal-idazleek erdal-ortografiarj jarraitu ornen diote geien batez. Baiña argi ornen dago euskerak bere soiñu eta otsak ba-dituela eta ortaz bere ortografia bear duela. Ez bedi aipatu oraiñarteko usadio edo oiturarik "Ez bedi ekhar, dio berak, oraiartinoko usaia; usaia klarki gehientzat kaltekor denean, utzi behar da

gehientzat ona denaren hartzeko". Onekin ez du besterik eskatzen euskerak beretzat on dituen letrak artu bear dituela bajzik, eta on ez dituenak utzi. Idazle onek ez du naj bere burua ortografi berri baten asmatzaille azaldu. Gai ontan jakjntsu diranen irakatsietatik euskeraz idazteko legeak atera, besterik ez du egin nai.

Iru dira Jauretche dalako onentzat legeak: leenbizikoa, izkuntza bakojtzerako ez degu artu bear izkuntz ortan ez dan soiñu edo boza dakarken letrarik: bigarrena, soiñu edo boz bakoitzarentzat ez da bear letra bat bera besterik; irugarren legea, orajno gutxiago erabilli bear da letra bat bera soiñu bi edo geiagorekin.

Iru arauok gogoan dituela, jdazle onek letra batzuk kendu egjngo ditu euskal-alfabetotik: *q*, *y* eta *y*; *g*-k beti soiñu berdiña izango du; berdin nai du *c* letrarentzat, edo kendu eta aren ordez *k* erabillj; *z* biguñaren ordezkua danean, beti *zeta* idatzi. Orrela euskal-ortografia ja gaurko legean gelditzen da. Bakarrik, *x* eta *tx* idazteko ez du ezer berririk asmatu eta leenean utzj ditu, bata frantzes erdaldu-nen *ch* utsa, eta bestea, berriz, *ch* ori bera, *t* aurretik duela.

Jauretchek eman gabeko pausuak geroxeago Bonapartek emango zituen. Eta or daukagu, azken batez, Aizkibekek eta Manterolak Gipuzkoan eta Luis Iza Agj-rrek 1881-garren urtean Bizkaian sartu zuten ortografia.

Orduan asj ziran Bidasoaz emendik xeetasun geiago eskatzen eta laster ager-tzen dira Azkuek eta Arana Gorik zabaldu zituzten legeak.

Bi auen inguruan sortu zjran eztabaidarik gogorrenak, beti elkarrekin aditu ezi-ñik, lbatzuek eta besteak elkarri amor emateko gogo gutxi erakusten zutela.

Eztabajda auek mugaz emendiko aldean gertatzen dira. Baiña, azkenez, ango eta emengo, guztiek elkar artu eta ulertu naia erakutsi zuten. Ortarako batzorde bat jarri ere bai, Adema Zaldubi idazlea buru. Utsean gelditu zan dana. Batzor-deak porrot egin zuen. Eskola guztietakoak, joera guztietakoak ziran tartean, Arana Goitarren aldekoak ere bai. Batzarrak uts egin zuen. Noren erruz? Botota-ra erabaki bear zjran eztabaidak, eta Aranatarrakbeste guztiak baiño batzarkide geiago ziran batzarrean, beren artean gai artan iritzia emateko eskolarik naiko ez zutenk ere bai, besteek zjotenez, eta orrela besteok ez zuten jarraitu nai izan. Orrela aurrera egiterik ez zegoela-ta, etorri zan bidetik itzuli zan bakoirza etxera, ezer erabaki gabe. Ez dago beste istillurjk emen. Eta ortografiari buruzkoa zan auzi guzia, ez euskera batuarena. Ez da ere egia (oker dabilta bestela diotenak) ango eta emengoen artean orduan alkar aditu eziña sortu zala. Ain zuzen orduan edo ordutik aurrera artu zuen indarra ango eta emengoen arteko elkarte batek, *Euskalzaleen Biltzarrak*.

Urrengo alegiñak ortografi-batasunerako, Euskaltzaindia sortu zaneakoak djra. la ogej urte geroago. Euskaltzajndjaren eskuetan jarri zan auzia, eta onek eman Zuen bere erabakia 1920-ko urtarjllaren 8-n, Aranatarren arau batzuk ontzat emanaz eta on artuz: *erre* gogorra ere, gaiñean puntu batekin, ontzat eman zuten, eta *d*, *t* eta / bustiak erebai, gaiñean marratxo batekin, eta *x* eta *tx*, bata prantzesen *ch* eta bestea gaztelarrena idazteko. Azkenengo letra auetan zeukaten aldea Azkue'k eta Aranak, ajn zuzen, eta euskaltzaindiak Aranaren aldera era-baki zuen.

Urte batzuk geroago, 1939-n bukatutako gerratearen ondoren, Euskaltzajndiak erdi ixilpean zjarduela, letra marradun edo txapeldun aien ordeaz, letra bikoi-tzak erabilli zitezkeala erabaki zuten: *erre* bjkotza, alegia, eta *d*, *t* eta / bjkoitzak. Ortan dago gaur ortografj-batasuna. Batasun onek nolako erantzuna izan zuen euskal-idazleen artean? Bidasoaz emendik, geien batez, aintzat artu zutela esan

bearrean gaude. Bidasoaz andik ez zuen erantzun ajn birjbillik artu. Eta gaur ere ortan gaude.

Auzi ontan, norbaitek esan dezake ez degula H-ren aipamen aundirik egin. Gauzak gaurko begiz ikusita, emen utsune bat dagoela esan lezake norbaitek. Ez da olakorik. Zergatik egin bear genuen letra orren aipamenik, ortaz ez baitzan izan eztabaidarik ez auzirik, ez aurka ez alde. Bai; gaurko giroan sartuta dauden batek bear bada ezetz uste ala da. Leenago ez zan izan oraingo borrokarik: H bai, ala H ez. Emengoek ez ziran leiatsu angoei H kentzen, eta angoei ere ez zioten emengoei letra ori sartzekorjk eskatu. Ortografi-utsezko eztabajdak ziran ordukoak, zein soiñuri edo zein otsi zein letra egokiago zitzajon erabakitzeak. Ori zan guztia. Eta H orri buruz, ajn zuzen auzia erabakitza eman zitekean: letra erabilli bear zan, letra orrek berea zuen arnas-otsa adierazteko. Ojhenarte andiaren iritzia edo joera, H ori letratzat ez onartzekoa, euslerik gabe gelditu zan eta aaturik zegoen. Eta H-a or gelditu zan bizirik bere soiñua erabiltzean duten euskalkjentzat, baiña andik kanpora iñork ez zuen ezer jokatu letra orren alde. Ez orren, ez Zuberotarren ü-ren alde.

Oraingo joera urte gutxiz onuzkoa da. Batez ere, Baionako batzarretik onuzkoa. Emengoen artean iñork leenago erabilli badu, ez da izan letra orri gure euskalkietan leku eman eta sartzearen, batasunerako euskeratzat Lapurtarren euskera edo antzekoa artzearen baizik.

Gai ontaz ez det luzarago jardun naj. Esana askj bedj.

Ortografi-batasuna egin ondoren, euskera berdintzeko alegjn eta saioak datoz urrengo. Au ere, Euskaltzaindiaren ardurapean, Euskaltzaindj sortu-berria bide-erakusle dala.

Urrats au urrats berria, pausu berria degu. Artean lau euskalkj nagusi genituen, laurak nolabait berdinkuak eta geiago edo gutxjago landuak, bakoitza bere literaturarekin. Emendik aurrera, aiei guztiz agur egin gabe, baiña aien gaiñetik, euskera bat lortu nai da, euskaldun guztientzat eredu jartzeko bezelakoa. Ortara iritxi nai liteke, beintzat euskeraren literatur-mailla baterako.

Euskaltzaindja sortu zaneke azaldu zan asmo eta ames ori. Gure izkuntza bat egitea, edo batasunera bidean jartzea, ori jzan zan Euskaltzaindiak aurrean jarri zituen elburuetatik bat, eta ez garrantzirik gutxienetakoa. Orajndik ez du iritxi. Gauza zailla izan, noski, ez berez berezko lana. Baiña alegiñjk egin da bide ortatik, leen eta oraiñago.

Leen eta oraiñago esan det. Au esanaz, bi aldi berezi nai ditut obatasunaren billa egin diran saio eta ekiñaldietan. Biei gain-begiratu bat egiten saiatuko naiz.

Leendabiziko aldja, Euskaltzaindia sortu-berritakoa.

Egia esan, batasun-nai au ez zuen Euskaltzaindiak berak sortu. Ikusi degunez, ez ziran egon euskaldunak leendik ere beren gaitzaz konturatu gabe. Eta gaitz ori sendatzeko alegiñik egjn gabe ere ez. Baiña zenbat eta elkar ezagutuago, zenbat eta euskal-gogoak sustrai sendagoak bota, geiago nabarjzten zan euskaldun guztiek euskara bat izan bearra. Eta gureak berez esnatu ez balira, or zeuden atzeritarrak gogoratzeko. Laster dira, ain zuzen, eun urte, atzerriko izkuntzalari batek (Hovelacquek) onako zerbaite esan zuela: "Izkuntzarik geienek, tokian tokiko izkeraz gaiñera, beste zabalduago bat ba-dute, alkar artuz bezela sortua, eskolan edo nonbait ikasia, eta literaturak erabiltzen duenaren antzekoa, edo

aren urbillekoa. Euskalerrian ez da olakorik gertatzen; idazle bakoitzak bere euskera du".

Izan ere, ala da guk lau bost euskera ba-ditugu. Euskaldun guztiek elkar errez ulertzeko euskerarik ez da gure artean sortu. Odazleek pausu txiki batzuk eman ditzutela aurrerago joateko, baiña bakoitzak bere euskalkjaren barruan, euskaldun guztiek elkar aditezko erarjk lortu gabe.

Idazleek banaka lortu ez zutena, nork edo zerk lortu zezakean? Geienak Akademia baten begira zeuden. Iñork ezer lortzekotan, Akademjak lortu bear zuen. Akademiak ezarri bear zuen batasuna ortografian, idazkeran, eta berak urratu bear zituen euskera batu baten bideak ere. Iritzi ortakoak ziran okerra zuzendun zuten geienak. Eta orra ortako ordua iritxi orain dala berrogeitamar urte.

Ordu orren begira, lentxeago asiak ziran, bai, saiaketa bat edo beste, esaterako, Azkuek bere *Prontuario de la Lengva Vasca* ljburuan egiña, Gipuzkera osotuari bidea iriki najez.

Baiña egia da gero Euskaltzajndjak artu zuela bere gajn egjteko au lru elburu izango zituen Akademia sortu-berri orrek, onela zion lenbiziko urtean zabaldu zuen orritxo batek. iru elburu: leenbizikoa, euskeraren ortografia bat egin; bigarrena, iztegia garbitu eta osotu; eta irugarrena, euskera literario bat, euskaldun guztientzat balio zezakena lortzen lagundu. irugarren elburu au gero Euskaltzajndjaren arauetara eraman zuten. Eta bertatik ekin zioten lanari.

Zer egin zuten, egin? Leenbizij, ortarako zer giro zan ikusi, iritziak eskatu. Bata-sunjk bai ala ez, eta nola egin.

Leendabziko galaerak bajezkoa artu zuen gejenen aldetik. Zaillena gelditzen zan: batasuna nola egin?

Bi euskaltzaiñek, Kanpion eta Broussajn jaunek, eman zuten aurretiaz beren iritzia. Bi bide arkitzen zituzten egokienak batasuflerako: leengo euskalki landu-netako bat artu literariotzat euskera idatzirako; edo beste euskalki bat, bederatzi-garrena, sortu, leengoetako bat oiñarri arturik.

Euskalki zaarretan, zaarrez eta landuago, Lapurdiera ikusten zuten landuena eta egokiena ortarako. Baiña Lapurdiera zaarra orain illa degu. Lapurtarrek ere ez dute erabiltzen. Naiko aldatua daukate. Beraz, bide obetzat zeukaten gaurko egunetako euskalki biziren bat autatzea: gipuzkera, edo gjpuzkeraren urbillekoren bat. Batez ere, gipuzkera, guztjen erdian dagoelako, eta euskaldun geienentzat ulerterrazena dalako. Baiña ez gjpuzkera utsa ere. Nola galtzen utzi beste euskalkietan gorde diran ainbat ondasun? Beraz, gipuzkoarren euskera besteen ondasunez osatu egin bear zan.

Euskalerrriaren iritzia jakiteko, lau batzar antolatu ziran bereala: Bjlbon, Donostian, Lekarotzen eta Hazparnen. Idazle batzuek, berak beretara ere, oiali zuten beren esatekoa.

Iritzi-emailla guztiak ez zetozten bat. Batzuek zioten ez zala, bejntzat, euskalkirik ito bear; ori euskeraren eriotzea izango zala. Euskal'-i bakoitzean batasuna egin, bai; besterik ez zuten nai, euskera biziaren kaltegarri edo ilgarrri jzan ez zedin. Iñor beartu gabe jokatu bear ko zan, nola nai ere. Beste batzuentzat, euskeraren bizia, euskeraren etorkizuna, euskera batuan zegoen. Eta iñongo euskalkjrik artu bear bazan ojñarri, bororik geienak Giputzen alde zeuden.

Aldi artan erdaldun izkuntzalari batek (Ramón Menéndez Pidal'ek) jtzaldi bat eman bear zuen Bilbon, eta egun ajetako gai oni buruz oar batzuk egiten zizkion Euskaltzaindi sortu-berriarj, Euskal-Akademjar, Kanpion eta Broussain jaunen ageria irakurri ondoren.

Bera ez zan jaun oien iritzikoa. Menéndez Pidal-entzat Euskera batuak errja-

rena izan bear zuen. Baiña gipuzkera batu orj, Kanpionek eta Broussain jaunak azaltzen zuten oh, izan zitekean erriarena? Ezezkoan dago erdaldun izkuntzalaria. Orregatik, beste bide bat erakusten du batasunera irixteko. Gogoan du, leenbizi, izkuntza ez dala gramatika-bidez sortutako ezer, bai gizarteak, erriak sortutako zerbait. Munduak ez dauka, ez, izkuntza berri bat sortu eziñjk; baiña ez ornen da ortara iritxiko, izkuntza berriak asmatuz, volapuk edo esperantcok sortuz, edo beste izkuntza batzuk naastekatuz.

Menéndez Pidal orren eritziz, euskaldunek euskeratbat izan eziñik ez daukate; baiña ez dute beingoan edo bat-batean zortuko. Lapurdiera naiz gipuzkera neurri egoki batean naasturik, gaiñera beste euskalkietako ondasun batzuk arj ezarrita, ez litzake gauza izango orrelako euskera batean ljburuak ateratzea ere; baiña, aren iritiz, ori ez da sekula erriarena izango. Orrela euskeraren bizia etenda geldituko litzateke. Olako euskercak leengo mendeetako euskerarekjin lokarrij gutxiegi izango luke. Euskaldunck ez al dute beren euskera orrela ilko, ez Bizkailcoa, ez beste iñongoa.

Ala ere, euskaldunek euskera literario bat bear dutela eta nai dutela dirudi. Ezjngo al dute ori iritxis artifizialkeriarik gabe? Baierez uste du Menéndez Pidal-ek. Artifiziala. itxura utsezkoa izango da landarea, alan brezko adarrez eta paperezko ostoz ornitzen badegu; baiña ez da olakoa izango, azja erein eta lanaren lanez erneazi eta azten laguntzen baldin badiogu. Orrelakoak izan bearko du euskera batuak ere, baldin errian sus trajak artuko badiu, eskolatu gutxi batzuek eraibiltzeko tresna izango ez bada. Zer egin dezake, beraz, Euskaltzaindiak? Esaterako, indarrik geien erakusten duen euskalkjari aurrera egiten eta zabaltzen lagundu lezaioke. Euskalki bakoitzak erakutsi dezala bere gaitasuna, zeieñek daukan zabal tzeko edo edatzeko bizitasunik eta kemenik gejen, eta beste euskalkien ondasunak beretzako indarrik geien. Olako euskalkiak berez artuko du indarra idazleen lurretan. Eta idazleek lagunduko diote zbeste guztien artean nabarmentzen eta gaiña artzen. Orrela sortuko djra idazleen lurretatik itz berriak ere. Eta itz berriok ere, berak nausituko dira, piskaka, la igarri gabe.

Egiteko ontan euskaldunak ez zuten urduriegi ez lasterregi jokatu bear. Ez eta aginduz, goitik bera, legez ezer ezarri.

Euskaltzaindjak ez zuen aldi artan jokatu izkuntzalari erdaldun onek erakutsitako bidetik oso urrutiturik. Ez zan legez ezer erabaki. ez agindu. Beste bide batzuk edo egiteko batzuk zeuden ordukoz beiñagoak: Euskera sakonago aztertu eta ezagutu gramatika osoago eta jakite-argiz ornjtuago bat atera iztegia ugaritu euskalki guztien ondasunak bildu. Bide ortatik joaz sortuak dira Azkue-ren Morfolozja. errietan egindako azterketa edo Erikkizundia. itzen eta aditzen tornarik erabillienak jakiteko; ortara zi joazten lztegi alik osoena egiteko lanak Ortarako izan ziran. esaterako, Ajta Oyeregiren itzik zabalduenezko iztegia. Azkue jauna, gaiñera berak leenago eta gero gelenen gogoko geratu zan bideari ekiñez, Gipuzkeraren inguruan saiatu zan euskera batua moldatzen eta ala bere Gipuzkera Osoa dalakoa eman zigun, literatur-euskeratoko ojñarri edo enbortzat Gipuzkercakoa arturik

Azkuek berak jokatu zuen Gipuzkera Osoa orren alde beste iñork baiño su ta gar andiagoz. Onela zion Euskaltzaindia sortu aur'etik, Gipuzkoako Diputazioari eskiñi zion lilburu batean: "Gure euskera zar oni, antziñako jzkera guztiai bezela, umetsua izateak beronen bizia erruz erkintzen dio. Bakarra izan balitz euskaldun geienok ezkenduke adiskideen artean erderara jo bear jzango. Ezin bakartu dezakegu, banl bai... Oso ta nun-naj zabaltzeko jndardun izango litzake bat egitea eskuratu (lortu) ezkerok. Gipuzkoako izkelkia (euskera) dugu onetaroko gaie-

na; beronen gainean jzkera batu liteke; bazterretako izkelkien gajnean ez, erraz beintzat. Jaunak Euskalerrriaren erdi-erdian Gipuzkoa eta izkelkj guztien muntzat berarena jarri duen ezkeroztik, Gipuzkoak ar beza, beste Aldundiak baiño ere gogozago, izkera batibizibidea emateko ardura eta arloa".

Gipuzkera osotu Ortan egin nai izan zuen Azkuek bere nobela Ardi Galdua. Eta onen itzaurrean berriz ekiten dio bere leloari: "Euskera ilgo ezpada, oraezekoa, nai ta naj ezkoa degu izkelki bati, djalekto bati euskaldun guztiok errazen ulertzen degun izkelkiarj, Urumea-bazeerrekoari jndarra eta kemena ematea".

Eta geroago, Gipuzkera osotua atera eta gero, batasun-billa Bilbon, Donostjan, Lekarotzen eta Hazparnen egjndako batzarrak ajpatu ondoren, bere egjten ditu beste Bizkaitar baten itzak, Bjktor Garitaonaindiarenak: "Nire aburuz, Gipuzkoako jzkelgia autetsi bear da, beste izkelgiak baiño obari geiago dituelako bere alde. Errazagoa da, bai zabaltzeko eta bai ulertzeko. Beste guztien erdian arkj-tzen da; eta errazago da erdjkoa bere inguru edo alboetara zabaltzen ertzak bat egjten baiño. Bizkaitarrak ulertzen dabe Gipuzkoarren jzkera, Gipuzkoarrak ez Bizkaitarra. zuberotar edo Lapurtarren artean ori bera jazoten da (gertatzen da). Idazle guztien euskera orj ez da izango gaur egunean itz egiten edo idazten dan Gipuzkoera, baizjk osotua, apaindua. Artu, bai Bjzkaiko eta bai Zuberoko eta bai Napar eta Lapurdiko izkelgj edo euskerak djtuzten edertasun eta obekuntza berezjak eta Gipuzkoako jzkelgjari ezarri".

Orra Gipuzkera osotua nai zutenen elburua. Eta bide ortatik egin ziran alegiñak eta saioak, ogeitamasejko gerratea etorri zan arte. Orduan bai Euskaltzaindiaren lanak, eta bai euskerazko lan guztiak, etena jzan zuten zatilbaterako Euskalerrria indarrak menderatu zuen ezkeru.

Eta berriz euskerak eta Euskaltzaindiak burua jasotzen asi zjranean, beste joera bat datar. Nola? Nortzuk dakarte joera berrja?

Bi izen aipatu naj ditut emen: Krutwig jaunarena, eta Lafitte apezarena. Bata, aita alemanaren semea, Bizkaian jaioa; mugaz andikoa bestea. Batez ere, Krutwig jauna izan dala uste det nik oraingo bide berrjen aita. Ez zuen berak euskera amaren altzoan ikasi, bai liburuetan eta an-orke erritar batzuekiko elkar-jzketaldietan. Jaun onek erdiz erdi artu nai izan zuen Lapurdiera zaarra batasunerako oiñarri bakartzat. Gazterik zabaldu zizkjon Azkue jaunak Euskaltzajndiko ateak. Eta andjk, barrutik ekin zion bere lanarj.

Idazle zaarretan billatu bear ornen zuen euskerak batasunerako bidea eta iturria Gure idazle zaarretan ospetsuenak, landuenak, ongien idatzi zutenak, Lapurtar zaarrak artu bear ornen genituzke eredu, eta ez iñondik iñora ere oraingo lapurdiera, Manex-kutsua darioena.

Krutwig jaunarentzat, gaiñera, Lapurdj dago, ez Gipuzkoa, Euskalerrjaren erdjan. Eta mapa buruz bera jarrita, alegjñak egiten zituen ori ala Zala erakustcn, egiztatzen.

Aren iritziz, lapurdiera zaarra artu, eta eginda daukagu batasuna Ori, bai; edozein jdazlerj antz emango zaio nontsukoa dan, bakoitzari geldituko ornen zaio bere kera eta antza, beste izkuntzetako idazle askori gertatzen zaion bezela. Baiña bide zuzena eta bakarra or degu, eta ez beste iñon. Ortan jaun onek ez zuen zalantzarjk.

Krutwig jaunak bere eskolara ekarri zuen ajta Villasante. Bere eskolara, eta Euskaltzaindira. Eta orixe izan zan ain zuzen Ajta Villasantek Euskaltzaindian sartzeraoan artuko zuen itzaldi-gaia. Giro ortan du sustraialbeste Bilboko idazle baten joerak ere, Aresti jaunarenak, alegja. Eta onen ildotik dabilzan beste orajñagoko batzuen joerak ere, bai.

Euskera iltzat leen baztertu zana, Lapurdjera zaarra, orixe jarri nai digute euskera idatzi eta literarioarentzat eredu eta lege.

Joera orrekin aurrez aur, bekoz beko. daukagu Lafitte apez mentzuzkoarena. Onek ere batasuna majte du, eta batasuna nai luke, mugaz andiko idazleentzat beñik bein. Lapurdiera zaarra iltzat dauka, eta orajngo lapurdiera eta Nafarroa Behereko euskera ein batean naasturik egin du andiko aldeko guztientzat lege nai luken euskara eta euskal-gramatika.

Lafittek uste du Euskaltzaindjak ariñegj, lasterregi jokatu zuela Gipuzkerarj begjra larri zanean Gipuzkera nekez on artuko dute beste aldean. Eta arako bejn-tzat euskera batu bat nai du: ez Lapurdiera garria, ez Naparrera, bai zbien artekoa, Zuberoko euskera-tanta batzuekjñ naaste. Euskera orj nausitu ornen da ango idazle eta sermolarijrk geienen artean, Zuberotarren artean izan ezjk. Geiena Lapurdikotik artu du: au baita landuena, literaturarik urgariena jzan duena. Leenari zor zajo berea. Baiña ez geiegi. Orregatik dana Lapurdiera jzan ez dedin, napar-euskeraren kutsu apur bat sartuko zaio, eta Zuberokotik ere baj zerbaitxo.

Ori da Lafittek bere Gramatikan erakusten duen euskara, naparlapurdiera. Jakiña, batasuna au Bidasoaz andiko alderako da. Bidasoaz onakoentzat ez du Lafittek legorik eman nai. Ala ere, ez uste, euskaldun guztjen batasuna gogoan ez daukanjk. Orj ere piskaka pjskaka lortu dajtekena da, eta opagarri. Noiz edo bein etorriko al da! Bien bitartean, egin dezagun bakoitzak gauere aldeko batasuna. Beste ori, urrenez urren, gogorregj jo gabe, emeki emekj, jdazleek ekarrjko digute. Ori da maixu onek naj lukena.

Auen ondoren, ibear bada, beste batasun-saio batek merezi luke aipatzea. Beronen bultzatzaillea: J. Basterretxea jauna. *Oskillaso* ezzenak egin du ospetsu. Egia esan, berandu samar azaldu da euskal-alorrera. Baiña bai bizj zekarrela batasunaren kezka. Eta artarako bide bat asmarazi dio kezka orrek Izena ere berria asmanl du bere ume orrentzat: *Euskera osotua*, ez ajn zuzen *Gipuzkera osotua*.

Entzun dezaioGUN berari, *Kurloiak* jzeneko liburuaren sarreran bere asrnakizuna azaltzen: "Orai direla hogei ta amar bat urthe hasi gjñean euskaldunok batasunaren billa. eta egjn dugun aurrerapenaz konturatzen geranean, arras laburra iduritzen zaigu denbora hori.

"Lapiko batzuekjñ azalduko dizuet dana irakurle

"Hasieran zazpj lapiko geneuzkan: Bizkajera, Gjuzkera, Napar Garaikoa, Napar Beherekoa, Lapurdiera, Zuberoko euskera ta Erronkarikoa.

"Lapiko bakhar bat behar genuela ta bat hautatu ta beste lapikoetatik tanta batzuk bota genizkjñ. Hunela sortu zan lenenbizjko batasun-euskalgia.

"Gero, Peruk, Pernandok eta Manexek dastatu behar zuten eltze huntan gordeten zana, Huna zer erran zuten:

"Peruk: "Etxat gustetan lapiko hau". erran zuen, "neurea gustetan jat askozaz gehiago; baiña tira, beharrezkoa dogu. batasuna eta iruntzi egin beharko dogu".

"Pernandok: "Gusto bikaiña du. Ba-aldago eltze oberik?, erran zuen.

"Manexek, berriz: "Eztut iresten allal, erran zuen. Etzait laket".

"Anhitz liburu egin ziran lapiko bakarrarekin. Ikus dezagun orain nola egjn ziran, zelako abegia egin zioten irakurleek, eta zer gertatu zan gero.

"Buru-haulste asko eman zjoten Peruri ljburu hauek, eta bizkajera hutsezko liburuak bethi bezala idatzi eta irakurri arren, sajatu egin zan Gipuzkera Osotuan idazten eta irakurtzen. Manexek etzituen ulertzen liburu haiek. Baiña Pernandorentzat errezak eta pozgarriak ziran. Etzan gelditu Manex lanik gabe eta opor egiten. Huna zer egin zuan gero batasunaren alde: lapiko handi bat hartu, Lapurdi-

ko eta Benaparroako eltzeak osorjk hustu lapjko handj huntan, eta Zuberoko lapi-koaren erdia bere barnera bota zjon. Eragin ondo, eta bigarren batasun-euskal-
kia jalo zan hunela: Napar-Lapurdjera".

Ona guk leen aipatu degun Lafitte jaunaren lana gatz eta piperrez azalduta. Orain zer berri dak Oskillasok? "Manexek egin zuana arras egoki iruditu zitzaion eta hartu lapjko handj handi bat, Manexena baiño bi bider handiagoa, eta han sartu du lapjko hauien barruko guztia liburutto hunen egileak. Eragin ondo eta hemen dizu dasta dezazun".

Orra Oskjllasoren euskera osotua, euskera guztien puskaz egiña. Ñolabait, Mogel-en "*Pera Abarka*" ko bizkaitar, gipuz eta frantzesena gogoratzen digu. Basterretxearen eltzean, lapikoan, euskalki guztiek sartzen dute bakoitzak ibere kojpea.

Etorri gaitezen orain azken-aldiko saioetara. Orain dala sej-zazpj urte agertu zan besterbultzada bat batasunaren alde. Mugaz andjan abiatu zan, baiña emengoak zirala uste det bultz-eragille.

Or degu Baionako batzarra (biltzarra). Geroxeago Ermuko batzarta dator, eta azkenez, Arantzazukoa. *Bultzada* esan diot oraingo joerari. Eta alakoa da. Bajonako batzarra ezkerre, bultza eta bultza arj dira asko, egundaiño egin egonak jota bezela. Albait ariñen egin nai dute zerbait. Euskaltzaindja astiroegi eta epele-gj ornen zebjllen. Eta Euskaltzaindjarekjin najz Euskaltzaindjaren gajñetik, aurrera jo bearra ornen dago. Eupada bat ere jaurtiki zitzaion Euskaltzaindjari "edolbata-suna egin eta goitik bera ezarri, edo euskeraren etsai zarete, eta eren etsaien adiskide". (Erbata, n. 28, IX-1963).

Baionako batzarrak eman zuena or dago argjtaratuta, orri batzuetan jasota. Ango erabakjak, batzuk ortografjari buruzkoak djra. Emen agertzen da leenbjziko aldiz H-ren auzia. Euskeara osoaren batasuna badirudi ez daukatela oraindj; gogoan, bai euskalkjen barrukoa. Baiña H ori euskalki guztietan sartzea naj dute bokal bi berdjiñen artean, eta itz baten beraren bi adjera. edo zentzu berejzteko (nahastu, aur-ahur). Ortik aurrera zillegiuzten dute; nal duenak erabilli dezala, eta nai ez duenak ez. Gero, zer-ikusit gutxiko oker batzuk zuzentzeko arau batzuk eman ondoren, deklinabiderako legeak erraten dituzte, eta adjtza nola erabillj edo adjtzaren zein forma on artu erabakjzen. Forma batzuk bi eratara erabjltze-ko aukera edo bajmena dago. Ez zan gauza andirik, baiña ez oso utsa ere. Eta gogoangarriena: Euskaltzaindjari dei egiten zjoten, erabaki aiek aztertu eta onar zitzan.

Beste dej bat artuko zuen Euskaltzaindjak andik geroxeago: Euskaltzaindia sortu zaneko urre-eztaiak zirala-ta, gauza egokiena iruditu zitzaion norbaiti (Aresti jaunari), batasun-auzja berriz aztertu eta konpontzeko bidean jartzen saio berri. bat egitea. Ala egitea eralbaki zuen Euskaltzaindjak. Ojñatjko batzar batek sortua da Euskaltzaindia, eta aren oroigarri, zer gauza egokiagorik, Oiñatin beste batzar bat antolatu eta batasunaren oiñarriak antxe bertan ipintzea baiño?

Bien bjrtartean, Durangoko Gerediaga Elkartearen ere sartzen da tartean. Eta euskaltzale guztiei del egjten dje, Baionako batzarrari jarraituz, Ermuan batzar bat egiteko, ea aurrerago joteko biderik arkitzen zuten.

Emengo erabakjak ere argjtaratuak daude. Zer da beren muiña? Ainbeste elkarriketa eta eztabajda jzan ondoren, auxe baiño asko geiago ez: H-ari buruz Baionakoak erabakitakoa ontzat artu, eta Euskaltzaindiak Oiñatin artuko zituen erabakjak aintzat artuko zjtuetakoa.

Beraz berriro daude guztjak Euskaltzaindiak zer esango zai. Eta Euskaltzaindiak zer egjtu zuen? Oiñatjko batzarra egin baiño leenago, euskal-idazle guztiei

Arantzazura dei egin, an guzien iritziak jaso eta an guztjekin baten batasun-bideak urratzeko. Eta or bukatu zan dana.

Esan naj det, azken-erabakiak artzeko batzarra, Ojñatikoa, ez zala gertatu eta Arantzazuko batzar ortan emanda-ko bide-erdiko pausu artan, erabakitzeoen aurrerapen artan, gelditu zala guztja.

Beraz, Arantzazuko batzar ori degu aurreko lan guztien gallur bezela. Eta ara begiratu bearko degu. An egjn zan lana, eta artu ziran erabakjak edo zjranak zirakoak ere argitara emanak daude.

Artarako izendatu zan batzordeak lau edo bost illabetez ekin zion lanari, eta batzordearen lan orj Arantzazun iru egunez irakurri, azaldu ez eta aldeka edo aurkaka aztertu besterjk ez zan egjn.

Ondorena ba-dakigu. Erabaki edo erdi-erabaki edo erabaki-aurrerapen batzuk artu zjran; bat, H-ari buruzkoa, badaezpadakoa, eta bide-erdjkoa. Ango gorian badirudi ezin izan zala geiago egin.

Euskaltzaindiak, bere batzordearen bidez, artuak zeuzkan aurretjk bide batzuk, arau batzuk, eta auetatik ez zuen, noski, alde egjn nai izan. Ona zer irakurtzen degun, urte artan bertan, 1968-garrenean, epajllean artutatako erabakj batean: "Beti izango da kontuan batasunerako normak estuegiak ez izatea; bejn bajño geiagotan bi edo jru era emango dira, denboraren jardunean zuzenketak egiteko; eta, baita ere denboraren buruan premiak bearturik, punturen batzuk aldatu bearra izango dala".

Arantzarurako gertatu zjran gaietan puntu asko jotzen zan: ortografia, itzen formak, morfologja, aditza eta abar. Guztietatik H-ari buruzko erabakia besterik ez zan artu, erdizkako erabakia rbera, ez batasunerako egokiena. (Ongj ikusiko du... ez du gaizki ikusiko... aurrerago jo nai dutenak...). Beste gai batzuej buruz puntu batzuk oiñarriztat artuko zirala, zein puntu izango ziran argirik eman gabe. Aditzaren batasuna beste aldj baterako utzi zan.

Gaiñera, guztia zan bein-beiñeko erabakja, "geroago ta astiroago argitarako ziran erabakjen aurrerapena" besterik ez, "gajak geroago obekj lantzeko asmoz". Eta agiriarenburuan, asiera— asierans aitorpen auxe: "Batasuna, noski, ez da Euskaltzaindiak egin dezakean gauza; eta are gutxiago bat-batean egjn dezakeana".

Gero sortu dan giroaren eberri, gutxi gora beera, edozeiñek jakin dezake. Batasunetik iñozko urrutjen jarri ez ote geran nago. Iñojz. baiño euskera berrj gejago azaltzen zaigu. Eta dana, euskera batuaren jzenean. Bakoitzat dauka bere euskera euskera batutzat, edo talde zbakoitzak alakotzat dauka berak nai duena. Sariketarik baldin bada, lanak euskera batuan edo Arantzazuko arauen araberan egiñak izan bear dutela agjnduko dizute. Or konpon noren euskera batuan egiñak izan duten ez. badakizu. Ala edo olako aldizkarisbatek, leengo euskalkien batean idazten jarraitu arren, norbaitzuen atsegiñezko legeren batzuk bete ezkeru, euskera batua darabilela esango dizute. Bestela dabiltzanak euskeraren etsai dira eta birao guztjak etorriko zaizkje gañera. Danerako ematen du bidea Arantzazuko Batzarrak. Beste ibatzuk, berrjz, an egin zanari gutxi jritzirik, Euskaltzaindiaren azpitik edo gaiñetik, berek sortu nai dute euskera batu ori eta guztiei ezarri. Euskera batua ez ote da euskeraren izen gaizto gertatu? Ez da giro atsegjñjk, ez. Leen bajño banatuago gelditzeko arrjskuan ez ote gauden esan genezake.

Giro ito eta lorrjn ontan, beldurturik edo, Euskaltzaindia jxilik dago eta, guk dakigula beintzat, ez du agindutako lanik aurrera eramane. Orrela, orainarteko ekjñaldiei ez zaie azken onik ikusten.

Euskera biziarentzat (ala esan du oraintsu atzerriko jzkuntzalari batek) arrjkskurik andienetakoa izango litzake euskera batu baten alde zomorro jokatzeari edo burrukatzea. Leenago, oker bat jkusten zuten askok euskera batua dalako ( )dan, alegja, beste djaleko bat sortzeko arriskua. Orain daramagun Ebjdetik, bat ez, djaleko mordoak sortzeko arriskuan ez ote gaude? Batu bearrean, zatituago eta puskatuago ez ote degu egjngo euskera errukarria? Eta azken batean, euskera batu orren aitzakiaz edo aren aldeko jokatzeko ustean, jnguruko erderen alde ez ote degu jokatuko, eta ez euskalki ez euskera batu gabe gelditu?

Zomorrokeriak utzjta, arkituko al degu bjde oberjrk, zentzuzkoa gokorjrk. Astiroegj, patxara gejegiz dalbillela egozten diote norbajtzuk Euskaltzajndjarj. Ez dute ongi jkusten astiro jokatze ori. Baiña gogoan izan djtzagun artarako izan lejzken arrazojak ere.

Entzun eta ulertu dezagun, esaterako, Mitxelenak Arantzazun bertan esana: "Ezin bestekoa, hil edo bizjkoa dela uste degu euskera batasun-bidean jartzea". Ez dio gaur bertan euskerak bat egjn bearra duenik. Batasun baten bidean jarri bearra daukala dio. Ori egjn bear omen du Euskaltzajndjak. Eta ortarako, aipa ditzagun berriz Mitxelena jaunaren itzak, "gidari eta biderakusle agertu naj luke gauden egoeran, egin ditekeanaren neurrian".

Orra beste zentzuzko gizon baten eta jzkuntzalari jakintsu baten itzak. "Gauden egoeran" zer da guk egjn dezakeguna? Ori ez degu aurkjtu, ez zoromoro jokatuz, batasun bat goitik bera nola nai aginduaz. Gure izkuntza gajxo samar degu ez dezagun zakarregi erabillj; ez dezaiogun gejegizko sarraskjrk egjn, jl ez dakigun.

Batasuna ez da ameslari batzuk uste duten ajñako erraztasunez egiten. Ñekejrk eta eperik bearko da ortarako. Oztopa-arri bat baiño geiago kendu bearko da bidetjk. Mitxelenak Arantzazun esana da urrengo au ere: "Ez da nor Euskaltzajndja, oraingoz behintzat, ojñarritzat zein euskalki hautatuko den erabakitzeo. Badira, hala ere, besteak beste, (eta Bilbao euskaldun ez dalarjrk), euskera idatzjaren beharretarako egokiagoak dirala erdi-aldeko dialektok bazterretakoak baiño". Bajña orain, batek baiño geiagok bazterretakoetara jo nai dute, eta euskaldi zaar eta illetara gaiñera.

Are gejago zion Mjtxelenak: "zenbaitetan, ez dago oraingoz deus egiterjrk, horretarako behar genituzken jstudioak ez bajt ditu iñork egjn. Beste zenbaitetan, berriz, euskalkien arteko batasuna egitea gaitz bada ere, batasunalbehar genduke euskalki bakoitzaren barrenean behinik behin, eta orj gure esku dago".

Izan ere, euskalkj-barruko batasuna egjteko gai ez bagera, nola egjn nai degu euskera osoaren batasunjrk?

Olako arrazoi eta besterenlbatzuk gogoan izanik edo dabil, nonbait, Euskaltzajndja ain astiro, ajn kontuz, pausu ariñegi eta lasterregirik emateko beldurrez.

Orajngo askoren egon eziñak, dana arrapata egin bearrak ere bere arrazojak ditu, bear bada, benetakoak naiz itxurazkoak. Aspaldjtjk entzuna degu bj bide ba-zirala batasunerako, bata *eboluzioz*, gerorik gerora, egitekoa, eta bestea *en-ebouzioz* egitekoa, bat-batekoa. Azkenengo au naiago lukete batzuek orain. Baiña Ermuako batzarrea norbaitek esan zuenez, erreboluzjo batean aurreneko lana leengo jauregiak erretzea izaten omen da, gero ederragoak egiteko. Guk oraingo euskeraren jauregia erretzen badegu, ez dezagun uste gero berriz bjrtu eta eral-kiko degunik.

Orregatik zion Ermuan bertan beste gazte batek: "gai ontan zazpi begiekin ibilli bear degula".

Ez dezagun ames zororik egjn. Euskera bat egiña bagenu, ura zoriona gurea!

Bai, noski. Euskaldun guztiok elkar adjutuko genuke; euskal-ljburuek irakurle geja-go izango lukete, merkeago atera eta salduko litezke. Ura zorjona! Baiña orajndjk amesetakoa. Urrutikoa oraindik. Ames en egi biurtu bearrez, zorion ori urbildu bearrez, ez dezagun urrunago bialdu. Lafitte jaunak Ermun esan zuen bezela, ez dakigu batasuna egin ustez, ez Ote degun euskera, naastuko eta ilgo, eta euskalkj bat geiago asmatuz, jrakurlerjk gutxiago ez ote dugun aurkituko.

Jaun au (Lafitte) beldur zan, errjaren euskeratik urrunduz, euskera batu orrek iraupenik izango ez ote duen; euskera ikastea ez ote diogun erriari neketsuago biurtuko. Ori gure izkuntzaren eriotzea izango litzake. Gurearen erjotzea eta erde-rari indar ematea.

Or dago gure zorigaitza. Beste jzkuntza batzueri batasunaren auzia sortU zitzaienean, ez zitzaien gertatu etxeko izkuntzaren kalte garbjtan: etxeko izkuntza bera sendoago, aberatsago eta geiagorentzat idekiago egiten zitzajen. Gurj etxekoaren ilgarri eta kanpokoaren indargarri gerta lekikegu. Kanpoko izkuntzaren bizigarri eta etxekoaren ilgarri gertatzen zaio euskereari banatasuna, egja; baiña berdin gertai lekiok batasuna ere.

Ongj jkusi zuen Azkue zanak gure zorigaitza au. Eta bizi bizi adierazi zuen bein, Hazparneko errikoetxean, eman zuen itzaldian, Frantzian irakurria zuen ipui onek-jn "Frantzian njntzalarik bejn, ez dakit zein paperetan irakurri nuen, gezurra esan bearrean *canard* (aatea) esatea nondik datorren. Zelai idor elkor batean aate-taldea Ornen zegoen gosez, krak batak eta krok besteak, zer jan etzutela. Egazti aietako batek urdajl ustua betetzeko grauskada "bat eman zion urren zuenari eta ezur ta mami jrjetsi zuen. Ajek ala jkusita, beste guztiek elkar jaten asi ziran. Lumaz iñaurria (estalja) gelditu zan laster zelaja; egaztirik bi baizik ez, gizen gizen biak. Aiek ere mokokaldi gogorra egjnta gero, batak bestea barrenean sartuz, taldeko lagun guzien aragjak urdail bakar batean kokatu ziran". Eta Azkuek, bere aldetik: Nik irakurri nuen paperak etzuen ajpatu aatetalde aren inguruan otso ta azeri goseak amorraturik (amikaturik) zelatan ote zegoen. Izan balitz, etzan aate-ri kan bat ere bizirik geldituko; egaztj-mordo osoa, puskatua ta iretsia, urren zan oianera joango zan, otso-azerien sabelera. Talde ura bezelakoa gure euskalki-taldea degu, eta al! beronen inguruan otsoa eta azerja bjzj djra. Indian eta Grezian, eta Italian-eta Españain eta Inglaterran eta Frantzian eta Alemanjan eta jzkelgi taldea bizi dan erri guztietan bezela, gure artean ere, alkar jrestea bear bada, bildur naiz, sarrakioa erraietaraño sartua daukat, alkar jan eta bat gelditu ibajño lenago, ez ote dituzten otsoak eta azeriak, Frantziako eta Espaiñiako izkerak gure euskalkitxo guzi auek iretsiko".

Ori esan zuen Gipuzkera osotuaren alde ain gogo beroz eta zjntzo ekjn zuen gizon ark. Orregatik, noski, egoera ain negargarrian jkusten zuelako euskera, orregatik naj zuen euskalki sendo eta erdi-aldeko bat euskera batuaren oiñarjta-ko. Orrexegatik, Bizkaiko semea izan arren, eta Euzkajko euskera ajn majte zuelarik ere, itzaldi aren bukaeran onela zion: "Entzun au ongj, euskaldun maiteak. Bizkajtarrak, guztiak ez, noski, baiñan askok, gure euskalkja utzi ta beste bat, erdj-jnguruko bat, euskaldun guztientzat ulerterrazago bat, aitzen aisago bat, autatuko genuke. Edozein euskaldunek zati bat bajño osoa maiteago izan bear du. Au goralbera, guztiok "nik nerea, nik nerea, nik nerea"ka astekoak bagera, otsoak eta aizerjak guztjok ezereztu orduko, sendoenlbjzi dan euskalkja ar beza-te etorkizuneko euskaldun orok berentzat".

Gipuzkoako euskeraren alde zion ori. Sendo ikusten zuen au, eta, orregatik, kanpoko izkuntzen zintzur jresleei iges egiteko egokiena. Baiña Azkueren itzak gaurko egunetako ere baljo ez ote dute? Gure arrixkurik andienetakoa, "nik

nereaka" ibiltze ori ez degu orajndjk uxatu. Eta ez, ain zuzen, bakoitzak bere euskalkiari nagusitza opa djolako. Beren euskera batua asmatzen eta zoromoro indarrez ezartzen saiatzen diranak ere, pekatu berean eta astunagoan erorj djitezke.

Euskerak, bere gaixoan eta egoera bjldurgarrian, kontu andjagoko jokabjdea eskatzen digu. Bizirik irauten lagundu naj diotenak, egjteko ontan sartua danak, seta gogorrik eta arrokerjarik gabe jokatu bear du, apalik eta konturik andienaz. Ez nor-geiagoka, ez eta nor jakjntsuagoka. Ain gutxi, nor gazteagoka edo zarragoka.

Iritzi oker batzuk buruetatik kendu bearra daukagula usre det nik. Ez dezagun uste euskera euskerago edo jatorrago egingo degunj, batua egijnaz. Ez gizartelegeetan Oiñarrituago ere; gauza ageria da. Euskera batu ori, berriz, indarrez eta edozein modutan sartu nai izan ezkeru, gerta diteke euskera bizjaren ilgarrj. Eta erderaren bizigarri. Ikastoletan ikasi dutena bera ere, neguteko landare biurtuko daiteke umeen buruetan, ingurukon gjrorjk gabez, illik geldituko dana. Etxeko euskeratik aldenduegia baldin bada jkastolakoa, etxekoa aaztu eta baztertzea eta ikastolan ezer gutxi ikastea edo bjzjrik irautekorik ez ikastea gerta daitekena da. Ontan saiorik ederrenak eta asmorik onenak zoroenak gerta daitezke. Lafitte jaunak Ermun esan zuenez, asmorik onenak, xederik onenak ez dute bide okerrik zuzentzen. Bidasoaz andjk datorkigun oar au emengoek ere on artzekoa dalakoan nago. Gezurra dirudi baiña, euskera batua dalako ori andikoen aldera etorkor izateko asmoz, aiekikoa egjteko eran eramana dirudian arren, andiko aldean dauka oiartzunik gutxjen, angoen artean aurkitzen du jarraitzaillerik gutxien. Angoentzat egjña ez dala dirudi. Zergarik ote da? Ez ote da angoek beti euskeragaietan emengoek baiño zentzu ohea erakutsi dutelako?

Orregatik ongi etorria bedi Euskaltzaindiaren epetasun eta astiro jokatzea. Euskeraren biziarentzat osasungarriago izango da ori batzuen itsumustuen arj bearra baiño. Euskaltzaindiak ez dio bere egjtekoari ongi eta zuzen erantzungo, berea bear luken gidarjtzta galduaz, iñongo indarkerjri, iñoren oldar eta bultzadari, zinka eta biraoka jardun bearrari amor emateagatik, jaramon egiteagatk. "Denboraren buruan, premiak bearturik, zerbajt aldatu bearra gertatuko baljtz ere"... Urrezko arau au edo oar-arazpen au ez du Euskaltzaindiak aaztu bearko. Itsua izango ljtzake atzera egin bearra, eta are itsusiago bein oker emandako pausu bat zuzentzeko atzera egin naj-eza, urtats txar eta oker batean gogortu eta setatzea. Euskeraren eta euskaldunen kaltetan izango litzake orrelako jokabidea.

Bukatu dezadan onenbestekin nere jtzaldi au, luzearen luzez zuen aspergarri egjn ez nadin. Bide luze samarra eragin dizuedana, gizaldjz gjzaldi, mendez mende, gure klasiko zaarretan asi eta gure egunotararte. Idazle zaar aietan pakegiroan azaleratu zan auzia, idazle bakoitzak al zuen bezala erabakitzen saiatu zana, gaur burruka-bide gori eta gorrj bjurtu zaigu. Ez dedilla Azkue eta Menendez Pidal'en beldurra, gure erruz edo obenez, egi biurtu. Ez al da gure euskera inguruko otso-azerien zintzurretan ilgo. Orain artean bejntzat bizirik iraun duen izkuntza, euskera batua dala ta ez dala, ez al degu jlzorjan ipiñiko. Lagundu dezaiogun, badaezpadako norgejagokeririk gabe lan egijnaz, osorik eta bizirik irauten.

Akesolo'tar Lino A.

EUSKERAREN BATASUNA ETA EUSKALKIEN INDARRA.

Orain arte euskalkiak jzan dira euskeraren jndarra erriaren aoan.

Bitartean, bere batasuna eginda zeukaten ele eta izkuntza zenbaitek (latiña beuren artean) iLda daude ljburuetan; literatura askorekin, baiña, ilda.

Latiñari buruz bagera, bere latinkiak (romances) bizirik djraute oraindik errien aoetan,

Euskera "batua" jlda jaio da; ez bajt du errietatik iñork orrela jtzegiten.

Alaz ere, batu baten rnoideak bearrezkoak ditugu literaturaren aldetik.

Baiña, euskalkjak (giputxa, naparra, bizkaitarra, laburtarra...) il gabe.

Euskalkjak jlko diran egunean jlko bait da euskera berbera ere errien aoetan.

Bi zaldi bear ditu euskeraren gurdjak, aurrera ariñ-arjñ joango bazaigu: Literatura euskera batu bat, eta euskalkjak bizirik erriaren aoetan.

Batu bat bear da.

Goitik poderjuz eta bortxaz trokelen bidez jota eginda, edo beetjk zabalduaz....Norberak jkusj." Gustoekjn ez bajt da djsputarik"

Indarkeriaren emaitzak, ordea, gure inguruan ikusiak dauzkagu; Batasuna (unifikazioa) egin zan goitik aginduta.

Ogejtamar urteren buruan lengora gatoz berrjro: Orduan trokelez bat egiña, orain bereiztera

Indarkeriaren bidea artzea, gauzak ogej ta amar urte atzeratzea besterik ez da izanen. Indarrez egiten diranak burnian balioko dute (burnian bertan ere, burnjak bere giroa bear du; ez da otzik egiten; ondo gorituta, baizik), baiña gizaseme-
emakumeen biotzetan ez du belio iñundjk ere.

Betiko leloan sartuta gaude, pertsona ala elkartea?

Pertsonari bakarrik begiratzeak oker aundiak ekarri dizkio gizadiari; zenbait mesede ere bai.

Elkarteari bakarrik begiratzeak mesede aundiak dakazki bere orrekin; baiña, kalterik ere ez da falta. Kin-kan gabjlta. Justizi eta zuzentasuna eskatzen diguten erdiko puntu orj, nun dago?

Batasuna euskalkirik gabe, zer da?

Euskera bjiaren eriotza, liburutegj ederrak.

Euskalkiak batasunik gabe ?

Perfezio gutxjago, liburugintza gaitzago, jakindurj-bideak estuago Euskera bizirik, ordea.

Pelotari onak ezker-eskubiak, bjak bear ditu, aurrera joango bada. Euskerak ere batasunarekjn batera euskalkien aberastasuna eta bjzja, biak bear.

Euskalkj guztien aberastasanak batera ekarri, euskalkieri leporik moztu ga^{be}....

Bukatzeko: Aolku apal bat ikastoletako aurreri buruzkoa. Ona: Zenbat eta aurra gazteago, orduan eta amaren jzkuntza bearrezkoago. Amaren euskalkjan aurra azi bearko, gero batasunean eziko badegu. Laboratorio utsean sortutako euskera jajo-gabe galdutako aurra da.

Gure Lurra

- Sej euskalki.
- Leiñuak kontuan artu.
- Araba'n.
- Gipuzkoerea.
- Lapurteera.
- Naparrera bi.
- Erronkarin Galdua.
- Iparraldean Larri.
- Atzeraka.
- H'aren burrukea.

LEIÑUEN EUS (EREA

Euskera bat da, baiña alde guztietan ez da bardin egiten.

gure jzkuntza zaarrak, Gernjkako arbolaren antzera, adarrak ditu.

Zeintzuk djra, eta noraiño zabaltzen dira Euskeraren adar orrejok?

Aurreko lanean esan genduen erromatarren aldiari euskal leiñu edo tribu bako txak bere euskera apartekoa egiten ebala.

Euskeraren zati orrej guk "euskalkjak" esaten deutsegu.

Euskerak gaur sei zati edo euskalki ditu: Bizkaiera, Gipuzkoera, Lapurtera, Goi-naparrera, Beenaparrera eta Zuberera.

Euskalki bakotxa non egiten dan, eta zenbatek, mapa onetan argi ikusi zeinke, irakurle.

Aurreko mapa au ikusiz, laster konturatuko zara, bizkaieraz ez dala Bizkajan bakarrik egiten, baita Gjpuzkoako zati andi baten ere: Eibar, Soraluze, Bergara, Arrasate, Oiñati, Aretxabaleta... Gipuzkoako erriak izanik bizkaieraz egiten dabe.

Arabako Aramaion ere bizkaieraz egiten dabe, eta leenago Araba osoan Bizkaieraz, edo beintzat bizkaiera antzeko euskalkj bat itzegiten zan.

Zenbat gara, beraz, bizkaieraz egiten dogunok? 200.000 euskaldun.

Gjpuzkoeraz, ostera, ez da Gjpuzkoa osoan egiten.

Donostjatik arantz, Bjdasoia ibajraiño, Goi-naparreraz egiten da, baiña Altsua aldean ere gipuzkoeraz egiten da, eta alde au Naparroa da.

Gjpuzkoeraz egiten dabenak beste 200.000 euskaldun dira.

Lapurteraz ere ez da Laburdj osoan egiten, mapan ikusten danez.

Baiña Naparroako Baztan aldean lapurteraz egiten dabe.

Naparrak, ostera, bi euskalki erabiltzen dabez: beste aldekoak Beenaparreraz, eta gure aldekoak Goi-naparreraz.

Goi-napar euskaldunak 50.000 dira, eta Beenaparrak 5.000.

Zuberera bizilagunez urria da, eta ango euskaldunak oraindik gitxiago: 11.000 bakarrik.

Erronkarin (Ronkal) euskera galdu da.

Ango azken euskaldun aitona zaarra orajin 5 urte il zan.

Tamalgarri da esatea, baiña egiarentzat zorretan gagoz, eta Ipar-Euskadiko Euskera larri ta estu dabil bizirik irauteko. Euskaltzajndiak oraintsu argitaratu duan "El Libro Blanco del Euskera" k diño: "la presión de la lengua oficjal (el francés) ha

hecho recular al vjejo euskara hasta el punto de que se tema seriamente por su suerte como lengua viva y popular". p. 145.

Bjzkaieraz	200.000
Gipuzkoeraz	200.000
Goi-naparreraz	50.000
Beenaparreraz	55.000
Lapurteraz	22.000
Zubereraz	11.000
Gutziz	538.000 euskaldun

Mapa au, eta zenbakj (dato) oneik begjen aurrean eukirik zera jkasi bear dogu: Orain eun urte euskeraz agiten ebenak eunetik 52 ziran.

Gaur euskeraz dakjgunak eta egiten dogunak eunetjk 22 bakarrik gara.

Euskera atzeraka doa, eta gure arteko burrukak itxita, euskaldun guztiok euskararen alde jator jokatu bear dogu.

Osterantzean euskera ilgo da.

Frankoren diktadurapean, euskaldunak (zaar eta gazteak) "h" bai eta "h" ez, lotsagarritzko burrukan ibilli gara.

Zuok 15-20 urteko gazteok ez zaiteze gure antzera burrukan ibilli.

Nok daukan arrazoja zuok jkusi.

Auzi au zuok garbitzeko dato-zenbaki oneik emoten deutsuedaz:

450.000 euskaldunek ez dabe "h" erabiltzen.

98.000 euskaldunek "h" erabiltzen dabe. Zuok erabagi.

Goikoetxea'tar Iñaki.

"Djario Vasco" n, 1989 gn. Loreila'ren 31 'an
Paco Aristi'k Jexus Gaztañaga'ri egindako elkar-izketa

JESUS GAZTAÑAGA'K EZ DU ETSI

"Jende askoren zapuzketa ekari duen bidea izan duk Euskaltzaindiarena"

Jexus Gaztañaga Asteasun jaioa dogu.

Apaiza Aizarnan egon ondoren, 14 urte daramatza Erezilen. Ondo ezagutzen du beraz xeri —tikietako euskalduna, kezka piska bat urunxeago doaz, euskera gure jzkuntzaren erremuetaraino, eta batez ere euskara batua sortzen den muga ez ain uruneraino. 1979'an Euzkerazaintza sortu zuten, Euskaltzaindiaren aurka-ko akademia paraleloa, euzkera eriko; eta naturalago bat rejbindikatuaz, itzegiten den bezela idazten dena, "H" irik gabea etabar.

Joera onartu eta orokoraren aurka doaz, zenbaiten eritiz ezjakiñei bidea erazteko besterjk balio ez duen euzkera baten alde. Gutxj djra eta baztertu xama ak sentjtzen dira, euren ereduak ez du lekurik ikastoletan, laguntza uriak dituzte, baña bizirik diraute komentzimenduz eta lanerako gogoaz. Denborak a'razoia emango diela uste du Jexus Gaztañagak.

—*Esplika ezazu Euzkerazaintzaren soteria eta bere filosofia.*

—Euzkerazaintza, izenak berak adierazten du zaintzeko alderdi ori. Euskaltzaindiaren aurka bezela sortua duk. Euzkera batuaren leen bileren ogei urte burura Bergaran beste bilera batzuk ospatu ituen, zer lan egin ziren aztertzeko. Aldez au etik prestatuak zeuden hileria ayek, berajek (Euskaltzaindiakoek) nai zituztenak agertzeko. Euzkerazaintzako batzuk joan jtuen galderekin, eskakizunekin, gauzak beste era batera eraman najan, eta an esan zjten, gauzak orela baldin badaude Euskaltzaindia ez da euzkera osoaren euskaltzaindia, baizik batua oreka bakarrik, gañontzeko guzia bazterera utziaz. Beste talde bat sortuko degu, euzkera e'rikojagoa, euskera bizjaren alderdi guzien zuzpertzale izateko.

Ain gaizki' egin al ditu gauzak Euskaltzaindiak?

—Gauza guziak ondo egjn dituela esango dik, baña guziak ez zaizkiguk ondo iruditu, batez ere batasunaren ingurukoak.

Guziok elkar ulertzeko bideak egin eta bateratu bearra dagoela itsuak ere ikusten dik. Orain, ori egiteko bjdeak era askotakoak izan zitezkean, eta egin zitezkean astiro astiro, inor mindu gabe eta abar, eta gure ustez, askoren ustez, jende askoren zapuzketa eka"ri izan duen bidea izan duk Euskaltzaindiarena.

—*Presaka egindako gauza bat al da batua?*

—Erreboluzioa ez duk kontuz kontuz egiten den gauza bat izaten, leen dagoe-na puskatu egiten duk eta beste zerbait jari. Politikan oreka jokatu dela ez zio-ukatzetjrk. Orekin batera izkuntzaren buruka ere ortxe sortu uen. Euzkal-E ian,

erreboluzio buruka ere euzkeraren alo era eraman ziten, leengoak zaarak djra, leengoak atzerakoiak dira, ori autsj egin bear da, esan ziten, eta be'ria sortu. Orekn, jatoriz euzkaldun diren asko mjndu egin ituen, eta oyen artean sartzen nauk ni ere, eta Euzkerazajntzan dauden besteak. Berezjtasun oyek sortu djra artuemanik ezean, eta bateratzea, berdintzea, oek etori bear djk elkaren artuemanetatik, eta elkar ezagutzetik. Iratietan jkusi da ori. Garaj batetik bizkaiera Gipuzkoan asko entzuten duk, Arate iratjaren bidez. Orek ez dik esan nai segituan bizkajeraz jtze-giten asjko garenik, baña elkaren beri entzun, ara joan, ona etori, areman gehago izan bertsolariekin, bidea ori duk.

—Zein lan egiten dezue akademiaren barruan?

—Batetik, eri-akademja denez euzkerea bizia, euzkera itzegiña, joera duk gipuzkera artu eta bizkajera ere piska bat zabaldu, eta alderantziz, elkaren beri jakjñez, eta joera ortako ekintza batzuk egin genizkian ikastoletarako. Liburu batzuk itzuli genituenean ere, aditza batzutan bizkaierakoa jari genian komilla artean, gipuzkeraz ari zenak bizkaiera ere uler zezan.

Ez al zerate piska bat baztertuta sentitzen?

Dударик gabe, bidea Euskaltzaindiarena dela onartuta zegok, orj dela erakunde ofiziala, leendik zekarkin jtzalarekin.

Joxeba Aregiri esan nioan, oso itzulpen txarak egiten dituztela Euskaltzaindja jnguruan, baña beriz ere ayei ematen zietela djrua. Proba egjn dezagun, laguntza bera eman iezaiozue Euskaltzajndiari eta Euzkerazaintzari eta ikusiko degu ea zeñek obeto egiten duen. eta batez ere jendearen artean zeñek arera obeagoa duen.

—Euzkal base ita ak zein akats ditu?

Bat ezjakintasuna. Guk zerbait ikasi badegu izan duk baseritjk atera giñelako. Baserin bertan ikastea izugari zala duk. Nekazaritzan bizi dena egunero mila gauza eskuartean dituela bizi duk. Txikitatik asten dan base ita a eskolaren au ean esaten, ori dena zertarako, nik emen naiko lana ez al daukat bada?

Leenago gañera oso mingaria zena, baserjtarak eskolara joan eta eskolan maixu maistra erdaldunek tontotzat jotzea. Leen nekazaritzatik ikasterako pauso ori zala baldin bada, bi alakoz edo geiagoz zaildu egiten ziaten. Elkartasuna ere oso garantzi aundikoa duk, baña elkar artea oso zala zajok baseritarari. Garai batean bizitzeko bear ziren jan eta jantjz eta dena zenbait etxetan bertan egiten uen, pentsazak zer askatasun ematen zuen besteen bearjk gabe bizitzeko.

—Zer eskatuko zenioke Euzko Jaurlaritzari?

Euzkera bizia eta aurekoengandik datorena, orj zuzpertzten eta ori indartzen aalegin jzugarikoa egin beara dagoela. Txikitatik, euzkera eranskin bat ez, baizik bizi dutena eta bafutik sortuko zaiena izan dadin, batua gerorako utzi bear litzake eta txikitatik beintzat beste era batera jokatu, euzkera biziari garantzi geiago eman. Orduak eta orduak guk erderaz ortografiarekin nazkatzeraiño jarduten ginuan, ortografiatzko arauak eta ikasten. Orain euzkal umeei gauza berdiña egi-

ten zietek. Gera ondoren gure pozbiderik aundienetako bat uen erderaz ortografia ikasi eziñik ibiltzen giñen bezela euzkeraz oso ereza zela, esaten den bezela idatzi eta idazten den bezela irakurj. Jaurlaritzak beste era batera azertu bearko luke, ez "bein batua egin degu eta au aurera atera bear degu kostala ala kostala" esan.

Denborak arazoia emango ote?

PA.

Urtean miloi eta bereun mila pezetetako subentzioa jasotzen dute, akademia bati eusteko naiko uria den dirua. Badirudi bizitza labureko akademia baten au ean gaudela, jaraitzailerik ezean gaurko partajdeekin batera ilko dena, baña Jexus Gaztañagak ez du ori uste. "Djru laguntza geiagorik ez dela aalmen aundi-rik ere ez zeukagu lanerako. Bazekjagu erabat gjroaren aurka ari garela, aro aro esaten ditek: irabazi dugu. Frankoren denboran ere Frankok irabaz egin zuela esaten zuen, bai, baña jxil ixilik segj eta segi eginda, denborak erakutsi zuen ez zuela ark arazoi. Irabazj zuen, zapaldu gintuen baña ez zuen ark arazojrik. Arazo onetan gauza bera pentsatzen diagu. Orajn, oso zala duk giroaren kontra lana egiten jardutea".

OPINIONES DE ESCRITORES CASTELLANOS

Pocos hombres han sido tan sensibles al peligro de muerte que para la vida del Euskera real supone la invención e implantación de un Batua artificial como los grandes Académicos de la Española Srs. Menéndez Pidal y Tovar. Conocida ya la opinión de Menéndez Pidal, conozcamos la de D. ANTONIO TOVAR seguramente el filólogo más citado, cuando de problemas del Euskera se trata en las revistas mundiales de filología. Dice así el ilustre Profesor y Académico:

"Se quiere imponer la letra H que en realidad solamente pronuncia una sexta parte (1/6) de los vascos-parlantes.

"No hay recelo alguno para tomar del castellano todas las palabras que hagan falta sin buscar neologismos ni aún aceptar los ya propuestos formados con puras raíces vascas" (¿Quién dijo que los filólogos fueran enemigos de neologismos?).

—"Se quiere prescindir del todo de los dialectos borrándoles en caso necesario de los labios de los niños vasco-parlantes auténticos. (He subrayado yo).

—"(Se quiere en la ortografía evitar el uso de los signos "ñ" y "ll" que suenan como en el castellano"

—"El batua funciona como un instrumento político".

—"Mi amigo D. Angel Irigaray académico de Euskaltzaindia manifiesta que la unificación no se puede imponer de un golpe y sin consideración a los dialectos y a las opiniones. Ese batua no es aceptado por los vascos del norte de los Pirineos".

—"El trabajo de conservación y restauración de la lengua vasca viva exige mucha discreción y prudencia; antiguas virtudes vascas que hoy están ocultas incluso cuando se roza la gramática por los gestos, gritos y violencia". (Diario Vasco 26-VI-70. Vuelvo a subrayar yo).

También ha calado a la perfección el Profesor Tovar en el trasfondo político de "el batua". Es verdaderamente certera la frase que en las Jornadas de Lejona pronunció:

"El camino de la paz en las Provincias Vascas pasa tanto por la propia política como por la política lingüística" (1).

* * * *

---

(1) Tovar acaba de mencionarnos la "H". Quiero hacerte lector una primera presentación de la estimación que esta letra le merecía de D Miguel Unamuno:

"¡Fuera las hachos. La H es el absurdo la reacción la autoridad la Edad Media el retroceso ¡Guerra a la hache! Hay que escribir en castellano con ortografía fonética" escribió D. Miguel ("Niebla". Obras completas. Barcelona 1969 pág. 668).

"El batua" sin embargo está plagadito de Haches. Basta echar una ojeada a cualquier escrito "batua" para darse cuenta de ello. El lector ha visto una prueba cuando se le ha informado en páginas anteriores de la desproporción del número de Haches en las versiones castellana y vasca de un mismo escrito oficial. Pero el mérito de haber hecho una estadística mas completa corre

MIGUEL UNAMUNO.— En una carta dirigida a la R. Academia Española dice que "en rigor todas las haches son innecesarias".— Dice que "hay eruditos retrógados que merecen que se les llame hheruditos con la hache aspirada —que escribo doble— o si se quiere JERUDITOS". "Fue un hherudito de estos aspirado quien sin duda hizo que la R. Academia —o Hhacademia— de la lengua introdujese la h que se había con razón perdido de armonía".— "Están machacando y estropeando la lengua con pedanterías del siglo XVII y giros y vocablos muertos y bien muertos" (2).

JULIO CARO BAROJA.— Académico de Honor de Euskaltzajndia. Investigador de la Etnología Vasca: "La letra H no tiene justificación en lengua no romance" (3).

FRANCESC DE B. MOLL.— De L Institut d'Estudis Catalans: "Los problemas que tienen los vascos con la H coinciden en parte con los problemas que tuvimos en la lengua catalana. Sobre la H mi opinión personal es esta: lástima que no consigan evitarla si todavía están a tiempo". (4).

MANUEL RAMIRO VALDERRAMA.— Escritor y profesor: "Hoy es general el convencimiento de que muchas lenguas están llenas de complicaciones innecesarias y de redundancias "antieconómicas". Citaré unos hechos muy significativos:

"1.—Las lenguas artificiales que se han creado en el mundo a partir del siglo pasado son todas un intento de racionalizar un sistema expresivo que pudiera ser aceptado por todos como una lengua universal. Una de estas lenguas —el esperanto— ha sido la de más difusión; pues bien se sabe que la adecuación de la "ortografía y fonación" es un principio de simplificación que todos esos intentos universales han tenido en cuenta.

"2.—La Ley del "MENOR ESFUERZO" es de permanente vigencia en la historia de las lenguas.

"3.—Las innovaciones iniciadas en Inglaterra y Norteamérica en cuanto se

---

ponde al químico saimantino D. Juan Carlos López, venido a Euzkadi el año pasado (1981) para aprender el Euskera. En la ikastola de "batuistas" en que se matriculó, al Dr. López naturalmente, le enseñaron "el batua". Acostumbrado como químico al análisis de los elementos de las cosas que trata, el Sr. López se puso a analizar cuántas veces entraba la "H" en relación con las otras letras en un escrito batustano de 603 palabras. Quiero llamar la atención del lector a fin de que se percate de que 603 palabras son "toda una lengua". Son el número de palabras que hasta ahora han empleado la mayoría de los parlamentarios españoles en sus intervenciones parlamentarias, (el que más ha empleado son 700; el que menos no llega a 500). Pues bien: el Sr. López señaló en un gráfico el resultado de sus análisis. gráfico que me ha sido mostrado por el P. Mauro Elizondo Abad benedictino de Estibaliz. Según ese gráfico la H es una de las cuatro letras más empleadas; la letra más empleada es la B y luego la E y en tercer lugar, empatadas, la A y la H. Después a respetable distancia viene la G y la L y a continuación —de más a menos— la Z. la O la P y menos empleadas aún las siguientes: INKS D, U T. X. y F siempre en orden descendente. Consecuencia: que los batustanos están ellos atiborrados de Haches y nos han hinchado de Haches al Euskera. ¡Hachetitis!

(2) En la versión euskérica al transcribir las citadas frases de Unamuno incurrimos inadvertidamente en una grave errata. Como compensación en el apéndice de este libro publicamos íntegra toda la carta de D. Miguel.

(3) Citado por Labayen: "Sasi Batasuna" pág. 8

(4) Carta a Antonio M a Labayen de 9 de junio de 1976.

consoliden significarán una auténtica revolución para la lengua inglesa tan necesitada como la francesa de actualización. (5).

"No creo que sea necesario seguir argumentando con citas más o menos eruditas. Creo que el sentido común es el mejor juez de este problema. ¿Hay argumento de más validez universal que el que se basa en la perfecta inutilidad de la grafía "H" sin ninguna correspondencia fonética en nuestro sistema? La supresión de lo manifiestamente inútil es un favor que se hace a la humanidad y un argumento educativo; las jóvenes generaciones tendrían así un motivo para estar agradecidos a la coherencia de los adultos. ¿Qué entelequias de etimología pueden justificar ante una inteligencia necesitada de coherencia intrínseca la permanencia de una grafía "muda"? Supongo yo que no resultará menos fuera de lugar que un león djsecado en el foso de un zoo. Conservar los valores del pasado sí es defender la cultura. Querer mantener la pacotilla apolillada es otra cosa muy distinta. Creo que no se puede decir mucho más en favor de una causa obvia: la desmitificación de la "H" ídolo de barro de la pseudocultura ortográfica cuya justificación etimológica se limita a su presencia en un museo de antigüedades apto sólo para eruditos" (6).

B. Latiegi
1985

---

(5) Efectivamente existe un movimiento en pro de la simplificación de la lengua inglesa; promotor destacado en Londres es el profesor Mr. Pittman. El movimiento se ha extendido a Norteamérica así los anuncios luminosos que en las Avenidas de Nueva York que antes aparecían como NIGHT CLUB ahora aparecen como NITE CLUB. con la letra H suprimida

(6) Carta de Valderrama (4-VI-78) a D. Dionisio de Oñatibia.

ITXARTU ZAITEZE

Euskerea egoera larrian dagoala, gauza agiria da ikusi gura daglanarentzat. Leku guztietan, baiña Bizkaia'n batez be. Ames egin genduan igarotako aldietan, egunen baten gure eskoletan indarrez irakasten euskuen izkuntz arrotza, gure ordua etorrita, amajtuko zala bein betiko.

Oker gengoan, baiña. Abertzaletasunak lortutako erri-erakundeek, Bizkaia'n, baita beste lekutan be, erriarena ez dan izkuntza naj-ta-ez jarri dauskue. Eta au negargarriagoa da, benetan, geure Jauriaritzak eta beste erri-erakundeak errudun diranean. Gaur, Bizkaia'n (gitxi batzuk ezik), umeek ez dabe ikasten euren inguruko euskerea, beste bat baiño. Umea euskaldun jatorra ba'da, ezin dagike erabillj; etxean berbeta ori, eta onen ondorioz, etxean erderaz diardue. Erdelduna ba'da, ikasten dauan euskerea ezin darabilke euskaldun erritarrekin. "El Batuan" jrakatsiriko umeak ez dau iñongo eretirik jarduteko benetako euskaldunekin. Bada beste zerbait asarratzen gajtuena, eta auxe: Gure "Telebista" edo obeto esateko lkustirratian, ez da iñoiz bizkaierarik erabilten. Bizkaiera zapuztua, aztua da, eta bizkajarren diruak bizkaiera lurperatzeko erabilten dira.

Onen ondorjoz, bjzkajerea aldatz beera doa etenbarjk baserrjetan txokoratuta (ez dakigu noiz arte, baiña ez luzarorako). Bizkia'n agertzen diran legezko aginduak, iragarkiak, oarrak etab. erritarrek ulertzen ez daben euskeraz kaleratzen dira, eta zer diñoen jakiteko, erderara jo bear dogu. Egunerokoak, aldjkariak, liburuak, iñork irakurten ez dauan euskalkeriaz idatzita eskintzen dauskuez. Nora goaz euskaldunok...? Badirudi, gure agintariek azken zentzun-apurra galdu dabela. Nora garoez bide orretatik...? Ez al-da ordua, euskerarekiko maitasunez aztertu dagien BENETAN, nora garoezan orain artean erabilitako bideak...?

Ama euskera gejsorik datza kinka larrian, eta osatzeko, asmakeri kaltegarria dan osabide bat naj-ta-ez iruntsi-erazoten dautsoe, alde batera jaurtita berebera dan euskera osasungarria. Gutariko idazle argi batek esan dau, asken amar urteotan, euskereak Franco'ren berrogej urteetan baiño atzerakada andiagoa egin dauala. Izan be, berarekin bat nator. Bizkaia'n erri-euskerea galdu daitenean, zer egingo dabe gaurregun euskereaz jabetu diranak...? Egunen baten gure errjak garbiketak edo erantzukizunak eskatutako dautsez, euskerearen ugallak darabillezanai. Zoritxarrez, baiña, orduko negarrek ez dabe bizitzara ekarrjko erail eben asabakandik artutako euskera ederra.

Negargarria da, euskerearen iraupena galtzori gorrrjan dagoanean, orren arin eta zoro jokatzea. Baiña bada negargarriagoa dan beste egi bat: bjzkaitarrok darabilgun zabartasun eta ardura-eza ondapen orren aurrean. Mingarria da egjizatzea zelako ardurabagekerjz begiztatzen dogun gure izkuntzaren ondapena. lltegira daroezen bildotsak lez jokutzen dogu. Gizajo jñuzenteak lez, gure base-rietan euskerea ostentzen danean, beste baten eriotza bai'litzan bake betean gagoz, orrek gurekin zerikusjrik ez bai'leuan. Are txarrago oraindiño: bizkaitar asko ta asko aalegintzen da "genocidjo" edo eraiketa onetan, eta tartekoa da iñongo arrenkura barik, asabakandik jarautsiriko euskerea bere eskuakaz erajlten dauala.

Oñazez autortu bear da, geurok, bjzkaitarrok, euskerearen ondapenean errudun gareala. Batzuk, eskusartze andja dabelako euskal-politjka zoro orretan, edota beste batzuk, gure euskalkiaren eriotza ikusita, arduraezik andienaz eta isilljlk, ez dabe ezer egiten eraiketa ori eragozteko. Benetako euskaldunak ba'gin-

tzaz, edonon ikusten dogun jokaera negargarri orj, ez litzake jazoko. Baiña lotan gagoz, lozorroan, ain zuzen be, eta olan jarraitzekotan, itxartu orduko beranduegi izando da.

Augaitik, "ZER" aldizkari onetatik dei bizj bat egiten dautset euskaldun guztjai, eta bjzkaitarrai batez be, euren errj-euskerearen alde jokatu dagien sendo ta zindo. Norberaren inguruan euskerearen aldeko arrenkurea erein dagien, eta aal dagien zabalkunderik andiena egiñez, euskaldunak itxartu dajtezen. Baiña auxe batez be: eragintza au sendotzeko, euren eritxiak idazlanen bidez agertu dagiezan. Aalegindu gaitezen illero-illero gure erri-euskerearen alde, idazlan bat argitaratzeko aidizkari onetan. Ez dakit noraiño garoezen euskerearen erantzukjzuna dabenek, baiña etorkiak esan bei, txokoratuak izan arren, bazirala erri-euskerearen alde jagi ziran euskaldunak.

Euskaltzaleok, itzartu zaiteze...!

Zubiri'tar Iñaki

BIZKAIERA

Azken ogeita zazpi urte onetan Euskalerriko zazpi probjntzjetako 22 baserritan nabil, itzak, esakerak eta atsotitzak biltzen. Zuberoako Larrinetjk asj eta bizkaiko Zeanurjrajño. Bai zoragarria eguzkiz eguzki betj euskeraz egiten deben baserritarren euskera! Ez dago inongo euskera guttiesterik.

Alere, euskal egiturari begira (alderdi fonikoak eta lexikoak ez dabe orrenbeste-ko garrantziarik) euskerarik onena bizkajeraz egiten dala esan bear da. Batez ere Mondragoi, Aretxabaleta, Ezkoriatza, Aramaio, Oñati eta erri orreen inguruetan.

Orko euskerak baditu la bjzkajeraren alderdi on guztjak eta orren gaiñetik beste batzuk. Beraxe da gutxien erromanjzatua dagoan euskera.

Bizkajeraz gipuzkerak bajño askoz obeto bereizten ditu:

Erreflexiboak (neure, zeure...), intensiboak (neu, zeu...), erakusleak (adiskide maiteak), konpletibak —na/-la (etorri dana badaki / etorri daia esan dau), eta —la/-nj (etorri dala usten dot / Ez dot usten etorri danik).

Konjuntzioak oso ederki ipinzen dira bjzkaieraz azkenean: "Nik ori ekarri arren". "Njk esan neutsan baña". "Ñik esan neutsan barren!" (= bai arren). "Nahiz ori ekarri" askoz erdaldunago da.

Bizkaieraz oso ondo bereizten dira iñor / beste. Iñor besteak orokorkj da. Beste jazargoan erabiltzen da: "Orj iñoren lepotik bizitzeko ona!". "Batzuk onak dira, besteak txarrak".

Oso diferente dira bizkaieraz "Etxe baten egon naz" eta "Etxe batean ondo eta bestean txarto dagoz".

Bizkajeraz biziki ongi berejzten dira bere / bera(re)n. "Amak bere umia maite dau. Bera(re)n aitzak ez. Latinez ere orrela: "Mater filium suum amat; illius.soror non amat eum".

Eta zer du Mondragoi-Oñati inguruetakoko euskerak beste tokietako bizkaierak, Markiñakoak, adibjdez, ez dauana?

Etengabe erabiltzen dabezen aditz-sustantibo moldeak. Moldeok euskararen usajn ona dabe eta batzuk beste euskalki guztjetan galdu egin dira.

"Adiketari dot", "pentsaketan dabe", "zainketan dogu", "ifinitzu esnea beroketan", "ondo geldiketarren", "illunkeran", "ezkondukeran", "jokeran", "alabetan dozu", "batonbateg bere burua abonetan badau", "asko kostetan dau", "gomutetan naz", "preguntien joaten da Erromara" eta orren antzeko moldeak sustantibo moldeak dira.

Guk "aditzen dut", "pentsatzen dut", "ihnj zazu esnea berotzen", "ondo gelditzearen", "ezkontzean", "preguntatuz" esaten dogu. Gure moldeok erromanizatuago dira.

-keta sustantibo molde orreetatjk guri banaka batzuk bakarrik gelditu jakuz: "Urketan da". "orrazketan diardu" eta orren antzekoak. Ez gerundionaren ordezkak egiteko, baina.

Aramaio, Mondragoj, Oñati inguruetakoko euskerak, beraz, Gjpuzkoako alderdi onak, Bjzkaiko molde paragabeak eta orreetaz gainera eskualde orretan bakarrik aurkjtzen diren berejztasun aberasgarriak ditu.

Batzuej belarrietarako zakar eta basati idurjtuko jake. Amazonasko ojanak bere baratsetxo ondo zainduak bajno zakarragoak eta basagoak dira. Bai eta askoz zoragarriagoak bere.

Gotzon Garate

1995

NON ITZITEN ZAITUE, BILKAYKO EUZKERA MAITE ORI?

Urte onetako Lorailla'ren lenengo egunetarjko bat izan zan. Azpaldiko adizkide bat il zala jakin nebanean, Bilbo inguruetako erri baten eta bere alde egjn ziren eleizkizunetara joatea arabaki neban.

la beti jazoten dan lez, an be, ainbat lagunzarrekaz aurkitu nintzan eta barriketa batzuk egin ondoren Meza-Santua entzutera Eleizan sartu giñan. Geienetan, olako Done-egintzatar joaten garanean, illaren senditarrak ajn atsekabetuta ikusirik, gu be, apur bat baño ezpada be, samindu egiten gara eta, an be, zelan ez, orixe jazo jakun. Laukiz'tar nire adizkide zintzo dan bat izan neban laguntzat eleiz barruan eta arjn poztu ziren gure biotzak, Mesa-emolleak esaten ebana entzutean eta, batez be, ain Bizkai'ko euzkalki eder, garbi eta ulerkorrean mintzatzen zala entzun ondoren. Mezea amaitu ondoren, eleizpera urten eta, antxe, adizkide taldetxu bategaz barrjketan gengozala, esandako Masa-emollea, gure ondo-ondotik igaro zan.

Juzturi bat baño ariñago beraganatu giñan eta biotz barrenbarrenetik zorjondu genduan, ain Euzkera ederrean berba egjn ebalako.

Gu, egia esan, ez gara besterik euzkaldun apal edo umil batzuk baño, baña lazter konturatzen gara, gure inguruetan dabillenagaz eta zuri danari, zurj eta baltz danari, baltz deitzen ikasi dogu. Ez dogu aiñ errez, "ugazabak" diñola ta, bai esango, EZ esan bear dala uste dogunean. Eta, gure uztez, Bizkaia'n BIZKAliKO EUZKERA EGIN BEAR DOGULA DINO GUNEAN, orixe dala biderik egokiena, ziur gagozelako, diñogu.

Euzkerea zaindu eta aurrera atarateko ERRIAK, BERAK, EGITEN DAUEN IZKUNTZA ULERKOR ETA ERREZA EGIN BEAR DOGU. Nik esan bearrik ez dago, ba, Euzkera maite dauen edozeiñek, itsu edo gor jarrajtu gura daben batzuk izan ezik, argi ikusten dau, ORTXE, abade ta lekaide eljz-gizonen artean dagozela, Euzkera zaindari eta zabaltzallerik zintzo eta ziurren geienak. Zori onez, ba-dogu ondiño Bizkaia'n gure euzkalkja maite, landu eta zabaltzeko zintzozintzo diren abade asko eta, ZIUR EGON, eurek dira, zati edo alde aundjenatariko baten, gure ele edo izkuntza majtea'ren jagole ta gaizkatzalleak.

Gomutatzen naz ondiño, euzkaldun aiñ ospetsu eta jakjntzua zan KOLDO MITXELENA il-barri izan zanean, zelan JOSEBA ARREGI'K egin ebazan azalpen batzuen artean, auxe esan ebal: "ABANDERADO EN LA PUESTA EN MARCHA DEL BATUA, KOLDO AVISO DE LOS POSIBLES PELIGROS QUE PUDIERA TENER LA LENGUA, SI PERDIA EL CONTACTO CON SUS PROPIAS RAICES, LOS DIALECTOS".

Koldo'k ori esan ba eban eta beste Ludi'ko izkuntzalari ospetsuenak beste orren beste esaten ba dabe, zer egin dabe eta egiten jarrajtzen dabe gure Euzko-politkarj, gure Euzkoerakundeak eta Euzko-kulturan (JAKINTZA'N, esango neuke nik) sartuta dabilten agintari eta irakasle jakjntzuok?

Gure errian agintari on asko izan dogu eta doguz oraingo aldjetan be eta emen

garanen sentzundun biztanle guztien artean, ez litzake ajñ errez izango, egin diren gauzak txarto dagozela bajeztuko leukenik, ba nire uztez, ainbat gauza egin da, eta danak ondo-ondo egin ez padira be, ondo dagozenak txalotu eta goratu egjn bear dauz gjzon zuzen edo deduzko dan edozeñek.

Beste alde batetik, ba doguz gure errian, zori txarrez, bertako direnak eta atzeritik etorri jakuzenen artean be, ajnbat amurrutuak diren arerjoak. Orrek jñoz be ez dautzue esango, guk gauza onik egiten dogula.

Ba dagoz zorionez, kanpotik etorritakoen artean mordo andiak be, Euzkadi'ren alde zintzo jokutzen dabenak.

Euzkadi'n, zergak, emen bizi garen guztjen lepoetara etorten jakuz baña bide orreitatik batzen diren dirutzak, zati andi baten beintzat, ba-dakigu norako bideak artzen dabezan.

Sarritan jrakurten doguz DEIA'n "Cartas al Director" atalean argitaratu eta ain atsegingarri jzaten diren eskutitzak.

Esate baterako, joan dan Lorajlla'ren 10gnean., SORNE URIARTE URIARTE'K. "Utz zajtez guztien ondasunak eroaten" idazburutzat arturik esan ebanana da, Euzkera dabillen bideko ondore lotzagarrjzko bat.

Orrelako asko irakurten dogu azpaldian, baña ez dogu iñondik ikusten okerkeri orrek zuzentzeko borondate onik. BA DABE GURE AGINTARIAK NON LAN EGIN ETA GARBITZEN ALEGINDU, TXOMIN-BEDARTZAKAZ ONDATUTA DAGOZEN GURE LURRALDERIK GEIENAK.

Mitxelena eta Ludi guztiko izkuntzalaririk geien eta ospetsuenak, euzkalkien alde ba dagoz, nortzuk dira Bizkajiko euzkerearen aurka dabilten buru gogor eta sasi-izkuntzalari eta euzkal-akademikoak?...

Itxartu zaiz euzkotarra... iñoan antziñako abesti batek.

Lan onak egiteko edo egiterakoan..., iñoz be ez dala berandu siñestu bear dogu. Eta geltoki edo egazkin-zelai baten, bultzia edo egazkiña artu bear ba'dogu, sasoiz joan bear gara.

Esandako orrek, egzitzat artu ezkerero..., ez dakit ba, berandu ibilliko ete garen. Dana dala, gure erriak eipatuko galfu eta... lotsagarri izango da errudun jzendatua izana.

Kepa

DEUSTU'KO IKASTETXE NAGUSIAN MAI-INGURUA

(BIZKAI'KO EUSKERA GAI DALA)

Abenduaren amabigarren egunean, Deustu'ko Ikastetxe Nagusian Mai-Inguru oargarri bat izan zan, Bjkai'ko euskera gai zala. Ekjntza au gertatu eta antolatu ebenai esker ona agertzen dautsegu jdazki onen bidez.

Maiaren eratzaille Patxi Altuna aita josulaguna izan zan. Zeatz eta zorrotz egin eban bere lana, najzta erreza izan ez. Eta erreza ez zala izan esan bear, kidekoak asko jzan ziralako eta esanbearrak edo esangurak be ez gitxi.

Patxi'ren esker-eskuman beste sei mai-kide izan zjran eta bakoitxari amar minutu emon jakozan bere gai-arloa azaltzeko. Gero guztientzat itaun bat eta maian ez egozanen itaunak.

Joseba Lakarra'k: Bizkaiera len zelakoa izan zan azaldu eban. Jakjña dan arazo erantzun bako bat: Euskalkjak euskera batetik sortuak diran eta alkarragandik urrjntzen doazen ala asjeratjk ezbarðiñak izan eta alkartzera doazen. Geienak uste dabenez, euskera batetik sortuak dirala esan eban. Gero Araba'ko euskerearen arazoa aztertu eta euskalkien balioa otzjtu egin eban, euskera osoarena berotzeko. Emen esan eban olako zerbait: "Bizkaiko euskalkia galdu arren ajolarik ez, euskereak bizirik urten ezkeró".

Alfonso Irigoien'ek: Lenagoko idazkiai buruz egjn eban berba, antxiñako krjs-tiñau-ikasbideetatik asi eta gaur arte. Batua ez doala, esan eban, euskalkjen aurka, baiña berak batuz egjn eban berba.

Abel Munjategi'k: Bizkai'ko euskereak erri-zaintza edo "administrazjñoa" n daukan lekua aztertu eban, mailla ezbarðiñak kontuan artuta: laterri-erakundee-tan, Jabetzadun Alkartearenetan, eskualdekoetan eta Aldundi-maillan, Udale-txeetan, gudarostearen erakundean, epaitegietan... Batzutan erabilten da Bizkaj'ko euskera, bajña gitxi eta bizkaieraz idazten daben Udal-Batzak be ez dira asko, Bermeo'koa ta besteren bat.

Erroman Berriozabal'ek: Euskalkien eta batuaren arteko goraberak aztertu ebazan. Erabillera erreza indartu bear da eta euskalkia ondo ezagutzen danean sartu batura. Batua ez dago euskalkien aurka eta au sarritan entzuten dan gauzea izan anen. bizkaiko euskera ez da arloteen jzkuntza.

Laura Uruburu'k: Ikastegietan bizkaiera zelan dagoan aztertu eban eta jokera bi agertzen dirala esan eban, gitxiengoaren jokera dana bizkaieraz irakasten dabenena eta gejengoarena dana batuz irakasjen dabenena. Arlo orretara politikajokoa be sartu da eta bjzkajerea erabiltea atzerakuntza lez agertzen dabela batzuk eta alderdi politjko bateri ezarri, batua erabjltea ostera aurrerakuntza lez agertu eta beste alderdi bateri ezarten jakola. Ikastegi batzutan txikj-txjkitatjk beartzen dira umeak batuz berba egitera. Itzaldj labor onen ostean entzun ziran lenengo txaloak.

Igone Etxebarria'k: Bizkaiera Euskal Irrati ta Telebistan zelan dagoan agertu eban. Oneri be txaloak jo jakozan azkenean. Ederto egin eban berba.

Eratzaillea ta seirak batera kontuan artuta. zazpiretatik lau jzan ziran bizkaieraz berba egin ebenak eta iruk egin eben batuz edo gipuzkoeraz.

Ez dogu edest; au amajtu bearco, beste au esan barik: Entzuleak asko izan zirala, bear ba'da irureun inguru, eta geienak gazteak.

Giroa oso ona jzan zan baiña maikjdeai azkenengo itauna egin jakenean, Bizkaiarearen naiz euskera osoaren etorkizuna zelakoa ikusten eben jzan zan galdera, geienak etorkizun jlluna ikusten eben, Patxi Altuna bera agertu zan oso bajekor.

Eta entzuleen itaunen artean gauza jakingarriak izan ziran. Guztiak aitatu ezin diran ezkerero, bat gogoratuko dogu: Bizkai'ko euskereak aurrera egitea nai ba'dogu idatzi egjn bear dala bjzkaieraz. Ez dogu egokitzat artzen bizkaitar askok artu dauan jokabidea, euren idazlanak (aldizkarietan, liburuetan...) batuz beti agertzea.

Olazar'tar Martin'ek
"ZER" 1992

EUSKO LEGE-BILTZARRARI

(Becerro de Bengoa kalea)
01005 — GASTEIZ — VITORIA

Agiri au izenpetzen dogun Bizkai'ko naiz beste errialdeetako euskaltzaleok; Bizkai'ko Euskereak errialdeetako euskaltzaleok, Bizkai'ko Euskereak daukan egoeraz arduratuta, eskabide au eldu erazo gula dautsagu Eusko Legebiltzarrari bizkaitarron eta euskaldun guztion ondarea dan bizkaierari bere babesu eta itzala emon dagion.

Izan be tamalgarri deritxogu bizkaierak bizkaiko bizitza agirian daroan egoerari, iñongo autorpen barik. Bizkaiko erakundeetatik kanpora, udal eta errietako administrazio geienetan bazturtuta eta azkenengoz baiña ez azken lekuan, bere aldeko iñongo politikak ofizial barik.

Bizkajereak beste zenbat arlotan be arrisku aundia ba-dau: jrakaskuntzan, komunikabideetan eta abar. Baiña erakundeen aldetik jasotzen dauan jokabideak, au da, bizkaiko erritarrek euren izkerea baliotuta ez baiña bastertuta ikusteak, urritu egiten dau bizkaitarren estimazioa eta erderaren nagusitasuna indartzen dau.

Bizkaiera da Bizkaiko euskerea eta bizkaiera barik ez dago euskerarik Bizkaian. Euskal Erri osorako landu bear dan euskera batuak bere lekua izan leike Bizkaian, gaiñerako errialdetan legez. eta onela autortzen dautsogu izenpetzen dogunok, baiña naj ta ezko deritxogu bizkajereari leku-une bat gordetzeari.

Jakin dogunez Legebiltzarrak laster emon bear dau lege bat Bizkaiko Foru Zibilla barrero arautu eta jndarrean jpitzeke. Foru zibil orrek Bizkaiko elizateetan (Arabako Laudio eta Aramajoz gain) izango dau indarra. Bizkajko euskaldunak nagusi dñan tokietan. Lege ori bizkaieraz bestelik ez dan lekuetarako danez eta gure izkereak bear bearreko dauan autorpenagaitik au da gure eskabidea:

Bizkaiko Foru Zibilla bizkaieraz atara dagiala Eusko Lege Biltzarrak.
Bilbao 1992'ko otsailaren 16'an.

Izen abizenak E.N.A. Izenpea
Zer 1992

Aurreko agiri au euskaldun askok izenpetuta bialdu zan Lege-Batzarrera, eta agiri onetan egiten dan eskarja oso egokia dala uste dogu: Zergaitik egin bear zan euskera batuz bizkaitarrentzat dñan lege zarrak dakarzan lburua? Baiña ori be sartu zan baten-baten buruan.

Dana dala, entzun dogu Lege Zar orrek bizkaieraz argitaratzeko erabagia artu dala. Antza dagoenez, zentzundunen bat izan da or bitarteko.

Bizkajtarrok olako arazoak agertzen diranean, zur eta sendo jokatu bear dogu. Najkoa eta lar izan da gure euskerearen aurka orain artean egin dana eta ez dogu itzi bear geiago ezer agiten bide orretatik. Geure euskerea geuk zaintzen ez ba'dogu, iñok ez dau egingo lan ori.

Zur ba, Bizkajtarrok eta bizkajeraz itz egiten dozuen guztjok eta eutsi gure euskalkiari. Bizkaia'n bizkaieraa galtzen ba'da, beste euskalkirik ez baturik ez da sartuko, erdereaz jzango da sartuko dana, len be najkoa sartuta dago-ta.

IDAZKOLAKOAK

MENDEBALDEKO EUSKERA XX MENDE GOIENEAN

Izenburu orrenpean, MENDEBALDE Euskal Kultura Alkartekoek bizkaierari buruzko egun biko jardunaldiak eratu ebezan Bilbon orrilaren 16 eta 17an. Jardunaldi orreen elburu nagusjak bizkajerearen egoerea aztertu, egokitu, prestigiatu eta beraren aldeko kontzientziak izjotutea jzan ei ziran, orretara euskerea bera indartuko dalakoan.

Or, bizkajereari jagokozan lau arlo nagusi aztertu ziran, arean da:

- 1.—Agozko literatura.
- 2.—Irakaskuntzea.
- 3.—Edabideak.
- 4.—Berbetatik eredura.

Berbalariak, urrengo oneek jzan ziran: Xabier Amuriza, Rikardo Badiola, Xabier Kaltzakorta, Jose Muruaga, Kepa Altonaga, Juan Euis Goikoetxea, Juan Mari Iraolagoitia, Maribi Unamuno, Igone Etxebarria, Adolfo Arejita, Eneko Barrutia eta lñakj Gaminde, baktoxari jagokon gaja jorratuteko ordu erdj emon eutsoela.

Moderatzajleak, urrenez urren: Jazinto Iturbe, lñaki Sarrjugarte, Eneko Barrutia eta Jesus Mari Txurruka. Dandanok aitaturako MENDEBALDE alkartekoak.

Entzuleen artean, besteak beste, Euskaltzajndiako euskaltzain oso batzuk egon ziran, Eusko Jaurlaritzako arduradun batzuk, euskal jdzaleak eta, batez be, irakaskuntzan diarduan irakasle andana. Esan bear da, entzuleek be euren eritxiak azalduteko aukerea izan ebela. Bizkaitarrak ezeze, arabarrak eta gipuzkoarrek be an izan ziran.

Entzundakoen artetik ildo nagusi bi azpimarratu bearko litzakez. Ildook MENDEBALDE alkartearen bear arloak izango dira:

- a.—Euskera Batua bizkaiererearen kutsuz txipriztindutea.
- b.—Bizkajera estandarri gure gizartearen (irakaskuntzan, edabideetan, administrazioan, kalean,...) leku egitea.

MENDEBALDE alkartea igaz sortu zan Alfonso Irigoien zuzendaritzapean, lau urteko lanulen ostean. MENDEBALDE izena jmini eutsoen, bizkaiererearen eremua zeozelan zeaztu gurarik, Bizkaia bakarrik ez dala adierazo gurarik edo.

Esan bear da, bizkajerearen alde bear egin gura dauanak alkartearen atreak edonoiz zabal-zabaljk eukiko dauazala.

Au idatzi dauana be jardunaldiotan tarteko izan zan eta joan orduko idatzj-takoak gogotan artu ta eta an entzundakoak mamurtu ostean, bizkaiererearj buzuko idazle onek urrengo iruzkin eta eritxi apalak zureganatu gura leukez, irakurle.

BIZKAIEREAREN NORMALKUNTZEA EUSKAL GIZARTEAN

Bizkaiereak gaur egun dauazan indarra eta osasunaren barri jakiteko gizarte bizitzako arlo guztietara jo bear dogu eta bertan dauan garapena neurtu. Aurreko urteetan izan dauan bilakaereari begiratu bear deutsogu: guztiz atzerantzako eta ezkorra, erabileran ezeze, jakite mailan be. Bizkaiererearen egoera kaskarra, ilteko aginean dagoana ezjn dogu aaztu. Igorpena galdu edo eten egin da. Nagu-

sienak dira geien eta la bakarrak bizkaiera erabilerakoan. Askok ez dabe sinjstuko bizkajerearen erabilerarjk ezean euskerearen beraren atzerakada aundia datorrenik. Sentsibilizazino kanpainak ez dira najkoak, bestelango bide eta neurri sendoak artu bear dira, alik arinen artu be. Aaleginak aalegjn, aurrera egjteko egjngo doguzan urratsak beste neurri batzuetaz osotu ezean, ankamotz eta indarge lotuko dira. Izan be, administrazino, irakaskuntza eta edabideetatik, iru arlo nagusiotatjk kanpo lotu da, geiagoko barik. Literaturan be, astiroago bada be, laster atean lotuko jaku. Bizkaierearen izen edo ospe galtze orrek erabileran beerakada andia ekarri dau. Galdubide au ez da oraindikarren eten edo lotu. Eta ez batuaren onerako, erderearen onerako bajno. Orretatik guztiorretatik atara leiteken ondorioa, zera da, "orajn artean, izkuntza politika okerra erabilj izan dala". Orretan erakunde publikoek erantzukizuna ezeze, zeresan eta zeregjn aundiak daukezana argi be argi dago.

Izan be, azkeneko urteetan, elduen arteko moteltasun itzela egon da bizkajerearen erabileran, lotsaz edo konplexuz edo... (al aldeano y al gorrión, polvora y perdigón). Errjtarrak bizkaiera erabilteko sentsibilizatu eta kontzientziatu bear doguzana zalantزابako gauzea da.

Baina bizkajerearen benetako normalkuntzea lortu aal izateko bear beste bitarteko zein borondate politikoarj bear-bearrezko deritxegu.

*** Bizkaiereak galdutako izena edo ospea jaso**

(al aldeano y al gorrión,...)

Aspaldiotako kontua da arazo au. Emen jarrera multzo bi nabarmenduten dira:

—bizkaieradunen jarrera

—euskaldun barrien jarrera

Bizkaieradun asko ta askorengan bigarren mailako berbadunaren konplexua igarten da. Arazo au sarri be sarri agertuten da ETB-k edo irratiren batek alkarrizketatuak izankeran. Tresna baliobakoa balitz lez, berealakoan baztertuten dabe euren nortasuna agirian itzi lejken euskalkia. Bearbada "goragoko-mailea" erakutsi guran. Geien-geienetan emoitza negargarriak lortuz eta euren izkuntza aberastasuna iluntasunean ostenduz.

Euskaldun barri asko ta askoren jokabide mingarria geienetan min ori sortu gura barik, gero ta zabalduagoa da, au da, "eske, zuk bizkaieraz egiten duzu" orrelango pentsakerea. Or gurabako destaina dago, nonbait, sarritan euren ezjakintasuna eta ezjntasuna estaldu gurarik.

Gure euskalduntasunari zor jakon begirunea birreskuratu bear dogu, batzuk, bakotxak bere buruari begiraturaz eta besteek dakian arengandik begjruna eta apaltasun osoz jkasiz.

Esan bearrik ez dago, erritarren izkuntzea an-oremenka bultzatu bear da. Tokjan tokiko berbakerak izkuntzearen aldetik aztertu bear dira. Erritarrei ernoitzen barri emon bear jake, euren berbakerea euren begien aurrean goratu gurarik. Euron eta danon nortasuna dalako. Ospe eta eragin aundiko pertsonak bizkaiera erabilteak mesede andia egjngo deutso bizkajereari eta azken baten be, euskerearj berarj.

Bizkaierearen normalkuntzan bearrezko dan gizarte giro egokia sortu eta arlo orretan dagozan arazoei urtenbide bateratuak bilatu bear dira. Errjtarrak bizkaierearen normalkuntzearen garrantzjaz sentiberatu bear doguz. Bizkaierearen onarpen sozialaren oinarri zabalagoa lortu bear da, erabagi pertsonalak eta orokorrak

artuz, Bajna erakundeek bizkajerearen jakite eta erabilerea sustatu bear dabez, bizkaierearen aldeko kontzientzajazinoa sortuz.

Mezua posjtjbizatu egin bear dogu. Bjkaierearen bidez Euskal Erriaren abe-rastasuna areagotuko dogu. Euskal Erria bera euskaldunagoa egingo dogu.

* Bizkaierearen azterketa soziolinguistikoa

Jakjn badakigu euskerearen egoerea txarra dana. are ago bizkaierearena. Egoera oneri konponbiderik gura badeutsogu aurkitu, ez dago besterik, leenengo ta bein, egoera ori benetan zelango dan jakitea bajno. Onetarako azterketa berezia egin bearko litzake, bizkaierearen eremu osoan eta bere eraginpeko eremuan be bai. Orren arabera egoerea arteztuteko bear diran neurriak arto bearko ljtzakez. Arean da:

- gaitasuna neurtu
- erabilerea neurtu
- jarrerak neurtu

Azterketa onek arlo guztiak ukutu bearko leukez: administrazinoa, irakaskuntzea, kalea, sendja, giro formalagoak, euskaldun barrien eragina,... aren ondorioz onelango argibideak jasoz:

- bzkajerearen erabjlera eremuak
- bizkaierearen erabilera bjlaaerea
- belaunaldien arteko banaketea bizkajereari jagokonez
- bzkajereari jagokonez dagozan ezorekak
- bizkaierearen erabilpenagaz lotura arteza daben beste ainbat eragile

Bizkaierearen erabilerearen aurka jokatuten daben eragileak zeaztu eta aztertu bearko ljtzakez, esate baterako: sendj barruko igorpene edo jgorpenik eza. Bjkaierearen normalkuntzeari buruzko erritarren eritxiak eta jar'era be entzun bearko litzakez.

* Bizkaierearen erabilerea

Badago belaunaldien arteko austurea jzkuntza erabilereari jagokonez. Gazteen artean gero eta gitxiago erabilten bada euskerea, bjkaierearen erabilerea aixar egiteko aginean dago, gitxienetan dago egon eta. Bizkaierearen alarma gorri guztjak iziotuta dagoz

Berbadunen jokaera linguistiko berezkoari bidea emon bear jako. Gura inguruan bizkajeraz egiteko baldintza egokiagoak sortu bear doguz. Oneek egon ezean, gatx-gatx jraun leike bizkaiereak bjzrik gura artean. Ostera. areek sortu ezkeru, bizkaieradunen izkuntza jokaerea bjkaierearen aldeko izan leiteke, gaur eguneko burukonplexu andiak oso-osoan baztertu aal izateko.

Leenengo oinkada lez, bizkajerearen gjzarte erabilerea eta jakite mailea parakatutea lodo bear dogu, epe ertainera lortu be. Erabilera au bermatuteko neurriak artu bear dira. Era berean, bizkaieradunen euren euskalkiarenganako aldeko zintzotasuna lortu bear dogu (sendjaren bjdez, batez be), bjzkajerearen belaunaldj-belaunaldiko jarraipen eta igorpenari eutsi aal izateko. Orregaitik bada, baldintza egoki, bajkor eta lagungarriagoak bearrezkoak dira gizartean, eta era orokorrean, ganera.

Erritarren artean bjzkaierea erabjlteko sentsibilizazino kanpaina andia eta

sakona egin bear dogu. Sendj euskaldunen barruko giroa bizkaierearen alde irabazi bear dogu. Bizkajeradunen artean aldeko jarrerak sendotu eta irabazteko elburuaz. Bizkajerearen jarraipenean daben erantzukizunaz jaubetuazo bear deutesegu. Bizkaierearen izen ona goratuteak asko be asko lagunduko deutso, azken baten, baita euskereari berari be.

Euskerea biziko bada, izkuntza igorpenak dauan garrantziaz jaubetu bear dogu, au da, guraso eta semealabek daben garrantziaz. Beraz, sendi barruko izkuntza igorpena ojnarrj-oinarrizkoa da orretarako, zeresanik ez bizkaiera bera be.

Bizkaierearen erabilera sozialaren normalkuntzea ere gj be ar da bizkaiera bera g aratu et a bu ltzatuteko asmotan. Azken baten, bizkajerea gizarteratu bear dogu, gero eta eremu geiagora zabaldu daiten. Erispide nagusi batzuej jarraituz, erabilera plangintzea sortu bearko litzake onako oneek gogotan artuta

—Bizkaierearen azterketa soziolinguistikoa egin.

—Bizkajerearen araubidea sortu.

—Tokian tokiko jzkuntza plangintzarako egitaraua sortu (argjbideak eta erispideak).

—Leentasunezko arloak zeaztu.

—Euskera teknikari, itzultzajle eta euskera zerbitzuek bizkajeraz be jardungo dabena bermatu.

Bizkajerearen erabilerea gutarjko baktxaren esku dago, zeozelan, euskerearen etorkizuna be: etxean, eskolan, lagunartean, bearrean, salerosketan, tabernan, kirolan, erakundeetan..., eguneroko bizitzearen arloetan bizkaiera egingo dogun neurrian, bizkajerearen etorkizuna egiten ibiliko gara. Bizkajerearen erabilerea oiko eta eguneroko arloetan sendotu bear dogu, sendotu be.

* **Bizkaierearen igorpena**

Bizkaierearen igorpena bermatuteko sendja dogu ardatz naturala eta nagusjenetariko bat, eskolea eta urko komunitatea be garrantzizkoak izanik. Eskolea eta sendia, bizkajerea, euskerea, bizj-bizirjk jagon eta garatuteko gune bjok bearrezkoak dira. Eskola eta sendjak, bizkaierearen erabilereari jagokonez, alkarregazko loturea, alkarren ondoko katebegi bi izan bear dabe, onartuezina litzake bion arteko etena. Eskolan ikasten dabenak gero sendiaren barruan izan bear dau jarraipena, eta iruntzietara be. Sendia ojnarrj-oinarrjko gunea dan ezker, bizkaierearen etorkizuna sendiari estu-estu lotuta dago, beraren bidezko igorpenak garrantzj ukoezina daukala. Sendiak belauldi batengandjk bestearengana izkuntzea igarotea bermatu daroa eta. Norbanakoaren jzkuntza jokaeran sendiak garrantzi aundja dauka, bera oso artuemon sare indartsua izanda, iraupen luzeko artuemon sarea dalako. Sendian datza-eta euskerearen jarraipena. Egon, ez dago beste bjderik sendjak besteko etekin edo emoitza obarjk lortu leikenik. Bizkaiera jkasi eta erabilteko gunerik egokiena, ekonomjkoena, emonkorrena eta eraginkorrena da izan.

Orajn artean, izkuntza gaitasuna, au da, eredu bakarra (batua) izan dogu elburujokabjdea. Umeak izan djra jokabjde orren artzajlerjk nagusjenak. Bajna, izkuntzeari jagokonez, umeak be ur-ur dabezanengana —senitartekoak— urreratu bear doguz, urte askotan apurtutako artuemon ljnguistjko normalak bizkaierearen bitartez bere lekura ekarri bear doguz, bere senera, atan be, bizkaierearen beraren aldeko jarrerak eta erabiljerea sendjaren barruan indartu eta areagotuz, biz-

kaierearen jarraipena ziurtatu daikegun. Bada, igorpenaren ontasunak bere leentasunezko lekua birreskuratu bear dau. Urko artuemonetan ezeze, formalagoe-tan be. Orretarako:

- ingurune bizkaieraduna, erri majlea abiaburutzat artuta, gogotan adu bear da. Bizkaierearen erregistroak ez dira izkuntza eredura igaroten eta.
- Plangintza orokor egokia egin bear da, bizkaierearen igorpena belaunaldien artean bermatu eta agozko ereduari eusteko. Izan be, igorpen ori da garrantzitsu, errez, merke eta eraginkorra.
- Kontzientziapena bizkaitar eta bizkaieradunen artean sortu bear da. Sentsibiljzazino eta motibazino kanpajnak: irakaskuntzan, sendian, kalean... "Bizkaierearen eguna". eta abar.
- Sendi barruko artuemon bizkaieradunei eutsi bear jake, etxerik etxeko aldeko kanpaina eratu (gurasoak).
- Irakaskuntzearen bidez bizkaierearen igorpena bermatu bear da, irakasle bizkaieradunak kontratatuz eta tokian tokiko berezjtasunak jagonez.
- Euskaltegiak (AEK, udal euskaltegiak, barnetegiak, baserri eskolak) elduen alfabetatze/euskalduntzea bizkaieraz be sortu bear dabe.
- Astialdirako ekjntzak bizkaieraz eratu bear dira.

Bizkaierearen, euskerearen, erabilera plangintzak inguru soziolinguistikoagaz bat egin bear dau oso-osoa, euskerearen jarraipena belaunaldien artean bermatu gura jzan ezker, jakina.

Askotan, goj-mailako plangintzea baino, eraginkorragotzat joten da bertsolarj-zea, jpujn leiaketak, eta abar bultzatutea, baina, batez be, etxean egitea da garrantzitsuena.

Sartalde onetako gizarte osoa bizkaierearen garrantziaz jaubetu dajten aalegin aundia egin bear dogu.

* **Bizkaieria administrazinoan**

Legearen arabera, iru erabilera gune garrantzietatik administrazinoa dogu leenengoa. Administrazinoan egokitzapen berezia bear da bizkaierearen, euskerearen, igorpen katea ez eteteko eta beraren jarraikortasuna bermatuteko. Egokitzapenik eroso, merke, zeatzen eta ondoriorik aberatsenak ekarriko deuskuzana aukeratu bear dogu. Azken baten, administrazino barruan bizkajerea lan eta zerbitzu izkuntza biurtutea litzake elburua, bai barrura bai kanpora begira.

Admjnjstrazino txikiek (udalek) zejn aundiek (Aldundiek eta EJ-k) bizkaierearen erabilerea sustatu bear dabe, barru zein kanpoari begira. Orrek administrazinoaren kideen izkuntza gaitasuna sendotu eta, bide batez, erabilpena araututea dakar (Euskerearen Udal Arauak). Lan ekoizpena bizkaieraz sortutea da elburua. Leenengo ta bein, izkuntza ojturak eta inguruaren baldintzak egokituz joan bear da. Geroko baten, ekoizpen guzti-guztiak bizkaieraz egin artean. Onetarako, bearginen eskuartzea oinarrizkoa da.

Administrazinoan bizkaieria erabiliko bada ala ez agintarien eskuetan dago. Beraz, ukoezina da arlo onetan agintari politjkoen erantzukizuna. Alderdi politjkoen eskuartzea eta konpromezua bear-bearrezkoak dira gaia bideragarri egitekotan.

Bizkaiereari leentasuna emon bear jake, agoz zein idatziz, zerbitzu publjko zein pribatuetan (osasunbidea, diru etxeak, epaitegiak, irakaskuntzea, Eleizea, kultura

alkarteak, sejalakuntzea,...). Orretarako erabagj politjkoak bear dira. Bizkaieria admjnjstrazjnoan txertatutea ezin leiteke, baina, tresna edo iskilu politikotzat erabj, txertaketa ori berezko gauzea jzango dalako, naturalnaturala.

Bear be, bjzkaierearen aldeko lurgunea bear dogu Euskal Erriko Sartalde onetan. Aukerea geurea da. Bizkaieraz bizi diran Udalakaz (oraingoz Bermeokoa bakarrik) bat eginik, inguruko erretjara zabaldu geinken asmo polita da izan. Aaztu barik, erriotan dagoan bizkajeradun errealtate soziolinguistikoa. Udalotan bizkaierearen aldeko aurrebaldintza egoki-egokiak dagoz egon eta.

Administrazinoen arteko artuemonak bizkaierearen bitartez atondu bearko litzakez. Udalak beste admjnjstrazinoakaz bjzkaieria erabiliko dau. Alan be Aldundiek udalakaz. Adminjstrazino mailan bizkaierearen erabilerea arautu eta normaldu bear da, betekizun guzti-guztiak bete aal jzan daiazan. Administrazinoan bizkaierearen erabileran aurrera egitea euskerearen normalkuntzan aurreantzako urrats garrantzitsua egitea litzake eta.

*** Bizkaieria irakaskuntzan (eskolaurrea, OHO, UBI)**

Irakaskuntzan azkenengo urteotan erabili izan dan izkuntza politikea birrikusj bearko da. Gurean ez dau. geiengeienetan, inguruko izkuntzeagaz ezelan be bat egin. Or, zeozelan, jzkuntzearen igorpenaren katea eten egjn da. Orren ondorioak, oraindinokarren, inork neurtu ez dauazan arren, edonorentzat agirj-agjrrjak dira, arean da, euskereari berari lagundu baino, kalte geiago egin deutso. Daukagun izkuntza altxorra baztertuz, beste eredu batzuk eta eurek bakarrik, gurataguraz sartuak izan djra eta. Ez da or eredu batetik besterako ezelango zubj antze-korik egon, zorjtxarrez. Etxeko eta eskolako euskera ereduaren aurkaesan andia sortu da, bjzkaieria gitxiagoturik albo baten geratuz.

Beraz, gauzak dagozan egoeratik egoera normal batera eroateko bear-beurrezko da izkuntza politikea aldatu eta egokitea, au da, bizkaierearen aldeko izkuntza poljtika egokia ezartea. Or Eusko Jaurlaritzari jagokon sailak zein eskoletako irakasleek euren ikuspegi itxia albo baten bertan beera itzi bear dabe. Azterketa zorrotza egin bear da irakasleen gertakuntza eta etenbako birziklatzea dirala-eta, bizkaiereari jagokonez, umezaindegietatj unibertitateetaino. Bearrezkoak dira politikarien borondate politikoa eta irakasleen ezkuntza borondatea be. Bizkaierearen bearrizanaz bete-betean egon daitezcan eragin bear jake.

Zer esanik be, arazo onetan guraso askok be askok daukezan erantzukizuna eta konpromezua artubearra.

Irakaskuntzan bizkaierearen aldeko giroa sortu bear da, gaur egun bizkai ere aren aurkako eta baztertzaille bizi dogun giroa bestelakoa erakusten deuskun arren. Irakaskuntzearen barruko administrazinoak arazo onetan badauka zereginik eta zeresanj. Bizkaieria oidalako eta oiko biurtu bear dogu irakaskuntzan, ikasle-irakasleen arteko eskola barruko zein kanpoko artuemonetan, biurtu be.

Bizkaieria ezkuntza sistemearen berezko izkuntza lez ezarri bear da. Bizkaierearen erabjlera publikoa, arerj jagokozan lurraldeetako berezko jzkuntzatat bultzatu bear dau ezkuntza sistemeak.

Elduen alfabetatze-euskalduntzeak be, beraren zeresana euki bear dau bizkaierearen aldeko normalkuntza bide orretan: aukerak-irakasleak-metodologia eskueran ipiniteko, ain zuzen be.

* Bizkaiera eta edabideak

ETB— Orokorrean, euskalkien eskuartzea lortu eta areagotu bear da. Erritarrek alkarrizketetan egiten dabena ezeze, aurkezle-esatariek egiten dabena be. Zati aundi baten egin egjten dabe, eredu bakarrari jarraituz (gipuzkerea), baina. Batuagazko dendua lortu bear da. euskalkiei jagokenez, eta, batez be, xiberoera eta bizkaierari jagokenez.

IRRATIAK— Bizkaiko irratietan, Bilbokoetan, bizkaieradun eremuko irratj euskaldunetan bizkaiereak zeresan aundia bear dau euki, leentasunezkoa, atan be.

ALDIZKARI-EGUNRARIETAN— Erri eta errialdeetako aldizkarietan bizkaierari leentasuna emon bear jako. "Euskaldunon Egunkaria" euskereari zabaldutako leioa dogu eta esan bear da, bizkaieradun gitxik be gitxik bizkaieraz bertan idazten dabela. Or gure buruari eginbearreko kritikea. Or dago, bada, zabalik dagoan erabili bako leio interesgarria!

* Euskerearen normalkuntzan bizkaierearen zeresana

Euskerearen normalkuntzarako garrantzjtsua da bizkajerearen normalkuntzea, euskera bizja dalako. Euskal gjzarte normalduteko euskerearen normalkuntzea garrantzitsua dan ginoan, beintzat.

Erabileran oinarritutako normalkuntzea sortu bear da apurka-apurka arlo eta eremu barriak irabaziz. Onetarako, aurrean ajtatutako iru eremu nagusietan, batez be, jakite mailea, gaitasun eta erabilera egjtasmoak sortu eta gauzatu bear dira.

Bizkajereak galtze eta atzerakuntza andia egin dau azken urteotan, bai berbadunen kopuruan, bai erabileran, bai lurraldez. Ordezkapen bide eskergan sartuta dago. Geien baten, erderearen indarrezko ezarpen eta beronen indar soziala-gaitik, baina bajta ezarritako euskera plangjntzearen okerbidea edo eragjnik eza-gaitik be.

Bizkaiereak joko andia euki bearke leuke euskerearen normalkuntzan, bizkaierearen soinarj bere osotasunean begiratuta, jakjna.

* Bizkaierearenganako gorengo erakundeen izkuntza politikea

Izkuntzearentzat oinarri-bearrezko eragilea ezkuntzea da.

Baina ez da bakarra. Gjzarte ingurunearen eragina nabarmendu bear dogu, izkuntzearen aldeko jokabjdeak garatu bear doguz, eta izkuntzearen erabilerea errotuteko bearrezko gizarte ingurunea bear da. Izkuntza eragileen multzoa, atan be.

Izkuntzearen, bizkaierearen aldeko jokabideak garatutea agintari politikoen erantzukizuna da. Erri borondatea ekintza biurtu bear dabe, eta kultura, ekonomia arlo zein edozein arlotan neurriak artuten dabezan lez, onetan be neurriak artu bear dabez. Erritarren arteko norberaren jzkuntzaz irudi txarra izatea ez da oidalakoa eta. Egoera ori normaldu bearra dago. Izkuntza politikearen elburua izkuntzearen normalkuntzea da. Beraz, neurriok izkuntza politikea garatutean datzaz, izkuntza politika egokian atan be.

Politikoak dira jzkuntza politikea sortu dabenak. Izkuntza politika orrek, batez

be, administrazinoan (udalak, aldundiak,...), edabideetan eta irakaskuntzan eragin andia be andia eta argj-zuzena dauka. Poljtikoen eskuetan dago, beraz, bizkaierearen etorkizuna. Bizkaierea bera babestu, bultzatu, sustatu eta erabjlteko aaleginak egitea, atan be. Au da:

- bizkaierea ondorengoentzat bermatutea
- bizkaierearen oiko erabilera eremuak sendotutea
- bizkaierearentzat berbadun barriak irabaztea
- bizkaierearentzat erabilera eremu barriak irabaztea

Zenbatekodun izkuntza polItikeak —eta zalantza barjk, zelangotasuna bjzkaieareak dakar—, edozelango euskera igorpenak, ez dau ojnarri sendorik iminjko euskerearen zein bizkaierearen bIrreskurapenerako. Betelana baino ez da izango, etorkizunerako oinarria imini bearrean. Zenbatekoari begiratu barik, oba da zelangotasunari begiratutea.

Eusko Jaurjarjtzak (EJ) eta Foru Aldundiek erriko errealitate biziagaz bat egjn bearke leukee, euskereari jagokonez. Onek esan gura dau, bizkaierea aintzakotzat artu bear dabela, bai barruko, bai kanpoko artuemonetan. Errealitate bizi orregaz bat egiteko, bearrezkoa da izkuntza politika egokja egitea. Egokitasun orj ezin leiteke ezelan be ulertu, bizkaierea, gaur arte egon dan lez, albo baten baztertuta lotuten bada. Au da, izkuntza politikatik ate egotea, sarbiderik ez eukitea. Gizarte arlo guztietara eroan eta ezarrj bear da izkuntza poljtjka barrj orj. Gauza asko aldatu bear djra or eta orretarako politikarien borondate ona bearrezkoa da, jakina.

Izkuntza politikeak plangintzea ekarri bear leuke, onetan bizkaierearen aldekoa ekarri be. Bizkajerea normalduteko bearrezkoa dan plangintza orokorra jomuga izan bear dogu. Bizkaierearen erabilera soziala eta publikoa ziurtatu eta bermatu bearke dauz izkuntza plangintzeak. Baita erabiliko dan bizkaierearen jatortasuna eta aberastasuna jagon be. Aldarrikapenak egja biurtutera igaro bear doguz. Plangintza orokor au euskal erakundeek bideratu bearke leukee, arlo guztietan bizkaierearen aldeko dinamikea izjotuz. Leentasunezko arloak edo lerro nagusiak landu bear dira, arean da:

- administrazinoa
- irakaskuntzea
- edabideak
- kaleko erabilpena
- sendiaren barruko izkuntza igorpena

Izkuntza politikea egiterakoan, euskerea bizirik dagoana, arean da, bizkajerea, aintzakotzat, artu bear da. Bizkaierearen normalkuntzearen kontzientzia eta kulturea zabaldu bear doguz. Bizkaierearen aldeko plangintza orokorra bultzatu bear da, erabilpena, agoz zein idatziz.

Au guztiau aurrera atarateko, erronka andia bada be, esanda dagoan lez, borondate politikoa eta baliabideak eskuera imintea bearrezkoak dira.

* **Bizkaierea bultzatuteko itzarmenak**

Erri alkarte eta taldeek erakundeakaz egindako eta bjzkaierea bultzatuteko itzarmenak djra. Bizkaierearen erabilerea areagotuteko, atan be. Bizkaierea erabilteko konpromezua artutekoa, baj izenpetzaileen euren arteko artuemonetan, bai izenpetzaileok beste talde edo erakundeakazko artuemonetan be. itzarme-

nen izenpetzajleek euren eguneroko barruko jardukeretan be bizkaieria indartuteko konpromezua artuko dabe.

*** Bizkaieria eta bere eremu erdaldunak**

Euskeraz bizi diran lurraldeak, udalerriak, bizkaieraz bizi diranak barru, sendotuteak leentasun osoa izan bear dau euskerearentzat.

Bizkaierearen eremu erdalduntzat euskera galduta dauken Bizkaiko eta Arabako eremuak dira. Bertan egiten zan euskerea bizkaieria izan zalako eta orren egiztapen argjak toponimia bera eta bertako askoren antroponimia doguz. Ori olan izateaz gan, eurentzako euskal lurralderik urkoena, auzoa, bizkaierearen lurraldea da izan. Beraz, euskerearen aldetik bizkaiereak leenago eragin leikie beste euskera moeta batzuk baino. Or bizkaierearen egona edozein arlotan, logika osoaren aurka, la utsaren urrengoa da. Ez dira bizkaierari buruzko jakintza gitxieneko batzuk bermatuten be. Orren adibjderik argiena Bilbo bera da. Bilbon bertan be, euskaldunen artean bizkaieradunak geiengo aundia izanda be. Bilbon bertako euskerea orajndinokarren il agjnean bizirik badago be.

Eremu orreetan bizkaierearen egona bermatu bear da, bai irakaskuntzan, bai administrazinoan, bai edabideetan, baita edozein arlotan be. Udalerrri bizkaieradunen aldeko poljtjkea egin bear dabe euskal erakundeek.

*** Bizkaieria versus batua**

Aspaldjko kontua da au. Beinola bateko kontu onek burruka antzekoa sortu eban bien artean. Burruka antzuagorjk! Bai alde batetik zein bestetik. Burruka antzu ori aaztu egin bear da. Batuak bere bidea argi ta garbi dauka, lotuezina, eta onartubearrekoa. Bizkaieria, ostera, bere bjdea idoro ezinik jabilku. Bideok, batak zejn besteak, alkar osogarriak eta egundo be ez aurkakoak izan bear dabe. Ezin lejteke bideotatik bat, bestea dalaeta, aolan, geiagoko barik, baztertu, ez eta iruntzjetara be. Izkuntza idatziak eta agozko jzkuntzeak alkarregaz norabide berean joan bear dabe eta ez alkarren aurka.

*** Bizkaiera estandarra**

Bizkaiera estandarraren bearrizana argi be argi dago.

Euki badauka bizkaiereak bere tradizino jdatzi luzea eta indartsua. Agozko ereduari jagokonez, gogotan artutekoa da urteetan Eleizeak bizkaieradun lurraldeetan anor-emenka erabili izan dauan eredu jaso, érriak a ulertuteko arazorik euki ez dauana, atan be. Orajn dala urte batzuk bizkaierearen estandarjazinoaren bidea asi zan: bizkaierazko idatz arauak, deklinabidea, aditza eta joskerea. Badagoz egon, ostera, zer batzuk, oraindinokarren, argitasun eta ukutu barik lotu diranak. Eredit estandar ori zeaztu eta ezarrj bear da. Eredit integratzailea edota bateratzailea erabiliz, arean da, bizkaiera osotua. Batuarako artutako eredu baztertzzailea saiestutea garrantzizkoa da, ez daiguzan, azkenean, la gipuzkera uts biurtu dan euskera batuan egindako akats baztertzzaileak bizkaiera estandarrean be egin. Dagozan urtenbideak danak onartu eta aukeran itzi (e.b. gintzazan /

gñan), baten aldeko jokerea erakutsi arren. Egñn daigun estandarizazinoa inor atean ez sentiduteko moduan.

* **Bizkaierearen gramatikearen aldetik dagozan iluntasunak**

Dagozan iluntasunak eta utsuneak argitu eta beteteko jakitunen batzorde eragile zabala eratu bear da. Bizkaierearen estandarizazinoa sortu eta lortuteko, onargarri eta erabilgarrj izan diran eta diran aukera guzti-guztiak onartuz, aolkatuz eta eskueran iminjz, baj aditza, bai joskera, baita iztegiaren aldetik be. Orretan batuak daukan erabjde linguistikoa lortu eta aren pareko joan bear ko leuke gure bizkaiereak. Izkuntza jasoa izan daiten lortu bear dau, idatziz zejn agoz, berak bizirik irautea gura badogu, beintzat.

* **Bizkaierearen aolkularitzea**

Aurrekoagaz lotuta eta aregaz bat egiteko, egitura edo zerbitzu tekniko au erateutea oso interesgarri izan leiteke bizkaierera bera bultzatu, zabaldu eta normalduteko. Beraz, bizkaierearen normalkuntza eta birreskurapen bidean aolkularitzea izatea dau elburu. Azken baten, bizkajerearen normalkuntzarako tresnea jzango litzake. Zerbitzu onetan erakundeen eskuartzea garrantzj aundikoa litzake (EJ, Aldundiak eta udalak). Zerbitzu tekniko orrek bizkaiereari buruzko dokumentazjno zerbitzua, laguntza teknikoa, arlo orretan beste batzuen lanak batutea, argibjdeak emotea, normalkuntzan artu bearreko neurrien ganeko eritxia emotea, erabilerea eta sustapena aalbidetuteko proposamenak egitea, eta abar eskejnj hear ko leukez.

* **Bizkaiera utsezko aldizkaría**

Bizkajeradunen multzoa edo komunitatea zeozelan alkarregaz lotu bear dogu. Komunitate orren arteko komunjkazino bearrizana egon badago eta bizkaierazko aldizkariak bete leike utsune ori. Gaur egun, gure arteko lotura idatzia bear-bearezkoa da bizkaiereak bizirik irautea gura badogu, beintzat. Edabide idatziaren ekarpena bizitza kulturalaren eta sozialaren onatsunagaz eta indarragaz lotuta dago eta.

Errjtarek euren euskerearen baljoaz jaubetu daitezcan eta bizkaierera apurka-apurka jantzi aal izateko, bizkaieraz idatzitako aldjzkarja beren-beregia da. Bizkajeradunak euren euskalkian irakurten ojtutea (dakigunetik ez dakigunera joanik) elburu argia dogu. Bizkaierearenganako begirune eta ezagutza soziala areagotuko dauz eta. Ainbat izkuntza erregistro gaurkotu, antxinako batzuk birreskuratu eta bizkaierearen aberastasuna zabaldutea jadetsiko litzakez. Euskaldundu eta alfabetatuteko be tresna erabilgarri besteko osogarria litzake aldizkaria. Egon be, gero ta bizkajeradun geiago alfabetatuta dagoz (batuaz gejenak) eta orajndjnokarren erreferentzia idatzirik ezean bizi gara. Bizkajera utsez jdatzita, bada. egon bear ko leuke aldizkariak, publizitatea barru.

Izkuntzearen normalkuntzeak eredu idatzian dauka bere ojnarrjrk sendoena. Idatziko ez dan izkuntzeak iraun nekez iraungo dau bizirik. Bizkaiereari, bere normalkuntzearen bidean, asko be asko lagundu leikiona aldizkariarena izan leiteke.

Izan be, aldizkaria izan leiteke bizkaierearen normalkuntzearen bermatzailea. Aldizkari osoa bizkajeraz idatzita. Bizkaiera estandarrean idatzita egon arren, bere orrraldeek aldaera, berbakera guztietara zabaldua egon bearko leukee. Izan be, kendu baino geitu egin bear dogu eta. Baztertu baino, onartu egin. Bada, azpjeuskalki eta euren altxorrei era estandarrean idatzita leku egin bear jake bizkaierearen aldizkari orretan.

Edukina, egitura eta ildo profesionalaren aldetik. "Euskaldunon Egunkarja" eta "Argia" barrjemoileek darraien eredia jarraibjdetzat artu leiteke onerako be.

*** Bizkaiera eta liburugintza-argitalpenak**

Or, arlo bi aztertu leitekez:

—literatura arloa

—irakaskuntza arloa

Azkeneko urteotan, bizkajeraz egin izan dan literatura gero eta urriagoa izan da. Ia utsaren urrengo biurtu artean, idazle bakan batzuk egindakoa izan ezik. Bizkaieradun idazleak bildur dira bizkaieraz jdazten, "zer esango dabelakoan" edota "danok ulertu dajgun". Fenomeno bjtxi be bitxja dogu, anaturala. Gjtxitasun konplexua ete? Oidalakoa izan bear leukena, ojezlako biurtu. Zenbakiak or dagoz, bizkaieraz egiten dan ekoizpena negargarria da.

Beste orrenbeste irakaskuntzan jazoten da. Emen. baina, akiakulea aundjagoa da: ez dago bizkaieraz eskeinduten daben ikastetxe naikorik, au da eskabide najkorik, olako ekoizpena zuzenesteko beste. Alan da ze, bizkaiereak, merkatuaren legeen logikapean il bearko dau. Dana diruaren neurgailuz egingo bagendu lez! Esan bearrik ez dago be, irakaskuntzan goitik aginduten dan izkuntza politikeak olako egoeretan eragjn aundia daukana. Nork egin edo egiten eta aginduten dau dalako izkuntza politika ori?

*** Seinalakuntzea bizkaieraz**

Tokian tokiko ereduak eta izkuntza aldaerak gorde gurarik, seinalakuntzeakanpkoa zein barrukoa— bizkajeraz egin bearko litzake. Inguru linguistiko bakotxak daukazan izkuntza iturburu eta altxorra erabiliz, areri eustj guran: bide iragarriak, toki eta zerbitzu publikoetako seinalakuntzea, toki eta zerbitzu pribatuetao seinalakuntzea,... Beraz, eta erispide lez:

—Bizkaiereari leentasuna emon.

—Tokjan tokiko berbakereari bidea emon, a jagotekotan.

—Seinalakuntzarako aukeratutako eredu estandarretara arik eta geien urreratu, beti bizkaierearen nortasunari leentasuna emonez.

—Bertoko lekuizenak eta toponimia birreskuratu eta agirjan erakutsi eta jragerri.

Bizkaiera entzun ezeze, ikusi be egin bear da eta. Au guztiau garrantzi aundiko arloa da, bizkaiereak galdutako ospea eta "lurralde" birreskuratu aal izateko. Azkenean, euskerearen onerako izango da eta.

* **Bizkaieria eta publizitatea**

Publizitatea egunero eta edozein lekutan ikusten dogun mezuz betetako arloa dogu. Mezuok gitxi-gitxitan izaten dira euskeraz. Bizkaieraz, are gitxiago. Gitxieneraiko bat "El Corte Ingles" —ek darabilan publizitate adibidea dogu. Bizkaiereari argi ta garbi egiten deitso leku eta.

Publizitatea bizkaieraz be aal dala egin erakutsi bear dogu. Ekimen pribatua alde onen etekjaz be jaubetu daiten, bizkaieria erabili, sustatu eta garatuteko kanpaina zabala eratu bear da. Baina erakunde publikoen babes politikoa bearrerzkoa da orretarako, jakjna.

Beste aldetjk, errjetako jai, jaialdi, kontzertu edota edozein ekintza eratutera koan ekintzon barri emoteko iminten diran ormirudietan gjtxi be gitxi dagoz bizkaieraz. Arlo onetan badago zereginik, oraindikarren. Errj euskaldunetan, batez be. Aor, bada, Udal Administrazioak egin leiken tokian tokiko bearra, bizkaieria- ren aldeko kontzientzia errjtarrengan birloratu birreskuratu eta errotu daiten.

Iniaki Martiartu
1997ko dagonilean
ZER"

MENDEBALDE KULTUR ALKARTEARI

Ba-genkian, ez ain antxiñatik, Mendebalde deritxon talde bat sortu dala eta talde onen sortzaille Alfonso Irjgoien zala, eta gaur bertan, azillaren 14'an irakurri dot DEIA'n talde oneri begira barrj-emote luze ta zabal bat, Juan Luis Goikoetxea adiskide aundjaren argazkia lau eratan agertzen dala, baita ertz baten Amuriza adiskidearena be.

Lenengo ta bein beiokie ZER egiten dogunen izenean eta EUSKERAZALEAK ALKARTEaren izenean agurrik beroena Mendebaldekideai eta agurragaz batera gure esker ona Bizkai'ko euskerearen alde jokatzeko datozelako. Guztion artean lortuko al dogu gure euskereak bjzirik irautea, Bjzkaia'n Bizkai'koak.

Alfonso Irigojen'eri buruz orajñ-artean be esan dodana gogoratuko dot barri-ro: Deustu'ko Ikastetxe Nagusian izan zan eta gaia Bizkai'ko euskerea eban batzar ospetsu baten, Alfonso'k Bizkiareari buruz berba egiteko batua erabillega entzuten neban eta esan neutson: Alfontso! Bizkaia'n eta Bizkaiera gaj dauan batzar onetan zuk zergaitik egiten dozu berba batuz? Eta bere erantzuna auxe izan zan: "Nik erran dut eta zuk ulertu duzu".Orrelan aterako ete dogu aurrera gura bizkaiera?

Eta DEIA'n gaur irakurrj dodan barri-emotean be beste orrenbeste ikusten dot: Bizkajko euskereari buruz barba egiteko batua darabjllela. Danean ez ba'da, geienean. Orra or Larramendi'ri egiten geuntson azterketa bera egin-bearra, arek erderaz goraltzen eben euskerea eta orain batuz goratzen dogu bizkaiera! Ai! Bjzkaik'ko gure idazleak! Nondik nora dajltzan!

DEIA'ren orri beratan eta barri-emote onen barruan dator Amuritzaren eritxia. Eritxi au ezagutzen gendun, bai lruña'n dan erri-aurreko Ikastetxe Nagusian jzandako alkar-izketatik eta baj beste etorbide batzutatik. Amuritzaren besteak baiño zuzenago dabil. Emen beintzat bjzkajeraz idazten dau bizkaierearj buruz. Nik zeozer aurka esatekotan, atxearen arazoa aitatuko neuke: Bizkaiera ez dau bear atxerik, batua bear ba'da be, atxea baturako kaltegarria da. Zergaitik ez bejn betiko alboratu alperreko atxe ori? Kalteak bai eta onurarik ez dakarren atxe ugari ori? Baiña itzj daigun arazo au orajngo, lenengo lortu bear doguna bizkajerea bizirik ateratea da eta orretan batera lan egin geinke. Egunen baten atxea kentzea bururatzen ba jakuerabagia artzea da naikoa, ez dago ikasketa barririk egin bearrik. Guk atxe barik jarraituko dogu.

Mendabalde'ren laguntzailleak be agertzen dauz Juan Luis Goikoetxea adiskideak (Kintana, Alfonsoren maillan itzita): Adolfo Arejita adiskidea lenengo, eta gero Jazinto Iturbe, Iñakj Sarriugarte, Rikardo Urrutia, Iñaki Gaminde, Maribi Unamuno, Eneko Barrutia, Kaltzakorta markjñarra ta abar...Or agertzen diran izen batzuk adjskjideak doguz eta jñoz lankideak be jzan dira. Poztu egiten gara bizkaieraren arazoa gogoz artu dabelako.

Gaurko idaz-lan onegaz, nire ustez, lendik be argi izan diran arazo batzuk gogoratzen dira. Berba gitxitan esateko: Bizkai'ko euskerearen alde lan egiten dogunok zati bitan gagoz, batzuk atxeagaz eta beste batzuk atxe barik jdazten dogunak. Bjzkaieraz idazten ez dabenak be or dagoz. Guztjok ekin daigun Bizkai'ko gure euskerearen alde, errjaurreko erakundeetan, ikastegi guztietan, aldjz-

karietan, liburuetan, albiste-bide guztietan (batez be ETB'n) eta bizkaieria bizi dan artean, euskerarik erdia bizi da, gijxienez erdiak diran ezkerio bizkaieraz berba egiten daben euskaldunak. Beste euskalkiak be aurrera egin bear dabe eta egjten diardue, baiña batez be naparroa ta iparraldeko euskalkiak dauke gure laguntzaren bear-izantik aundiena. Gjpuzkoera batuak berak daroa aurrera, gejen bera sartu dalako batuaren barrura.

Guk jarrajtu dajgun gure bizkaieria zaintzen eta indartzen, bizkajeraz berba egin eta idazten.

Olazar'tar Martin'ek
Zer – 1998

"EUSKALTZAINDIARI EPAIKETA" liburutik
B. Latiegi/ D. Oñatibia
1982

IPARRALDEICOER! OITURA

Iparraldeko gure anaiek beren euskalkietan H'a bearrezkoa ba'dute, erabili dezatela euskalki aietan, bearrezkoa duten itz bakojtzean. Gu ez gera aiej H'rik kentzera joan, eta ez gera joango ere. Ez bjtez berak guri indarrean H'rik sartzera etorri. Bai! Badakit ez dirala etorri, eta badakit ez dirala etorriko ere. Baña Iparraldeko euskaltzajñen jokaerak ematen digu min; orainorain arte egoaldeko euskaltzaiñen artean "el batua" —ren aurkakoak geiago izan bait djra "el batua" —ren aldekoak baño: Amar, aurkakoak; zazpi, aldekoak.

Iparraldekoak H'a agoskatzen ba'dute, guk ez bait dugu agoskatzen! gañera, beste gauza bat ere gogoan artu bearra dala uste dut:

Iparraldeko euskaldunak, euskaldunetatik EUNETAN AMAR (%10) izatera ez dira irjsten. Gu, egotarrok, EUÑETAÑ LAROGEITAMAR baño geiago gera (%90 bajño gejago). Iñork zerbait ezartzekotan nork nori ekarrj bear lioke "zerbait" orj? Bajñan, beude pakean ipartarrak! Gu ez gera indarkerjz zirisartzearen zale. Badakit, bai, lurralde ajetako euskaldunjendeek ere orrelako zaletasunik ez dutela. Ez djtut euskaldun errikoj ajek buruan, nere barneñoaze au agertzerakoan.

Aipatu ditudan eunetako zenbakj oiek beste zerbait ere adierazi nai digute, nere ustez bejntzat: an eta emen Ilzorjan daukagula euskera. Baña iñun euskera salbatzekotan, emen salbatuko dala, Arantzazu'ko Billera artan bertan Lafitte'k esan zuan lez: Iparraldean alegia, Euskera galdua zala; jñun burua jasotzekotan emen, egoan, jaso bear zuala; eta gu, (egoaldekoak) aiengajtik (jiparraldekoengajtik) Euskeraren gorputz aulduari indarrez H'a txertatzen ez asteko (1). H'a, ordea, euskal erreboluzioaren sjnbolo plastikoa jzakj!

Gai oni buruz azalpen bitxi bat egjn zidan bein Azurtza'tar Joxejoakin injenie-ruak. "A" bat marraztu zjdan nere begien aurrean ingi zurigañean. Agaren eriza batean eun arroako arrj aundi bat, eta beste ertzean amarreko arrj txjki bat. "Nun dago or balantzapuntua?". galdetu zidan.

Arazoi osoa du Axurtza adiskideak. "El batua"ren gurasoek ordea, arri txiki-runtz jo zuten eta Benaparroa'ko euskera aukeratu zuten, euskaldun geienen, jaja euskaldun guztien eskubideak zanpatuta, izkera berri au sortzeko; a! ori bai, Benaparroa'ko euskerarj Prantzi'ko eta Españi'ko itzak eta erderakadak ugari erantsiaz! Ez da oker ibilliko, "el batua" euskalkjak ez baiña, Frantzera eta Gazte-

---

(1) Ona emen Lafitte berberaren itzak, Arantzazu'ko Biltzarrean Euskaltzaindiak erabili zuan magne-tofoietik Berrondo'tar Kepa'k jasoak: "H, galdua emen orain... Lehen? ori ez da arrazoa. H gal- tzen asi da (Iparraldean ere); Kontsonante ondoren, ken!... eta bai bokal artean ere... Ustaritz'en, Baigorri'n, eta itsasegian ere. Eskuara ere hiltzen doa. Nunbait salbatuko ba'da hemen izanen da (Egoaldean). Beraz, danok saia behar ginuke hemengoaren alde (emengo Euskeraren alde): han- goako ota emengoak. Ník ez nuke H sartuko hemen. Gu (Iparraldean) hiltzerea goazi. Hiltzera doan ontzi bati ez lotu! Bear ba'da ník ez dut osperantzarik bihotzean... (baña esperantzarik izateko- tan), hemendik (Egoaldetik) behar da . (Euskera XII 1968, 224 orria. Irakurle: (...) artean sartuta- ko itzak nereak dira. Magnetofonean zatika artutako izketaren zentzua argitzeko ipiñiak).

lera baturatuaz sortutako lzkuntza Batu berri bat dala djona! ijadjtu laterazko eta latiñezko joskerak ere, baiña gazteleratik eta frantzesatjk artuak, "el batua" sortu zutenak ez bajt zekiten laterarik.

Beste gauzatxo bat ere asan nai nuke. Iparreko euskaldunak %10 besterik ez dirala, geinaz, ikusi dugu. Gañera,

1.—Ipartarrek ez dituzte idazten djtuzten H danak agoskatzen.

2.—Ez djtuzte ango idazle danek H'ak toki beretan idazten.

3.—Beraz, H asko alperrikakoak dituzte.

4.—Eta, azkenik, ipartar askok (jtxasertzekoek adibidez), EZ DUTE BATERE HiRIK AGOSKATZEN.

Zenbat ote dira H'a agoskatzen duten euskaldunak? Eunetan bost (%5)?

Zalantzarik gabe esan genezake, Iparraldean H'a erabiltzen dutenak baiña askoz geiago dirala emen "I" eta "A" ren artean "X" bat ("ogixa". "begixa". "Azkoitixa"...) edo "Y" bat sartzen dituzten euskaldunak ("ogiya". "begiya". "Donostiya"...). Askoz eta askoz geiago. Gogoratu al zaje euskaldun ojei "X" ori edo "Y" ori indar bizian gañerako euskaldunoi arreraztea? Zer arrazoi dute orduan Euskaltzaindjak eta "el batua" zaleek guri indarrez Iparraldean bertan seguru ez dagoan H'a sartu nai izateko? Bat bakarra: H'a euskal erreboluzioaren sinbolo plastikoa izatea!

H'a Iparraldean ere eskier, (seguru), ez dagoala esan dut. Ez bide da bejntzat oso gauza argia H'aren eskiertasuna. Gai orri buruz "Euzkadi'ko Iparraldean emezortzi bat H naikoak ditut" esan ornen zion Iratzeder ipartarrak Akesolo'tar Lino Euskerazaintzako Lendakariarj. Orrelako zerbait esan ornen zion Euskaltzaindjari ere, Iratzeder'ek berak. Ain zuzen Iratzeder'en H'en auzi oni buruz ona zer idatziberri didan Zatarain'ek:

a) Iratzeder'ek Euskaltzaindjari zenbat H eskatu zizkion ziur jakitearren, Euskaltzaindjari idatzi ziola berak (Zatarain'ek).

b) Euskaltzaindjaren izenean Lizundja'k erantzun ziola, eskutitzez. (Lizundia'ren gutun onen fotokopi bat bidali bait dit Zatarain'ek, lkus irakurle zer dion euskaltzaindjaren ikurradun ingian idatzita dagoan

Lizundja'ren eskutitz orrek):

"Hemen bidaltzen dizut Iratzeder'en kopia. (Iratzeder'ek Euskaltzaindjari aurkeztu zion idazkiaren kopja.)

Ikusiko duzu zerbait falta dala: zerrendaren bukaera; baiña hori ez dut arkitu, eta behar bada ez zuen emango."

c) Ljzundia'k aipatzen duan kopia ortan, 15 itzetarako eskatzen du Iratzeder'ek H'a baiña lau auek bakarrik agirj dira bertan idatziak: "Behi, Nahj, Zahi, Ohi".

d) Iratzeder'en 15 itz oiek zein ziran era bat jakiteko, Iratzeder berari idatzi ornen zion gero (Zatarain'ek), eta Iratzeder'ek itz zerrenda au bidali:

"AHI (Gipuzkeraz, "aj": iriñez eta esnez egindako janaria). AHUL, (Gip., aul). AHUR, (Gip., eskua bjlduz egin diteken txokogunea). BEHI, (Gip., bei). BEHIN, (Gip., bein). BEHAR, (Gip., bear). IHAR, (Gip., igar). IHARDUKI, (Gjp., jardun). IHAURRI, (Gip., zabaldu; adibidez belarra). IHAUTE, (Gip., iñaute). NAHI, (Gip., nai). SEHI, (Gip., sein, mjrabre). XAHU, (Gip., txau, garbj). ZOHI, (Gip., zotal; belar-dun lurpuska). OHI, (Gip., "oi". "oitu").

Amabost itz guztira.

"Bertalde —dio Iratzeder'ek Zatarain'eri bidalitako eskutitz ortan—, HAU, HORI, HURA, "H" ekin ematea ongi ljtzake, bainan ez beharrezkoa".

e) Amabost itz bakarbakar ojentzako Euskaltzaindjari H'a eskatu ondorean,

auxe esan ornen zuan geroago billera batean Iratzeder'ek, Zatarajn'ek jdazten didanez: "H bat askj ginuke, "nahjz". "zu ikusi nahjz etorri najz" esatekoan "naiz" "najz" ez esatearren".

"Guk ordea "najez" esaten duguta, "zu ikusj naiez etorri; naiz" esaterakoan "kakofoni" edo "soñu zakarrera" jausteko arriskurjk ez dugulako, guretzat H bakar ori ere alperrikakoa da". esanaz amaitzen du Zatarain'ek bere eskutitza (2).

Zatarain'ek djon bezala guk ez dugu "H" bakar orren bearrik. Aitortu dezagun ordea Iratzeder'en goratarrez, onek ez zuala "H" bakar ori guretzat eskatzen; ipartarrentzat bakarrik eskatzen zuala. Ez Euskalerrri osorako sortu litekean Euskera Bateratu batentzat, ez; soilki Iparraldeko Euskerarentzat baizik.

Eskerrikasko Aita Iratzeder! Zentzu onaren alde eta Euskeraren alde egoki jokatu zera. Milla esker.

Agian, Aita Kardaberaz zaarrak ere, berak uste baiño egi aundiagoa esan zigun H'a euskalduna ez zala oles egin zuanean, jatorriz Iparraldeko Euskeran ere izki ori ez bait da seguruaski euskalduna. Strabon'ek eta beste antziñako idazleek gure errien eta jendeen izenak ematerakoan ez zuten H'rik erabiltzen. "H" a atzerritik etorria da. Ez frantzertatik, frantziarrek ez dute ba "h" rjk agoskatzen. Nere ustez izki ori Ingländerritik etorria dugu, ez bait dugu aantzi bear erdiaroan gure IparLurraldeak Ingländerriko erregearen Jauntzapean egon zjrala mende luzeetan, eta Ingländerriarekin arreman aundiak jzan zituztela (3)

Nere iritzikoa agertzen da, gutxi gorabera, Urrestarazu'tar Andoni, "Umandj" ere:

"La letra H que solamente ha sido utilizada hasta ahora en nuestros dialectos norteños, como una intluencia más, según opjnamos, del o de los erderas, y que el "euskera batua" trata de generalizarla como presunto medio de unificación; pero siendo los que han venido empleando esa letra, con una gran diferencia, los menos en el conjunto de los euzkaldunes, parece lógico que fueran ellos los que la fueran abandonando, como ya lo habían empezado a hacer además, y como medjo mas fácil, más cómodo y más adecuado para llegar en ese nivel a una rápida unificación tan deseada por todos.

Para subrayar nuestro crjterio del origen erdérico de la H en el euzkera, copiamos aquí lo que dice Azkue en la revista "Euskera" de Euskaltzaindi "XVI Urtea, III zenbakia 1935 "beltza Garagarrilla". página 115: "4.ª Se vale (el libro de "Refraanes y sentencias") mucho de la "h" pero, según creo, no porque la pronuncjasen sino por imitar a escritores castellanos. La prueba de ello es que varios vocablos los escribieron a veces con esta letra, otras sin ella..." (Nik azpimarratua) (4).

Jatorriz euskalduna ez dan izki ori sartu nai digu orain Euskaltzaindiak indarra-bitarte; Iraultzalari artean iraultzaren ikurra izateko aukeratutako H'a!

---

(2) Zatarain'dar Anburtsi'k neri egindako eskutitza (11-11-81).

(3) 1152'an egin zan, Ingländerriko Endika II'a, ezkontzaz Baiona'ko Jaun. 1451'an irten ziran, betirako, ingländerriarrak uri artatik.

(4) "Euzkera", 19 or.

GALTEEN JOERA IZATEA

Ori da Mitxelena'k bere burua "el batua" ren alde artzeko, jzan zuan arrazoia, arrazoi bakarra, "bizitzatik artutako arrazoia", "razón bjológjca", beste motako arrazoirik arkitzen ez zuala aitortu ondorean.

El Sr. Michelena ha declarado en varjas ocasiones—dio Labayen'ek—que tan arbitrario es el empleo de la H como el de su supresión (')

Gazte izatea ez da iñungo tokian "arrazoj bat". Ezta zarra izatea ere! Baj zarrek bai gazteek, batzuetan izaten dute arrazoi, eta beste batzuetan ez. Eta arrazoirik ez dutenean arrazoi ematea, zarrei eta gazteei, guztjei, gaitz aundia egitea da. "Arrazojak" ez dira "grifnak" bezela bjologiazko gauzak, logjkazkoak baizik. Tokj onean lirake gurasoak eta irakasleak, "gazteen joerak" diralako beti gazteen griñen alde jarri bearrean arkituko ba'lira!

"Hirik gabeko batasuna la unificación a la española izango litzake, eta orj..., ori iñola ere ez!", deadar egin zuan Txillardegi'k Euskaltzaindjaren Bergara'ko Bjltzarrean 1978'gn urtean.

Bapo Txillardegi! Baduk orixe, bere burua izkuntzalaritzat daukan batentzat arrazoi dotorea! Gañera, gañera, Txillardegj, españiarrengandik zerbajtek bereizten bagaitu, Hirik ez erabiltzeak berejzten gaitu, españiarrak h'z beterjk bajt daude, eta españiarrak baiño geiago oraindik españiarren gurasoedo diran arabitarrak!

---

(1) Labayen: "SasiBatasuna", 6-7 or.

"H" a euskaldun iadanen oituraren aurka dago. Zearo alperrikakoa da. Milla aldiz zallago egiten du, berez aski zalla dan gure izkuntza. Arrazoi guztiak "H" aren aurka dagoz, eta arrazoirik aundiena, une ontantxe, eriotzarrixkutik bizirik atera dedin, Euskerak orrelako txatxukeririk ez duala bear", erantzun nion nik Inglannderriko L'iverpool'eko Trask izkuntzalaritari eskutitz batean. (Karmel l 981'ko lenen zenbakia).

"NORA DOA GURE EUKERA?"

GU EUSKEREAREN ALDE

Errialde baten altxor aundienetariko bat, bere izkuntza da, zalantza barik. Izkuntzak errialde oneri nortasuna emoten dautso eta ori dala-ta, zenbat eta aberatsagoa izan ele ori, askoz sendoago izango da errjaldea.

Euzkereari dagokionean, erri txiki eta banatu baten izkuntza izatean, gatxago da. Gure aberria, Frantziaren eta Españaren artean kokatuta dago eta orren ondorioz, euren berbetak oso indartsuak diranez, eragin aundia dabe gure artean eta gure euzkera kutuna da galtzajlle urteten dauana.

Gauzak orrela, guk euskaldunok izan bear dogu bere alde alegin guztiak egin bear doguzanok, bidezkoa danez. Bestela, Ebaristo Bustinza "KIRIKIÑO" ren liburu bateko izenburuak djñoan lez: "EDO GEUK EDO INOK EZ, EUSKEREAREN ALDE". Bai orixe. Guk ez ba dogu ezer egiten, kanpokoak bez.

* * *

AURRERA ALA ATZERA

Zoritarrez, beste gai askotan lez, emen be, euskaldunok guztjz banatuta agertuten gara. Danak bat egin bearrean, bakotxa bere aldetik doa eta olan ez da arritzekoa gauzak, doazan legez, joatea.

Gaur egun, euskal erakundeak diru ugari erabilten dabe euzkerearen alde, aurrera egin dagian, ikastolak nun-naj doguz, euzkerearen aldeko alkarteak, ekitaldiak, geroago ta liburu geiago argjalduten dira euzkeraz, irratj ta telebisiñoak euzkeraz egiten dabe (batzuk beintzat), eta ori gorabera, zer lortu da? Ba, egia esateko... gitxi, ezebez ez esatearren eta ez ori bakarrik, euskaldun errj eta etxe askotan erdera nagusitzen joaku.

ZERGAITIK

Alde batetjk, euskaldunen zabarkeriz. Baj, minoarri bada be, egi utsa da. Jen-deak jakjn arren, ez darabil; batzutan, erosoago egiten jakolako erderaz egitea eta beste batzutan, lotsatu egiten dalako.

Bestetik, Euskaltzaindiaren jokabidea eta berak sorturiko "el Batua" deritxona. Baiña, ori bajño lenago, begitu dagigun atzeruntz denboran.

EUSKALTZAINDI ZINTZOA

1919garren urtean, Euskaltzaindja (jatorrizko ta benetakoa) sortu zanean, ba-

egozan euskaltzale ospetsu ta zintzo batzuk, Azkue buru ebela. Orrejn artean batzuk ajtatu giñeiz: Eguzkitza, Campion, Urkijo, Olabide... eta abar.

Gizon oneik gogor ekin eutsoen euzkera obetu ta aldeztutearj eta batez be, bere batasuna lortzeari. Orretarako, Azkueren "Gipuzkera Osotua" oiñarri lez ebela. Orren alde egin eben lan, bajña euskalki guztiak kontutan artuta.

GUDALDIA

Geroago, 1936ko guda ankerra eldu eta Euskaltzaindiaren lana eten eginda geratu zan.

Guda ori amaitu eta urte batzuk igaro ostean, Euskaltzaindia asi zan bere lanean barriro be.

Urteak joan, urteak etorri, akademia onek aurrera jarraitu eban, eta olan, irurogei urteetara elduko gara.

LARRIALDIA

Urte onejtan asj ziran euzkerearen larrialdi eta zoritxarrak. Ona emen adibide batzuk:

On Manuel Lekuona, euskaldun jakintsu eta bikaiña, Euskaltzaindiatjk kanporatua da, "el Batua" geroago izango dana, ez daualako onartu gura. Guzti orj azpikeriz eta koldarkeriz egiña.

1968'garren urtean, Euskaltzaindia "barri" onek ontzat emoten dau "el Batua ori, euskaldun jatorren aolkuak baztertuaz.

Andik, amar urtetara, (1978an, ain zuzen be), beste batzar bat izan zan Bergaran, Euskaltzaindiaren barruan. Emen jazoko zan Euskaltzaindiaren banaketa.

EUSKERAZAINTZA

Euskaltzale ta jakintsu batzuk. Euskaltzaindjatik urten eta Akademi barri bat sortu bearra ikusi eben. Olan agertu zan: EUZKERAZAINTZA-ERRI AKADEMIA.

***

EUSKALTZAINDI OKERTUA

Ordutik ona, gauzak olan ikusten doguz:

Alde batetik, Euskaltzaindia "barri'orrek, utsak zuzendu bearrean, aurrera darrai. Olan, "H" alper ori toki guztietan sartu, erderakadak zenbat gura, eta bere arauak onartuten ez dauzana, "or konpon, Mari Anton".

Orregaz, euzkera erreztu eta erakargarri egin bearrean, askoz gatxago egiten dau eta orren ondorioz, jendeak "Zein gatxa dan" esanaz ez dau onartuko gure berbeta ederra.

Ori eta guzti be, Euskaltzaindia "barri" orrek alde guztietatik laguntza aundiak

jasoten dauz, mueta guztjetakoak. Beraz, aurrera jarraituko dau ondamendja zabalduz.

JOKABIDE JATORRAK

Bestetik, eta orreri aurre egin nairik, ba-doguz euzkera errikoiairen alde lan eta ekintza txalogarriak egiten dabezanak. Merezi dabe, bai, ajtatuak izatea erri lauak argi eta garbi jakin eta ezagutu dagjan.

Oneixek ajtatu giñeiz: "Euzkera-zaleak eta "Euzkerazaintza". Biak alegjn danak egiñaz, euzkerea eriotzajk salbatu edo gaizkatu guran.

Gizasemeen artean, oneixek doguz: Aita Santi Onaindia (Euskaltzale eta olerkari ta euzkeratzaille parebakoa), Augustin Zubikarai (jdazle jator eta oparoa), Iñaki Zubiri (idazle ta jakintsu bikaiña). Martin Olazar (Euskerazaintzako Lendakarja eta euskaltzale aspergabea), Karmelo Etxenagusia (euskal maisu ta euskeratzaille beiñena), besteak beste.

Danak lan aundja egiten dabe euzkerearen mesedean; artzen daben ordaiña, ostera, oso urria da. Danok dakigu zergaitjk.

***

ERANTZUNA

Idazki oneri izenburua damotson jtaunari erantzunaz auxe esan giñej: Euskaltzaindiak daroan bidejlk eriotzara doala, batez be, bere euskal sena ta jatortasuna kentzen ba dautsaz.

Eta ilten ba jaku gure Euzkerea, zer geratuko jaku? Azkenean, Euskal-Erria eta Zamora parra eta gure nortasunarj agur esan bearra.

Alan be, ondiño sasoiz gagoz euzkerea jndartuteko barriri. Eta ori zelan lortuko litzake?

Euzkera ondo batu gura ba'dogu, euskalkjak garrantzi aundikoak dira, eta oneik be bailo bear dabe orretarako. Orduan, bel alde batekoak (Euskaltzaindiakoak) eta bai bestekoak (euzkera errikoiairen aldezeleak), euren alegjñak batu bear leukiez, euren arteko aideak aaztuz, berandu jzan baiño lenago.

Euskaldunok beti jbilli izan gara bananduta. Emen dogu aukera ezin-obeia, benetako batasun bat lortzeko.

Pentsakera eta pertsonen gaiñetik, gure Euzkereak iraun egin bear dau, orain, biar eta betiko.

Ez al gara izango ori lortuteko gauza?

MALAXETXEBARRIA TAR JON

"KALAMUA"

"ZER"

1992

ARGI BIDEAN

Asko gara bizikan, batera edo bestera jokutzen alegindu gareanak.

Asko lanean mindu gareanak.

Beti brankaz jokatu bearrean aurkitu izan garealako, ekaikari, denboraleari eutsi naian, itxasoan negu garratzetako ekajtz artean gora ta bera, ezker-eskuma olatu eta bagaen zapladak arken dabillan txaloparen antzera...

Euskal mundua dogu aurrean: euskal itxasoa. Kantaurj itxasoaren antzera sarri arrotu ta gangartzen dan itxasoa. Kalma zurj baiño aize berde edo ipar baltzetan sarriago ezagutzen dogun gure jtxasoa.

Itxas onetan era guztietako patrojak ezagutu izan doguz. Oituren jarraikaleak, tradiziño baten menpekoak, eta zela-ala iraulkale izan djanak.

Or esateko Azkue berbera, or Lekuona. or baita Federiko Krutwwjg, alemanjarrara odolez, gjzon jakintsu eta ikasia. Euskalkain autatu ebenetik gjzon eztabajdatsua. Muga igaro bear izan eban Euskalkaindiko lenengoko jtzaldi bat amaitu orduko.

Jakjna, ez euskeraz, ez gerkeraz, txistik egiteko aukerarik ez gendun garizuma illun eta luze aretan gertatu zan orj.

Ba dirudj beste gauza asko eteteko burrukan, euskeran ere iraulka egjn naj jzan gendula. Eta bjde barrjetan asi giñan, euskeraren urak bide barrietatik obeto joango zjralakoan.

Analjsi zur, argj eta alderdikerj gabeko bat eskaken dauan bjde barritze baten sartu giñan.

Ba dagoz bide orj dala-ta buruari eusten ari diranak, nora ete garoazan sjnistu eziñez; urteera bako pendiz arriskutsu baten sartu eta garean larri, euskeraren bidea ortik joan bear eta dan salatzen...

Baiña lenago ere egon zjran lekaroan ots egin ebenak.

Asko djra ori ikusten dabenak. Asko baita, —bakoitzak daki zegaitik— mutu iraun eta jarrajken alegintzen djanak.

Alaz eta tartean agerken da egia ikusten asia dan norbajt. Mutu jarrajken koldarti jzan naj ez dauanen bat. Eta bere aitorpen bakoitza, salaketa garratz izanaz batera, jokabide askorentzako ostikada da.

Guk ez dogu guretik ezer esango.

1990'ko Iraila'ren 30'n, "Deja" egunkarian agertu zana, etorran lez gogoratu-ko dogu. Datorran tokitjk etorrjta, pentsagarri ta pentsabide garratza askorentzat.

A. Zubikarai

1990

Según el lingüista FEDERICO KRUTWIG

"HA FRACASADO EL PROCESO DE EUSKALDUNIZACIÓN"

Federico Krutwig es duro y tajante al hablar del proceso de euskaldunización. "Ese famoso batua es un desastre, es una cosa negativa. La lengua no se hace así sino por tradición literaria con los grandes literatos y no con cuatro "pelagatos" que procesan. Para mi, el proceso de euskaldunización ha fracasado ya que la filosofía con que se ha seguido ha sido populachera: que lo hable mucha gente aunque sea poco y mal".

El lingüista tiene una particular versión del euskera, lo define como "un vascuence un poco "pichi". peor que el esperanto y con el que puedan decir cuatro cosas: yo venir tú comer, si tú comer yo no venir. Es el idjoma español con sonsonete vasco".

Krutwig no critica por el mero hecho de hacerlo sino que también aporta soluciones. Para él estaría en "dar valor literario al euskera, entre otras cosas. Hoy en día la literatura en euskera no vale gran cosa. Además, están los críticos literarios que no saben nada, son bastante ignorantes".

Según el lingüista el ejemplo lo tenemos en que la literatura que más se vende en el País vasco es la de libros de cocina, la de "casuelitas". La gente no sabe nada y para el futuro va a ser muy negativo, se las van a ver muy mal".

En cuanto al castellano, que lo califica como "idioma del proletariado" asegura que será un caos cuando Europa sea un mercado único ya que el inglés, alemán o francés se apoderarán de todo.

EUSKERAREN ERABILPENA ARAUZKOTZEZKO OINARRIZKO LEGEA

LEY BASICA DE NORMALIZACIÓN DEL USO DEL EUSKERA

BOSKARREN ATALBURUA

Euskeraren idatzitako hizkuntza ofizial denezko erabilkera

30garren Atala

Jaurlaritza, Euskal Herriko Autonomja- Elkartearen lur-eremu osorako idatzizko hizkuntza ofizial denez, euskeraren batasun eta arauzkotasunas arduratuko da, Euskal Herriaren kultura ondarearen funtsezko zati direnez euskalkiei bizi djren tokietan zor zaien begirunearen kaltetan gabe.

CAPITULO QUINTO

Del uso del euskerea como lengua escrita oficial

Articulo 30

El gobierno velará por la unificación y normalización del euskera en su condición de lengua escrita oficial común en el ámbito territorial de la Comunidad Autónoma del País Vasco, SIÑ PERJUICIO DEL RESPETO A LOS DIVERSOS DIALECTOS, parte esencial del patrimonio cultural del País Vasco, en las zonas en que son hablados.

EUSKAREN NORMALIZAZIO BIDEAN URRATS BERRIAK

1. HIZKUNTZA POLITIKAREN BILAKAERA ETA GAUR EGUNGO EGOERA

Euskararen erabilera gizartean sendotzeko gogoetak eta proposamenak, aspaldikoak djtugu. Eusko Ikaskuntzak 1918an Oñatjn ospatu zuen lehen kongresuan esaterako, Luis de Elejaldek argitasun handiz bereiztu zituen hizkuntza-
ren beharrak edo gaur egun corpus plangintza esango genukeenaren beharrak, eta, era berean statusarenak, bjgarren esparru honetan ere helburuak jarriz eta proposamen zehatzak egjnez. Hala ere, denok ezagutzen ditugun arrazoiak medjo, lajster itzali ziren ordungo herri erakundeek (foru aldundjek batik bat) marxan jarrj zituzten jardunak (auzoeskolen esperjentzia adibidez).

Azken lau hamarkadej begira jarriz, euskararen aldeko jardunak aldi ezberdinak izan dituela esan daiteke. Euskararen hiritartze prozesua zuzpertzeneko garaia izan zen lehena, 1960tik 1980ra bitartean, gitxi gora behera, erakundetzearen garaia bjgarrena (80ko hamarkadan batik bat), eta "aro berria" dejtu dena hirugarrena (gaur egungoa). Badago gure ustez, hainbat ezaugarri euskararen hizkuntza politika berriaren atarian gaudela esateko. Izan ere, azken urteotan metatutako ezagutzak eta eskarnentuak erraztu egin digute euskararen gaineko diagnostikoa eta lehentasunak adosteko bidea.

Politika berriaren beharra adjerazten duten sintoma edo ezaugarrietako batzuk aipatzearren esan daiteke, gutariko gehienak bat gatzela euskararen erronkarik nagusjenetakoak belaunaldjen arteko jarraipena ziurtatzean eta erabilera indartzean daudela, edo/ta erronka horiei erantzuteak jokabide aldaketa eskatzen diela, bai erakundeej eta bai herritarrej.

Euskararen alde erabili diren ahalegin eta baliabideen ondorioz igo egin da azken urteotan euskararen normalizazjo-maila, honela esaterik badago behintzat. Horretan ados daude aditu eta analjsta ia guztiak eta baita bestelako herritarrak ere. Gehjenok, aurrera goazela adjerazten dugu baj hjzkuntzaren beraren garpenean, bai hiztun elebidunen kopuruan, bai erabilera sozjalean eta bajta euskarentzako erabilera eremuak irabaztean ere.

Bajna, egia esan behar bada, ezagutza majlan izandako gorakada bera ez dugu erabileran nabaritu. Izan ere, elebidunek euskara erabili dezaten, hau da, euskara eta gaztelania (edo frantsesa) dakjtenek euskaraz egin dezaten, behar-beharrezko da, batetik, solaskide guztiak ere, edo gehienak behintzat, (%75a) euskaldunak izatea eta, bestetik, gaztelanjaz edo frantsezez egjteko duten gaitasun bera gitxjenez izatea euskaraz egiteko ere. Soziolinguistjkoki euskaldunenak diren lekuak alde batera utzita, euskara erabiltzeko dauden aukera errealak oso eremu zehatzetara mugatzen dira oraindik: bikote euskaldunez osatutako familjertara, ja euskaldunez bakarrik osatutako lagun taldeetara, D eredia nagusi duten eskoletara eta euskaraz egiten diren eskolaz kanpoko jarduetara...

Corpusari dagokionez, esan dajteke, gizartean euskararen egoera normaltzen ari den hein berean ari dela euskara bera ere garatzen. Zentzu horretan, aipagarria da zein urte gitxitan bideratu den euskararen estandarizazio prozesua. Euskara batuak egun duen gizarte-onarpena UKAEZINA DA ETA EUSKALKIEK DUTEN ETA BEHAR DUTEN TOKIA ere geroz eta gehiago hartzen da aintzakotzat. Dena den, badugu arlo honetan ere zereginik orajndik (hiztegi batua, terminologiaren normalizazioa, estandarretik urrun dauden euskalkien prestigiatzea eta erabilera sustatzea,...).

Erabilera urriarekin lotuta dagoen beste puntu bat ere aipatu nahi nuke: euskararen erabilaren hedapenak, HIZKUNTZA-KALITATEAREN ARAZOA EKARRI DIGU. Esan barik doa beste hainbat gai edo arlo gizartean hedatzeak ere ekarri ohi duela kalitate arazorik, aro berriak bere ardatzak ondo sendotzen dituen artean behintzat (kultura eta hezkuntza gajak gizartean hedatzeak ekarri du seguru asko aurreko aroekiko kalitate "galerarik"...). Arazo hori gaitzetzeko beharrezkoak diren ahalegin guztiak egin beharko dira, EUSKARAREN JATORTASUNA, ZUZENTASUNA ETA EGOKITASUNA ERE HEDATZEN JOAN DAITEZEN.

"ALTUBE IKASI GABE BESTE MUTURRERA JO ZUEN JENDE ASKOK". DIO JUAN GARZIAK

Itzultzaile eta idazle legazpiarraren "Joskera lantegi" argitaratu du HAEE-IVAPek

Felix Ibagutxj

Juan Garziak bere Joskera lantegi aurkeztu zuen herenegun Donostiako Koldo Mitxelena kulturunean. HAEE-IVAPek argitaratu duen liburu honek puntuazio-kode propio baten gabezia aztertzen du hasiera aldera, eta joskeraren arloko beste arazo batzuentzako soluzioak proposatzen ondorengo ataletan. KMko aurkezpenean Juanen anaia Joxerra ere mintzatu zen eta, modu ironikoan, sei akats bjlatu zizkjon liburuarj: "Obra hau lodjegja da, zabalegja, salatarja, lotsagabea, inpertinentea eta osatugabea". esan zuen. Egileak, berriz, aitortu zuen azkenaldi honetan berriz ere irakurri duela Sebero Altubereren Erderismos eta neoaltubianoztzat jotzen duela bere burua.

"Egia da liburu hau askoz laburragoa izan zitekeela –osan zuen ondoren Juanek berak– baina hahiago izan dut argudioetan luzatu, irakurlea adostasun batera ekarri nahian".

Sebero Altubereren alde jardun zuen Juan Garziak: "Liburu hau bukatu ondoren, Altubereren Erderismos irakurtzen aritu naiz eta sentitu dut haren lantegia egiten ari naizela urte asko geroago. Niri kasorik egiten ez badidazue ere, egiozue behintzat han. Obra horren lehen edizioa 1929koa da, ezin esango dugu, beraz, euskararen arazo guztiak frankismoak ekarri zituenik. Nik irudipena daukat Altube ikasi gabe beste muturrera jo zuela jende askok eta, azkenean, galduta jbili garelala. Ibon Sarasolak, esan zidan behin neoaltubjanoa naizela eta uste dut hala dela, bai, neoaltubiano naiz".

Eredurik eza

Juanen iritziz, "ahizko jardunean nola edo moldatu egiten gara, bajna idatzizkorako ez daukagu oraindik eredu funtzionalik; arazoarj ojnarritjk heldu behar diogu, eta pentsatu ea prest gauden lanari.

Sarasola jauna:

Ondo dio, oso ondo Juan Garzia jaunak, itzultzaile eta idazle ospetsuak: "Altube ikasi gabe beste muturrera jo zuen jende askok". Zuk "chjcanotze prozesua" deitzen duzun ori, ez da gauetik goizera sortutakoa; baizik eta zu gazte zifnaneko aziaren emaitza. Eta garai artan guk, On Manuel Lekuona'ren jarrajtzailleok, "euskerantoa" deitu genion "chicanotze prozesu" orrij.

"Euskerazaintza' k"

DIRULAGUNTZA-GAIAREN AZALPENA

DESCRIPCIÓN DEL PROGRAMA O ACTIVIDAD

Egitarau mota / tjpo de programa: B C D E n F
Adjerazj zejn egitarau den / Márquese el programa que proceda

Helburuen azalpen laburra / Breve descripción de los objetivos: *EUSKERAZAINTZA, euskera er'ikoia, euskalkietan bizi dena indartzeko eta aurrera ateratzeko sortua izan zen. Eta aldi berean euskeraren jatortasuna, zuzentasuna eta egokitasuna lantzeko. Eta kon-tuan izanik*

- *EUSKO JAURLARITZAPEN "Euskararen Normalizazio Bidean Urrats Berriak"*
- *"Euskararen erabilpena arakotzezko oinarritzko legea" Batez ere 30gn. araua /10/1982 Legea.*

Zehaztu puntuz puntu ondoko alderdjak / Especijficar cada uno de los puntos sjgujentes:

A) Euskararen sustapenean. garapenean eta normaljzazjoan jzan dezakeen eragjna. Orjijnaltasuna eta bjderagarritasuna / Contrjbuición a la promoción, djfusjón y normaljza-cjón del euskera. Originaljdad y vjabljjdad

"Normalizazio Bidean Urrats Berriak e.J.ren txostenak onela dio: "Euskara batuak egun duen gizarte onarpena, ukaezina da eta euskalkiak duten eta bear duten tokia ere geroz eta gehiago hartzen da aintzakotzat. Euskararen erabilpenaren heapenak, hizkuntza kalita-tearen arazoa ekarri digu"

gure ustez orixe lantzen dugu ain zuzen. Euskeraren batasuna bakoitzak ondo dakien euskalkian oinarr tu bear duela uste bai dugu, Kalitateari eusteko, au da: jatortasuna, zuzentasuna, egokitasuna eta izkuntzaren abarastasuna.

B) Ezarpen-esparrua / Ámbjto de actuación

Gipuzkoa eta Bizkaia geienbat. Baditugu arremanak Nafarroan, Lapurdin eta Zuberoan ere. Gure lanak, egitarauak eta usteak, "Euskerazaintza" aldizkariaren bitartez zabaltzen ditugu.

C) Eskatzajlearen jzaera: esperjentzja eta bermea, elkarlanean jardutea, ekjntzaren har-tzajle-kopurua / Naturaleza de la entjdad soljctante: experjencja y garantía, la actuación en colaboracjón con otras entjdades, número de receptores de la activjdad. *EUSKERA-ZAINTZAK "Erri-Zuduzkotasunaren Aldarrikapena" dauka. Gure bazkideen artean izen aundiko idazleak ditugu. Baita ere olerkariak, lizenziatuak, Filologoak eta Doktoreak. Orien barruan izlari trebeak.*

"Euskararen Unibertsoa" izeneko jardunaldietan esku artu dugu.

Gure bazkideek onako auetan idazten dute: El Diario de Navarra "Nafar Izkuntza" ize-neko ornan. Zer Bizkaiko aldizkarian. Saski-Naski, Gipuzkoako aldizkarian. Ekintzaren artzaille kopurua, esandako orietan eta gure aldizkarian 4.800 ale urteko iru illebeoro argi-taratzen dugularik.

Oharra/ Observacjón: jnformazjo osagarrija aurkeztu behar jzatekotan, erantsj orrjalde honj / En caso de ser necesarja la presentacjón de jnformacjón complementarja, únase a esta págjna.

Eraskiña:

"Udako ikastaroaren - Egitarau. Uztaillean burutzeko asmotan.

(El Diario Vasco 28-11-92)

HISKUNTZ MAILEN NAHASTEA

Patziku Perurena

Egungo euskaldunak, lautatik hiruk benpe, ez du bereizten eremu publiko edo ofizialetan (eskolan, unibertsitatean, prentsa idaztitan, irratian, telebistan) erabiltzen den euskara eskeletikoa eta herriko edo etxeko euskararen tradizio biziko hizketaren artean dagoen alde ikaragarria.

Are gehiago, herrjko edo etxeko hizkera ederragoa eta aberatsagoa dela begien bjstako gauza izanarren, gutietsi eta baztertu egiten du gazteak, modan dagoen beste eskeletiko horj ederragoa delako uste osoan.

Bajta euskaltegira alfabetatzera djhoan betjko euskaldunari ere gauza bera gertatzen zaio: inork duen euskararik aberatsena eta biziena bera izanik, pape-rean lejtzen duen edo irakasleak dotore adierazten dion eskeletiko arrotz huraxe irudituko zaio eredugarriena, dotoreena.

Hizlariaren jrudi publiko eleganteak, haren ahots lodiak, hitzaren ahozkatzen zehatzak, ematen diola uste du jende guzjak hiskuntzarj aberastasuna, eta hain zuzen, alderantziz izaki? Edozein komunjkabide publikotan ari den ahots lodiko esatari elegante horrek ez baitu herriko hjzkera bizia mozorrotu, zalahardatu eta itxura engainagarri batez apa;ndu baizik egiten.

"EUSKARAREN BATASUNA PIKUTARA DOA"

Ibon Sarasola euskaltzain osoa da. 1946an Egian jaioa, histegigintzan aritu da, eta poesiak eta eleberririk bat, "Jon eta Ane zigarro bat erretzen". idatzi ditu. Egun irakasle da Bartzelonako Unibertsitate Autonomoan, Fjilologia Hispanikoko fakultatean, eta datorren asteartean, hilak 11, bere azken liburua aurkeztuko du: "Euskara batuaren ajeak".

BIZKAIERA				BATUA		
ZER	NORI		NOR	ZER	NORI	NORK
	ST	T			T	T
	A/Na	K/Na			K/N	K/N
	TSO-TSA	-			O	-
D e -U	SKU (1)	GU	Z	D I Z- ki	GU	GU
	TSU	ZU			ZU	ZU
	TSUE	ZUE			ZUE	ZUE
	TSE	E			E	TE

(1) Nori eta Nork biak 3. pertsonalkoak direnean -TSO-, bestela -TSA-.

Niri		Guri	
Deusta-k/Zak	Di-dak/Di-zki-dak	Deusku-k/zak	Di-guk/zki-guk
Deusta-na/Zana	Didan	Deusku-n/Zana	Digun
Dust/aZ	Dit	Deusku/z	Digu
Dustazu/Z	Didazu	Deuskuzu/z	Diguzu
Deustazue/Z	Didazue	Deuskuzue/z	Diguzue
Deuste/Z	Didate	Deuskue/z	Digute
Hiri		Zuri	
Deua-t/Zat	Di-at/di-zki-at	Deutsut/daz	Di-zut/zki-zut
Deuna-t/zat	Dinat	Deutsu/z	Dizu
Deua/z	dia	Deutsugu/z	Dizugu
Deuna/z	Dina	Deutsue/z	Dizute
Deuagu/z	Diagu		
Deunagu/z	Dinagu	Zuei	
Deue/z	Diate	Doutsuet/daz	Di-zet/zki-zuet
Deune/z	Dinate	Deutsue/z	Dizue
		Deutsuegu/z	Dizuegu
		Deutsuee/z	Dizuet
Hari		Haiei	
Deusat/daz	Di-ot/zki-ot	Deutset/daz	Di-et/zki-et
Deutsa-k/zak	diok	Deutse-k/zak	Diek
Deutsa-n/zan	Dion	Deutse-n/Zan	Dien
Deutso/z	Dio	Deutse/z	Die
Deutsagu/z	Diogu	Deutsegu/z	Diegu
Deutsazu/z	Diozu	Deutsezu/z	Diezu
Deutsazue/z	Diozue	Deutsezue/z	Diezue
Deutsie/z	Diote	Deutsie/z	Die

Aditzaren batasuna...?

Eta nola ikusten duzu oro har euskara batuaren inguruan egindako lana?

Alde batetik, oso positiboa izan da. Ni baino zaharragoak direnek esaten dute ez zutela sinesten herri hau gai jzango zenjk batasuna hain ondo eta hain denbora gutxjan egiteko. Koldo Mjtxelenak, adibidez, egundoko zalantzak zjtuen, ez zuen garbi ikusten aditzaren batasuna egiteko moduan izango ginenik. Alde horretatik, eredu izan gara mundu osoan.

Hala ere, espainola alde guztietatik sartu zaigu, zabarkeriaz eta inolako neurrijk hartu ez dugulako.

Sarasola jauna:

ADITZAREN BATASUNA...? ALA EBAKUNTZA?

"Euskerazaintza"k

IBON SARASOLAK USTE DU "'CHICANOTZE' PROZESU BAT" ARI DELA GERTATZEN

Gaztelaniarekiko menpekotasuna salatu zuen 'Euskara batuaren ajeaki aurkeztean

Ibon Sarasolak Euskara batuaren ajeak liburua aurkeztu zuen atzo Donostia-ko Udal Ljburutegian. "Etsenpluen liburua" da hau eta "Euskara batuaren ize-
nean" zabaldu diren hitz okerren zerrenda. Lexiko mailako lana da batjk bat, alde
batera utzi baititu Sarasolak joskera hutsak. Atzoko aurkezpenean egileak esan
zuen, "gaztelaniaren eraso" bizi du gaur egun euskarak eta Iparraldearekiko
loturak guttiz ari dira eteten. "Txikanotze prozesu bat gertatzen arj da" eta zen-
bajten euskara batua ulertzeko behar-beharrezkoa da gaztelania ezagutzea.
Hegoaldekoontzat "Iparraldea erreferentzj puntua da, elebakarren halako erreser-
ba bat bajta".

Aldatzeko beldurra

Aldatu beharreko hitzak aldatu behar direla uste du esukaltzajn honek, baina
beldur da jendeak ez duen bertan goxo egingo, konformidade osoz. Hau dio
aurrerago hitzaurrean: "Beldur naiz nire belaunaldia ez dagoela horrelako ahale-
gin batj ekjteko prest. Ez gara dagoeneko gazte, eta aski konforme gaude; gai-
nera funtzjonarjio edo bihurtu gara seme-alabak ditugu eta berrogeita hamarren
bat urte ez da adin egokiena gauza berriak ikasteko eta, batez ere, ohiturak alda-
tzeko".

Orain atzean ez du belaunaldi kementsurik ikusten: "Mjtxelenak euskararen
alde egin bazuen, atzetik balaunaldi kementsu bat ikusi zuelako egin zuen. Orain
ez dago horrelako belaunaldirik, ideologia ahulen erkinen garaja baita hau".

Berak proposatzen dituen irtenbideak ez ornen dira zailagoak, "hiztun garbia-
rentzat bederen; zeren hizkuntzaren berezkotasunaren eta naturaltasunaren bila
ibili bainaiz, ahaleginean".

Bi euskalki bakarrik

Sarasolaren ustez, hain da haundia gaztelaniaren eraso azkenean euskarak
bi euskalki bajno ez dituela: "Iparraldekoa eta Hegoaldekoa, eta bjgarren hau era-
bat gaztelaniaren mende dagoena". "Eta gainera ez gara konturatzen zenbaterai-
no sartu zajgun espajnola; guk esaten dugunean 'eta abar luze bat', Iparralde-
koak harrituta gelditzen dira, ez dute ulertzen, beraientzat 'egurrezko abar luze
bat.

Sarasola jauna, begirunez:

- "Berrogeitamar urte ez da adin egokjena gauza berriak ikasteko". diozu.
- Beraz, orain, "arrazoi biologikoak" ez du balio. On Manuel Lekuona'k zenbat ote zituen 68'an?
- "Orain atzean ez duzu belaunaldi kementsurik ikusten"
- Ori zaarraren arrazoia izateaz gain, zaarkituarena ere bada.
- "Bi euskalki bakarrik ornen ditu euskerak orain, Iparraldekoa eta Hegoaldekoa"
- Eta Bizkaiera zer ote...???
- "Euskara batuaren ajeak" baiño ez al litzateke egokiagoa "Euskeraren ajeak" esatea?? "Batua" ez bajt da izkuntza.
- Liburu onen 2.04 atalean Jesus Gaztañaga'ren "Erderakadak eta Akatsak" izeneko aspaldiko "lore sorta" bat ortxe duzu. Beraz, "Ajea" ez da gaurkoa, Eta ori azaltzeagatik, gure Jesus, ankaz gora ibillj zuten zenbaiteren "arrazoi biologikoak". Nikolas Ormaetxea -ORIXE- inpernuetara bidaltzeko, Gabriel Aresti "santifikatu" zeneko garaia zen...

Euskerazaintza'k

BORDAK SARASOLARI: "EZ DUGU LITERATURAREN IRAKURKETA FILOLOGIKO JANSENISTARIK NAHI"

Mikaztu egin da Iparraldeko zenbait idazle eta euskaltzainaren arteko eztabaida

Zuberoan bizi den jtxaro Bordak bere bosgarren olerkj-bilduma aurkeztu zuen atzo Donostjako Udal Liburutegian. Eta, bide batez, azkenaldi honetan Iparraldeko zenbait idazle eta Ibon Sarasola donostiar euskaltzainaren artean dagoen idatzjzko eztabaidaz ere mintzatu zen. Hasteko, esan zuen Egunkariak hilaren 11 n argitaratutako Iparraldeko hamalau idazleren agiri horj berak jdatzia dela, eta ez Emjlio Lopez Adan, Beltzak.

Iparraldeko zenbait idazle eta Ibon Sarasolaren arteko polemjak sustraj askj luzeak djtu. Lehengo majatzean, Ibon Sarasola Baionan mintzatu zen bere euskararen ajeak liburuari buruz, Majatz elkartek gonbidaturik. Hitzaldj hartan kezkatuta agertu zen Sarasola, Iparraldeko idazle talde berri batek, Maiatz aldizkariaren ingurukoak hain zuzen ere, literatur hizkeraren tradjzioa eten duelako. Euskaltzain honen ustez, frantsesetik hjtz gehitxo hartu djtuzte jdazleok, eta, ondorioz, Hegoaldeko euskaldun ikaslej ere oso saila gertatzen zaie hajen prosa.

Iparraldeko idazle horiek ez zuten ontzat hartu Sarasolaren arrazoiketa. Hil honen 11n, Euskaldunon egunkariak hamalau idazlek izenpeturiko jritzizko artikuluz argitaratu zuen. Honako hamalau lagun hauek, alegja: Itxaro Borda, Emilio Lopez Adan Beltza, Henriette Aire, Ur Apalategi, Aurelja Arkotxa, Luzien etxeharreta, Jon Casenave, Eñaut etxamendi, Gjllon Irigoien, Martin Irigoien, Mailux Legorburu, Marijan Mjnaberrj, Maddi Pelot eta Auxtin Zamora.

Idatzi hartan idazleok ziotenez, —Iparraldeko jdatz tradjzioa, hegoaldeko filologo eta jakintsunek hjtz altxor moldean erabiltzen dutena, berria da: 1850-1950 artean finkatu zen, euskaldun-fededun ideiaeren inguruan.

Areago zihuan testua: Gorajpatzen den idazle tradjzjo hau izpiritu eta jarrera politjko bat da: larrutu jendeari baten zoriontsu eta batua agertzeko diskurtso kontsentsual bat, apezten, nausien, notableen jandarmen eta gizon politikoen errespetuaren bermatzeko.

Hegoaldeko misiolaria

Atzoko Egunkariak Ibon Sarasolaren erantzuna zekarren. Euskaltzajnak zjoenez, Emiljo Lopez Adan Beltzak idatzia izan behar zuen lehengo testu hura, eta bere idazlanaren izenburuan bertan ere Hegoaldean jaiotako sendagile horrixek buruz ari zen Sarasola: Hegoaldeko misiolaria Iparraldeko indijenej zer behar duten sinatu (eta sinetsi) erakusten.

Atxoko ekitaldian Itxaro Bordak esan zuenez, berriz, berak idatzja da ekajna-
ren 11 ko agiri hura, eta ez Beltzak.

"Eta erran behar dut hemen —azaldu zuen Itxarok atzoko ekitaldian— ni Iparraldekoa naizenez, eta gainera Ekialdekoa, Zuberoan bizi bainaiz, talde horrekin bat egiten dudala betj. Ze Sarasolaren gaurko artjkulua ikusten baduzue, bada taldea desegiteko xedea".

"Uste dut Iparraldeko jdazleek elkartasuna behar dugula erakutsi". jarraitu zuen Bordak. "Eta ez dugu nahi holako molde politiko bati atxikitako tradjzjone-
rjk. Hizkuntz tradizio hark sumjsioa goresten baitzuen".

Iparraldeko idazleok ez dugu
Hegoaldeko gehiengoa
kopiatu nahi, esan du Bordak

Iparraldeko idazleen idazkera "anitza" dela esan zuen bajta ere: "Nahi nuke erran gure idazteko era anitza dela, hemen Hegoaldean den bezala, baina ez dugu hemengo gehiengoa kopiatu nahi. Errejbindikatzen dugu jdazteko atsegina, filologoek literaturaz egin dezaketen irakurketa jansenista horretarik urrunago".

"Kontsiderazione paternalista horretarik aski da, baj hemen, bai han. Finitu dira kolonjalismo kulturalaren garaiak", azaldu zuen gero.

Elkar ezagutuz

Euskara batuari buruz hau adierazi zuen Bordak: "Euskara batua, gurekin, Iparraldeko jendearekin eginen da. Elkar ezagutuz eta elkartasunez egiten da. Gomendatzen djzuet irakurtzea Iparraldean egiten den literatura, eta ez bakarrik Jon Mirande arterainokoa, Jon Mirandetik honarat ere. Eta ahaztea Iparraldeko liburuak direla. Ze muga hori Hendatan izaitea, gutarik kanpoko borondate politiko baten emaitza da".

Atzokoan, Sarasolak honela laburtu zuen horrenbeste ika-mika ekarri duen bere kezka hori: Azken urteotan sortu da iparraldean idazle talde berri bat, Maiatz aldizkarjaren inguruan, mugaz harajndiko panorama aski hila astindu nahi duena. Berri pozgarria eta esperantzagarria, inondik ere, hango egoera hitsean. Baina berritze horrek —Hegoaldean azken 30 urteetan gertatu denaren ildotik— literatura hizkuntzaren frantseste ikaragarria ekarri du (...) segur aski ezinbestekoa izango da frantseste hori, hein batean bederen, Iparraldeko gazteria euskaltzaletzeko; bajna kalte handia ekartzen dio euskararen batasunari, hizkuntza nazionalari".

(El diarjo vasco 19-6-1998)

"Ensayos críticos sobre la unificación literaria del vascuence"

José Lasa Apalategi — 1973

UNA HIPOTESIS PLAUSIBLE MIRANDO AL FUTURO

En una de las ponencias de la Asamblea de Arantzazu, de donde dimana la actual polémica en torno a la unificación, el ponente a la sazón, Sr. Mitxelena, dejó caer el siguiente pensamiento: la juventud, biológicamente, tiene razón siempre. Es una Sentencia algo enigmática, con la intercalación del adverbio "biológicamente".

Sin embargo, el contexto arrojó abundante luz sobre el significado de la proposición. Bueno es, pues, que nos demoremos un tantico y le dediquemos algún que otro comentario substancioso.

Partamos de un hecho. Los jóvenes, que en la memorada Asamblea, contaban de 20 a 30 años de edad, más cerca de veinte que de treinta, se acercan a galope a la cuarentena, otoño de la juventud. Si hemos de ser lógicos con el contenido de la proposición arriba citada, la nueva juventud podía hacer prevalecer en una nueva Asamblea sus derechos a favor de la línea trazada entonces o en contra. Y los niños que empujan inexorablemente a la juventud de hoy, 1973, mañana podían vindicar para sí el mismo pretendido derecho. ¿A dónde nos llevaría esta filosofía de la juventud?

No en vano dijo el poeta que la más hermosa de las edades es la primera en huir de entre los mortales. Después, *subeunt morbi tristisque senectus* (Virg. Buc. Lib. III). Todavía la pasada Asamblea de Arantzazu tuvo lugar en un marco eclesial, bajo los reflejos oblicuos de una cristiandad agonizante.

No sabemos dónde será la cita de los escritores vascos, a los que asistirían aquellos jóvenes, con sus barbas seminevadas y los de hoy con su incipiente barba rojiza o negra como la pez. ¿Dónde sería? Tal vez, en la campa de Larraitz, a la sombra de Txindoki, en un marco prehistórico pastoril, sin las lindezas de la dulce cocina franciscana. Claro, la asamblea sería al aire libre y, los que siempre fuimos discípulos felices en esta clase de Asambleas, nos sentaríamos en el verde césped para tomar los apuntes sobre las rodillas.

De una tal Asamblea, a juzgar por los aires que soplan, no habría que esperar que nos despidiéramos de la Ermita de la Virgen con el canto de la *Salve* o *Ave Maris Stella*.

Tal vez, en la clausura, soltaríamos en todas las direcciones del País Vasco, como anuncio de una nueva primavera de unificación, bandas de palomas con anillas en las patas, *in memoriam*. Sería bonito, ¿verdad? Desde luego, ahora mismo me apuntaba yo para una Asamblea así.

Supongamos que el nuevo grupo de presión hiciera allí tabla rasa de la orto-

grafía presabinjana, la sabiniana y la postsabiniana y echara por tierra, con la furia de los iconoclastas del tiempo de la emperatriz Irene, todos los logros del nuevo experimento de unificación.

¿Cuál sería nuestra postura frente a ellos? Nada podríamos objetar por aquello de que la historia habla por boca de la juventud; ella biológicamente siempre tiene razón; la juventud es la promesa del futuro...

Creo que un puente así no puede establecerse entre las altas edades y la juventud, pues sería a la larga la muerte de aquéllas y de ésta. Si el verdadero amor consiste en querer bien al otro, es preciso hallar otra vía para la inteligencia con la edad primera. La misma experiencia es harto explícita en cuanto a que los que hoy sirven ciegamente a la juventud mañana son marginados por la misma.

Pero dejemos ahora el aspecto generacional.

Vengamos al problema del euskera.

La discontinuidad, las rupturas, los saltos bruscos, los impulsos traumáticos no favorecen nada a la vida y al florecimiento del euskera.

Un pueblo, como el nuestro, debe cultivar el mimo y el cariño hacia una tradición fresca, viviente y amorosamente conocida y comprendida en sus cualidades y vicios.

El resto es vivir en el presentismo de los mosquitos y de los animales, los cuales ignoran la muerte, cuyo conocimiento, triste que sea, es uno de los terribles privilegios del hombre.

No soy tradicionalista, mas sí amante de la tradición, entre otras razones, porque no hay progreso auténtico sino en la línea de la tradición.

NOTA: Conviene que lo tengan presente los que argumentaron "razones biológicas", hace 30 años y hoy se sienten mayores para rectificar.

Hala jakinarazi dio Eusko Kontseilu Nagusiari

EUSKALTZAINDIA, GERNIKAKO ESTATUTUAREN SEIGARREN ARTIKULUA ALDATZEAREN ALDE

Euskaltzaindiak gutun bat bidali die Eusko Kontsejlu Nagusiko Lehendakari den Karlos Garaikoetxeari eta Kontseilu Nagusi honetako beste kontseilari guztiei, Gernikako Estatutuaren 6garren artjkuaren bostgarren zatia aldatzeko eskariarekin. Hain zuzen, Madriden eztabaidatu aurretikako Gernikako Estatutu proieктоaren textuak zioenez, Euskaltzaindja aipatzen zen, hizkuntza arazoetarako erakunde bakar bezala.

Estatutuari buruzko Madrideo akorduen ondotjk, haatik, puntu hau aldatu egin da eta orain ez dagokio, textuak dioenaren arabera, Euskaltzaindiarj hizkuntza arloko eginkjzun guztia, oso osoan.

Gauzak orain geratu diren bezala, Euskaltzaindjaz gainera, Euzko Ikaskuntza eta beste erakunde batzu ere kontsultagarri lirатеke euskararekin zer jkustekorik luketen hainbat arlotan. Euskaltzaindiko Jon San Martinek esan duenez, ohargarri da Euzko Ikaskuntzak, Ljzarrako Estatutua jdatzi zuenean, bigarren kapituluaren seigarren zatjan, euskarari zegokjon guztja Euskaltzajndiari utzi ziotela, 1931 ean.

EUSKALTZAINDI BERRIA EUSKERAREN JABE OTE_...?

PROTESTA DE EUSKALTZAINDIA POR SU MARGINACIÓN DEL ESTATUTO

La Real Academia de la Lengua Vasca ha reclamado para sí la exclusiva en la consulta de las materias lingüistas, que ha desaparecido del Estatuto de Autonomía, informa Efe.

Los 24 académicos de esta entidad han dirigido una carta de protesta al consejo General Vasco y a su presidente, en la que manifiestan que no están de acuerdo con el apartado V del Estatuto de Gernika.

Proponen también estos académicos que se tenga en cuenta el primer Estatuto vasco, aprobado en la Asamblea de municipios vascos el año 1931, en el que la Sociedad de Estudios Vascos dejó la parte consultiva en materia lingüística a la Euskaltzaindia.

Esta entidad tiene en proyecto la formación de una escuela de traductores y la ampliación de alfabetización a nivel mundial y un homenaje a Severo Altube, que comenzará el 27 de agosto en Gernika y se prolongará en Mondragón. ciudad natal del escritor.

Y ella pretende marginar a los demás...
"Euskerazajntza"

("Diario de Navarra" 14-6-1997)

GARCIA MARQUEZ "NOBEL" DUNA ETA EUSKALTZAINDIA

Oso idazle ona izan bear du Ameriketako Kolonbi'n jaiotako Garcia Marquez eleberrigillea. Ala diote beintzet.

Nik nere iritzirik ezin ortaz eman aal izango dizut, bere eleberriak (nobelak) ez ditut irakurrita. Irakurri nai izango ba' nitu ere, ez nuke astirik izango; dagidan lanerako. (Euskalerrri'ko lenen Elizaren edestia bukatzeko) bearrezkoak ditudan idazki guztiak irakurri aal izateko, apika betarik aurkitzen bajt dut.

Dena dela, "Nobel Saria" eman djote beintzet, eta eman diotenean zerbaitegatik emango zioten, naiz nere ustez, sari izentsu ori ematerakoan erabilli oj djren erak, bizkaitarrek esango luketen bezala, agian "oso antetsuak" (muy acertados) izan ez.

Euskalerrrian arrats maite izan dute Marquez kolonbiarra punttako ezkertiarrak. Gaur ezkerok ez dute ain maite izango. Zakatekas izeneko uri mexikotarrean Gaztelerrrietako izkuntzalariek egin duten batzarrean, Euskaltzaindia ajpatu gabe, agian Euskaltzajndiarik ba' den ere jakin gabe, parregari utzj bait du Garcja Marquez'ek gure ezkertiar ertzakoiek ain kuttuna duten Euskaltzaindia.

Gogor ekin dio ba izkuntza guztietako ortografian. Batez ere bera ere gaztelera duna izanik, gaztelaren ortografj txoroan.

Kulturarentzat izugarritzko eragozpena omen da gaztelaren ortografi ori , agoskatzen ez diren " H"z eta "V"z, eta doñu bat berarentzat alperrikakoak diren bi edo iru izkiz beterik ornen dagoelako. "K" ren doñua agertzeko iru izki ornen ditu ("K", "C", eta " O"), bat bakarra naikoa lukeelarjk. Bi, berriz "J" rena emateko, (J" bera eta "G"). Ortografi alu ori ikasteko urrea baijo duen denbora galtzen ornen dute gure gazteek, azkenean, gañera, ikasi gabe gelditzeko.

Bj gizonek erantzun diote Euskalerrrian Kolonbi'ko eleberrigilleari, Kintana'k eta Olazar'ek.

Kintana'k bera Euskaltzajndikoa dela esanez, (eta orrela Euskaltzaindiaren izenean arj delako itxura emanik) arrazoia ez den arrazoi antzeko txatxukeri bat erabilliz. Berak dionez, au ornen da Marquez'ek eskatu duena, (Kintana'ren itz berberak emanen dizkizut): ("Una disparjdad de sistemas para que cada cual escriba de acuerdo con su pronuncjación particular, es decir con sus yejsmos, seseos, llejsmos y contracciones").

Kintana'ren izketa orri " appellatio ad absurdum" esaten zaio erretorikan, eta norbaitek, egiazko arrazoirik ez duenean, etsaia parregarrj utziz erabilli oi duen arras usaj zjkiñeko "arrazoi" ustela besterjk ez da. Marquez `ek ez bajt du deus orrelakorik esan.

Sendagilleak berdura jan bear duzula esaten dizunean, ez dizu kolore berdea duen guztia jan bear duzunik esaten. Marquez'ek ez du Kintana'k leporatu nai dion alukeririk esan. Auxe besterik ez du esan: Alperrikako izki guztiak lenbaitlen

kendu bear direla ortografiatjk. Gauza zintzoagorik eta zientzj guztien aldetik egokiagorjk, ¿asan al diteke?

Orregatik, zorionak eman ez erantzun dio Martin Olazar Euskerazaintza'ko lendakariak. Eta Euskaltzaindjari, arren, lengo Euskaltzandi jator arengandik artu zuan ortografira biurtzeko eskatu dio, ori delako euskerari eta mota guztietako ikasleei egin dezaiekeen mesederik aundiena.

Orj njk baiño obeki munduan iñork ez daki, izen aundiko Instituto batean irakasle izan najz nere bzi guztian. Egin aal guztiak egin ditut neska ta mutil gazteei, adibidez "H" non jarri, erakusteko.

Alperrik !!!

Latiegi'tar Bixente

Se ha formado una comisión en defensa del idioma oficial

MÉXICO: EL "SPANGLISH" HACE UNA DURA COMPETENCIA AL ESPAÑOL

ANTOÑIO ORTEGA. Efe. México

Una difícil tarea le espera a la "comisión del español" recientemente creada por el Gobierno mexicano en su lucha por la defensa de ese idioma, que es el oficial en el país.

Creada para cuidar y defender el español, la comisión centrará su atención, en principio, en las zonas de la frontera México-estadounidense y en las regiones en las que la lengua española no es la principal.

En el norte de México, sobre todo en la franja fronteriza, que tiene una extensión de 3.000 kilómetros, la influencia del inglés es muy grande y provoca la deformación del español, dando origen a una mezcla llamada "spanglsh".

La comisión del español no ha dado aún a conocer sus programas para defender la lengua, pero se estima que éstos estarán dedicados a atacar el uso del inglés combinado con el español para lograr una buena utilización de este último.

De acuerdo con el lingüista José Lozano Tranco, 80 de cada mil palabras que se utilizan en la frontera México-estadounidense son de origen anglosajón.

El "spanglsh" ha dado lugar al uso de palabras como "wacar" or ver, "konke" por depósito de partes, "troce" por camión, "jale" por trabajo, "sistinier" por bailar, y "tirar" por ir al cuarto.

Si bien en la frontera norte es donde se da más el fenómeno, también ocurre en el interior de la república, preferentemente en las grandes ciudades, donde la influencia del inglés es amplia, ya que se utiliza principalmente en la publicidad.

En la capital del país, la presencia del inglés y de otras lenguas no oficiales es muy marcada en ciertos barrios. En la televisión y en los cines, la mayoría de los nombres de productos y algunos nombres de programas y de películas no son escritos en español.

De "EL DIARIO VASCO"

GAZTELERAREN ERAGIÑA EUSKERA BATUAN

Guk "euskerantoa" dejtu genjon orren antzekojarj.

Ibon Sarasola jaunak, orain "chicanotze prozesu bat". Berandu xamar ez ote...???

"Euskerazaintza' k"

Euskaltzajndiak bitartean...

OPINION

**DE DON GONZALO TORRENTE BALLESTER, ESCRITOR, Y
PROFESOR DE LA UNIVERSIDAD DE SANTIAGO DE COMPOSTELA**

"Los técnicos del mundo de las computadoras, utilizan términos jngleses hablando español, esto es COMO METER UN MONTON DE PEDRUSCOS EN UNA CONFITERIA".

"Sería mejor que estos señores hablaran solamente inglés. No hacen nada para adaptar la terminología al español".

(Escuchado en Radio Cadena Española el 20-8-1985— a las 11 de la noche)

COMENTARIO DE EUSKERAZAINTZA:

Esta es una de las cuestiones importantes que pusieron de manifiesto los fundadores de Euskerazaintza, miembros de Kardaberaz y Euskerazaleak, cuando comenzó el imperio del "Batua".

Ahora el señor Sarasola, gran impulsor del batua, olvidadizo con el bizkaiera y en su juventud contrario a las tesis de Don Manuel de Lekuona, presidente de Euskaltzaindja hasta que lo echaron, se lamenta de que hay un proceso de "chicanización".

LEMA

**QUE FIGURA EN EL EMBLEMA DE LA REAL ACADEMIA DE LA
LENGUA ESPAÑOLA:**

- Limpia, fija, da esplendor.
  - LIMPIA: Conserva la pureza, eliminando términos no castizos.
  - FIJA: Dando normas comunes.
  - DA ESPLENDOR: Conserva la riqueza lexical
- Podría afirmarse lo mismo de la nueva Euskaltzaindia...?

OPINIÓN DE DON RAMÓN MENENDEZ PIDAL

Estjmo importantísima la opinión de Menendez Pidal y paso a exponerla inmediatamente.

Era el año 1921. La joven Euskaltzaindia había recibido de la Sociedad de Estudios Vascos en 1918, la terea de "unificar al Euskera para la literatura". ¡Cómo estaba, Dios mío, entronizado en las mentes de aquellos hombres ilustres el falso podrido mito de la Unificación! De una unificación a la latina, es decir a la castellana, "a la española", utilizando la expresión Txillardegiana, de una unificación totalmente ajena, extranjera, antjnatural al Euskera. Djgamos, aunque ello sea repetirnos, en honor de aquella Euskaltzaindia pre-aranzazuana, que sus hombres (Azkue, Campion, Eleizalde, Broussain, Lhande...) tomaron la tarea en sus manos con temor y temblor, con reilgiosa veneración y delicadeza, evjtando con exquisito cuidado todo cuanto pudiera tener visos de violencia u obligatoriedad.

A pesar de todo, con ojo certero, el gran filólogo, Menéndez Pidal, vió enseguida que allí se estaba gestando al vampiro que iba a devorar a los Euskalkis. Que aquel Euskera Unificado que se pensaba fabricar era terriblemente peligroso para el Euskera real y verdadero, para el Euskera de los Euskalkis. Y el filólogo habló, con energía:

«Se comprenderá que verdaderamente se trata de formar una lengua artificial; pero una lengua así ¿puede ser lengua de un pueblo?

«Podréis ilegal a tener un Eusquera (sic) literarjo único pero eso no será obra momentánea. Fácil relativamente es hacer un lbro para uso de unos cuantos escritores; una combinación del guipuzcoano y labortano y proveerla de perfecciones de otros dialectos, pero esa, creo, no llegará nunca a ser la lengua de un pueblo.

«Figurémonos que eso, que yo estimo jmposible, se realizara y que las nuevas generaciones llegaran a aprender la lengua artificiosa unificada. Pues la Academia, en vez de haber continuado depurando e impulsando el vasco histójrco, como era su misión... habría matado a los venerales dialectos tradicionales. Por mi parte estoy bien tranquilo. Los vascos de hoy ni los de mañana cargarán su conciencia matando, no ya un dialecto tan robusto como el vizcaino, pero a njn-gún otro". (Que así sea, maestro. Que Djos nos dé a los vascos de hoy la sensez suficiente y la valentía necesaria para saber oponernos a esa matanza, matanza monstruosa que la Academia Vasca está decidjda a perpetrar).

«Fomentar con energía la producción de los dialectos, prosigue Menéndez Pidal es cosa que está en manos de la Academia.

«Yo espero que el mjsmo estudio hjstójrco del djdoma, moderará a los más impacientes y los apartará de una intervención violentamente reformadora, que juzgo atentatoria a la esencja tradicionalista del más tradicional y conservador de los idjomas".

No pudo ser más rotundo D. Ramón Menéndez Pjdal, Presidente de la Real Academia Española y Académico de Honor de Euskaltzaindia.

"ME IRRITAN LOS QUE SE GANAN LA VIDA CON LAS PALABRAS PERO NO LAS CUIDAN"

JUAN CANTAVELLA

El profesor Lázaro Carreter lleva más de veinte años escribiendo artículos para corregir los defectos más frecuentes en el lenguaje periodístico, sobre todo en el radiofónico. Primero fue en el diario Informaciones, de Madrid, y luego en varios periódicos de España e Hispanoamérica a través de la agencia Efe. Muchos le han insistido para que reuniera tales artículos en un libro, que ahora publica Galaxia Gutenberg/Círculo de Lectores.

"Me he divertido escribiendo estos artículos, porque me he liberado de la comicidad y de la ira. Ha sido una especie de escuchar atentados contra nuestro idioma, causados unas veces por la ignorancia y otras por la mala fe", afirma don Fernando Lázaro Carreter, director de la Real Academia y catedrático de Lengua Española. Después de decenas de libros y artículos sobre temas de su especialidad, ha querido descender (en el dardo en la palabra) a corregir defectos habituales en el empleo que se hace de la lengua.

¿Cuántas veces tiene la sensación de luchar contra gigantes?

Y apliquemos la afirmación igualmente para el euskera, cuyo exponente lo podemos apreciar intensamente en:

- ETB
- Algunos literatos incluso premiados
- Traductores
- Y un largo etc.....

Oigamos y leamos.

Véase en el apartado 3.4 de este libro "Erderakadak eta Akatsak" de Jesus Gaztanaga.

"Euskerazajntza"

EUSKERA BATUA BAI ALA EZ? ZELAN?

(Euskerazaiñei itaunak 1988'an)

1. Euskera baturjk bear al da?

- Izkuntza guztien batasuna ez da berdiña (B. Latjegi'k).
- Euskerak ez du batu bearrik (M. Oñatibja'k).
- Euskera bateratzeak lau euskalkiak galtzea dakar (M. Oñatibia'k).
- Euskaldun guztiak obeto alkar ulertu aal izateko, baiña ulertze kontuan ez dago ajnbeste zailtasuniz (M. Oñatjbjja'ak).
- Bi zaldi bear ditu euskeraren gurdjak aurrera arin-arjn joango ba'zajgu: Literatur-euskera batu bat, eta euskalkiak bizjrik erriaren aoetan. Batu bat bear da (A. Arrinda'k).
- Euskerea batzekotan, urteen joanean, erriak batuko dau (M. Olazar'ek).

2. Batua egitekotan, zelan egin bear litzake?

- Euskeraren batasuna laukoitza da elenerarena lez. Euskaltza;ndia'ren asmoa ez-euskalduna izan zan (B. Latiegi'k).
- Euskaldun bakoitxak bere euskera argi egjn eta ederkj idazteko gai izan bear dau. Eta beste euskerak ederkj ulertu, ederki itz egin eta idazteko gai izan (B. Latiegi'k).
- Euskalkien arteko alkar izketak ugaritu (M. Olazar'ek).
- Idazleek egingo dabe euskerearen batasuna (I. Zubiri'k).
- Ikastegj guztjetan euskalkjak onartu ta erabjllj (M. Olazar'ek).
- Liburuak eta aldizkarjak euskalki guztjetan idatzi ta zabaldu (M. Olazar'ek).
- Irratietan eta ETB'n egokiro erabilli euskalkiak (M. Olazar'ek).
- Norberaren eta besteen euskalkiak, aal dala ulertu eta erabilli (M. Olazar'ek).
- Euskera ez da izkuntza bakarra, laukoitza baizik (M. Oñatjbia'k).
- Lenengo lurralde bakoitxean egin batasuna (I. Zubiri'k).
- Beste euskalki bateko aditza ikasi (Bizkai'koa Gjpuzkoa'n eta alderantziz (I. Zubirj'k).
- Arana Goiri'ren idazkera arau oiñarri lez, —H'ak baztertu, ñ eta II erabilli (I. Zubiri'k).
- Euskal itzak erabilli beti, norberaren euskalkian ez ba'dago, beste euskalki batekoa, orrelan be ez dagonean itza sortu euskal sustraian oiñarrituta (Itza ezaguna izan arte kakotxen artean erderazko itza ipiñi (I. Zubiri'k).
- Jatorrizko itzak bjllatzen gejago saiatu (A. Arrinda'k).
- Ez dut —H'a itsumustuka artzeko gogorik (A. Arrinda'k).

3. Kalterjk ekarriko leuskjo gure jzkuntzarj euskera batuak?

- Eleneran lez elertirako ta jakintzetarako gaitasuna guztiak ilgo leukez (B. Latiegi'k).
- Euskaltzaindia'k bere sortze egunetik sortu nai izan duan batasunak euskera bera jlko du (B. Latiegi'k).

4. Euskalkiekin zer egjn?

- Euskalkjak jndartu (M. Olazar'ek).
- Euskerearen batasuna ez da euskalkjak nastatzea (M. Olazar'ek).
- Ikastetxe Nagusiaren aurreko ikastetxeetan norberaren euskalkia sakon eta zabal ikasi, besteakaz dauzan aldeak ikusi, eta Ikastetxe Nagusian edozein euskera erabili (M. Olazar'ek).
- Euskalkiak dira euskeraren indarra (A. Arrinda'k).
- Euskera batua jlda jajo da (A. Arrinda'k).

5. EUskaldun guztjenzat berba egjten danean, zelako euskerea erabillj?

- Norberaren euskalki apaindua erabillj, idazten dan lakoa, laburpen eta aldakuntza barik (M. Olazar'ek).
- Euskereak bere euskalkietan itz bat ez ba'du, itz barriak sortu bajña errez ulertu daitekezanak, edo Europa'ko izkuntza bat baiño geiagotan erabilten dana adu. Teknika itzak kezka barik artu (B. Latiegi'k)
- Aldundiak eta Udalak egiten dabezan idazkerak bakoitzaren euskeran idatzj (M. Oñatibia'k).

YAKINTZA

EUSKERA IZKUNTZA BAT OTE?

ADITZ-LAGUNTZALLEA: IRU EREDU

Gure euskeraren mamiari buruz, esan bearrik aundiena oraindik, argi ta garbi azaldu bearra daukagu.

Bein betiko, jakintsuen lana da esatea, euskera zer dan: izkuntza bat edo beste zerbait. Galdera garbi batek azalduko luke gure kezka: Izkuntza bat al da, edo bizpairu ote daude batean? nolanai elkaturik, bata bestearen ondoan dauzkagunak.

Orain arte, gure izkuntza bat bezala artzen dugu eta ikusten duguna bizpajru zatitan banatua. Izkuntzen adar oiei, dialektoak deitzen djegu. Gure euskalkiak dialektoak ote?, edo egitazko izkuntzak? Ori garbi asko ikusj bearra daukagu.

Irjtjz garbj batera jrjsteko, ikerketa batzuek egjn bear, adibjdez artu gaj berexi bat eta ikusj nola esaten dan ori bera beste euskalkietan.

Neurtzeko gai berexi oiek Izkuntzaren giltzarriak bear lukete izan. Neurketa oietan ikusjko litzake gure izkuntzaren sustraiak eta giarra, bajta nolakoa den bere nortasuna.

Beste izkuntzetan bezala, euskeraren sustraja edo zutabea, aditza da. Beste izkuntzean ondoan jarrita euskal aditza oso berexi ta bestealakoa da ta ba ditu bere jokabide arrigarriak.

Gure euskalkjak aztertu ditzazkegu eredu batzuen bidez, esanez nola jokatzen diren.

Adjtzaren aldetik, jokabjde aberatsenak, aditz laguntzallearenak ditugu, bai garajen aldetjtk ugarienak direlako, baita morfologj aldetik era askotakoak agertzen direlako.

Orduan adjtzaren itzen aldaketa oien itxurari begjratuko diegu zorrotz, baita dagokien neurriak egjn, egitazko neurketak.

NEURKETAKO AUKERAK

Aditz laguntzalleak aditz jokabideen bjldumetan morfologja dauka aberatsena ta ugariena.

Alor orretan, nene irjtiz, lanik ederrena Aita Placido Mugikarena da. Bi orritan, aditz laguntzallearen morfologia osoa sartu du. Gañera morfologjaren aurkezpena, izan lejken argiena erabilli du. Bi orritan den dena sartua; orri batean transitiboa, bestean intransitiboa. Garaiak berriz, Ñor-Nori-Nork jokabidean atsestuak.

Nor-Norj-Nork erabjdearj eusten djola, Intransjtiboan bj jokabjde ditu bakarrik; bat NOR eta bestea NORNORI.

Transjtiboak berriz iru larrain dauzka; NOR 3a-Nork, NOR-NORI-NORK eta NOR (1.a-2.a) NORK.

Orajn aditzaren garaiei buruz orrela ditu eratuak laukoak:

(DA) Orain garaia (Indikatiboa)

(ZAN) Len garaia (IND.)
(DEDIN) Orain (SUBJUNT:)
(ZEDIN) Len garaia (Subjunt.)
(DAITEKE) Orain (Potenzjala)
(LITEKE) Gero (Potenzjaia)
(ZITEKEN) Len garaia (Potenziala)
(LITZAKE) Gero garaja (Indikatiboa)
(ZITZAKEAN) KONDIZIONAL, LEN GARAIA (IND.)
(BALITZ) Baldintza (INDIKATIBO)
(BEDI) Orain (AGINDU era)
(BA'LEDI) Bajdintza (Potenzjaja)

Intransitiboaren lauki nagusia dugu or. Garaien aldetik jrtzenbide berdñña darabilki Transitiboakin.

Garaiak errenkan jarri ditun bezala ez zait iduritzen ain zuzenak, zertxobait nasiak bajzik. Ikus dezagun nola egiten duen. Lendabjzj Indikatiboa dator orain eta len garaiakin. Ondotjk Subjuntiboa dator. Bidezkoa deritzaigu.

Gero Potenziala dator ta onen ondotjk Indikatiboaren garai batzuak, batez ere indikatjboaren geroa. Ez al luke joan bear Indikatiboa osoak, bat egiten dula?

Ta Agindu erako aditzaren ondotik jartzen du Baldjntzazko Potenziala. Emen ere ez al du Potenziala sendi orrek denak batean joan bear?

Aditzaren ageribidea zorrotzagua bear luke izan, garaiak errenkan jartzerakoan. Orregatjk beste jarrajpen bide au eskeintzen dugu:

(DA) Orain garaja (IND.)
(ZAN) Len garaia (IND.)
(LITZAKE) Gero (IND.)
(ZITZAKEAN) Kondizionala len (INDIC.)
(BALITZ) Baldintza (INDIO.)
(DEDIN) ORAIN (SUBJUNT.)
(ZEDIN) LEN (SUBJ.)
(DAITEKE) ORAIN (POTENZIALA)
(LITEKE) GERO (POTENZIALA)
(ZITEKEÑ) LEÑ KONDIZIONAL (POTENZIALA)
(BA'LEDI) BALDINTZA (POTENZIALA)
(BEDI) ORAIN (AGINTE)

Morfologi osoa orrela dijoa eraturia, emen egin dugun zuzenketa orretan: Indikatjboa, Subjuntiboa, Portenziala eta Agintea.

Jarraibjde au askozez zuzenagoa eta egokiagoa deritzait. Garaiei buruz auxe jzango da jarraibidea: Orain, Len, Gero, Baldintza ta agintea.

Aditz laguntzallea, orrela moldaturia, ikaskintzarako aurrerapen aundi bat da. Orrialde orreri begiraturiz euskal adItzaren ikasketa askozez errexagoa egiten da.

ZE EUSKALKIEN ADITZA

Orain gipuzkeraz lan ori egiña daukagula bidezkoa deritzait, malla ta garai berdiñean, begien aurrean bizkaitarrez aditza laguntzallearen lan osoa egitea.

Bjzkajtarren ondotik jokabide ta garai berdiñak, ondo eraturia jarj bear ko genituzke Xiberotarrez. Orrela euskeraren iru eredu oien erantzunak izango genituzke.

Ortxen ikusiko genuke garbi asko zeren antza dauzkaten euskeraren iru eredu oiek.

Gipuzkoar aditza laguntzallearen lana, Aita Plazjdo Mugjka'rena da, esan dugun bezala oso lan ona eta aurrerapen aundja irakaskintzaren aldetik.

Ajta Plazido Mugjka'ren lana oraindik obeto orraztu dut nik eta errexagoa azaldu dut.

Lan ori bera, Bizkaieraz idatzi dit Martin Olazar euskal jdazle ta Euskerazaintzako zuzendarjak. Morfologja aldetjk lan zailla. Ezagutzen zituen jokabideak ematen dizkjgu. Ezagutzen ez ditun adjtz-itzak marratxo batekin agertuko ditugu.

Aita Pjazido Mugjka'ren bi orrjaldeak nik moldatuak Aita June Casenabe'k xiberotarrez jartzen djtu; ziñezko euskara, oso garbia eta egokitasunez jantzja erabiltzen du.

Orrela iru eredu auek, alkarren ondoan jarrita ikusjko dugu, oso lasterka ta garbj asko zeren antza daukaten.

Aditz laguntzallearen iru eredu auek, zoragarrjzko aurrerapena eskuratzen digute, iruek batean gure euskal kulturaren bitxi bat djra ta ikasle ta ikerlariantzat laguntza aundi bat.

NEURKETA BATZUEK

Ikus djtzagun orain gujpuzkoar adjtz laguntzallearen ondoan ba bjzkaieraz jokabide batzuek, berdiñak ote diren edo oso ezberdiñak.

Ementxen ditugu eredu batzuek bizkajeraz:

NOR-NORI-NORK, Orajngo garaian (IND.), ara ereduak:

daust, duz dautzu, dautso, dausku, dautse.

NOR-NORI-NORK, len garaian (IND.) ara ereduak:

Neban/neutzun, neutson, neutsen...

NOR-NORI-NORK, geroa (IND.):

Neukeak, neuskizu, neuskio, neuskjzue

NOR-NORI-NORK, geroa, len garaitik ikusja:

eukean, neuskizun, neuskIn, neuskizuen...

NOR-NORI-NORK, baldintza (IND.):

- ba'neutsun, ba'neutson, ba'neutsuen...

NOR-NORI-NORK, orain (SUBJ.):

egidan, dagjtzudan, dagjtsodan eta abar.

NOR-NORI-NORK, len (SUBJ.):

EINKEN, nejketzun eta abar.

Jokabide osoaren laukjan, bizkajeraz ikusten ditugun jtz guzti auek gipuzkoarren ondoan jarrita, ezberdintasun aundia nabari. Egitura edo estruktura berdjña, garaiak ere bai eta jtzeen itxuraren aldetik edo morfologiaren aldetik aditza oso bestelakoa, oso ezberdiña.

Berea sortzez ez duna aditza au bereganatua, den dena, orpotik ikasi bearra dauka, oso bestelakoa dalako.

Orain xiberotarrez aditz laguntzallearen eredu batzuek jartzera goaz:

NOR-NORI-NORK, Orajn (INDICAT.) -deiot, -deiook...

NOR-NORI-NORK, Len Garaja nejon, -hejon, -zejon...

NOR-NORI-NORK, nejkes, leike (IND.)

ba'neio

dizaodan, dizaon

lizaon

-dizatez... eta abar

Aditzaren mamj ori edo estruktura, giarra edo giltzarria berdina da. Ala guztiz ere jokabidearen itzak aldaketa aundiak nabarj morfologiaren aidetik.

Jaiotzez ez dakjzkitenak jokabide auek jkasi bearra berriz. Ikasi ezker eskubideak datza ere baj.

Aditz oiek zer esaten duten eta zer nai duten esan berrjz, ikasj bearra daukagu. Ezin dugu jokabjde bat jkasi eta bestea utzj. Ez djra zokoratzeko tresnak. Euskerari buruz dauzkagun xeetasunak denak bearrezkoak. Gure izkuntza laboratorio bat da. Gure izkuntzaren zati denak gorde ta jaso bearrak daukagu. Gure euskarak bere nortasun berexj berexia dauka. Orregatik alderdi den denak jaso bearrak daukagu.

IZKUÑTZEEN SENDIA

Aditz laguntzallearekin egin den berdinketako edo elkar neurtzeko lan ori, egin bear ljtzake gure izkuntzaren beste alderdi batzuekin, adibidez joskerarekin. Ortzen daukagu arrobia. Ar djtzagun esaldi batzuek eta euskalkj bakojtxetan asmo berdiña nola esaten dan euskalkj ezberdiñetan ikus dezakegu. Ikerketa onek emango liguke ezberdintasunaren arazo nagusi bat. Lan au bearrezkoa, beste norbajtek egin bearko luke.

Adjtz laguntzaillearekin izkuntzaren ezberdintasunak garbi nabari. Izkuntza guztietan azaltzen zaigun ezberdintasunataz Martinet jakintsuak erabiltzen du, bere ardurapean argitaratutako liburuan, "A. Martjnet, Le langage, Encyclopedie de la Plejade, Gallimard, Paris 1968", zertan dagon ezberdintasuna izkuntza ta dialektoen artean. Asmo oiek laburtzen ditugula nolabaiteko garbiketa egin bear, jzkuntza ta dialektoen artean. Iru arazo nagusiak ditugula jzkuntza eta dialektoen artean berak dio. Izkuntza izateko iru baldintza bete bear ditu:

- 1—Morfologja aldetik aldaketa nabarmenak.
- 2—Izkuntza ortaz gramatjkak egiñak; aditzari buruz berdin.
- 3—Literatura ederra euskalki orretaz idatzia.

Naiko errex, iru baldjntza ojek betetzen dituzte gipuzkerak, bizkajerak eta xiberotarrak. Baldjntza oiek betetzen dituztela ezin dugu esan ajn arjn, gipuzkera, bizkaiera ta xiberotarra euskalkiak, dialektoak direla. Alderdi berdjntsu asko dauzkate beren artean arazo berdintsuak dituztela, sendi bateakoak djrela esateko. Eta garai berdjñean ezberdintasun aundjak. Euskalerrjarekin berdin gertatzen zaigu. Euskaldunok Euskalerrria osatzen dugu, bañan oso ezberdjñak gera. Lurralde bakoitxak bere nortasun berexi berexia dauka. Izkuntzarekjn gauza bera gertatzen zaigu.

Gure euskalkiak oso izkuntz zarrak dire ta dauzkaten itz eta joskerak, den denak, aspaldiko berriak ematen dizkigutenak, oso aintziñako gizonez gauza asko erakasten digutelako. Den dena osorik bildu bear. Ezin baztertu ezertxore.

Euskeraren eredu a ez da bakarra. Ortzen dugu zerbait antzekoa, Europa'ko iparaldean, Germaniko jzkuntzaren sendi zabala arkitzen dugu: suekoa, noruegoa, danesa, olandarra, islandesa, Feroe ugarteko izkuntza eta abar eta abar. Sendi zabal baten kideak dire eta garai berdiñean baktxa, bere aldetik izkuntza bat. Gure euskalkjentzat, gauza berdintsua izango litzake...

Gure ustez, etortzeko diren jkerketak bide orretik joango dire. Ba dagota nundik nora jo...

LIBURUEN ZERRENDA (BIBLIOGRAFIA)

Jose Marja de Lachaga, La representación del Tiempo en el verbo vasco, Zabaltzen, Bilbao 1994.

Latxaga, Euskal Aditza Noizkoa Ote?, Euskerazaintza, XXV zenbakia, Donostia 1995.

Jose Maria de Lachaga, Remarques de G. Guillaume sur la langue basque dans l'elaboratjon d'une theorie du langage humain, pp. 701-707.

Anuario del seminario de filología vasca "Julio de Urquijo", -ASJU XXV- 2/31, 1995.

"Latxaga"

BIZKAIKO EUSKEREAREN AURKA (EGUNA, 1989-12-28)

Bizkaitarrak Bizkai'ko euskerearen aurka idaztea, benetako zentzunbakokerja dala bajeztu-bearrik ez dagoala uste dot. Eta orixe da Eguna'n joan dan abenduaren 28'an idatzi zan lan baten argi ikusten dana. Zenbat diran, Bizkai'tarrak izan eta gutzat zapaltzajlle ta jltzaille dan euskera barrj baten idazten daben idazleak! Benetalco zori txarra izan dogu arlo orretan bizkaitarrok.

Idazle orrek asieratik argj agertzen dau nortzuk diran burubakoak: elertirako batua bearrezkoa dala ukatzen dabenak.

Ezagutu dodaz nik burudunak diran gizonak, edo idazle onek beinkat buruduntzat daukazenak, esaterako Koldo Mitxelena, batua ez dala elertirako esan dabenak. Buruduna ta burubakoa nortzuk diran jakitea ez da ajn erreza, antza dagoanez.

• • •

Euskalerrri osorako ain bearrezkoa dogun batua, diño jdazleak. Baiña Euskalerrri osoak bearrezkoagoa dau euskalkiak ondo ezagutzea, batua baiño. Euskalkiak il ezkeru, batua bizj izan arren, euskerea antxiña ain zabala izan zan latiñaren ankekoa likake. Eta euskalkiak bizi izan ezkeru, batua galdu arren errjaren izkuntza izango litzake.

Ez dago zalankarik. Euskalkiak zainkea ta indartzea bearrago dogu batua indarkea baiño.

• • •

Guztiok ikusten ei dogu goi-maillako irakaskintzan, admjnjstraziñoan, komunjkabide nagusietan eta elertian, literaturan, nai ta naiezkoa dala batua.

Nik ez dot ain bearrezkoa danjk ikusten.

Goj-maillako arlo orretan ondo alkar ulertzen dogu, bakoitxak bere euskalkia ondo jakin ezkeru. Bizkaierrea ondo dakjanak ez dauko ezelako eragozpenik gipuzkera ulertzeko, eta bardin alderantziz. Ori egunero ikusten dogun gauzea da eta ori orrelan izanik, oraintsu batuaren sortzailletariko batek esan dauan sez, batuak ez dau ezertarako balio.

• • •

Gero beste au diño idazleak: Bakuk ume txikjenkat eta erri txikietarako euskalkja erabilli bear dala diño.

Guk ori baiño gejago nai dogu euskera biziarentzat. Euskalkiak mailla eta toki guztietan iraun bear dabe bizirik eta erabilli egin bear dira. Or argi ikusten da euskera bizjarenkat batua eragozpena baiño besterik ez dala

Gaiñera, gure idazle au euskeraz berba egiten dauan erri baten bizi ba'ljtz, laster konturatuko ljtzake errj-maillako euskeran zelako kalteak egin dauzan batuak: Umeak batuz berba egiten eta gurasoak ori ulertzeko eragozpen aundjakaz, eta azkenean guzuak erderaz berba egiten. Ezagukzen dodaz sendi bakuk urteetan gurasoak euskeraz egin eta seme-alabak erderaz erantzuten dabela, eta dana eskolatik dakarren euskera ori egitera ausarken ez diralako.

• • •

Euskera batua edozein euskaldun normalek ulertu lejkela diño, bajña orretarako iztegi eta joskera egokjak erabili bear dirala.

Zori txarrez, batuzaleak sarritan erabilten dabezan joskerea ta iztegia ez dira jatorrak izaten. Iztegiarj buruz, esaterako, sarritan entzun dogu eta euskaldun jatorrak, euskerea ondo dakienak, esanda, batuaren iztegia ulertzeko Espaffa'ko ta France'ko iztegiak erabilij bear dirala.

Dana dala, batuari buruz djñoan orrek beste edozein euskalkjtarako be baljo dau: Gjpuzkoeraren iztegia ta joskerea jakin ezkeru, Bizkai'tarrak ulertzen dabe eta antzera alderankiz.

Orduan zertarako bear da batua?

Bere errikide bakuren setakeria salatzen dau idazleak. Onetan dago setakeria Bizkaitar batzuk batuz berba egiten dabenean Bjzkai'ko euskalkiaren berbak sarken dabezela.

Norberaren euskalkiaren berbak sarkea, gauza guztiz egokia da eta euskerea aberastuteko bidea.

Eta beste au be esan-bearrekoa da: Galkeko arriskuan dagoan norberaren euskerea alde batera iki eta batua deritxon beste euskera bat arken dauana ta darabjllena saltzaillea "traidorea" dala. Zori txarrez ba-daukaguz olako asko gure Bizkaja'n.

.. •

Sartu gaitzean idazle onek ajtaken dauan idazkerara ortografiaren arazora Bjzkaieraz idazten dogunok, batuaren idazkera erabili bear ei dogu.

Aurkeztu jakun batu ori onartzen ez dogun ezkeru, gjtxiago onartzen dogu idazkera ori. Gura jdazkera, ortografia, euskereak aspaldion izan dauana da, oso egokja eta erreza Batua sortzeko arlo onetan egin diran aldakunkak benetan okerrak dira, edozejn izkuntzalarik alboratuko leukezenak. Gajñera, une arrisku-tsu baten aurkitzen dan euskereari gajztasun barriak ezarten dautsoz. Izkuntza guztiak kenduko leukee "h" erabilte ori, eta batzuk kendu be egin dabe, erreztasuna lorkearren, eta gure batu-zaleak, kendu bear litzaken sasoiari sartu egin dauskue eta geu be beartu egin gura gajtue idazkera ori artzera, euskereari kalte izugarria egjtera

Zati beratan sartzten da idazlea iztegiako arazo batzutara: "Liburua, kafea ta gorpuka" erabili bear el djra eta ez "idaztia, akeita ta soiña". Gure agintarixu oneik ez dauskue orretarako askatasunik be izten. Iru itz oneik Euskalerrian zabaldua dagoz eta ulertzen dira Goazen aurrera nai dauanak bata eta nai dauanak beste erabiliz, gure gramatika, araudia baiño geiago, erriaren jokerak batzea dala.

Ez ei da "dauz" iñoz be erabjlli bear, beti "ditu" Eta orretan Bilbo'ko Erri-Irratiaren jokarea salatzen dau.

Bizkajirik geienean "dauz" erabilten edo ezagutzen da, Gipuzkoa'ko mugatik urrean dagozan errietan izan ezik. Zergaitik alboratu bear dogu ba aditz-joko orj? Zergaitik biak ez erabili bakoitxak nai dauan lez? "Dauz" ez da arraroa ta ulergaika Bizkaia'n eta ori diñoana ez da sarritan sartu Bizkai'ko errietara.

"Zorjondu" ika be saltzen dau Errj-Irratjan erabilten dala esanez.

Euskereak erreztasun aundia dauka itz barriak sortzeko, eta jtz barri orreik egokiak eta ulerterrezak izaten dira. Bat auxe berau. "Zorionak emon" esan barik "zoriondu" esatea, ikaren esan-naia zabalkea da, bajña ez dot uste txarto dagoanik. Errez ulertzen da gaiñera.

Bai "dauz"en arazoan eta geiago orajndiño "eroan dautso" non arrajo esaten dan itauntzen dauanean, idazleak ondo agertzen dau, bizkaieraz berba egiten dabenakaz artu-emon gitxj daukala. Bizkaian "eroantso" esaten da eta "dautso" ala "deutso" dan gramatikaliarjen arazoa da. Njk neuk "dautso" dalla uste dot, \ "dau" dan ankeria eta "deutso" aboskeria dala, "gaur" en ordez "geur" esaten dan antzera esana.

- - -

Eleiz-eskola ezagun baten setakeriak dirala orreik, sartzeko beartuta aurkitzen da idazlea.

Eskola orretan, eta ez dakit zejn eskola izan leiteken, gramatikaratze txjkj orreik saatu-bearra ba'dago, zer salatu bearko gendu "batua"ren eskolan? Ondo ete dago astoak zaldiari "belarri-aundi" esatea?

Azkenez "nazio" batuaren adierazgarri dan izkunka batua ajtaken da, sendotu bear dan batua, besteen zentzunbakokeriak, alkar-lanerako gogorik-eza.

Laterri batua ta izkunka batua bikote ori ezagun jaku. España'k bere Aginterrja sortzeko gaztelerea artu ebanean Lebrija'k esandako berbak eurak dira. Gaztelerearen lenengo gramatikaren sarreran aurkjten dira. Lebrija'k izkuntza batua- ren bidez "Inperioa" sorkeko bideak zabaldu nai ebazan, baiña guk nai doguna geure euskera osoa ondo ezagutu eta geure izkunkaz ondo alkar ulertzea da Erria aikartzen dan neurrian alkartuko djra euskalkiak be. Erri batuak izkuntza batua izango dau. Orren ezaugarriak orain be ikusten doguz. Euskera batua egj- ten diardu erriak berak. Ez dagigun estutu sasoa baiño lenago egin dagian. Lan- dareak bere aldia bear dau azteko (Menendez Pidal'ek GERNIKAn 1927'an).

- - -

Azkenez, alkar-lanerako gogorjk-eza agerken da

Idazle onek alkar-lanerako gogorik ez daukenak norkuk diran jakin nai ba'leu, naikoa leuke 1978'an Bergara'n euskerari buruz izan zan bakarria aztertzea. Batua sortu zanetik 10n. urtea zan. Bakar aretan argi agertu zan alkar-lana egj- teko gogoia ta bide bakarria, baiña argiagi bakarria eratu ebenen "setakeria". Batzuk ziran an lanerako eskubidea eukenak eta besteak lan egitekotan, ezarrita egozan arauetara makurkea baiño beste biderik ez eben. Ori ete da alkar-lana?

Ondorena guztiok dakigu zein izan zan: EUSKERAZAINTZA ERRI-AKADEMIA sortu-bearra

Bizkaieria dagoan egoera larrian egon eta iperbizkaieria aitaken dauan idaz- leak, batukaleak egiten dabezan triskantzak ikusi eta bizkaierearen alde egjten diran aldakunka txikjak salatzen dauzan idazlea edo itsua da edo ez dau jkusi gura

OLAZAR'tar Martin'ek

BIZKAIERAK BIZIRIK IRAUTERIK BAI OTE?

EUSKERAZAINTZA'ren elburua, erri-euskera zaintzea da eta bere sorreratik, —artarako sortu zan eta—, azken urte auetan sortu dan giro ulertezjñagatik, lau euskera nagusiak, baiña batez ere bizkaierak jasan bear izan duan eta duten burruka bizja dala eta, kezka larrian bizi da.

Batuaren errudunik aundjenetakoa dan Mjtxelena'tar Koldo'k aspaldi esan zuan, batasun-burruka ontan galtzailerik aundjena bizkaiera izango zala.

Urteak aurrera dijoazten eran, Euskerazaintza'koak ez diran bizkaieramaitale asko ere, Jaurlaritza, alderdi politiko eta beste erakunde askoren jokaera ikusiz, kezkatzen asiak ditugu.

Arrigarrja ba'da ere, —eta bizkaitarrak ere beren alegintxoak egin arren—, bizkaitarrak ez diran batzuk jkusten ditugu, bizkajera leiza-zuloan amiltzera doala ikusirik, eskua luzatu nairik.

Oyetako bat, Deustu'ko Ikastetxe Nagusjan irakasle dan Pagola'tar Rose Miren da. Berak bultzata, ikasleku ospetsu orren Areto Nagusian, "Bizkaieraren gaurko egoera" izenburua artuaz, mai-inguru bizj bat eratu da.

Aretoa lepoz-gain beterik zegola, bi ordu terdiko izketaldiak entzuteko egokiera izan nuan. Mai-inguruan zeudenen itzak agertuko ditut lendabizi, entzuleenak gero, azkenenean nere iritzia azalduaz.

MAIKOEN IRITZIAK

Lakarra tar Joseba

Lendabizi, Lakarra'tar Joseba'k itz egin zuan eta berak zionez, "Larramendi, Añibarro ta Bonaparte'k euskalkjen artean bizkaierarj leku bat aitortzen diote eta Lakonbe'k berriz, bizkaiera alde batean eta beste euskalki danak alboan jartzen ditu". Bere kontuetan, "bizkaiera euskalki bat da; berezitasunak ba-ditu, baiña beste euskalkiekin lotura aundiak ditu eta era oso ortan bakarrik ar daiteke". Beste aldi batean ala zion: "Bjzkaieraren etorkjzunak ez dit batere ajola, euskerarenak baizik. Bizkaieraren egoera illuna da".

lri goyen dar Alpontxo

Irigoyen'dar Alpontxo'k ondoren, ala zion: "Batuak ez du iñondik ere bizkaieraren aurka joan bear; euskera biziko ba'da, euskalkiak bjzi diralako izango da". Eta beste aldi batean: "Bizkaiera iltzen ba'da, besteak ere gajzki ibilliko dira. Euskera batua ez da biziko, euskalkiak bizi ez ba'dira". Eta geroxeago, "Suiza'n aurrak, amar-amaika urte arte, bertako alemaneran ezitzen dira eta gero asten dira bestea jkasten. Emen planteamenduak gaizki egjñak daudela, aspaldi esanaz nator".

Muniategi tar Abel

Muniategi tar Abel'ek Bizkaiko Aldundiko lege-gizon bezela itz egin zuan eta zuanez, "legeak euskeraren nortasuna rekonozitzen dau; ez bizkaierarik. Lurralde autonomoak Bizkaiko egunkari ofizialean batez be ataraten ditu bere erabaki ta etekiñak; ba, ez da ezer be bizkaieraz. Aldundiko bere gauzetan ez da bizkaierazko ezer nabari. Bere prozedura edo jardun-bideetan ez du bizkaiera erabiltzen. Batzar Nagusjak bere jardunbide ta bizitza administratiboan, bizkaieraz emoten dau. Bizkajiko egunkari ofiziala lekuko dogula, argi ta garbi esan bear da, Bizkaiko Aldundian bizkajerak ez dala leku formalik. Salbuespen bat da Bermio". Eta beste aldi batean: "Euskeraren etorkizuna ez dot ain garbi ikusten, baiña bizkaierarena, batez be premisak orain bezala jarduten ba'dabe aurrerantz, nik uste, illuna dala. Ez dot uste boluntarismo utsean egon ditekenjk".

Berriozabal dar Erroman

Berriozabalidar Erroman, Jaurlaritzaren izenean jardun zan eta onela mintzatu zan: "Euskal autonomi alkarte osoa eta bide berean, lekuan-lekuko gizarte ta ingurunea gogoan izanik, normalizazio plan osoa eraterakoan, zentzuzko orekagunea eta gejengoentzako urtenbidearen aldekoa da Idazkaritza eta egin bere, ortik egin dau bere apostua". "Lekuan-lekurako neurriko trajea bearrean aurkitzen gara. Elburua, elburu nagusia beti bere, bertakoen izkuntza normalizazioa dalarik. Bi dira, guzti onen argitan, egin bearrekoak: Bizkajerari erabillera erraz eta bizia segurtatu bizirik dirauen lekuetan orretarako bear diran ekintza ta funtzioak sortu ta indartu; bestetjk, euskera batua erakutsi egin bear da. Ez deritxat zuzen, euskara batua euskalkiak kontra jartzeari. Batak ez du bestea ukatzen; ez dira bateraeziñak. Ez deritxagu zuzen, euskara batua bizkaieraren iltzaille moduz azaltzeaj". Eta beste aldi batean: "Transizio ezkerotik, milia gauza egin dira. Batzuen iritiz, presaka eta egia esan, oker asko egin dira, baiña oker oyek zuzentzen asteko garaian gaudela esango nuke. Bizkaiera prestijiatu ta aurrera ekin bear da".

Urruburu tar Laura

Urruburu andereiñoa, Busturia-aldea ta Lea-Artibai inguruan, erri-eskoletako ta jkastoletako begirale bezela ikasitakoak adierazi zitun. "Ikastolarik geienak batu-bidea artu dabe; gutxi batzuk bizkaiera-bidea. Iru urtekin sartzen diran aurrei batuan itz egitea beartzen dituzte". Irakasleen jarrera dala-ta, "eretxi pedagogikoetan baiño, geienetan, eretxi ideolojiko eta politikoetan oiñarrituak egoten dira, oso poljtizaturik daudelako: PNV atzerakoia, HB aurrerakoia. Legeak ez ditu jaso bizkaieraz itz egiten dabenen eskubideak eta betebearrak; umeak etxetik datozenean, bizkajeraz itz egiten dabe. Irratia, telebista, egunkariak batuan dabezalako, bizkaiera erabat bastertua gelditzen da. Aurren izkuntza dala eta: "Darabilen euskara, erritasunik bakoa da; esaldi soillak egiten dabez. Baserriko umeak kalekoak baiño askoz obeki itz egiten dabe. Kalekoek izketa oso pobretua dabe; subordinaziñorik gutxi erabilten dira; sintaxia aldeko akatsak; aditza da gutxien menperatzen daben arloa; naste ikaragarriak ikusten dira; sustituziñoak eta diferentziak egiten dira. Gauza bera gertatzen da lexikoan: sakatu, ez, bultzatu; jausi ez, erorj; ostu ez, lapurtu; eroan ez, eraman, e.a. Debekatuak daudela dirudi". Eta beste tarte batean: "Gizarte osoaren

sensibilizaziñoa egin bear da eta batua edo euskara bizitzeko, bizkaierak ere beste euskalkien moduan bear dau".

Etxebarria tar Igone

Etxebarria'tar Igone EITBiko euskera-jokaeraz jardun zan. Eta ondoren, bizkaieraren egoera nola ikusten zuan galderari ala erantzun zuan: "Gauzak aldatzen ez ba'dira, beste bide batzuk artu eta beste arlo batzuetara zabaldu ta euskara batuan eragijjk egiten ez ba'da, oso etorkizun txarra dau".

ENTZULEEN IRITZIAK

Latiegi tar Bixente

Mai-inguruan zeudenen izketaldiak amaitu ondoren, entzuleei, beren jritziak agertzeko egokiera eman zien. Latiegi'tar Bixente izan zan itza eskatu zuana eta auxe esan zuan: "Bizkaiera arrixku aundian dago ta bizkaiera galtzen ba'da, Bizkaia ez da sekula Bizkaja izango; Guadalajara edo ba'diteke izatea. Sartu nai diguten batasuna ez da euskalduna; española da: gazteleraren batasuna da. Euskera gerkeraren antzekoa da. Aurrak jkasteko, jrrati ta telebistan, gipuzkeraz eta bizkaieraz, bietara itz egin bear da; berealaxe ikasiko dute". Beste jardun aldjan, ala zion: "Nik Grezi'ko izkuntza aipatu dut eta Grezi'n batu bat sortu zala, baiña indarkerijjk gabe ta batu ori sortu zanean, Grezia'k izan zuan literaturarako ta filosofjarako gaitasun guztia, ezabaturjk gelditu zan".

Aurre tar Anton

Aurre'tar Anton izan zan urrengoa. Zerbait geiago esango zuan, baina galdera eran jardutera beartu zutenean, bere sua asko moteldu zan. Ala ere galdera auek egin zjtun: "Zelan ikusten dozue, etxean bizkaieraz itz egiten dauan iru urteko ume errukarri orri batuan egiten beartzea? Batua ez da bizkaieraren arerioa diozute; zelan ikusten dozue zuek, sistematikamente artuten diran itzak, bizkaierakoak ez djanak, batuan erabiltzen diranak; ori, bizkaieraren edo euskaldi baten aurka joatea ez da? Eta joskerari buruz zer? An emen euskera batuan ikusten dogun euskera baldarra? Ardularitzako adierazpenak, legeak, bere agindUak eta bere gauza guztjak errj-agintzarako egiten dituz eta erri orrek egiten dauan euskeran emoten ez ba-yakoz, zer derjtxozue zuek orri buruz?"

Arejita tar Adolfo

Arejita'tar Adolfo'k, onela itz egjn zuan: "Euskera batuak afektibitate majlla sikolojikoan eragin aundia dau. Etxean bizkaieraz egiten dauan seigarren majllako neskato batek ikastolan besteekin urteetan ez du berbarjk egin. Pobretu dan izkuntza da. Normalean konplejoak egiten dira; ez dabe espontaneidaderik; bat-batekotasunik bage berba egiten dabe umee. Beraz, batuak eragin aundia dau irugarren mailla orretan".

Olazar tar Martjn

Olazaritar Martin izan zan ondoren jardundakoa. Ala zion: "Bizkaiera galdu

arren, ez djola ajola esan du batek eta orj niret zat mingarria da. Bizkajera galtzen ba'doa, bizkaitarrek bizkajeraz jdazten ez dabelako da".

Oñatjbia tar Manu

Nik ere nere iritzja emateko egokiera izan nuan eta galdera eran jardutea beartutakoan, galdera au egjn nuan: "Bizkaierak bizirik jrauterik bai al du? Nere iritziz, —emen entzundakoa entzun ondoren—, ezetz esango nuke. Gaurko egoera, euskeraren egoera, alor guztietan gaur bezelakoa ba'da, emendik 4050 urtera bizkajerarik ez da entzungo. Ara nola: Emen esan dan bezela, emengo ikastetxe ta ikastola danetan esan lejke, batuan dabilta. Gaur ikastoletan dabilta aur oyek ezkondu ta beren seme-alabak azten diranean, etxean ez dute bizkaierarik entzungo. Bestetik, irratan, izparringietan, Aldundietan, Jaurlaritzan, batuan bakarrik entzuten baldjn ba'due, bizkaiera emendik berrogei edo geyenez berrogeita amar urtera ill egingo da ta bizkaierarekjn batera, euskera".

Lakarra jaunarj ez zitzaion ondo irudjtu, izkuntza baten jraupenari mugak jartzea eta adibide bezela ala zjon: "Humbolt'ek ere esan zuan, 1900 garren urterako etzala euskaldunj izango eta 1991'an gaude eta euskara oraindik bjirik dago".

Altuna tar Patxi

Mai-ingurua zuzentzen zuan Altuna'tar Patxi'k, euskeraren egoera orain berrogeita amar urte baiño ohea zala ta jtxaropentsu agertu nai izan arren, batek eta bestek ziona ausnartu ezkeru, bizkajeraren egoera oso larria dala ikusten da. AdlbideZ Lakarra'k "BiZkaieraren egoera illuna da". Irigoyeñidar Alpontxo'k: "Bizkaiera jlten ba'da, besteak ere gaizkj jbilliko dira. Euskara batua ez da bizjko, euskalkiak bizi ez ba'dira". Munjategitar Abel'ek: "Euskeraren etorkizuna ez dot ain garbi ikusten, baiña bizkaierarena, batez be premjsak orajn bezela jarduten ba'dabe aurrerantz, nik uste, illuna dala. Ez dot uste boluntarjsmo utsean egon ditekenik". Berriozabalidar Erroman'ek: "Transizio ezkeroztik, milla gauza egin dira. Batzuen iritzjz, presaka eta egia esan, oker asko egin dira, baiña oker oyek zuzentzen asteko garaian gaudela esango nuke. Bizkajera prestijiatu ta aurrera ekin bear da". Urruburu andereiñoak: "Gjzarte osoaren sensibilizaziñoa egin bear da eta batua edo euskara bizjtzeke, bjzkaierak ere beste euskalkien moduan bear dau".

Lakarra tar Joseba

Lakarra'tar Joseba'k Humbolt'ek esandakoa adieraziz, azti eta igarleetan uste onik ez duala esan nai zuan, baiña garai artan euskerak zituan arerioak eta gjroa oso txarra izan arren, bjzkaierak gaur egun jasaten duana baiño milla aldiz ttikjagoa zan. Etxeetan eta kaleetan eta neska-mutillak eskola ta ikastoletik at bizkajeraz mintzatzen ziran. Eskoletan erdera utsa erakusten zieten, baiña andik at, bizkaieraz mintzatzeko askatasun osoa zuten. Orain berriz, ikastoletan, dakjten bjzkaiera era bat baztertu ta batuan jkasj arazi eta jtz egjn erazten djete eta orj, bjzkaieraren iraupenerako, garaj artako jasan bearra baiño askoz aundiagoa da. Orren gain, irratiak, ikustirriatiak, izparrjngiak, kjnemak, agjntarien agjnduak eta abar, erabat batuan daudela, Muniategi'tar Abel'ek zionez, "premisak orain bezela jarduten ba'dabe aurrerantz", bizkaieraren iraupena eziña da.

Laburpenak

"Bizkajeraren egoerataz egindako izketaldia etorkizunari begira itxaropen aundirik gabekoa izan arren, bertan jaulki ziran iritzj batzuk, gogoan adu ta aurrera eraman ezkeru, oraindik ere bizkaierak bere burua jaso eziñik ez duala esango nuke. Ortarako, Uruburu andereñoak esan zuan bezela, "gizarte osoaren sensibilizaziñoa egin bear da". Bizkai errj osoari, bizkaieraren egoera larria argi ta garbi adierazi bear zaio. Agintariej eta batez ere Arana'tar Sabin'en jarrajtzajlle diran alderdi politikoetako buruzagiek, beren betebearra ta ezinbesteko ta garrantzi aundjko ekintza, bizkaiera dagoan zulojtk ateratzea dala ozenki esan bear zaje.

Bide batez, bizkajeraren iraupenerako bear-bearrezkoak diran urratsak aztertu ta erabaki ta aurrera eraman bear dira. Izkuntza baten jll-bjzjko bideak aukeratzea, danen arazoa da, bajña geien-bat, agintariena.

Ni, nere iritzi apalean, ara nundjk asjko nintzaken: Lenengo ta bein, Bizkai'ko ikastola ta ikastetxe guztietan, aurrak amaika urte dituzten arte, bizkajera eta bizkaieraz ikasiko dute. Irratietan eta batez ere Euskal Telebistan, berriak bezela kjnemak eta aurkezleak, beste izkelkien parekoa dala adjeraziz, "gipuzkeraz eta bizkaieraz, bietara itz egin bear da" Latiejitar Bixente'k esan zuan bezela.

Eta bukatzeko, Berriozabal'dar Erroman'ek esandakoa: "Oker asko egin dira, bajña oker oyek zuzentzen asteko garaian gaudela esango nuke. Bizkaiera prestjjiatu ta aurrera ekin bear da".

Oñatibia'tarManu

1992

BIZKAIERAREN ETORKIZUNA IRAKASKUNTZAN

Bizkaieraren eskoletako egoerari buruz garbi jtz egin eban Laura Uraburu'k Deustuko Unibersidadeko Mai-inguruan.

Eta gaurko akatsak aipatu ondoren, Laura'k onelako laburpena egjn eban:

Erakuntz-sisteman egiten dan Erreforma desafio bat dala alde guztietatik irakasleentzat, batez be izkuntza arloan. Izkuntza eta pen tsamenduaren arteko loturea zein sendoa dan dakjgunezkero, jokabide barriak billatu bearrean aurkituko gareala argi dago, emajtz eta lorpen obe eta egokiak nai ba doguz beintzat. Vygotsky, Luria, Bruner eta abarren teorjak gogoan artu eta izkuntzaren irakaskuntza beste modu batera planteatu bearke dogu. Elburua, eredu batuaren jaube egitea izan go da, baiña ez epe laburrean. Ez dot uste iñok ukatu dauanik orren bear izana, baiña beste kontu bat dira bideak. Gaurregun urneak izkuntza arl oan dituan aurretiazko ezaguerak ez dira sendotzen. Bestera, bastertu egiten dira eta au ez da jokabide egokia.

Izkuntzaren teorikoek diñoen jldotik, era onetara jokatu bearke da:

1) Aurretiazko jakintzak abiapuntu izan bear dabe, eurok izango diralako jkaskizunera eltzeko lenengo majlla. Dakianetik abiatu, ez dakian era jotoke.

2) Ikasketa esanguradunak segurtatu.

Zelan egingo da au?

—Ikasgaja, ikaleak dakjanagaz loturik egon bearke dau. Zegajtik? Konexioa bear dalako. Konexiorjk ez ba dago, ez dau bere buruko eskemetan sartuko, eta buruz ikasi eta gero aaztu egingo dau.

—Ikasgaiak bere esperientzi, bizitza eta eguneroko bizitzagaz zer ikusia euki bearke dau.

—Ikasgaiak funtzionala izan bearke dau; batez be komunikaziñorako balio bearke deutso, eta gauza barriak ikasteko.

—Orrez gain, motibaziñoa sortu bearke da.

Gorago esan danez, desafio bat dogu au, eta auxe da momentua berplanteamentu bat egiteko, gogoeta eta ausartze sakonak egin ondoren

"EUSKAL LITERATURA VI"- ETOR LIBURUTIK SANTI ONAINDIA! BIZKAIERARI BURUZ

Atzen-urteotan suster gabeko istillu geitxo aizatzen gabil tza geure jzkuntzaren kalte aunditan. Itzez, idatziz eta azpi-janez ajn zuzen ere. Ba al dago eskubiderjk ortarako? Guztjon izkuntza ez ote dugu Euskera? Zertarako ainbeste eztenkada euskalkjak dirala-ta? Naiz zuberotarrez mintzatu, naiz bizkajeraz ez al da berdin? Gaztelerak najz prantsesak ez ote daukate gauza edo fenomenu berdjañ?

Euskeraren batasuna burutzeko, bizkaiera ornen da koska, korapill orik gordifena. Ala ere, korapilloak eskatu egiten dira, ez sutara bota. Bjzkaiera il bear dala esan ornen dute. Nolako txaldankerjak esaten ditugun mingajn leunegiz!

Eta "Zer"-en au irakurten dut: "Bizkaiera ez dogu guk asmau. O r dago Errian. Or dago elerti ederrean. Bi milla urte ba-djra, gitxienez, Bizkaian bizkaieraz egiten dogula eta bi milla urte orrejtan, jnguruko erriakaz izan doguzan artu-emonak gogoratzeko or daukagu artutako ta emondako jtzen kondaira jakingarria. Nor da— tor guri ondasun orj ken tzera? NOR DATOR GURE AMARI BIZIA KENTZERA? Betor. Emon bear dautsogun lako erantzuna emongo dautsogu. Eta jakin begie bejn betiko iltzaille madarikatuok, gudaldj bat galtzea ez dala gudea galtzea. Eta... zori txarrez... gudea galtzea ba'litzake be, euskaldunok lar ondo dakjgu, kon dairea lekuko, gudea galtzen dauan errjak zer egin bear dauan eta zer egin dauan".

Eta bizkaieraz mintzo diranak zenbat ditugun adieraziz onela amajtzen du: "Yrizar'tar Pedro jaunak egin dauan billaketa zeatzean, Euskalerrriaren barruan 200.494 euskaldun agertzen dira bizkajeraz berba egiten, Bizkai-barruan 140.229, Gipuzkoa'n 58.402 eta Araba'n 1.863. Eta ez dakjgu Euskalerritik kanpoan gure izkuntzaz berba egiten daben 80.000'k zein euskalki darabilen. Kanpo ta barru euskeraz 613.500'ek egiten dabe. Gipuzkeraz guztiz, 200.049. Olan dala, euskaldunik geien ak euskeraz egiten dabenean bizkaiera darabille" (1982, epallla, 1 orr.).

GUFE ATHENAS'EN

1981

A. ZUBIKARAI (1)

Erderaz ba dago esanbide bat: globo sonda.

Guk, arrantzale errietan, amua luzatu, txikota jaurtj edo antzerakuak erabilten doguz.

Bizkajeraz berba egiten dogun errjetako esnatzeagaz, ba dirudi Irakaskintza sajla konturatzen asia dala.

Konturatzen asia dala, bajta, jaurlaritzza, agintza aiña banakaritzza (aminjstrazioa) dala. Eta banakarjtzza baten, emontzaile guztiak djrala era batera edo beste;a ondasunen partajde.

Beste eskubide guztjak alboan laga barjk.

Ba dirudi Euskadj'ko Athenas'en, Gasteiz'en, bizkaiera beste edozein euskeraren eskubideen duin dala aitortu eta eskatzen dogunon asarreak, benetako asarreak, besterik ezean, kezka batzuk sortzen asj dirala.

Ez dira lau katu, jaurlaritzako inkesta batzuk ezagutzean, bjebakokeri batzukaz laster konturatu eta jaubetu diranak: Labairu Ikastegia, Izkuntz-eskola, Derio'ko irakasle eskola, Euskerazaintza, Eleiz Ikastola Batza, Euskerazaleak... izkuntza kontuan Bizkajan arduratsu igarten diranak, batzarrak egjn eta egiteko ditue. Eta katea luzatuko da. Ba dakigu.

Ñork pentsatuko eban gure jaurlaritzza batek, "gureak", bizkaierarentzako ain ezaupide gitxi agertu bear ebznik?

Bizkaiera problema dela? Zergaitik? Bizkaja ez al da Euskadi'ko erri? Ala ondasunetarako bakarrik al da?

Eta bizkaiera erabilten dogunok ez al daukagu gure Jaurlaritzza-zeregiñetan eskubjderik? Ez bakarrik d i rutan eta ondasu neta n, bai eta goietan arduradunen eta zuzendarjen artean bestien pare egoteko eskubjderik, eta guri dagozkiguzan neurrjetan, geurea aztertu, zuzendu eta legeztatzen egoteko eskubiderik? Ala agotak al gara bizkaitarrok edo bjzkajera erabilten dogunok?

Zabala nazala, estu baten irudja emoten nabjl.

Anajtasunik onena inor mindu barik zaintzen dala esaten da. Baiña gu mIndu egjn gara. Origaitik gagoz asarre. Eta asarre gagoz lez, urduri gagoz asarre au jndartu eta itsutu barjk, baretu eta ondutea nai dogulako.

Zuzena danai eutsiko dautsagu. Bidezko leikenari errie emon. Baiña gure benetako era, berezko eta legezko eskubide lez aldeztuteko kontzientziko eska-bidea dogu. Bizkaia'n euskera indartuko ba da, eta geiago esanda, euskerak Bizkaja'n iraungo ba dau, (mjngarrj dan arren alaxe esan bear da, "jraungo ba dau"), bizkaierari eutsjta izango dala ziurtasun osoa dogulako.

Orretarako naj ta ezko da irakaskintzan bizkaierari aterjk luzeena zabaltzea.

---

(1) "El batua" Bizkai'ko euskera jatorra ilkera datorrela ikustarazi nai dio Zubikarai'k erriari 1981'ko Azillaren 24'eko "Deia"n srgitaratutako idazlan bikain ontan. Iñor gutxik egingo zuan iñoiz bizkaieraren alde Zubikarai'k aiña lan ederrik. Bijoia Ondarru'ko idazle dotore bikain onokat Euzkadi guziko euskaldun guztion esker ona.

Ez dogu orj ukatu leikenik egongo danik.

Euskera bizitik etorriko da euskeraren indartzea, berba egiten dan euskeratjk, etxekotjk.

Eta lengora jota: Aideko pelotak artu nairik: Nor asj da zabaltzen, Arratja'n, Mungia'n, Durango, Markiñalde eta abaretan bizkajera erakusten lagako ba da be, Bilbo, Barakaldo ta inguruetan bizkaierarik ez dala erakutsiko?

Bizkaiko errietatjk Bjlboro joandako gurasoak ez al dira bizkajtarak, eta bilbotar umeak ez al dira bizkaitarren semeak?

Gasteiz'ko Athenas'en zer dakie ontaz? (2).

---

(2) Arazo ontan euskaldun guztiontzat auxe da arazorik mingarri ena: gure Jaurlarika, Euzkadi'ko Jaurlaritzta, ari zaigula Euskadi'ko Euskerarik bikaiñenetako bat, BIZKAIERA!, erailtzen.

Ikus: Euba'ko Aita Permiñ'ek ogeita bi milloi ta zazpireun mila peztako diru-laguntza eskatu dio Eusko-Jaurlaritzari, Ikastoletarako liburuak Bizkai'ko Euskeraz idazteko. Ogeita bi milloi oiek ez dute Jaurlaritzta ikaratu; beste gauza batek kezkatu du gure Jaurlaritzta; Bizkaieran ore "el batuaren ortografia H ta guzti indarrez ba'da ere sarrerazteak kezkatzen du gure Jaurlaritzta. Izango duzu gure laguntza —erankun dio Gaztei2'tik Aita Permiñ'eri—, izango du u gure laguntza baiña Bizkaierazko liburu oiek, H ta guzti, Euskaltzaindiaren "ortografiaz" idazten ba'dituzu. Eusko Jaurlaritzaren erantzun ori, 1981'ko Urrillaren 28'koa da.

ERASKIÑA

Euskerazaintza'ko gaur egungo jdazleak.

Bakojtzaren biografjak, liburu bat mereziko luke. Emen tokiari men egiñez aipamen labur bat besterik ezin dezakegu egin.

BIXENTE LATIEGI: (1920) Euskerazaintza' ko sortzaille jakjntsu eta langille porrokatu onek, zortzi liburu ditu argjtaratuak. Gaia: Elizaren istoria. Orain artekoak auexek dira: "San Inazioaren denborako eliza/ Apostoluen eta martjrien denborako eliza/ Gure denbora auetako eliza/ Demokraziaren denborako eliza/ Elizak eta estaduak bat egin zuten denborako eliza/ Denbora berrjetako eliza/ Euskal kristautasunaren sorkuntza, eta Euskal kristautasunaren zabalkuntza". Lau milla orrjalde guztira, gutxi gora-beera. Bederatzigarrena idazten ari da, aurten argjtaratzeko asmotan: "Euskal kristautasunaren sendokuntza". Azter lan sakona eta zabala. Aldizkari eta egunkarjetan, 4.000 jdazki gutxi gora-beera. Gjpuzkeraz. Apaiza. Eta Gasteiz'ko "Instjtuto Politécnico Diocesano" jzeneko ikastetxearen kondairan: Eragille, zuzendari eta irakasle ainbat urtetan.

IÑAKI ZUBIRI: (1913) Landu dituenak: Edesti laburrak; olerkia, ipujña, eta eleberria. Izenburu batzuk: "Orojtzak/ Izadiko pitxiak/ Bidetik ametsetan/ Bideko jpuiñak/ Morroja/ Mendekua/ Basamortuko semea/ Txomin". Amaseigarren liburu idazten ari da. Aldizkari eta egunkarjetan 800 idazki inguru. Benetan emankorra, eta goi maillako elertia berea. Bizkajeraz.

Ogibidez, ingeniari.

AUGUSTIN ZUBIKARAI: (1914) Euskerazaintza'ko bazkide eta sortzaille den ondarrutar idazle ospetsu onek , "1998ko Andres de Mañarikua" sari garrantzitsua jaso du, Bizkai'ko Foru Aldundiak eskaiñita. Argjtaratuak 50 liburu: Antzerkia, elertia, saiakerak, istoria, olerkja, ipuigintza eta eleberria. Eta egunkari eta aldizkarietan 5.000 idazkitik gora. Bjzkaieraz. Bere bizitza eta lanak luze , zabal eta sakon jakin nai dituenak, jo beza aldizkari onetara: "Revista de cultura e investigación vasca-Sancho el Sabio 1997.Un siglo de literatura vasca" atalera. Gorka Aulestia'k idatzia. Benetan arrigarria eta mjresgarria gure Augustin'en jarduna. Ogibidez kontularitzan jarduna.

PAULIN SOLOZABAL (1912) Itz gozoen sorburu. Amabi olerki liburu argjtaratu ondoren, itz lauzkoa ari da idazten, au bigarrena du. Izenburu batzuk, olerkiak: "Uskerjak/ Urre bitsa/ Gizonetan/ Gjzadian/ Deika/ Erri arnasa/ Eder miñetan/ Aldatz gora/ Malkarretan/ Urrats". Itz lauz: "Itza".Egunkari eta aldizkarietan, 900 idazki inguru. Bizkajeraz. Apaiz edo abade Mungjan.

ANES ARRINDA: (1912) Gure idazle emankor eta oparo onek, ajnbat liburu argjtaratuak djtu. Batzuk ajpatzeko: "Euskal aztarnak, Cromagnon'etjk Erromara". Ori, beste bi liburu auen laburpen gisa:"Los Vascos de la magia al animismo"; eta "Los vascos del animismo a la romanjzación". 1000 orrjaldeetik gora. "Euskalerrria eta arrantza" Euskalerrria eta eriotza "Euskal Erri zaarreko Jainko txikiak" Euskalerria Zaarra "Anajen arteko gorroto". 13 liburu guztira.

Aldizkari eta egunkarietan 1.000 idazki inguru. Gipuzkeraz eta bizkajeraz. Deba'n 1950 gn. urteaz gero apaiz, erretore izana, zaarsaritu zen arte. Etnologoa, eta Teologian doktorea.

MARTIN OLAZAR: (1927) Mungia'ko erretorea, urte askotan; eta inguruko beste erri txikietako parrokJen arduradun. Orain dela gutxi jubilatu zen egjnbear orretan, baiña Gotzaj jaunak eskatuta lanean jarraitzekotan. Filosofia eta Letretan lizenziatua eta ildo orretatik jrakaskjntzan jarduna. Euskal abostegiari buruz arterketa sakonak egiñak djtu. Euskerazaintza'ko leendakari; eta "ZER" aldizkariaren zuzendarj. Argitaratuak 17 ljburu. Aldizkari eta egunkarietan 1.000' tik gora idazki. Bjzkaieraz.

JOXEMARI SAN SEBASTIAN — LATXAGA —: (1932) Atsedenaldia zer den ez dakjen gjzona. Bere amets ona: Naparroa gero eta euskaldunagoa izatea; eta eginkizun orretan diardu buru-belarri lanean. Bere liburuen artean, argjtaratutako batzuk: "Naparroa euskal arrobia-/ Jaka'ra oñez Naparroa'n zear/ "Aralar'ko San Migel/ Errioxa'ko San Millan euskal iturri". Eta gaztelanjaz: La "Representación del tiempo en el verbo vasco". Guztira, 17 liburu. Eta egunkarij eta aldizkarietan 1.000'tik gora jdazkj. El Diarjo de Navarra'ko- "Nafar-lzkuntza" orriaren arduradun eta idazle. Napar-gjpuzkeraz. Amazazpi urte New York'en eman zituen, apaiz lanetan eta jrakaskuntzan. Eta asjeran ajapatu bezala, Teologjan, Antropologjan eta lzkuntzalaritzan, Doktoregoa dauka.

Berrogei urte luze aien gau jllunean, argi. Bere ojzko eginkjzunaren atsedenaldiei kenduz, eten gabe lan eta lan euskeraren alde jardunak dira orrelaxe, Euskerazaintza'ko idazle jator auek. Etekiñik ez dute jaso. Patrika ustu bai, liburuak argjtaratzeko; eta doiñik banatu.

Eta LIZARDI aundiarena, ikur gisa, betj gogoan:

Baiñan nik, izkuntza larrekoa,
nai aunat ere noranaikoa:
yakite-egoek igoa;
soña zar, berri gogoa;
azal orizta, muin betirakoa.

Jm. M.

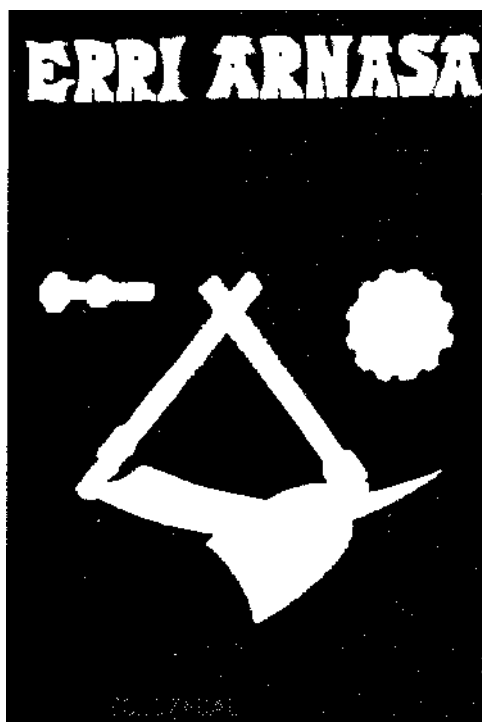
EUSKERA

Euskaldunen mintzajra
mjllak urteak zear
gureak sorrua,
sortzez ez ezaguna
euskaldun en artean
endaz in dartsua.

Zu ta zure semeak
ajn tzagarri zerate
gizonen aurrean.
Garbi ta aberats zera
mundu guztjan zear
izkuntzen artean.

Euskera bizj bedj
ta euskaldunak ekjn
euskeraz mjntzaten.
Gure ojñarri nausja,
zu, betjko izanj
erria azkatzen.

Paulin

Allegretto

Za toz ki da - Goi-Ar nas — e - i -

- zu - ne - re - kin lan e - ri ba-ten ar.

- na-sa ma-mi-tu de-za - dan Ge-ro-ak

e-san be-za e - ri bat i-zan zan e-dota

ats e-ma - io-gun on-tan i-raun de - zan.

